

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**KÜÇÜK DEVLET YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE BASRA
KÖRFEZİ EMİRLİKLERİNİN DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK
DAVRANIŞLARI
(KUVEYT, BAHREYN, KATAR, BAE, UMMAN)**

Yüksek Lisans Tezi

İBRAHİM KUMEK

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**KÜÇÜK DEVLET YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE BASRA
KÖRFEZİ EMİRLİKLERİNİN DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK
DAVRANIŞLARI
(KUVEYT, BAHREYN, KATAR, BAE, UMMAN)**

Yüksek Lisans Tezi

İBRAHİM KUMEK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi SELİN M. BÖLME

İstanbul, 2020

GENEL BİLGİLER

Ad ve Soyad: İbrahim Kumek

Anabilim Dalı: Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler

Programı: Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selin M. Bölme

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans – Mayıs 2020

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Güvenlik Kompleksi, Dış ve Güvenlik Politika Davranışları, İttifaklar, Küçük Devlet, Körfez Emirlikleri.

ÖZET

KÜÇÜK DEVLET YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE BASRA KÖRFEZİ EMİRLİKLERİNİN DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK DAVRANIŞLARI (KUVEYT, BAHREYN, KATAR, BAE, UMMAN)

Basra Körfezi güvenlik alt kompleksi içerisinde yer alan Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE ve Umman 1971’de Birleşik Krallık’ın bölgeden çekilmesi sonrasında bağımsızlıklarını kazanmakla birlikte, birtakım tehditlere maruz kalmış ve bu tehditlerle başa çıkmak için çeşitli politikalar geliştirmişlerdir. Bu çalışma, Körfez emirliklerini küçük devletler olarak tanımlayarak, onları küçüklüklerinden kaynaklanan zafiyetlere ve çeşitli tehdit algılarına karşı ne tür dış ve güvenlik politikaları geliştirdiklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Körfez emirliklerinin çeşitli kriterler dikkate alındığında küçük devletler olduklarını, uluslararası sistemde hayatta kalabilmek ve egemenliklerini sürdürebilmek için küçük devletlere özgü dış ve güvenlik politika davranışları sergilediklerini iddia etmektedir. Bu noktada Türkçe akademik literatürde Körfez emirliklerini küçük devlet yaklaşımı çerçevesinde ele alarak dış ve güvenlik davranışlarını nitel yöntemle analiz etmeye çalışan ilk çalışma olma özelliğine sahiptir. Çalışma, İngilizce akademik literatürde küçük devlet yaklaşımı, Basra Körfezi güvenlik sistemi, emirliklerin dış ve güvenlik politikaları, onların tehdit algıları ve ittifakları üzerine yazılmış orijinal akademik makale ve yayınlardan yararlanarak; uluslararası sistemde “ağırlıklarının üzerinde yumruk atmaya çalışan” söz konusu emirlikleri ele almanın yanı sıra, aynı zamanda uluslararası ilişkiler literatüründe genellikle göz ardı edilen küçük devlet çalışmalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname: İbrahim Kumek

Field: Middle East Political History and International Relations

Program: Middle East Political History and International Relations

Supervisor: Assist. Prof. Selin M. Bölme

Degree Awarded and Date: Master – May 2020

Keywords: Regional Security Complex, Foreign and Security Policy Behaviours, Alliances, Small State, Gulf Emirates.

ABSTRACT

WITHIN THE FRAMEWORK OF SMALL STATE APPROACH FOREIGN AND SECURITY POLICY BEHAVIOURS OF PERSIAN GULF EMIRATES (KUWAIT, BAHRAIN, QATAR, UAE, OMAN)

Kuwait, Bahrain, Qatar, UAE and Oman, which are located in the Persian Gulf security sub-complex, gained their independence after the UK's withdrawal from the region in 1971, but they have been exposed to a number of threats and have developed various policies to deal with these threats. This study aims to define the Gulf emirates as small states and examine what kind of foreign and security policies they have developed against their weaknesses and various threat perceptions. This study claims that the Gulf emirates are small states considering various criteria, and they exhibit foreign and security policy behaviors specific to small states in order to survive and maintain their sovereignty in the international system. At this point, it is the first study in the Turkish academic literature to deal with the Gulf emirates within the framework of the small state approach, and to try to analyze their foreign and security behaviors by qualitative method. This study utilizes original academic articles and publications on the small state approach, the Persian Gulf security system, emirate's foreign and security policies, their threat perceptions and alliances in the English academic literature; not only deals with the emirates that “try to punch over their weight” in the international system, but also aims to contribute to small state studies that are often ignored in the international relations literature.

ÖNSÖZ

Lisans eğitimimi tamamladıktan sonra, Körfez emirliklerinin dış ve güvenlik politikaları üzerine master tezi yazmaya karar vererek Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü'ne yüksek lisans başvurusunda bulundum. Bu aşamadan sonra benim için önemli olan husus kendisiyle uyumlu çalışabileceğim, anlayışlı ve ilgili bir danışman hoca bulmaktı. Tez danışmanımın ilk dersinde kendisinin benim açımdan bu özelliklere sahip olduğunu fark ettim. Bu nedenle hemen kendisine tez danışmanlığımı üstlenmesi teklifini götürdüm. Kendisi bir müddet sonra teklifimi kabul etti ve yaklaşık 1 yıl boyunca tez çalışmamda bana faydalı tavsiyelerde bulundu. Tez yazım sürecinde gerekli düzeltmelerde bulundu ve tezime yakından ilgilendi. Emeginden ötürü Sn. Dr. Öğr. Üyesi Selin M. Bölme'ye teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca tez jüri üyeleri Sn. Doç. Dr. Hasan Korkut ve Sn. Doç. Dr. Muharrem Hilmi Özev'e tez savunma sınavındaki değerlendirmeleri ve tavsiyeleri için teşekkür ederim. Son olarak, öğrenim hayatım boyunca bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili anneme, babama ve kız kardeşlerime sonsuz teşekkürler ederim. Bu çalışmayı, beni yetiştiren ve bana inanan aileme ithaf ediyorum.

İstanbul, 2020

İbrahim KUMEK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

GENEL BİLGİLER	iii
ÖZET	iii
GENERAL KNOWLEDGE	iv
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x

GİRİŞ	1
--------------------	---

1. KÜÇÜK DEVLETLER: KAVRAM, LİTERATÜR VE DAVRANIŞLAR

1.1. Küçük Devlet Literatürü Üzerine Genel Bakış	7
1.2. Küçük Devlet Tanımı	13
1.2.1. Niceliksel Tanımlama	14
1.2.2. Niteliksel Tanımlama	16
1.2.3. Algısal Tanımlama	18
1.3. Körfez Emirliklerinin Küçük Devlet Tanımlamaları Çerçevesinde Değerlendirmesi	19
1.4. Küçük Devletlerin Genel Dış Politika ve Güvenlik Davranışları	25

2. KÖRFEZ BÖLGESİ GÜVENLİK YAPISI: KRİZLER VE TEHDİT ALGILARI

2.1. Körfez Bölgesi Güvenlik Alt Kompleksi	38
2.2. Körfez Bölgesinde Güç Dengeleri ve Krizler	42
2.3. Körfez Emirliklerinin Güvenlik Açıklıkları ve Tehdit Algıları	48

3. KÜÇÜK DEVLET PERSPEKTİFİNDEN KÖRFEZ EMİRLİKLERİNİN GENEL DIŞ POLİTİKA ANALİZİ

3.1. Körfez Emirliklerinde Dış Politika Yapım Süreci	63
3.2. Körfez Emirliklerinin Genel Dış Politika Davranışları	67
3.2.1. Uluslararası Hukuka ve Statükoya Bağlılık	68
3.2.1.1. Uluslararası Kuruluşlarda Temsiliyet	68
3.2.1.2. Uluslararası Hukuka, Normlara ve Değerlere Bağlılık	69
3.2.1.3. Çatışmalardan Kaçınma ve Barış ve İşbirliğine Yönelme	70
3.2.2. Statü Arayışı ve Markalaşma	76
3.2.3. Yumuşak Güce Başvurma: Diplomasi, Ekonomi ve Kültür	79
3.2.3.1. Diplomatik Güç Unsurları	79
3.2.3.2. Ekonomik Güç Unsurları	84
3.2.3.2.1. Dış Yardımlar	88
3.2.3.3. Kültürel Güç Unsurları	91
3.2.4. İstisnai Aktivim	93

4. KÜÇÜK DEVLET PERSPEKTİFİNDEN KÖRFEZ EMİRLİKLERİNİN GÜVENLİK ARAYIŞI

4.1. Riskten Korunma Stratejisi	98
4.2. Dengeleme Stratejileri	102
4.2.1. Aşırı Silahlanma	103
4.2.2. İttifak Kurma	111
4.2.2.1. Körfez İşbirliği Konseyi	112
4.2.2.2. İkili İttifaklar	120
4.2.3. Siyasi ve Askeri Müdahaleler	130

SONUÇ .....

KAYNAKÇA .....

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Küçük Devlet Çalışmalarının Genel Özeti	9
Tablo 2: Körfez Emirliklerinin Nüfus Değerleri	20
Tablo 3: Körfez Emirliklerinin Aktif Asker Sayıları ve Savunma Bütçeleri.....	24
Tablo 4: Körfez Emirliklerinin Güvenlik Açıklıkları, İç ve Dış Tehdit Algıları	49
Tablo 5: Körfez Bölgesi'nde Şii Nüfus Dağılımı (2008-2009)	53
Tablo 6: Körfez Bölgesi'nde Yerli ve Göçmen Nüfus Oranı	59

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: Basra Körfezi Bölgesi	41
Şekil 2: Körfez Emirliklerinin Silahlanma Eğilimleri (1996-2015).....	105
Şekil 3: Körfez Emirliklerinin Silah Tedarikçilerinin Dağılımı (1996-2015)....	108
Şekil 4: ABD'nin Körfez Emirliklerine Toplam Silah Satışlarının Dağılımı ...	109
Şekil 5: ABD'nin Körfez Emirliklerindeki Asker Sayısı (2020)	123
Şekil 6: ABD'nin Basra Körfezi'ndeki Askeri Üs Noktaları	124

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADFD	: Abu Dabi Kalkınma Fonu
AMF	: Arap Para Fonu
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BGK	: Bölgesel Güvenlik Kompleksi
bk.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
bs.	: Baskı, basım
C.	: Cilt
CAOC	: Birleşik Hava ve Uzay Operasyon Merkezi
CENTCOM	: ABD Merkezi Kuvvetler Komutanlığı
DAEŞ	: Irak ve Şam İslam Devleti
DP	: Dubai Ports
drl.	: Derleyen
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	: Editör
FIFA	: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GHA	: Küresel İnsani Yardım
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

<i>İİG</i>	: İstanbul İşbirliği Girişimi
<i>İİT</i>	: İslam İşbirliği Teşkilatı
<i>KFAED</i>	: Kuveyt Arap Ekonomik Kalkınma Fonu
<i>KİK</i>	: Körfez İşbirliği Konseyi
<i>LNG</i>	: Sıvılaştırılmış Doğalgaz
<i>NATO</i>	: Kuzey Atlantik Savunma Paktı
<i>No.</i>	: Sayı
<i>OPEC</i>	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
<i>PSG</i>	: Paris Saint-Germain
<i>s.</i>	: Sayfa
<i>ss.</i>	: Sayfa
<i>SSCB</i>	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
<i>UAD</i>	: Uluslararası Adalet Divanı
<i>UAERC</i>	: BAE Kızılای
<i>Vol.</i>	: Cilt
<i>vd.</i>	: Ve diğerleri
<i>yy.</i>	: Yayınları
<i>yy.</i>	: Yüzyıl

GİRİŞ

*Bir fark yaratmak için çok küçük olduğunuzu düşünüyorsanız,
sivrisinek ile kapalı bir odada uyumayı deneyin.
(Afrika atasözü)*

Ortadoğu’da ayrı bir alt bölge olarak değerlendirilen Basra Körfezi bölgesi, zengin hidrokarbon kaynaklarına sahip olmasının yanı sıra, son elli yılda savaşlar, çatışmalar ve krizler başta olmak üzere önemli gelişmelerin içinde yer alarak bölge ve dünya siyasetinde ön plana çıkmıştır. Bu bölgede İran, Irak ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güç olarak nitelendirilebilecek devletlerle birlikte, Körfez emirlikleri olarak adlandırdığımız Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE ve Umman gibi “küçük” devletler de yer almaktadır. Bölge üzerine yapılan çalışmalar zengin olmakla birlikte, emirlikler uluslararası sistemde birer aktör olarak genellikle göz ardı edilmiş veya önemsenmemiştir.

Uluslararası ilişkiler disiplininde kuramsal yaklaşımların genellikle büyük ve orta-büyükteki devletlerin politikalarına odaklanmasına eleştirel olarak ortaya çıkan küçük devlet çalışmaları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemde önemli bir yekûnu oluşturmaya başlayan ve belirli kriterler doğrultusunda ‘küçük’ olarak tanımlanan devletlerin egemenliklerini sürdürme çabalarını önemseyerek bu alandaki eksikliği doldurmaya çalışmıştır. Bu çerçevede, bazı akademisyenlerin çabalarıyla küçük devletlerin dış ve güvenlik politikalarındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilerek genel bir teori oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı; Ortadoğu çalışmalarında nispeten daha az çalışılan Körfez emirliklerinin, bölgesel güçler olarak değerlendirilen İran, Irak ve Suudi Arabistan’ın belirli dönemlerdeki rekabetçi, revizyonist ve müdahaleci politikalarına karşı küçük devletler olarak hayatta kalma politikalarını anlamaya çalışmaktır. Bölgede küçük devlet olmanın beraberinde getirdiği güvenlik açıklıklarını ve tehdit algılarını tespit ederek, bu durumun benzer ya da farklı dış politika ve güvenlik politikası davranışlarına yol açıp açmadığını ortaya koymak ve bu davranış kalıpları üzerinden küçük devlet literatürüne katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

“Körfez emirlikleri küçük devletler olarak çeşitli tehditlere karşı egemenliklerini sürdürmek için ne tür politikalar izlemektedirler?” sorusunu referans olarak konuyu incelemeye çalışan bu çalışma, Körfez emirliklerinin her birinin ayrı ayrı izledikleri dış ve güvenlik politikalarının, benzer tehditler altında benzer kapasite ve imkânlarla sahip küçük devletler olmalarından dolayı, ortak yanlarının bulunduğunu iddia etmektedir. Başka bir deyişle, Körfez emirliklerinin belirli kriterler çerçevesinde ‘küçük devletler’ olarak tanımlanabileceğini, bu devletlerin küçüklüklerinden ötürü benzer güvenlik açıklıklarına ve tehdit algılarına sahip olduklarını ve bu nedenle küçük devletlere özgü politikalar sergilediklerini savunmaktadır.

Bu çalışmada, gerek küçük devlet yaklaşımı gerekse Körfez emirliklerinin dış ve güvenlik politikalarına dair yapılmış akademik çalışmalar gözden geçirilmiştir. Anaakım uluslararası ilişkiler kuramlarının gölgesinde gelişen ve görece yeni olan küçük devlet yaklaşımı literatürü, İkinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle Türkiye, Finlandiya, İsveç, Norveç, İspanya, Çekoslovakya gibi Avrupa’daki küçük devletlere odaklanmıştır. Bu ilk dönemde küçük devletin tanımı ve tanımlamada kullanılacak kriterlere dair tartışmalardan sonra küçük devletlerin dış ve güvenlik politikaları incelenerek davranış benzerlikleri saptanmaya çalışılmıştır. 1990’larda Sovyetler Birliği ve Yugoslavya’nın dağılması ve pek çok bölgede yeni devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte literatürde Avrupa’daki küçük devletlere ek olarak, yeni ortaya çıkan bu devletler hakkında çalışmalar yapılmaya başlanmış ve küçük devlet çalışmaları giderek zenginleşmiştir.

Küçük devlet literatürü üzerine tarama yapılırken dikkat edilen husus, bazı akademisyenlerin belirli küçük devletleri belirli bir dönem içerisinde derinlemesine analiz etmeyi tercih ettiği, bazılarının ise küçük devletlerin dış ve güvenlik politikalarından hareketle genel bir teori arayışına girdikleri olmuştur. Bu çalışmanın odaklandığı husus, küçük devlet olarak tanımlanan Körfez emirliklerini belirli bir dönem içerisinde derinlemesine analiz etmekten ziyade, onların bağımsızlıklarından bu yana sergilemiş oldukları dış ve güvenlik politika davranışlarının genel bir örüntüsünü ortaya çıkararak literatüre katkı sağlamak olacaktır.

Çalışmada, büyük ölçüde İngilizce akademik literatürden yararlanılmıştır. Zira Türkçe akademik literatürde küçük devletler ve Körfez emirliklerinin bu bağlamda ele alındığı çalışmalar çok az sayıdadır. Küçük devlet yaklaşımı üzerine Özlem Tür ve Nuri Salık'ın bir makalesinin¹ haricinde, yayınlamış birkaç tez çalışması ve makale² tespit edilmiştir. Yüksek lisans tez çalışmalarında, Yılmaz Çetin Avrupa Birliği (AB) üyesi küçük devletleri³, Ezgi İlhan Latin Amerika'daki küçük devletleri⁴, Sedanur Yıldız Slovakya örneğini ele alırken⁵; doktora tez çalışmalarında, Dilaver Arıkan Açar Arnavutluk örneğini⁶, Çağkan Felek AB üyesi küçük devletleri⁷, Selim Dursun Gürcistan ve Tunus örneklerini⁸, Nuri Yeşilyurt ise Ürdün örneğini⁹ konu etmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, Türkçe akademik literatürde Körfez emirliklerinin küçük devlet yaklaşımı bağlamında ele alındığı ilk çalışma olma özelliğine sahiptir.

Çalışmada, Körfez emirliklerinin dış ve güvenlik politikaları, çeşitli güvenlik problemleri, İran, Irak ve Suudi Arabistan ile ilişkileri, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) bünyesindeki ittifakları, Basra Körfezi bölgesinin güç yapısı ve bölgede yaşanan savaş ve çatışmalar üzerine yayınlanmış İngilizce kitaplar ve makalelerden yararlanılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde Kuveyt'in İran-Irak Savaşı ve 1991 Körfez Krizi bağlamında ele alındığı çalışmalar, Umman'da Sultan Kâbus'un ihtiyatlı ve uzlaşmacı dış politikası üzerine yapılmış çalışmalar, Katar ve BAE'nin 2000'li yıllarda ön plana çıkan aktif ve pragmatik dış politikalarının yanı sıra 2011 Arap ayaklanmalarından sonra belirli

---

¹ Özlem Tür ve Nuri Salık, "Uluslararası İlişkilerde "Küçük Devletler": Gelişimi, Tanımı, Dış Politika ve İttifak Davranışları", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt.14, No.53 (2017), ss.3-22.

² F. Didem Ekinci, "Küçük Devlet Dış Politikasında Zafiyet Ve Dirençlilik: Ermenistan Örneği", **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, No.61 (2018), ss.71-106; İdris Demir, "National Securities of Small States In The International System", **KMU İİBF Dergisi**, C.10, No.14 (Haziran 2008), ss.135-149; Mürsel Bayram, "Küçük Devlet Dış Politikası: Angola Örneği", **Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, C.3, No.2, (December 2019), ss.90-114.

³ Yılmaz Çetin, "Küçük Devlet Teorisi Ve Avrupa Birliği Üyesi Küçük Devletler", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).

⁴ Ezgi İlhan, "Small States in Mercosur: An Asymmetric Relationship", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

⁵ Sedanur Yıldız, "Brexit and the Small States in the European Union: The Case of Slovakia", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

⁶ Dilaver Arıkan Açar, "Small State Playing The Asymmetric Game: Continuity And Change in Albanian Foreign Policy", (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).

⁷ Çağkan Felek, "Small states in the European Union: Political representation in the European Parliament and the Council of the European Union", (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).

⁸ Selim Dursun, "Küçük Devlet Dış Politika Analizi: Gürcistan ve Tunus Örnekleri", (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).

⁹ Nuri Yeşilyurt, "Ortadoğu'da Rejim Güvenliği ve Küçük Devlet: Ürdün Örneği", (**Doktora Tezi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

ülkelerdeki müdahaleci politikaları üzerine yapılmış çalışmalar ve Bahreyn'in ayaklanmalar sürecindeki politikaları üzerine yapılmış çalışmalar yoğunluktadır. Körfez emirliklerinden bazılarının son yıllarda küçük devlet yaklaşımı çerçevesinde incelendiği bazı makalelere ve kitaplara da rastlanmıştır. Mehran Kamrava'nın "*Qatar: Small State, Big Politics*" (2015) ve Khalid S. Almezaini ve Jean-Marc Rickli'nin editörlüğündeki "*The Small Gulf States: Foreign and Security Policies Before and After The Arab Spring*" (2016) kitapları buna örnek olarak verilebilir.

Çalışmada, Körfez emirliklerinden bazılarının emirleri, dışişleri bakanları ve savunma bakanları ile çeşitli zamanlarda çeşitli konular üzerine yapılmış röportajlar da dikkate alınmıştır. Ayrıca Körfez bölgesi ve emirlikler üzerine çeşitli araştırma ve düşünce kuruluşlarında yapılmış sempozyum ve konferanslar ve alanında uzman akademisyenlerin görüş ve kanaatleri de internet ortamlarından takip edilerek fikir edinilmiştir.

Yukarıda belirtilen kaynaklardan yararlanarak hazırlanan bu çalışmada bazı eksikliklerin olduğunu söylemek mümkündür. Öncelikle bölgenin dili olan Arapça'ya tam olarak vakıf olunmaması nedeniyle, Körfez emirlikleri üzerine yapılmış Arapça çalışmalar gözden geçirilememiştir. Buna ek olarak Fransızca, Almanca, İspanyolca gibi diğer dünya dillerinde yapılmış çalışmalar varsa şayet, bunlar da bilinmemektedir. Üçüncü olarak, Körfez emirliklerinin ABD ile olan savunma anlaşmaları ve askeri üsler hakkında orijinal anlaşma metinlerine erişim sağlamamız mümkün olmadığından, bu anlaşmalar hakkında kısmi bilgiler içeren ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır.

Çalışma dört bölüm olarak planlanmıştır. İlk bölümde kuramsal çerçeveye yer verilmiştir. Bu bölümde ilk olarak, küçük devlet literatürü üzerine genel bir değerlendirme yapılarak, kuramın belirli dönemlerdeki gelişim süreci, etkilendiği kuramsal yaklaşımlar ve olaylar, ele alınan konular ve literatürdeki birincil kaynaklara yer verilmiştir. İkinci olarak, küçük devletin tanımına dair tartışmalar ve belirli kriterler doğrultusunda yapılmış niceliksel, niteliksel ve algısal tanımlamalar aktarılmıştır. Üçüncü olarak, Körfez emirliklerinin söz konusu tanımlama modelleri çerçevesinde küçük devlet olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı hususu tartışılmıştır. Son olarak, Uluslararası İlişkiler disiplinindeki çeşitli kuramsal yaklaşımların küçük devletlere

yönelik bakış açılarına değinilmiş ve küçük devletlerin dış ve güvenlik politikalarındaki benzerlik unsurları dikkate alınarak genel davranış kalıpları açıklanmıştır.

İkinci bölümde, Basra Körfezi bölgesi Bölgesel Güvenlik Kompleksi yaklaşımı bağlamında ele alınarak bölgenin temel güvenlik yapısı ve dinamikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bölge, güvenlik karşılıklı bağımlılığı, varoluşsal tehditler ve dost-düşman kalıpları çerçevesinde değerlendirildikten sonra 1971'den bu yana bölgede yaşanan savaşlar, çatışmalar ve krizlere değinilmiştir. 1979 İran Devrimi, 1980-88 İran-Irak Savaşı, 1991 Körfez Savaşı, 2003'te ABD'nin Irak'ı işgali ve 2011 Arap ayaklanmaları sonrasında bölgede yaşanan güç değişimleri ve güç dengesini sağlamaya dönük girişimlere yer verilmiş ve böylece bölgede dönemsel olarak değişen tehdit ve güvenlik algıları ortaya konmaya çalışılmıştır. Son olarak, Körfez emirliklerinin küçüklüklerinden kaynaklanan güvenlik açıklıklarına ve iç ve dış tehdit algılarına yer verilerek aynı güvenlik kompleksi içerisinde benzerlik ve farklılıkları tartışılmıştır.

Üçüncü ve dördüncü bölümler, tezin sınındığı ana bölümler niteliğindedir. Üçüncü bölümde Körfez emirliklerinin bağımsızlıklarından bu yana sergilemiş oldukları davranış kalıplarının belirli bir örüntüsü ortaya çıkarılarak küçük devletlere özgü dış politika davranışları sergileyip sergilemedikleri incelenmiştir. Bu bölümde, Körfez emirliklerinin dış politika davranış kalıpları uluslararası hukuka ve statükoya bağlılık, statü arayışı ve markalaşma, yumuşak güce başvurma ve istisnai aktivizm olmak üzere dört başlık altında örneklerle açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise, Körfez emirliklerinin küçüklüklerinden kaynaklanan güvenlik açıklıkları ve ortak tehdit algılarına karşı geliştirdikleri güvenlik stratejilerine yer verilmiştir. Bu anlamda emirliklerin güvenlik politikaları, riskten korunma stratejisi ve dengeleme stratejisi başlıkları altında ele alınmıştır. Son olarak, Sonuç kısmında çalışmanın ortaya koyduğu temel iddia çerçevesinde temel bulgulara yer verilmiştir.

1. KÜÇÜK DEVLETLER: KAVRAM, LİTERATÜR VE DAVRANIŞLAR

Robert Keohane küçük devletler üzerine yazdığı makalesinde Jonathan Swift'in klasik eseri "Gulliver'in Gezileri"ne referansla şu ünlü cümleyi kurar: "Eğer Liliputlar Gulliver'i bağlayabiliyor veya Gulliver'in kendileri için savaşmasını sağlayabiliyorsa, Liliputlar da dev kadar dikkatli bir şekilde incelenmelidir."¹⁰ Günümüzde uluslararası sistemdeki devletlerin büyük bir çoğunluğu küçük devlet kategorisinde yer alır. Buna rağmen siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplininde genellikle büyük ve orta ölçekli devletler yoğun olarak çalışılır. Küçük devletler görece az, yeni ve dinamik bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı ve özgün vak'a çalışmaları ve kuramsal yaklaşımlarla söz konusu alan geliştirilmelidir. Zira küçük devletlerin hayatta kalma mücadeleleri en az büyük devletler kadar şaşırtıcı ve etkileyicidir.

Elinizdeki çalışma, Türkçe uluslararası ilişkiler literatürüne katkı sağlamayı amaçlayarak küçük devletler bağlamında Körfez emirliklerini inceleme konusu olarak almaktadır. Körfez emirlikleri boyutları, etkileri, kapasiteleri ve dış politika ve güvenlik davranışları bakımından küçük devlet kategorisinde ele alınabilir. Körfez emirliklerinin bölgesel güç dengesinde hayatta kalma mücadelelerini incelemek gerek Körfez bölgesindeki güç dinamiklerini, gerekse küçük devlet davranış biçimlerini anlamak açısından önemlidir. Bu minvalde, çalışmanın giriş bölümünde Körfez emirliklerinin dış politika ve güvenlik davranışlarını anlamak için seçilen teorik ve kavramsal çerçeveye yer verilecektir. Bu bölümde küçük devlet çalışmalarının gelişimi özetlenecek, literatürde ele alınan temel konulara ve küçük devlet kavramının farklı tanımlama modellerine yer verilecek, Körfez emirlikleri küçük devlet tanımlama modelleri bağlamında değerlendirilecek ve küçük devletlerin genel dış politika ve güvenlik davranışları incelenecektir.

---

¹⁰ Robert O. Keohane, "Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics", **International Organization**, Vol.23, No.2 (1969), s.310.

1.1. KÜÇÜK DEVLET LİTERATÜRÜ ÜZERİNE GENEL BAKIŞ

Küçük devlet çalışmalarının tarihi her ne kadar Alman aydınların birleşik bir ulus devlet hayaliyle küçük Alman devletlerini eleştirdiği 19. yüzyıla (yy) kadar götürülebilse de¹¹ bilimsel ve kapsamlı çalışmalar II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Bu döneme kadar küçük devlet denildiğinde, 1815 Viyana Kongresi sonrası belirlenen büyük güçlerin (Britanya, Almanya, Fransa, Rusya, İtalya ve Avusturya-Macaristan) dışında kalan tüm devletler anlaşılmiş ve bugünkü anlamda küçük devletler göz ardı edilmiştir.¹² Ancak I. Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların çözülmesi ve bilhassa II. Dünya Savaşı sonrası sömürge devletlerin bağımsızlık süreçleriyle pek çok yeni ve küçük devletin ortaya çıkması araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Uluslararası politikanın anlaşılmasına yeni açılımlar sağlayabileceği düşüncesiyle küçük devletler uluslararası ilişkiler disiplininde ele alınmaya başlanmıştır.¹³ Bu alt başlıkta bu süreç ile beraber gelişen küçük devlet çalışmalarının hangi perspektiflerle ne şekilde ele alındığı ve çalışmaların belirli evrelerde nasıl geliştiği, dönüm noktaları da dikkate alınarak genel olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Uluslararası ilişkilerde küçük devlet çalışmaları kuramsal dönüşümlerden etkilenerek gelişmiştir. İlk evrede klasik realizm ve neo-realizm, ikinci evrede neo-realizm ve neo-liberalizm ve üçüncü evrede ise konstrüktivizm (inşacılık) küçük devlet çalışmalarını etkilemiştir.¹⁴ Şunu da belirtmeliyiz ki, söz konusu kuramsal yaklaşımlar büyük devlet politikalarına daha çok önem verdiklerinden küçük devletler genellikle göz ardı edilmiştir.¹⁵ Küçük devletler genellikle uluslararası sistemin hâkim özelliklerine ve küçük-büyük devlet etkileşimine dayanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin neo-realizm yapıyı (*structure*) kapasitelerin dağılımı olarak tanımladığından,

---

¹¹ Niels Amstrup, "The Perennial Problem of Small States: A Survey of Research Efforts", **Cooperation and Conflict**, Vol.11, No.4 (1976), s.163-164.

¹² Iver B. Neumann and Sieglinde Gstöhl, "Introduction: Lilliputians in Gulliver's World", Christine Ingebritsen ve Diğerleri (Ed.), **Small States in International Relations** içinde (3-36), Seattle: University of Washington Press, 2006, s.5-6.

¹³ Özlem Tür ve Nuri Salık, "Uluslararası İlişkilerde "Küçük Devletler": Gelişimi, Tanımı, Dış Politika ve İttifak Davranışları", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt.14, No.53 (2017), s.4.

¹⁴ Neumann and Gstöhl, s.15.

¹⁵ Miriam Fendius Elman, "The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard", **British Journal of Political Science**, Vol.25, No. 2 (April 1995), s.172.

küçük devletleri sınırlı rolleri olan aktörler (özne değil nesne) olarak kategorileştirmiş ve büyük devletlere odaklanmıştır.¹⁶

Küçük devlet çalışmaları uluslararası ilişkiler teorilerine paralel olarak, üç önemli tarihsel olay veya süreçten etkilenerek gelişmiştir. Bunlar I. Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların yıkılması, Soğuk Savaş döneminde sömürge devletlerin bağımsızlığı (dekolonizasyon) ve 1990’larda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile Yugoslavya’nın dağılmasıdır.¹⁷ Matthias Maass, küçük devlet sayısının artışıında uluslararası sistemdeki maddi ve normatif değişimlerin kolaylaştırıcı etkisine dikkat çeker. Ona göre, küreselleşme ve dış tehditlerin azalması küçük devletlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.¹⁸ Bu noktada küçük devlet literatürünün sürekli bir akış göstermediğini, belli önemli olaylardan ve kuramsal yaklaşımlardan etkilenerek geliştiğini söylemeliyiz. Aşağıdaki tabloda küçük devlet çalışmalarının belirli evrelerdeki genel bir özeti tarihsel olaylar, teorik yaklaşımlar ve temel konular dikkate alınarak verilmektedir.

---

¹⁶ Tom Long, “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power”, **International Studies Review**, Vol.19, No.2 (2016), s.189.

¹⁷ Neumann and Gstöhl, s.5

¹⁸ Matthias Maass, “Small States: Survival And Proliferation”, **International Politics**, Vol.51, No.6 (2014), ss.709-728. Aktaran: Tom Long, “It’s Not The Size, It’s The Relationship: From ‘Small States’ To Asymmetry”, **International Politics**, Vol.54, No.2 (2017), s.144.

Tablo 1
Küçük Devlet Çalışmalarının Genel Özeti

<i>Evreler</i>	<i>1950'ler-1970'ler: Zirve</i>	<i>1980'ler: Duraklama</i>	<i>1990'lar-günümüz: Canlanma</i>
<i>Tarihsel Olaylar</i>	Soğuk Savaş çatışması ve dekolonizasyon yoluyla küçük devletlerin çoğalması	ABD hegemonyasının düşüşü ve küresel karşılıklı bağımlılığın yükselişi	Soğuk Savaşın sonu, küreselleşme ve bölgesel entegrasyon, parçalanma yoluyla küçük devletlerin çoğalması
<i>Hakim Uluslararası İlişkiler Teorisi</i>	Realizm/Neorealizm	Neorealizm/Neoliberal kurumsalcılık	Rasyonalizm/İnşacılık
<i>Küçük Devlet Konular</i>	Küçük devletlerin tanımı, fiziksel boyutu ve dış politikası; güvenlik sorunları, uluslararası kuruluşlarda küçük ve mikro devletler	Küçük devletler ve ekonomik karşılıklı bağımlılık, kalkınma sorunları	Avrupa entegrasyonunda ve küreselleşme süreçlerinde küçük devletler, etno-politik çatışmalar

Kaynak: Iver B. Neumann and Sieglinde Gstöhl, "Introduction: Lilliputians in Gulliver's World", Christine Ingebritsen ve Diğerleri (Ed.), **Small States in International Relations** içinde (3-36), Seattle: University of Washington Press, 2006, s.13.

II. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler nezdinde küçük devletlerin pozisyonu kısmen tartışılrsa da, bu alanda 1960'lara kadar çalışmalar nadirdir. Otmar Höll gibi bazı yazarlar, bu dönemde küçük devlet sayısındaki artışa rağmen sosyolojik ve bilimsel çalışmaların azlığına dikkat çekmiştir.¹⁹ 1960'lar ve 70'ler ise küçük devlet çalışmalarının zirveye çıktığı dönemdir. Bu dönemde küçük devlet çalışmalarına yönelik temel ilgi, sömürgelerin bağımsızlığı ve Bağlantısızlık Hareketinin ortaya çıkışı nedeniyledir. Bu dönemde hem ekonomi hem de siyaset biliminde çalışmaların arttığına şahit oluruz.²⁰

¹⁹ Otmar Höll, "Introduction: Towards a Broadening of the Small States Perspective", Otmar Höll (Ed.), **Small States in Europe and Dependence** içinde (13-31), Vienna: Braumüller, 1983, s.15.

²⁰ Neumann and Gstöhl, s.9.

Realist bakış açısıyla küçük devletlerin tanımı, kapasite eksiklikleri, iki-kutuplu sistemde hayatta kalma mücadeleleri ve düşük etki düzeyleri üzerinde duran ilk çalışmalar, küçük devletlerin kısıtlı kaynaklarının dış politikaları üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. “The Power of Small States: Diplomacy in World War II” adlı eseriyle Annette Baker Fox; Türkiye, Finlandiya, İsveç, Norveç ve İspanya’nın II. Dünya Savaşı’nda tarafsız kalma başarılarını ve karşılaştıkları kısıtlamaları inceleyerek söz konusu alana ilk katkı sağlayan isimlerden biridir. Bu çalışmasıyla Fox, küçük ve askeri olarak zayıf devletlerin büyük güçlerin baskısına karşı çeşitli politikalarla güvenliklerini artırabileceğini ortaya koymuştur. Söz konusu devletlerin, büyük güçleri tarafsızlık siyasetinin kendileri için daha avantajlı olacağı hususunda ikna ederek başarıya ulaştıklarını vurgulamıştır.²¹

David Vital’ın Çekoslovakya, Finlandiya ve İsrail örneklerini inceleyerek küçük devlet davranışlarına odaklandığı “The Inequality of States: A Study of Small Power in International Relations” eseri de bu alanda ilk çalışmalardan biridir. Bu çalışmada Vital güç kullanma yetersizliğinden dolayı küçük devletlerin büyük devletlerle olan ilişkilerinde dezavantajlı olduklarını göstermiştir. Küçük devletlerin maddi yetersizliklerini ve bunların üstesinden gelebilme stratejilerini pratik siyasi sonuçlarıyla birlikte ele almıştır.²²

Küçük devletlerin güvenlik açıklıkları ve ittifak konularına odaklanan 1960’lı yılların diğer önemli çalışmalarına şu eserler örnek olarak verilebilir: Robert Rothstein, “Alignment, Non-alignment, and Small Powers: 1945-1965”²³ ve “Alliances and Small Powers”²⁴; George Liska, “Alliances and the Third World”²⁵ ve Robert Keohane, “Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics”²⁶. Söz konusu

---

²¹ Annette Baker Fox, **The Power of Small States: Diplomacy in World War II**, Chicago: The University of Chicago Press, 1959, s.180-181.

²² David Vital, **The Inequality of States: A Study of Small Power in International Relations**, Oxford: Clarendon Press, 1967. Aktaran: Macklin Scheldrup, “Lilliputian Choice: Explaining Small State Foreign Policy Variation”, **(Undergraduate Honors Theses**, University of Colorado, Boulder CU Scholar, Spring 2014), s.6.

²³ Robert Rothstein, “Alignment, Non-alignment, and Small Powers: 1945-1965”, **International Organization**, Vol.20, No.3 (1966), ss.397-418.

²⁴ Robert Rothstein, **Alliances and Small Powers**, New York: Columbia University Press, 1968.

²⁵ George Liska, **Alliances and the Third World**, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1968.

²⁶ Robert Keohane, “Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics”, **International Organization**, Vol.23, No.2 (1969), ss.291-310.

çalışmalar, küçük devletleri askeri zayıflıkları ve güvenlik açıklıkları nedeniyle uluslararası politikada etkisiz aktörler olarak ele almışlardır.

Küçük devlet çalışmalarının hem ekonomi hem de siyaset bilimi içinde gelişme gösterdiği 1970'lerde, küçüklüğün neden olduğu yetersizlikler ve zafiyetler vurgulanmaya devam etmiştir. Askeri ve stratejik yetersizliğe paralel olarak ekonomik bağımlılık da ön plana çıkmıştır. Dünya ekonomisindeki dalgalanmaların küçük devletler için yıkıcı etkilerde bulunduğu iddia edilmiştir. Küçük devletlerin kalkınma açısından sınırlı iç pazarları, yetersiz doğal kaynakları ve teknoloji eksiklikleri nedeniyle kötü performans sergiledikleri gözlemlenmiştir.²⁷ Bu dönemde iktisat biliminde küçük devletlerin ortak ekonomik özellikleri çalışılırken; uluslararası ilişkiler disiplini de neo-realist akademisyenler fiziksel boyut ve güç kapasitelerini veri olarak küçük devletlerin ortak dış politika davranış biçimlerini araştırmışlardır.²⁸ Örneğin, Maurice A. East 1959-68 arasında büyük ve küçük devletlerin dış politika benzerlik ve farklılıklarını araştırarak, küçük devlet dış politika kalıplarının ilk nicel analizini ortaya koymuştur.²⁹

1980'lerde neo-realizm ve neo-liberalizm tartışmasının hakim olduğu uluslararası ilişkiler disiplini de, küçük devlet çalışmalarının azaldığı görülmüştür. ABD hegemonyasının zayıfladığı ve karşılıklı bağımlılığın yükselişe geçtiği bu dönemde, küçük devletlerin uluslararası politik-ekonomi, rejimler ve kurumlar çerçevesinde analiz edildiği birkaç çalışma söz konusudur.³⁰ Peter J. Katzenstein'in küçük Avrupa devletlerinin ekonomik başarısını korporatist³¹ siyasi ve ekonomik düzenlemeler çerçevesinde açıkladığı "Small States in World Markets"³² eseri bunlar arasında gösterilebilir.

---

²⁷ Wouter P. Veenendaal, "Analyzing the Foreign Policy of Microstates: The Relevance of the International Patron-Client Model", **Foreign Policy Analysis**, Vol.13, No.3 (2014), s.563-564.

²⁸ Neumann and Gstöhl, s.11.

²⁹ Maurice A. East, "Size And Foreign Policy Behavior: A Test Of Two Models", **World Politics**, Vol.25, No.4 (Temmuz 1973), s.563.

³⁰ Neumann and Gstöhl, s.12-13.

³¹ Bir sosyo-ekonomik model olarak 'korporatizm' özel mülkiyet ve teşebbüsü temel alan, kapitalist üretim tarzına sahip, organik ve birbirine karşılıklı bağımlı bir toplum tasavvur eden düşünce sistemidir. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Gülten Üstün ve Mahmut Üstün, "Korporatizm Bir Alternatif Olabilir mi?", **Mülkiye Dergisi**, Cilt.24, No.224 (2000), ss.161-192.

³² Peter J. Katzenstein, **Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe**, Ithaca: Cornell University Press, 1985.

1990'larla birlikte küreselleşme ve bölgeselleşme tartışmalarının yanı sıra Doğu Bloku ülkelerindeki çözümler ve Avrupa özelinde küçük devlet sayısındaki artış, ilgiyi yeniden küçük devlet çalışmalarına yöneltmiştir. Özellikle Avrupa Birliği'ndeki küçük devletlerin entegrasyonu hakkında çalışmalar artmıştır. Bu dönemde literatüre yeni bir boyut katan ve uluslararası ilişkilerde kimlik ve normları ön plana çıkaran inşacılık (konstrüktivist) kuramının rolünü de göz ardı etmemek gerekir. Zira küçük devlet davranışları güvenliğin yanı sıra kimlik faktörü ile de açıklanmaya çalışılmıştır.³³ Bu dönemde küçük devletlerin dış politika davranışları ve bu devletlerin arabuluculuk gibi aktif dış politika girişimleri dikkate alınmıştır. Ayrıca küçük devletlerin savunmasızlığı ve küreselleşmiş bir dünyada ihtiyaçları ve dezavantajları vurgulanmıştır.³⁴

Özetle; Peter R. Baehr'in küçük devlet çalışmalarının başlangıç aşamasında olduğunu açıkladığı 1970'lerden günümüze³⁵ pek çok vaka incelemesi yapılsa da, küçük devletlerin karşılaştığı sıkıntılar ve hayatta kalmaya yönelik stratejiler üzerine genel bir teorik çerçeve oluşturulmuş değildir.³⁶ Jeanne A. K. Hey bunun nedenini ana akım teorilerin büyük devlet politikalarına önem vermesinde bulur.³⁷ Bu konuda Michael Handel küçük devlet çalışmalarını genel olarak ikiye ayırmıştır. Bu ayrıma göre bazı akademisyenler küçük devletlerin davranış biçimleri ve güvenlik stratejileri üzerine genel bir teori arayışındayken; diğerleri küçük bir devleti belli bir dönem içerisinde derinlemesine analiz etmeyi tercih etmiştir.³⁸ Bu çalışmaların çoğu da Avrupa'daki küçük devletleri odak noktası olarak belirlemiştir. Diğer kıtalardaki küçük devletler üzerine nadir olarak çalışma yapılmıştır.³⁹ Bu değerlendirme içinde gözden kaçan

---

³³ Neumann and Gstöhl, s.13-14.

³⁴ Baldur Thorhallsson, "Studying Small States: A Review", **Small States & Territories**, Vol.1, No.1 (2018), s.20.

³⁵ Peter R. Baehr, "Small States: A Tool for Analysis?", **World Politics**, Cilt.27, No.3 (Nisan 1975), s.461.

³⁶ Anders Wivel, Alyson J.K. Bailes and Clive Archer, "Setting the Scene: Small States and International Security", Anders Wivel, Alyson J.K. Bailes and Clive Archer (Ed.), **Small States and International Security: Europe and Beyond** içinde (3-25), Abingdon: Routledge, 2014, s.5.

³⁷ Jeanne A.K. Hey, "Introducing Small State Foreign Policy", Jeanne A.K. Hey (Ed.), **Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior** içinde (1-11), Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2003, s.4-5.

³⁸ Michael Handel, **Weak States in the International System**, Londra: Frank Cass, 1990, s.4. Aktaran: Yılmaz Çetin, "Küçük Devlet Teorisi Ve Avrupa Birliği Üyesi Küçük Devletler", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.6.

³⁹ Marie V. Gibert and Virginie Grzelczyk, "Non-Western Small States: Activists Or Survivors?", **Third World Thematics: A TWQ Journal**, Vol.1, No.1 (2016), s.3.

çalışmalar varsa da bunlar yazarların İngilizce dışında dillerde yayınladığı çalışmalardır. Bu noktada küçük devlet çalışmalarının uluslararası ilişkiler disiplininde görece genç ve niş (*niche*) bir konuma sahip olduğu söylenebilir. Uluslararası ilişkiler uzmanları küçük devlet davranışlarını dikkate aldığı ölçüde, disiplinin ampirik tabanı güçlenebilir ve küçük devlet çalışmaları zenginleşerek gelişebilir.

1.2. KÜÇÜK DEVLET TANIMI

Küçük devletin ne olduğu ve nasıl tanımlanacağına dair tartışma literatürde en dikkat çeken meselelerden biridir. Kavramın açık ve net tanımlanması, literatürdeki ana zorlukları belirlemede ve küçük devlet dış politika davranışlarını açıklamada faydalı olacaktır.⁴⁰ Lakin söz konusu tartışmanın bir sonuca ulaştığını söylemek zordur. Literatürde, hangi devletlerin “küçük” sayılabileceğine dair ortak bir tanım veya ölçüt seti bulunmamaktadır.⁴¹ Bunun yerine, kullanılan kuramsal yaklaşım ve metodolojiye göre, pek çok farklı tanım geliştirilmiştir. Maass, uluslararası ilişkiler teorisi ve pratiğinde ‘küçük devletin’ çoklu tanımlarının bulunduğunu belirtir.⁴² Kimilerine göre bu tanımlar tatmin edici olmaktan uzaktır. Örneğin, Baehr tanım problemi yüzünden kavramın analitik olarak kullanışsız olduğunu belirtir.⁴³ Kimilerine göre ise birleştirici ve evrensel bir tanıma ihtiyaç yoktur. Herhangi bir vaka çalışması, hangi devletleri neden karşılaştırdığına bağlı olarak kendi tanımını seçebilir.⁴⁴

Genel olarak “küçüklük”ün ne olduğu üzerine tartışmalar, belirli kriterler doğrultusunda belirli bir tanım geliştirilmesini mümkün kılmaktadır. Nicola Smith, Michele Pace ve Donna Lee’nin belirttiği gibi küçük devletin demografik, coğrafi ve ekonomik kriterler doğrultusunda mı; yoksa kurumlar, kaynaklar ve güç kriterleri bağlamında mı ele alınacağı sorusu⁴⁵ bizi bu çalışmada birden çok tanımlama modeli

⁴⁰ Živilė Marija Vaicekauskaitė, “Security Strategies of Small States in a Changing World”, **Journal on Baltic Security**, Vol.3, No.2 (2017), s.8.

⁴¹ Alan K. Henrikson, “A Coming ‘Magnesian’ Age? Small States, the Global System, and the International Community” **Geopolitics**, Vol.6, No.3 (2001), s.56.

⁴² Matthias Maass, “The Elusive Definition Of The Small State”, **International Politics**, Vol.46, No.1 (2009), s.75.

⁴³ Baehr, s.459.

⁴⁴ Alyson JK Bailes, Baldur Thorhallsson and Rachael Lorna Johnstone, “Scotland As An Independent Small State: Where Would It Seek Shelter?”, **Icelandic Review of Politics and Administration**, Vol.9, No.1 (2013), s.3.

⁴⁵ Nicola Smith, Michele Pace and Donna Lee, “Size Matters: Small States and International Studies”, **International Studies Perspectives**, Vol.6, No.3 (2005), s.395-7.

benimsemeye yönelmiştir. Bu anlamda ‘niceliksel’, ‘niteliksel’ ve ‘algısal’ tanımlamalar daha önce tartışılan ve konunun anlaşılmasında faydalı olan tanımlama ve sınıflandırma modelleridir. Bunların dışında çeşitli kriterlere göre farklı tanımlamalar da yapılmıştır.⁴⁶ Ancak Körfez emirliklerinin inceleneceği bu çalışmada temelde yukarıda adı geçen üç tanımlama modelinden faydalanılacaktır.

1.2.1. Niceliksel Tanımlama

Küçük devletler genel olarak kendi içinde ‘mikro-devletler’ (nüfusu 1 milyondan az olan devletler), ‘gelişmiş küçük devletler’ ve ‘az gelişmiş küçük devletler’ olarak üç alt kategoride ele alınır.⁴⁷ Bazı yazarlar küçük devletlerin parçalı incelenmesinin genel bir dış politika kuramının geliştirilmesini engellediğini savunmaktadır. Zira söz konusu kategorilerle sadece dar devletler grubu için geçerli sonuçlara ulaşılabilir.⁴⁸ Bazıları ise küçük devletlerin yekpare bir bütünlük taşımadığı ve ayrı ayrı ele alınması kanaatindedirler. Ancak bu çalışmada söz konusu tartışmaya girmeden küçük devlet kavramı bir bütün olarak ele alınacaktır.

Devletleri nicel kriterlere göre incelemek daha pratik ve objektif olmasından dolayı yaygın bir eğilimdir. Pek çok yazar belli ölçütlere dayanarak devletleri sınıflandırmış ve kantitatif analizler ortaya koymuştur. Örneğin Tom Crowards, nicel ölçütleri kullanarak tüm devletleri mikro, küçük, orta-küçük, orta-büyük ve büyük olmak üzere beş gruba ayırmıştır. Küme analizi tekniğiyle de 188 devletten 79’unu küçük olarak belirlemiştir.⁴⁹

Küçük devleti niceliksel ölçütlere göre tanımlamayı tercih eden yazarlar sayısal verilere göre belli kriterler belirlemişlerdir. Söz konusu kriterler genellikle nüfus, yüzölçümü, askeri güç ve GSMH olmuştur. Bu kriterler doğrultusunda diğer devletlerle karşılaştırıldığında küçük devletler, nüfusu az, toprak parçası küçük, düşük bir askeri

---

⁴⁶ bk. Raimo Värynen, “On the Definition and Measurement of Small Power Status”, **Cooperation and Conflict**, Cilt.6, No.2 (1971), s.92-97.

⁴⁷ Hey, s.2.

⁴⁸ Jelena Radoman, “Small States in World Politics: State of the Art”, **Journal of Regional Security**, Vol.13, No.2 (2018), s.182.

⁴⁹ Tom Crowards, “Defining the Category of ‘Small’ States”, **Journal of International Development**, Cilt.1, No.4 (2002), s.172-173.

kapasiteye ve düşük bir GSMH'ye sahip olan devletlerdir.⁵⁰ Böyle bir tanımlama güç, etki ve kapasite boyutlarını dışarıda bırakarak demografik, ekonomik ve askeri ölçütler çerçevesinde bir değerlendirme sunar.

Demografik boyut, devletleri niceliksel sınıflandırmada sık kullanılan bir değişkendir. Nüfus hem ülke ekonomisine gerekli işgücünü sağlaması, hem de ülke savunması için gerekli askeri personel ihtiyacını karşılaması nedeniyle önemlidir.⁵¹ Vital, nüfus kriteri açısından küçük devletleri tanımladığı eserinde bu ülkeleri gelişmiş ülkeler için 10-15 milyonluk bir nüfusa ve az gelişmiş ülkeler için 20-30 milyonluk bir nüfusa sahip ülkeler olarak tanımlar.⁵² M. East ise, nüfusu 23.7 milyonun altında olanları küçük devlet sayar.⁵³ Bazı akademisyenler 30 milyonun altında nüfusa sahip olanlara küçük devlet derken, bazıları da 10 veya 15 milyon altındakileri küçük devlet olarak kabul eder.⁵⁴ Avrupa ölçeğinde küçüklüğün eşiği ise genellikle Hollanda nüfusu (16 milyon) dikkate alınarak belirlenmiştir.⁵⁵

Ekonominin büyüklüğü (GSMH), askeri kapasite ve yüzölçümü boyutları da niceliksel tanımlamada yaygın kullanılan kriterlerdir. GSMH'si az ve yüzölçümü küçük olan devletler, stratejik derinlikleri ve ekonomik dirençlikleri olmamaları nedeniyle küçük devlet olarak tanımlanırlar. Diğer devletlerle karşılaştırıldığında düşük bir askeri kapasiteye ve savunma bütçesine sahip olan devletler de yeterli sert güç unsurlarına sahip olmamaları ve ülke savunmasında zorluk yaşamaları nedeniyle küçük devlet kabul edilmektedirler.⁵⁶

Niceliksel tanımlamalarda kullanılan kriterler tek başlarına ele alındığında pek yararlı değillerdir. Zira yüzölçümü büyük olup da zayıf ekonomisi olan veya dar bir

---

⁵⁰ Maurice A. East, "Size And Foreign Policy Behavior: A Test Of Two Models", **World Politics**, Vol.25, No.4 (Temmuz 1973), s.557; Pertti Joenniemi, "From Small To Smart: Reflections On The Concept Of Small States", **Irish Studies in International Affairs**, Vol.9 (1998), s.62.

⁵¹ Baldur Thorhallsson, "The Size of States in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives", **Journal of European Integration**, Vol.28, No.1 (Mart 2006), s.9.

⁵² David Vital, **The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations**, Oxford: Clarendon Press, 1967, s.8.

⁵³ East, s.563.

⁵⁴ Baldur Thorhallsson and Sverrir Steinsson, "Small State Foreign Policy", **Oxford Research Encyclopedia of Politics**, Subject: World Politics, Online Publication Date: May 2017, s.3.

⁵⁵ Thorhallsson, "The Size of States...", s.10.

⁵⁶ Thorhallsson, "Studying Small States...", s.19.

yüzölçümüne sahip gelişmiş bir ekonomisi olan pek çok devlet örneği vardır.⁵⁷ Bu nedenle tüm ölçütler birlikte ele alınmalıdır. Bunun yanı sıra söz konusu nicel veriler belirli bir tarihsel dönem referans alındığında geçerlidir. Devletlerin nüfus, GSMH ve askeri kapasitesi zaman içerisinde değişebilir ve bunun yönünün nasıl olacağını kestirmek çoğu zaman mümkün değildir. Bu açıdan nicel tanımlamalarda kullanılan ölçütlerin veya nelerin referans alınacağı hususunun keyfî, göreceli ve belirsiz olduğunu söylenebilir.

1.2.2. Niteliksel Tanımlama

Niteliksel tanımlamalarda “küçüklük” genellikle devletin yetenekleri, kapasitesi ve etkisi bağlamında tarif edilir. Bu hususta salt maddi yeteneklerin mevcudiyeti belirleyici değildir. Bir devletin sahip olduğu materyal kaynakların bir güce dönüşerek siyasal sonuç yaratması önemlidir. Bu noktada gücün nasıl ölçüleceği sorusu karşımıza çıkar. Uluslararası ilişkiler literatüründe sıkça tartışılan gücün nasıl ölçüleceği sorusunu bir kenara bırakırsak; küçük devletlerin sahip olduğu kaynaklarla başka bir devlete karşı politikasında istediği yönde sonuç üretemeyen devletler olduğunu söyleyebiliriz.

Niteliksel tanımlamalarda devletlerin küçük olup olmadığını belirlemek için kullanılan kriter, uluslararası sistemi etkileme kabiliyeti ve gücüdür. Goetschel küçük devletlerin büyük devletlere nazaran hem etki hem de otonomi bağlamında daha yetersiz olduğunu belirtir.⁵⁸ Fox ise küçük devletleri, güç uygulayamayan ya da diğer devletler tarafından uygulanacak güce direnemeyen uluslararası aktörler olarak görürken,⁵⁹ Knudsen de benzer şekilde küçük devletlerin güç ilişkisi bağlamında diğer devletlerden daha zayıf olmasına dikkat çeker.⁶⁰ Jaquet’e göre küçük bir devlet, ne küresel ne de bölgesel ölçekte siyasi iradesini empoze edebilen ya da güç siyaseti uygulayarak ulusal çıkarlarını koruyabilen devlettir. Başka bir deyişle, küçük devletler

---

⁵⁷ Thorhallsson, “*Studying Small States...*”, s.18.

⁵⁸ Laurent Goetschel, “The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today’s Europe”, Laurent Goetschel (Ed.), **Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies** içinde (13-31), Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998, s.14-15. Aktaran: Tür ve Salık, s.8.

⁵⁹ Fox, s.2-3.

⁶⁰ Olav F. Knudsen, “Small States, Latent and Extant: Towards a General Perspective”, **Journal of International Relations and Development**, Cilt.5, No.2 (2002), s.184-185.

uluslararası düzenin kurallarını düzenlemek ve değiştirmekten aciz olan, diğer devletlerle asimetrik ilişkide, daha zayıf ve ilişkinin doğasını ve işleyişini kendi başına etkileyemeyen devletlerdir.⁶¹ Söz konusu tanımların ortak özelliği niteliksel açıdan konuya yaklaşımlarıdır.

Küçük devlet kavramı nitel ölçütlerle tanımlandığında “zayıf devlet” (*weak state*) kavramı yerine kullanıldığı da görülmüştür. Örneğin Miriam F. Elman güç kapasitesi üzerinden değerlendirdiğinde iki kavramı birbirinin yerine kullanmaktadır.⁶² Bununla birlikte bir devleti küçük olarak tanımlamak, aynı devletin zayıf bir devlet olarak da kabul edilebileceği anlamına gelmez. Belli ölçütlere göre küçük sayılan devletler güçlü olabilir veya tam tersi büyük devletler zayıf olabilir.⁶³ Bu açıdan Iver Neumann ve Sieglinde Gstöhl, zayıflığın nitelik ve kapasitenin bir ifadesi olduğunu, küçüklüğün ise niceliksel anlamda ele alınması gerektiğini belirtir.⁶⁴

Nicel tanımlarda olduğu gibi nitel tanımlarda da devletler arası ilişkisellik ve görecelik hâkimdir. Bazı yazarlar küçük devlet çalışmalarının ilişkiyel bir tanıma geçmesi gerektiğini savunur. Diana Panke, büyüklük ve küçüklüğün belli bir bağlamda bir aktörü veya nesneyi diğerine göre karakterize ederse anlam kazanacağını belirtir.⁶⁵ Zira bir devlet başka bir devlete karşı güçlü, diğerine karşı zayıf olabilir.⁶⁶ Örneğin, İran Katar’a göre büyük devlet, ancak Rusya ile karşılaştırıldığında küçük bir devlettir. Bu tür bir ilişkisellik tüm devletler için geçerlidir. Bununla birlikte bir devlet herhangi bir alanda güçlüyken, diğerinde zayıf olabilir. Örneğin gelişmiş ekonomiye sahip bazı devletler askeri açıdan zayıf iken; askeri kapasitesi güçlü ancak zayıf bir ekonomiye sahip devletler de söz konusudur. Bu ve buna benzer örnekler çoğaltılabilir. Neticede, tüm bu değerlendirmeler göz önüne alındığında küçük devletlerin mevcut devletlerin

---

⁶¹ Vaicekauskaitė, s.8.

⁶² Elman, s.171.

⁶³ bk. Petar Kurečić, Goran Kozina, Filip Kokotović, “Revisiting The Definition Of Small State Through The Use Of Relational And Quantitative Criteria”, Conference Paper: **19 th International Scientific Conference on Economic and Social Development Book of Proceedings**, Melbourne, Australia, February 2017.

⁶⁴ Neumann and Gstöhl, s.7-8.

⁶⁵ Diana Panke, “Dwarfs In International Negotiations: How Small States Make Their Voices Heard”, **Cambridge Review of International Affairs**, Vol.25, No.3 (2012), s.315.

⁶⁶ Anders Wivel and Baldur Thorhallsson, “Small States In The European Union: What Do We Know And What Would We Like To Know”, **Cambridge Review of International Affairs**, Vol.19, No.4 (2006), s.654.

pek çoğuna karşı asimetrik güç ilişkisinde zayıf ve bu ilişkiyi değiştirmekten uzak olduğu söylenebilir.

1.2.3. Algısal Tanımlama

Bazı yazarlar küçük devlet tanımlamalarında algının önemini vurgular. Belirli bir devletin küçüklüğünün, ölçülebilir nesnel tanımların ürünü olmadığı ve her zaman göreceli olan algıya dayandığı düşünülmektedir. Kendini küçük olarak algılayan ve başkaları tarafından küçük olarak algılanan devletler küçük devlet kabul edilmektedir. Hey'in vurguladığı gibi, bir devletin liderleri ve halkı küçük bir devlette yaşadıklarına ikna olmuşlarsa veya diğer devletler onu küçük bir devlet olarak algılasa, o devletin küçük devlet olduğu söylenebilir.⁶⁷ Devletin kendisi hakkında sahip olduğu benlik algısı diğer devletlerle olan ilişkilerini etkiler. Kendini küçük görüp görmediği ve kendi küçüklüğünün farkındalığı bu açıdan önemlidir.⁶⁸

Hey'inkine benzer bir tanım Rothstein tarafından da geliştirilmiştir. Küçük devlet tanımlamalarında üzerinde çokça durulan 'boyut' konusu Rothstein'a göre, bir algı meselesidir.⁶⁹ Ona göre, küçük devlet kendi yeteneklerinin kullanımı ile güvenliğini elde edemeyeceğini kabul eden ve temel olarak başkalarının yardımına güvenen devlettir.⁷⁰ Keohane ise tanımını, küçük devletlerin uluslararası sistem üzerinde önemli bir etki yaratamayan (*system ineffectual*) ve liderleri bu gerçeğin farkında olan devletler olduğu iddiasına dayandırır. Keohane aslında tanımına psikolojik unsur eklemektedir. Bununla birlikte, güvensizlik duygularını ayırt edici bir değişken olarak reddeder. Zira ona göre nükleer çağda güvensizlik tüm devletler için ortaktır ve en güçlü olanlar bile mutlak güvenliğe ulaşamaz. Bu yüzden, ayırt edici değişken bir devletin uluslararası sistem içinde, diğer devletlere etki yaratıp yaratamayacağına dair algısıdır. Buna göre küçük devletler, tek başına ya da küçük bir grupta hareket ederek sistemi önemli bir şekilde etkilemekten tamamen aciz olduğunu kabul eden devletlerdir.⁷¹

---

⁶⁷ Hey, s.2-3.

⁶⁸ Alan K. Henrikson, "A Coming 'Magnesian' Age? Small States, the Global System, and the International Community" **Geopolitics**, Vol.6, No.3 (2001), s.56-57.

⁶⁹ Christos Kassimeris, "The Foreign Policy of Small Powers", **International Politics**, Vol.46, No.1 (2009), s.90.

⁷⁰ Robert Rothstein, **Alliances and Small Powers**, New York: Columbia University Press, 1968, s.29.

⁷¹ Keohane, s.296.

Sonuç olarak, özetlemek gerekirse küçük devletlerin belirli kriterler doğrultusunda farklı şekillerde tanımlandığını söylemek mümkündür. Bu kriterler çok fazla çeşitlilik göstermekle birlikte nüfus, yüzölçümü, GSMH, askeri ve idari yetenekler, güç kapasiteleri, kurum ve teşkilatlanma düzeyi, siyasi söylem ve benlik algıları, dış aktörler tarafından algılanma kriterleri başlıcalarıdır. Seçilen kriter veya kriterlere bağlı olarak küçük devlet kavramı tanımlanmış olur. Bu çalışmada yukarıdaki tanımlamalardan yola çıkarak eklektik bir tanım tercih edilmiş ve küçük devlet şu şekilde tanımlanmıştır: *“Küçük devlet, diğer devletlerle karşılaştırıldığında küçük bir nüfusa ve yüzölçümüne, düşük bir GSMH ve askeri kapasiteye sahip olan, küresel ve bölgesel düzeyde güç dengesini değiştirmek ve etkilemekten aciz olan, kendini küçük olarak algılayan ve diğerleri tarafından küçük olarak algılanan devlettir.”* Böyle bir tanımlama niteliksel, niceliksel ve algısal kriterlerin tümünü dikkate alarak genel bir çerçeve ortaya koymaktadır. Bu tanım bizi çalışmanın ana eksenini oluşturan, küçük devletin bu ayırt edici özelliklerinin dış politikası ve güvenlik davranışları üzerinde nasıl bir etki yarattığı sorusuna götürmektedir. Çalışmanın izleyen bölümünde bu konu ele alınacaktır.

1.3. KÖRFEZ EMİRLİKLERİNİN KÜÇÜK DEVLET TANIMLAMALARI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRMESİ

Bu alt başlıkta, küçük devletlerin dış politika ve güvenlik davranışlarının analizine geçmeden önce, tezin temel kavramsal çerçevesini oluşturan küçük devlet tanımı açısından Körfez emirliklerinin ilk bölümde belirtilen niceliksel, niteliksel ve algısal kriterler üzerinden küçük devlet olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı üzerinde durulacaktır. Körfez emirliklerinin çeşitli kriterler dikkate alındığında küçük devlet olarak ele alınabileceği ortaya konularak, ilerleyen bölümlerde küçük devlet olmanın beraberinde getirdiği sınırlamalar ve zafiyetler nedeniyle Körfez emirliklerinin genel olarak benzer dış ve güvenlik politika davranışları sergiledikleri iddiasına temel oluşturulacaktır.

Tablo 2
Körfez Emirliklerinin Nüfus Değerleri

Kriterler	Kuveyt	Bahreyn	Katar	BAE	Umman
Nüfus (2018)	4,137.31	1,569.44	2,781.68	9,630.96	4,829.48
Yerli Nüfus Oranı (2017)	%30	%47	%14	%11	%54

Kaynak: “Population, Total”, *The World Bank*, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (4 Mart 2020); “Percentage of nationals and foreign nationals in GCC countries' populations (latest year available, 2010-2016)”, *Gulf Migration*, <https://gulfmigration.org/glmm-database/> (8 Kasım 2019).

Körfez emirlikleri toplam nüfusu ile Dünya Bankası 2019 verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %0,3'üne, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki toplam nüfusun yaklaşık %5,1'ine ve Basra Körfezi bölgesi nüfusunun yaklaşık %13'üne tekabül etmektedir. Nüfus açısından, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri arasında BAE 11., Umman 14., Kuveyt 16., Katar 17., Bahreyn ise 18. sırada yer almaktadır.⁷² Global Firepower verilerine göre ise değerlendirmeye alınan 2020'de 500.000 üstü nüfusu olan 138 ülke içinde dünya nüfus sıralaması açısından BAE 86., Umman 119., Kuveyt 125., Katar 128., Bahreyn ise 134. sırada yer almaktadır.⁷³ Basra Körfezi'nde nüfus kriteri açısından ortalama eşiği 22 milyon olarak kabul edersek⁷⁴ emirlikler bu eşiğin altında kalmakta, hatta tümünün toplamı ancak eşiğe yaklaşmaktadır. Dolayısıyla söz konusu veriler dikkate alındığında Körfez emirliklerinin Ortadoğu ve Körfez bölgesinde nüfus kriteri bakımından küçük devletler olduğu söylenebilir.

Körfez emirlikleri yüzölçümleri bakımından da dünyanın en küçük ülkeleri arasında yer almaktadırlar. Dünya ülkelerinin yüzölçümü sıralamasında Umman 309.500 km² ile 72., BAE 83.600 km² ile 116., Kuveyt 17.818 km² ile 157., Katar 11.586 km² ile 164. ve Bahreyn 765 km² ile 187. sırada yer almaktadır.⁷⁵ Körfez emirlerinin tümü bu verilere göre hesaplandığında Basra Körfezi bölgesinin yüzölçümü

⁷² bk. “Population Total”, *The World Bank*, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (4 Mart 2020).

⁷³ Basra Körfezi'nin toplam nüfus dağılımının %46'sını İran, %22'sini Irak ve %19'unu Suudi Arabistan oluşturmaktadır. bk. “Total Population by Country (2020)”, *Global Firepower*, <https://www.globalfirepower.com/total-population-by-country.asp> (4 Mart 2020).

⁷⁴ Basra Körfezi ülkelerinin toplam nüfusu (176,882.69) ülke sayısı 8'e bölündüğünde aritmetik ortalama eşiği elde edilebilir. Buna göre eşik olarak 22,110.33 olarak kabul edilebilir.

⁷⁵ “Yüzölçümlerine göre ülkeler listesi”, https://ipfs.io/ipfs/tr.wikipedia-on-ipfs.org/wiki/Y%C3%BCz%C3%B6l%C3%BCmlerine_g%C3%B6re_%C3%BClkeler.html (4 Mart 2020).

bakımından yaklaşık %9'unu oluşturmaktadır. Diğer ülkelere bakıldığında Suudi Arabistan bölge yüzölçümünün %46'sını, İran %35'ini ve Irak %10'unu oluşturmaktadır.

Ekonominin büyüklüğü ve GSMH oranı küçük devlet tanımlamalarında yaygın kullanılan bir başka kriterdir. Körfez emirlikleri Dünya Bankası 2018 verileri açısından hesaplandığında toplam dünya GSMH'sinin yaklaşık %1'ini, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin toplam GSMH'sinin yaklaşık %24'ünü ve Basra Körfezi bölgesinin GSMH toplamının ise yaklaşık %37'sini oluşturmaktadır. Basra Körfezi ülkelerinin toplam GSMH dağılımına bakıldığında ise Suudi Arabistan %34'ünü, İran %19'unu, BAE %18'ini, Irak %10'unu, Katar %8'ini, Kuveyt %6'sını, Umman %3'ünü ve Bahreyn %2'sini oluşturmaktadır.⁷⁶

İlk bakışta Körfez emirliklerinin GSMH oranlarının yüksekliği nedeniyle küçük devletler olmadıkları düşünülebilir. Ancak gelirlerinin kaynakları ve ekonomik üretim ve çeşitliliklerine bakıldığında ekonomilerinin kırılgan olduğu söylenebilir. Zira emirliklerin temel bütçe gelirleri hidrokarbon kaynaklarından elde edilmektedir. Örneğin, hidrokarbon kazançları Katar ve BAE'deki mali gelirin sırasıyla %80,3'ünü ve %63,5'ini oluşturmaktadır.⁷⁷ Bu nedenle çoğu akademisyen Körfez emirliklerini 'rantiyer devlet' (*rentier state*) tanımı çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır.⁷⁸ 1970'de Hossein Mahdavy'nin ortaya attığı kavram, milli gelirin önemli bir kısmının vergi alınmaksızın petrol veya dış yardım gibi tek bir kaynaktan elde edildiği devletler için kullanılmaktadır.⁷⁹ Körfez emirliklerinin vergi gelirlerinin GSYH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)'ye oranına bakıldığında Katar'ın 2010'da %14,65, Bahreyn'in 2011'de %1,10, 2012'de Kuveyt'in %0,72, Umman'ın %2,61 ve BAE'nin %0,37 olduğu görülmektedir.⁸⁰ Bu nedenle emirliklerin rantiyer devletler oldukları söylenebilir.

⁷⁶ "GDP (current US\$)", *The World Bank*, <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd> (8 Kasım 2019).

⁷⁷ Crystal A. Ennis, "Reading Entrepreneurial Power In Small Gulf States: Qatar And The UAE", *International Journal*, Vol.73, No.4 (2018), s.574.

⁷⁸ bk. Steffen Hertog, "The Sociology of the Gulf Rentier Systems: Societies of Intermediaries", *Comparative Studies in Society and History*, Vol.52, No.2 (2010), ss.1-37.

⁷⁹ bk. Michael Herb, "No Representation Without Taxation? Rents, Development, and Democracy", *Comparative Politics*, Vol.37, No.3 (2005), s.299.

⁸⁰ Harun Öztürkler, "Ortadoğu Ve Kuzey Afrika Ekonomilerine Giriş", *Orsam Kaynak*, No.2 (Nisan 2016), s.28.

Rantiyer devletlerin ekonomileri petrol fiyatlarındaki dalgalanmalardan etkilenmektedir. Fiyatlar yükseldiğinde emirlikler kazançlı çıksa da düştüğünde derin biçimde etkilenmekte, hatta güvenlik sorunları yaşayabilmektedirler.⁸¹ Örneğin 2008 küresel finans krizinde petrol fiyatlarının yaklaşık %78 düşmesinden dolayı emirliklerin ekonomileri derinden etkilenmiş ve bazıları⁸² 2011’de protestolara sahne olmuştur.⁸³ Körfez emirliklerinin bütçe dengeleri stabil olmamakta ve sürekli dalgalanmalar yaşamaktadır. Bütçe dengelerinin GSMH’ye oranına bakıldığında 2017’de Bahreyn %-13,1; Kuveyt %0,2; Katar %-6,8; Umman %-14,4 ve BAE %-1,1 olduğu görülmektedir. Neticede Körfez emirliklerinin büyük ölçüde hidrokarbon kaynaklara bağımlı olduklarından dolayı ekonomik açıdan güçlü olmadıkları söylenebilir.

Bazı kuruluşlar belirli kriterlere göre dünya ölçeğinde niteliksel açıdan sıralamalar yapmaktadır. Örneğin US News’in sıralamasında BAE 12., Katar 35., Umman 55. sırada dünyada en etkili ülkeler olarak anılmaktadır.⁸⁴ Yine aynı kaynakta en güçlü ülkeler sıralamasında BAE 11., Katar 18., Umman 39. sırada yer verilmiştir.⁸⁵ En iyi ülkeler sıralamasında ise BAE 22., Katar 30., Umman 71. sırada yer almıştır.⁸⁶ Kültürel açıdan etkili ülkeler arasında BAE 22., Katar 35., Umman 65. sırada gösterilmiştir.⁸⁷ 2019 ekonomik özgürlük endeksinde BAE 9., Katar 28., Bahreyn 54., Umman 88., Kuveyt 90. sırada yer almıştır.⁸⁸ En barışçıl ülkeler sıralamasında Katar 31., Kuveyt 43., BAE., 53, Umman 69., Bahreyn 124. sırada bulunmuştur.⁸⁹ Kanaatimizce bu tür sıralamalar ilk bölümde belirttiğimiz güç ve kapasite bağlamında ele alınmış sıralamalar değildir. Sıralamalarda kullanılan kriterlerin uygunluğu ve güvenilirliği tartışma konusudur. Zira ilk bölümde de belirtildiği gibi gücün ölçülmesi

---

⁸¹ Kevin Downs, “A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain”, *Journal of Politics & International Studies*, Vol.8 (Winter 2012/13), s.217.

⁸² Bahreyn, Umman ve Kuveyt.

⁸³ Hüseyin Naci Bayraç, “Küresel Petrol Piyasasındaki Fiyat Dalgalanmalarının Ekonomik Etkileri”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.9, No.19 (Ekim 2019), s.53.

⁸⁴ “Most Influential Countries”, *US News*, <https://www.usnews.com/news/best-countries/best-international-influence> (4 Mart 2020).

⁸⁵ “Power Rankings”, *US News*, <https://www.usnews.com/news/best-countries/power-rankings> (4 Mart 2020).

⁸⁶ “Overall Best Countries Ranking”, *US News*, <https://www.usnews.com/news/best-countries/overall-rankings> (4 Mart 2020).

⁸⁷ “Cultural Influence Rankings”, *US News*, <https://www.usnews.com/news/best-countries/influence-rankings> (4 Mart 2020).

⁸⁸ “2019 Index of Economic Freedom”, *Heritage*, <https://www.heritage.org/index/ranking> (4 Mart 2020).

⁸⁹ “The Most Peaceful Countries In The World 2019”, *Global Finance*, <https://www.gfmag.com/global-data/non-economic-data/most-peaceful-countries> (4 Mart 2020).

zordur. Ayrıca niteliksel tanımlamalarda küçük devletin yetenekleri, kapasitesi ve etkisine bakılmaktadır. İlk bölümde değinildiği gibi küçük devletler güç siyaseti uygulayamayan ve diğer devletlerin uyguladığı baskılara karşı kırılğan olan devletler olarak tanımlanmıştır.⁹⁰ Bu noktada güvenlik ve savunma konuları önem arz etmektedir. Zira maddi güç kaynaklarından bahsedildiğinde doğrudan askeri güvenliğe odaklanılmaktadır; çünkü askeri yetenekler savaş veya çatışma durumlarında devletlerin hayatta kalması için belirleyicidir.⁹¹

Silahlı kuvvetlerin büyüklüğü, yeteneği ve niteliği ve devletin savunma bütçesinin oranı da bir devletin güvenlik ve savunma açısından küçük olarak görülüp görülmeceğini belirleyen önemli kriterlerdir.⁹² Global Firepower'ın 2020 değerlendirmesine göre askeri güç bakımından değerlendirmeye alınan 138 ülke içinde BAE dünya sıralamasında 45., Umman 75., Kuveyt 85., Katar 90. ve Bahreyn 93. sırada bulunmaktadır. Aynı değerlendirmede komşu devletler İran 14., Suudi Arabistan 17. ve Irak 50. sırada yer almaktadır.⁹³ Dünya aktif asker sayısı bakımından BAE 59., Umman 68., Kuveyt 70., Katar 109., Bahreyn 126. sırada yer almaktadır.⁹⁴ Savunma bütçeleri açısından ise BAE 14., Umman 30., Kuveyt 36., Katar 38. ve Bahreyn 75. sıradadır.⁹⁵ Körfez emirliklerinin savunma bütçelerine bakıldığında oldukça yüksek olduğu görülebilir. Ancak bu harcama eğilimi son yıllarda ortaya çıktığı için bu ülkeleri askeri açıdan güçlü kılabilecek nitelikte değildir.⁹⁶ Aşağıdaki tabloda Körfez emirliklerinin aktif asker sayıları ve savunma bütçeleri yer almaktadır.

⁹⁰ Goetschel, s.14-15; Fox, s.2-3; Knudsen, s.184-185.

⁹¹ Wivel, Bailes and Archer, s.7.

⁹² bk. Kurečić, Kozina and Kokotović.

⁹³ "2020 Military Strength Ranking", *Global Firepower*, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (4 Mart 2020).

⁹⁴ "Active Military Manpower (2020)", *Global Firepower*, <https://www.globalfirepower.com/active-military-manpower.asp> (4 Mart 2020).

⁹⁵ "Defense Spending by Country (2020)", *Global Firepower*, <https://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp> (4 Mart 2020).

⁹⁶ Emirliklerin savunma bütçelerinin diğer bölge ülkeleriyle karşılaştırıldığında fazla olması birtakım faktörlere dayanmaktadır. Bu faktörler çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde analiz edileceğinden burada sadece belirli verileri aktarmakla yetinilecektir.

Tablo 3
Körfez Emirliklerinin Aktif Asker Sayıları ve Savunma Bütçeleri

<i>Kriter</i>	<i>Kuveyt</i>	<i>Bahreyn</i>	<i>Katar</i>	<i>BAE</i>	<i>Umman</i>
<i>Aktif Asker Sayısı (2019)</i>	39.500	8.200	12.000	64.000	42.500
<i>Savunma Bütçesi (milyar dolar, 2020)</i>	6.831	1.415	6.000	22.755	8.686

Kaynak: “Active Military Manpower (2020)”, *Global Firepower*, <https://www.globalfirepower.com/active-military-manpower.asp> (4 Mart 2020); “Defense Spending by Country (2020)”, *Global Firepower*, <https://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp> (4 Mart 2020).

Körfez emirliklerinin güç kapasitesi ve etkisi açısından küçük devlet oldukları söylenebilir. Yüksek düzeyde askeri harcamalara rağmen, emirlikler askeri koruma ve güvenlik elde etmek için Batılı ülkelere güvenmektedir. Zira mevcut güç kapasiteleriyle kendilerini koruyacak durumda değildirler. ABD ve Batılı devletler ile savunma ve askeri üs anlaşmaları yapmışlardır.⁹⁷ Silahlı kuvvet personelleri yüksek teknolojik silahları kullanmakta ve saldırılara karşı koymakta yetersizdir. Emirlikler askere alma sisteminin son yıllara kadar olmaması nedeniyle yabancı işgücüne bağımlılık duymaktadırlar.⁹⁸ Bu nedenle küçük devletlerin ulusal çıkarlarını siyasi ve askeri araçlarıyla savunamadıkları göz önüne alındığında,⁹⁹ Körfez emirliklerinin küçük devletler olarak ele alınabileceği söylenebilir.

Algısal tanımlamalar açısından temel kriter ilk bölümde de belirtildiği gibi devletlerin kendilerini küçük olarak algılayıp algılamadıkları ve diğer devletlerin onlara nasıl baktıkları olmuştur.¹⁰⁰ Körfez emirlikleri gerek bölge ülkeleri gerekse diğer devletlerin açısından sistem-dönüştürücü veya güç merkezi olarak görülmemişlerdir. 1980-88 İran-İrak Savaşı, 1991 Körfez Savaşı ve 2011 Arap ayaklanmalarında görüldüğü gibi daha çok olaylardan etkilenen bir pozisyonda yer aldıklarından dolayı,

⁹⁷ Dördüncü bölümde detaylıca ele alınmaktadır.

⁹⁸ Robert Czulda, “Defence Dilemmas of the GCC States –Threats and Military Build-Up”, *International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, Vol.21, No.1 (2018), s.63.

⁹⁹ Vaicekauskaitė, s.8.

¹⁰⁰ Hey, s.2-3.

emirlikler kendi küçüklüklerinin bilincinde olarak hareket etmişlerdir.¹⁰¹ Rothstein'in belirttiği gibi küçük devletler kendi yeteneklerinin kullanımıyla güvenliğini elde edemeyeceğinin farkında olarak başkalarının yardımına güvenirlir.¹⁰² Bu, algısal olarak kendi küçüklüklerinin farkında olduklarına işaret etmektedir. Buradan hareketle, Körfez emirliklerinin bölgesel güçlere karşı ittifak kurmaları ve büyük devletlerden güvenlik garantileri talep etmesi nedeniyle küçüklüklerinin farkında oldukları ve diğerlerinin de onları küçük olarak gördükleri sonucu çıkarılabilir.

Sonuç olarak, Körfez emirlikleri diğer devletlerle karşılaştırıldığında küçük bir nüfusa ve yüzölçümüne, kırılgan bir ekonomiye ve düşük bir askeri kapasiteye sahip olduklarından, küresel ve bölgesel düzeyde güç dengesini değiştirmek ve etkilemekten aciz olduklarından, kendilerini küçük olarak algıladıklarından ve diğerleri tarafından küçük olarak algılandıklarından dolayı küçük devlet olarak ele alınabilirler. Küçük olmaları, beraberinde emirlikler için çeşitli sınırlılıklar ve zafiyetler doğurmaktadır. İlerleyen bölümlerde Körfez emirliklerinin buldukları bölgede karşı karşıya oldukları siyasi ve askeri tehdit unsurları ve güvenlik açıklıkları belirtilerek, daha sonra bu ortamda küçük devletler olarak ne tür dış politika ve güvenlik davranışları sergiledikleri örneklerle birlikte ele alınacaktır.

1.4. KÜÇÜK DEVLETLERİN GENEL DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK DAVRANIŞLARI

Uluslararası sistemde sayıca çoğunluğu oluşturan küçük devletlerin dış politika ve güvenlik davranışlarına yönelik genel bir teori oluşturulmuş değildir. Bunun nedeni uluslararası ilişkiler teorilerinin genel olarak küresel ve bölgesel güçlerin davranışlarına odaklanmasıdır. Ancak son yıllarda küçük devlet davranışları hakkında yoğun akademik tartışmalar yaşanmaktadır. Küçük devletlerin değişen uluslararası güvenlik ortamında hayatta kalma başarıları, stratejileri ve politikaları merak uyandırmaktadır. Bu çerçevede pek çok yazar, küçük devletlerin dış politika ve güvenlik politikaları hakkında belirli ortak davranış kalıpları tespit etmiştir. Bu bölümde öncelikle Uluslararası İlişkiler Teorisindeki farklı yaklaşımların küçük devletlerin dış ve güvenlik

---

¹⁰¹ Bu konu üçüncü ve dördüncü bölümlerde Körfez emirliklerinin dış ve güvenlik politikalarında örneklerle birlikte açıklanacaktır.

¹⁰² Rothstein, s.29.

politikalarına yönelik farklı açıklama modellerine yer verilecek ve sonra söz konusu davranış kalıplarına kısaca değinilecektir.

Literatürde öncelikle tartışılan konu, büyük devletlerin davranışlarına odaklanan teorik yaklaşımların, küçük devlet davranışlarını açıklamak için de kullanılmasının mümkün olup olmayacağıdır. Bazı yazarlar küçük devletlerin büyük ve orta ölçekli güçlerden farklı incelenmesi gerektiğini belirtir.¹⁰³ Zira uluslararası sistemde her devlet iç ve dış koşullarına, jeopolitik konumuna, sistemin yapısına, güvenlik tehditlerine ve çıkarlarına bağlı olarak farklı politikalar izler.¹⁰⁴ Bununla birlikte realist kuramcılar, küçük devletlerin neo-realizm gibi yapısal teorilerle ele alınabileceğini savunur. Zira tüm devletler anarşik sistemde hayatta kalma çabasında olduklarından benzer şekilde hareket edeceklerdir.¹⁰⁵

Büyük ve küçük devlet davranışlarının incelenmesinde farklı analiz seviyelerinin uygunluğu farklı yazarlar tarafından gündeme getirilmiştir. Temelde birey, devlet ve sistem düzeyinde çeşitli yaklaşımlar öne sürülmüştür. Neorealist perspektiften bakıldığında, küçük devletlerin dış politika tercihlerini belirleyen nedenler sistemeldir.¹⁰⁶ Devletlerin dış politika kararlarının sistem içinde buldukları pozisyona göre belirlendiği iddia edilmektedir. Bu noktada sistemin yapısı, özellikleri ve kaç kutuplu olduğu önem kazanmaktadır.¹⁰⁷ Handel sistemsel düzeyi dikkate alarak dış faktörlerin ve büyük güç mücadelelerinin küçük devlet dış politikalarını şekillendirdiğini düşünür.¹⁰⁸ Bazı yazarlar, küçük devletlerin dış politika hataları ve yanlış tercihlerinin büyük devletlerden daha önemli sonuçlar doğurabileceğini belirtir.¹⁰⁹ Zira büyük devletler sahip oldukları güç kaynakları ile dış politika hatalarının üstesinden kolayca gelebilirler. Hâlbuki küçük devletler sınırlı kaynaklara ve çok sayıda

---

¹⁰³ Scheldrup, s.3.

¹⁰⁴ Vaicekauskaitė, s.8.

¹⁰⁵ Thorhallsson, “*Studying Small States...*”, s.23.

¹⁰⁶ Elman, s.175-9.

¹⁰⁷ Neorealist kuram hakkında detaylı bilgi için bk. John J. Mearsheimer, “Structural Realism”, Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (Ed.), **International Relations Theories: Discipline and Diversity** içinde (77-93), 3.bs., UK: Oxford University Press, 2013; Eyüp Ersoy, “Realizm”, Ramazan Gözen (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri** içinde (159-188), 3.bs., İstanbul: İletişim yy., 2016, ss.172-178; Yücel Bozdağlıoğlu, “Güç ve Güç Politikaları: Realizm”, Yücel Bozdağlıoğlu (Ed.), **Uluslararası Politika-1** içinde (38-55), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2012.

¹⁰⁸ Tür ve Salık, s.13.

¹⁰⁹ Robert Jervis, “Cooperation Under the Security Dilemma”, **World Politics**, Vol.30, No.2 (1978), s.172.

kısıtlamalara sahiptirler. Bu yüzden büyük devletlerle karşılaştırıldığında daha olumsuz etkilenebilirler.

Küçük devletlerin dış politikaları sıklıkla güvenlik sorunsalı üzerinden çalışılmıştır.¹¹⁰ Genel olarak küçük devletlerin uluslararası sistemde hayatta kalmaya çalıştıkları ve güvenlik açıklarını kapatmaya çalıştıkları varsayılmıştır.¹¹¹ Neorealistler, güç eksikliklerinin sonucu olarak küçük devletlerin büyük güçlerden daha fazla hayatta kalma mücadelesiyle meşgul olduklarını varsayar. Vital da dış kısıtlamalar ve tehditler göz önüne alındığında, küçük devletlerin nadiren bağımsız olabileceği sonucuna varır.¹¹² Goetschel ise, küçük bir devletin güvenlik ikileminin iki unsurdan oluştuğunu belirtir: etki ve özerklik (otonomi). Ona göre, küçük devletler hem nüfuzlarını artırmaya hem de özerkliklerini korumaya çalışırlar.¹¹³

Bazı yazarlar ise küçük devletlerin iç politika dinamiklerinin dış politika davranışlarını etkilediğini savunmaktadırlar.¹¹⁴ Örneğin Steinsson ve Wivel iç politikanın hala küçük devletlerin dış politikalarında önemli bir unsur olduğunu göstermek için neo-klasik realist yaklaşımı ön plana çıkarırlar.¹¹⁵ Neo-klasik realistler sistemik yaklaşımı analize dâhil etmekle birlikte iç siyasal yapıları ve ülke içi süreçleri de dikkate almaktadırlar.¹¹⁶ M. F. Elman da küçük devlet dış politika davranışlarını karar vericiler ve iç siyasi mekanizmaları dikkate alarak değerlendirir.¹¹⁷ Ona göre, küçük devlet davranışları, ülke içi gelişmelerden bağımsız değildir.¹¹⁸ Dış baskıların devlet davranışını şekillendirdiğini kabul eder, ancak bunun yerli kısıtlamalardan bağımsız olmadığını savunur. Rejim türünün, liderlerin hedefleri ve algılarının,

---

¹¹⁰ Knudsen, s.187-188.

¹¹¹ Thorhallsson, “*Studying Small States...*”, s.28.

¹¹² Long, “*Small States, Great Power?...*”, s.189.

¹¹³ Goetschel, s.14, 18-19. Aktaran: Tür ve Salık, s.8-9.

¹¹⁴ Jelena Radoman, “Small States in World Politics: State of the Art”, **Journal of Regional Security**, Vol.13, No.2 (2018), s.191.

¹¹⁵ Thorhallsson, “*Studying Small States...*”, s.24.

¹¹⁶ Ali Balcı ve Tuncay Kardaş, “Realizm”, Şaban Kardaş ve Ali Balcı (Ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş** içinde (85-96), İstanbul: Küre yy., 2014, s.94.

¹¹⁷ bk. Elman, s.180-190.

¹¹⁸ Elman, s.211.

toplumsal tercihlerin ve kriz dönemlerinin küçük devletlerin davranışlarını etkilediğini belirtir.¹¹⁹

Bu çalışmada referans alınacak teori neo-klasik realizm olacaktır. Küçük devletlerin dış ve güvenlik politikalarının iç gelişmelerden bağımsız olmadığı kabulü ile küçük devlet davranışlarının incelendiği bu çalışmada devlet ve sistem düzeylerinin bileşimini kullanan neo-klasik realizm kuramı tercih edilmiştir. Neo-realist yaklaşımda uluslararası anarşik sistemin devlet davranışlarını etkilediğine yönelik aşırı vurgu ve büyük devletleri sistemi etkileyen ana aktörler olarak konumlandırma çabası, küçük devletlerin göz ardı edilmesine ve iç siyasal koşulların dikkate alınmamasına yol açmaktadır.¹²⁰ Hâlbuki neo-klasik realizm, klasik realizmin devlet düzeyi ile neo-realizmin sistem düzeyini birlikte ele alarak, devletlerin güç ve çıkar peşinde koştuğunu kabul etmekle birlikte, devletlerin özelliklerinin ve iç siyasal koşullarının davranışlar üzerinde etkili olduğunu varsaymaktadır.¹²¹ Küçük devletler uluslararası sistemin kısıtlamalarına ve dış tehditlere karşı hayatta kalmaya çalışmakla birlikte, iç siyasi süreçler de politik kararların alınmasında önem arz etmektedir.¹²² Körfez emirliklerini küçük devlet bağlamında ele alan bu çalışmada bölgesel güç dengesi ve sistemik gelişmelerle birlikte iç siyasal yapı ve süreçler de dikkate alınacaktır.

Küçük devletler nüfuzlarını artırmaya, özerkliklerini korumaya kısacası hayatta kalmaya çalışırken çeşitli dış politika ve güvenlik davranışı sergilerler. Bu alt başlıkta ele alacağımız söz konusu davranış kalıplarını dış politika ve güvenlik çatısı altında kabaca iki kategori ile şöyle sıralayabiliriz¹²³:

- 1) Uluslararası meselelere düşük seviyede katılım
- 2) Dış politika konularını sınırlı seviyede ele alma ve yakın çevresine yönelik politikalar geliştirme

---

¹¹⁹ Elman, s.189.

¹²⁰ Elman, s.175.

¹²¹ Ersoy, s.178-183.

¹²² Elman, s.211.

¹²³ Hey, s.5; Alfred Marleku, "Small States Foreign Policy: the Case of Kosovo", **Alternatives Turkish Journal of International Relations**, Vol.11, No.3 (Fall 2012), s.84; Kassimeris, s.96.; Vaicekauskaitė, s.14.

3) Sert güç unsurları yerine diplomatik ve ekonomik dış politika araçlarını kullanma

4) Uluslararası hukuku, ilkeleri ve değerleri savunma

5) Çok-tarafli anlaşmaları güvence altına alma ve mümkün olduğunca uluslararası ve bölgesel örgütlere üye olma

6) Tarafsızlık ve bağlantısızlık politikası izleme

7) Çatışma ve istikrarsızlıktan kaçınma

8) Büyük devletlerle yakın ilişkiler geliştirme

9) Başka devletlerle birlikte güvenlik ittifakı kurma

10) Riskten korunma (*hedging*) veya barınak (*shelter*) stratejileri izleme

Uluslararası meselelere düşük seviyede katılım. Küçük devletlerin uluslararası politikada sınırlı ilgi alanları vardır. Küresel güç dengeleri üzerinde etkili rol oynamazlar. Tarihsel açıdan bakıldığında uluslararası güvenliğin inşasında marjinal rol oynamışlardır. Kendilerini ilgilendirmeyen uluslararası meselelere düşük seviyede katılım gösterirler.¹²⁴ Özellikle çatışma unsuru barındıran meselelerden uzak dururlar. Kendilerini savunma kabiliyetlerinden yoksun oldukları için, öncelikle güvenliklerinden endişe ederler. Bu nedenle genellikle uluslararası meselelerde taraf tutmamaya dikkat ederler.¹²⁵

Dar bir kapsamda yakın çevresine odaklı politikalar geliştirme. Küçük devletler dış çevreye yönelik geniş kapsamlı politikalar izlemezler. Genellikle dar bir eylem alanına sahiptirler.¹²⁶ Zira sınırlı askeri güçleri, küçük nüfusları ve ekonomileri, dar yüzölçümleri nedeniyle kapasite eksiklikleri mevcuttur. Ayrıca büyük devletlerden daha az diplomatik güce sahiptirler. Çok sayıda diplomatik misyon kuramaz ve pek çok devletle derin ilişkiler geliştiremezler. Diplomatik müzakerelerde ve anlaşmazlıklarda

---

¹²⁴ Radoman, s.191.

¹²⁵ Vaicekauskaitė, s.12.

¹²⁶ Wivel, Bailes and Archer, s.7.

etki düzeyleri düşüktür.¹²⁷ Bu nedenle ulusal çıkarlarını ilgilendiren bölgesel konulara yoğunlaşırlar. Yakın çevreleri ve komşularıyla olan münasebetlere önem verirler. Sınır devletleriyle olan anlaşmazlıklardan ve çatışmalardan olabildiğince kaçınırlar.

Sert güç unsurları yerine diplomatik ve ekonomik dış politika araçlarını kullanma. Küçük devletler genellikle sert güç açısından büyük ve orta ölçekli devletlerle rekabet edemeyeceklerinden dolayı ekonomik, diplomatik ve kültürel yumuşak güç unsurlarına ağırlık verirler. Özellikle şiddet ve çatışma ile karşılaştıkları durumlarda, ulusal çıkarlarını güvence altına almak ve büyük güçleri sürece dâhil etmek için çeşitli diplomatik araçları kullanırlar.¹²⁸ Tarafsız, barışçıl ve uluslararası iş birliğine dayalı bir devlet imajı oluşturlar.¹²⁹ Belirli siyasi meselelerde ön plana çıkarak statü arayışına girerler. Bununla birlikte dünya politikasında arabuluculuk, tarafsız devlet, tampon devlet, bariyer devlet, jeopolitik ağ geçidi gibi roller üstlenerek güvenliklerini garanti altına alırlar.¹³⁰ Örneğin niceliksel kriterler çerçevesinde küçük devlet sayılabilecek İskandinav ülkeleri özellikle çatışma çözümleri, arabuluculuk girişimleri ve insani yardımlarla uluslararası barışın gelişiminde etkin rol oynayarak saygın bir statü kazanmış ve güvenli ülkeler olarak tanınmışlardır. Neticede ekonomik ve diplomatik politikalar küçük devlet dış politika davranışlarının özerk, esnek ve reaktif olduğunu gösterir.

Uluslararası hukuku, ilkeleri ve değerleri savunma. Büyük devletler üzerinde kısıtlayıcı etkisi nedeniyle, küçük devletler uluslararası hukuk ve normların güçlü destekçileridir. Sıklıkla uluslararası hukukun, barış ve işbirliğinin altını çizerek kendi meşruiyetlerine dayanak sağlamaya çalışırlar. Barışçıl, istikrarlı ve kurumsallaşmış uluslararası ortamlar küçük devletlerin daha iyi dış politika sonuçları elde etmesini sağlar. Aksi taktirde kısıtlayıcı ve baskıcı dış ortamlarda başarısız dış politika sonuçlarıyla karşılaşabilirler. Zira küçük devlet dış politika kararları uluslararası

---

¹²⁷ Thorhallsson and Steinsson, “*Small State Foreign Policy*”, s.4-5.

¹²⁸ Francis Domingo, “The RMA Theory and Small States”, **Military and Strategic Affairs**, Vol.6, No.3 (December 2014), s.48.

¹²⁹ Thorhallsson and Steinsson, “*Small State Foreign Policy*”, s.10.

¹³⁰ bk. Kurečić, Kozina and Kokotović.

ortamdan oldukça etkilenir.¹³¹ Bununla birlikte küçük devletler, uluslararası hukuk ve değerleri savunarak dünya politikasında statü elde edebilir ve imaj oluşturabilirler.¹³² Özellikle İskandinav ülkeleri dünya siyasetinde ‘norm girişimcileri’ olarak etkili rol oynamaktadır. Bu devletler küresel ısınma, gelir adaletsizliği, kitle imha silahlarının sınırlandırılması, kalkınma sorunları, toplumsal cinsiyet meseleleri ve uyuşmazlıklarının çözümü gibi konularda ön plana çıkarak büyük devletleri ve küresel siyaseti etkilemeye çalışırlar.¹³³

Çok-taraflı anlaşmaları güvence altına alma ve mümkün olduğunca uluslararası ve bölgesel örgütlere üye olma. Küçük devletler hakkında yoğun çalışılan alanlardan biri, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla olan ilişkileridir. Rothstein, küçük devletlerin uluslararası kuruluşlara yoğun destek verdiklerinden bahseder ve bunu, söz konusu kuruluşların genellikle üye devletler arasındaki eşitliğe dayandığı gerçeğiyle açıklar.¹³⁴ Bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, müzakereleri anarşik bir uluslararası sistemden, kurallar ve normlar tarafından yönetilen kurumlara kaydırmak suretiyle farklı büyüklükteki devletler arasında asimetrik ilişkiyi düzeltmeye yardımcı olurlar. Bu örgütler aynı zamanda iletişim araçlarını daha küçük üyelerine göre biçimlendirir ve büyük devletlerin kuralları ihlal etmesini maliyetli hale getirirler.¹³⁵ Bu nedenle küçük devletler tarafından özellikle dikkate alınırlar.

Küçük devletler uluslararası hukuk, ekonomik kalkınma ve kültür gibi meselelerde söz konusu organların uzmanlığına ihtiyaç duyduklarından uluslararası kuruluşların teknokrat organlarıyla ilişkiler geliştirirler. Bu devletler aynı zamanda önemli konuları gündeme getirmek ve ulusal çıkarlarını savunmak için uluslararası kuruluşlar içinde etkinlik gösterirler.¹³⁶ Bu anlamda Birleşmiş Milletler (BM), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), İngiliz Milletler Topluluğu veya Avrupa Birliği (AB) gibi

---

¹³¹ Christopher S. Browning, “Small, Smart and Salient? Rethinking Identity in the Small States Literature”, **Cambridge Review of International Affairs**, Vol.19, No.4 (December 2006), s.672; Thorhallsson and Steinsson, “*Small State Foreign Policy*”, s.17; Handel, s.52-53.

¹³² Thorhallsson and Steinsson, “*Small State Foreign Policy*”, s.2.

¹³³ Christine Ingebritsen, “Norm Entrepreneurs: Scandinavia’s Role in World Politics”, **Cooperation and Conflict**, Vol.37, No.1 (2002), s.13.

¹³⁴ Rothstein, s.39-41.

¹³⁵ Baldur Thorhallsson and Sverrir Steinsson, “The Theory Of Shelter”, Policy Brief No. 1, 26 June 2018, Presented at the Conference: ‘**Small States and the New Security Environment**’ at University of Iceland, Reykjavik, 26 June 2018.

¹³⁶ Vaicekauskaitė, s.8.

bölgesel veya uluslararası örgütlerin çeşitli organlarını bir etki alanı olarak kullanmayı başarırlar.¹³⁷ Uluslararası kuruluşlara üyelik küçük devletlere uluslararası meselelerde manevra ve etki fırsatı da sağlar.¹³⁸ Örneğin İskandinav ülkeleri BM bünyesindeki organların üst düzey pozisyonlarına kendi vatandaşlarını yerleştirerek önemli konulara ilişkin kararlarda etkili olabilmektedirler.¹³⁹

Bazı yazarlar, BM'nin küçük devletler için “büyük bir nimet” olduğunu söyler.¹⁴⁰ Zira BM, çeşitli kurallar belirleyerek ve tartışma ve uzlaşma ortamı sağlayarak küçük devletlerin aktif katılımını sağlamakta ve bu devletlerin meşruiyetlerini garanti altına almalarını ve güçlü devletlerin saldırganlığından korunmalarını temin etmektedir.¹⁴¹ Bunun yanı sıra uluslararası ve bölgesel örgütlere üyelik küçük devletlerin üzerlerindeki belirli yükleri paylaşmasının ve kendileri için öncelikli diğer konulara yoğunlaşmalarının da yolunu açmaktadır. Örneğin, Lüksemburg finans sektörüyle ilgili politikalara öncelik verirken, güvenlik politikasını AB içindeki büyük devletlere bırakmaktadır.

Tarafsızlık ve bağlantısızlık politikası izleme. Tarafsızlık ve bağlantısızlık politikası birçok küçük devlet tarafından takip edilir. Bu politikalarla diğer devletlerin güç çatışmasında taraf tutulmadığı ve onlara karşı herhangi bir tehdit oluşturulmadığı gösterilmek istenir. Söz konusu politikalar aynı zamanda komşu devletlerle gerginliği yönetmenin ve egemenliği garanti altına almanın bir yolu olarak görülmüştür. Örneğin Finlandiya, uzun yıllar Almanya ve Rusya arasındaki güç mücadelesinde tarafsız ve bağlantısız kalarak varlığını sürdürmüştür.¹⁴² Bununla birlikte tarafsızlık genellikle küçük Avrupa devletlerinin politikası olarak karşımıza çıkar. Bu stratejinin Avrupa dışında etkili olduğu örnekler sınırlıdır. Stratejinin etkinliği devletin güvenilirliğine bağlıdır. Şayet küçük bir devlet hassas bir jeostratejik konumda bulunuyorsa, kalıcı tarafsızlık elde etmesi mümkün değildir.¹⁴³

---

¹³⁷ Thorhallsson, “*Studying Small States...*”, s.21.

¹³⁸ Browning, s.672.

¹³⁹ Thorhallsson and Steinsson, “*Small State Foreign Policy*”, s.10-11.

¹⁴⁰ Veenendaal, s.3.

¹⁴¹ Neumann and Gstöhl, s.15-16.

¹⁴² Vaicekauskaitė, s.12.

¹⁴³ Domingo, s.49.

Çatışma ve istikrarsızlıktan kaçınma. Küçük devletler genel olarak uluslararası sistemdeki çatışma ve belirsizliklerden kaçınırlar. Sınırlı kabiliyetleri nedeniyle riskli politikalar izlemezler.¹⁴⁴ Böylece dış politika yürütme maliyetlerini en aza indirmeye çalışırlar.¹⁴⁵

Büyük devletlerle yakın ilişkiler geliştirme. Küçük devletler diğer devletlerin agresif taleplerine karşı savunmasız olduklarından, olası müdahaleleri önlemek için büyük bir güçle yakın ilişkiler geliştirirler.¹⁴⁶ Bu ilişki askeri, ekonomik, siyasi veya diplomatik olabilir. Genel olarak, büyük bir devletle yakın ilişkiler geliştirmek küçük devletlerin çıkarlarını gerçekleştirmek için yeteneklerini artırır.¹⁴⁷ Özellikle petrol ve doğalgaz gibi önemli bir hammadde kaynağına sahip olan veya stratejik bir konumda bulunan küçük devletler, büyük devletler sayesinde güvenliklerini güvence altına alırlar.

Küçük ve büyük devlet arasında son derece hiyerarşik bir ilişki gelişebilir ve bu da patron-müşteri yaklaşımı çerçevesinde anlaşılabilir.¹⁴⁸ Patron-müşteri ilişkisi çerçevesinde bakıldığında, büyük devlet hizmetlerin (örneğin askeri tesisler) karşılığında küçük devlete toprak bütünlüğü ve egemenliği konusunda gerekli güvenceyi sağlar. Burada büyük devlet daha fazla pazarlık gücüne sahiptir. Küçük devletler ise hem ekonomik hem de askeri açıdan savunmasızdır. Bu yüzden hayatta kalmaya odaklanırlar.

Küçük devletlerin büyük devletlerle olan yakın ilişkisi bazen riskli olabilir. Zira büyük devlet küçük devletin içişlerine karışabilir veya askeri aygıtına nüfuz edebilir.¹⁴⁹ Küçük devletlerin zafiyetlerinin ve kısıtlamalarının farkında olan büyük devletler, destekleri karşılığında herhangi bir tazminat talep etmede güçlü bir pazarlık pozisyonuna sahiptir. Bu nedenle küçük devleti çıkarları için kullanabilir veya feda edebilirler. Bu noktada küçük devletler büyük devletlerle olan ilişkilerinde dikkatli ve olabildiğince uyumlu davranırlar.

---

¹⁴⁴ Kassimeris, s.90.

¹⁴⁵ Neumann and Gstöhl, s.12.

¹⁴⁶ Thorhallsson, s.21.

¹⁴⁷ Kassimeris, s.98.

¹⁴⁸ Veenendaal, s.4.

¹⁴⁹ Kassimeris, s.94.

İttifak kurma ve peşine takılma (bandwagoning) stratejisi. Rothstein, küçük devletlerin dış desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtir. Ona göre, tarafsızlık veya bağlantısızlık küçük devletler için etkili stratejiler değildir; bunun yerine ittifak politikası izlenmelidir.¹⁵⁰ Küçük devletler için stratejik ittifak oluşturmanın önemi, büyük devletler ile karşılaştırıldığında daha büyük siyasi, askeri ve ekonomik güvenlik açığına dayanır.¹⁵¹ İttifaklar küçük devletlerin anarşik uluslararası sistemde güvenliklerini garanti altına almanın ve kendini savunmanın etkili bir yoludur.¹⁵² Küçük devletler daha fazla güvenlik ve istikrar elde etmek için diğer devletlerle ikili veya çok taraflı ittifak ilişkisi kurabilmektedir.¹⁵³ İttifakların genellikle çatışmayı engellediği, müttefiklerin hedef alınma olasılığını azalttığı, saldırı durumunda müttefiklere askeri yardım sağladığı ve müttefikler arasındaki diplomatik ve ekonomik yardımları artırdığı iddia edilmektedir.¹⁵⁴

Klasik ittifak teorisinin savunucularına göre, devletler tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında iki genel strateji uygulama eğilimindedir: ya zayıf müttefiklerle potansiyel saldırganlara karşı denge kurmak ya da tehdit edici gücün peşine takılmak (*bandwagoning*).¹⁵⁵ Dengeleme coğrafi yakınlık, saldırgan eylemler ve niyetler söz konusu olduğunda gerçekleşir. Genellikle birbirine yakın güç unsurları söz konusudur. Küçük devletler dengeleme ile potansiyel tehditleri önlerken, ittifak içerisinde nüfuzlarını da artırır.¹⁵⁶ Peşine takılmak stratejisi ise, potansiyel tehditlere karşı ve kazanç elde etmek için büyük bir devlete boyun eğmeyi ifade eder.

Peşine takılma, güvenlik risklerini en aza indirmek için makul bir seçenek olarak görülebilir. Bu stratejinin küçük devletlerdeki yönetimleri güçlendirecek bir strateji olduğu varsayılmıştır.¹⁵⁷ Peşine takılma genellikle tehdit eden devletin coğrafi olarak yakın olması, güçlü bir saldırı kapasitesine sahip olması ve diğer devletlerden

---

¹⁵⁰ Rothstein, s.29.

¹⁵¹ Bailes, Thorhallsson and Johnstone, s.3.

¹⁵² Rothstein, s.186-191.

¹⁵³ Vaicekauskaitė, s.10.

¹⁵⁴ bk. Thorhallsson and Steinsson, "The Theory Of Shelter".

¹⁵⁵ Vaicekauskaitė, s.11.

¹⁵⁶ Stephen Walt, "Alliance Formation and the Balance of Power", **International Security**, Vol.9, No.4 (1985), ss.3-43. Aktaran: Vaicekauskaitė, s.10.

¹⁵⁷ Erdem Özlük, "Dengeleme mi Peşine Takılmak mı?: Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek", **Akademik Bakış**, Cilt.10, No.20 (Yaz 2017), s.252.

destek görülememesi durumunda tercih edilen bir stratejidir. Yazarlar, küçük devletlerin peşine takılma stratejisini daha çok uygulayacağını düşünürler. Zira aynı zamanda belirli bir kazanç elde etmeyi de içerir.¹⁵⁸ Stephen Walt küçük devletlerin savunmasız uluslararası konumlarından dolayı dengelemeden ziyade peşine takılma stratejisini tercih ettiğini belirtir. Ona göre küçük devletler, büyük devletlerin saldırganlığından kaçınmak için taleplerini yerine getirir ve onlara boyun eğerler.¹⁵⁹

Riskten korunma (hedging) ve barınak (shelter) stratejileri izleme. Tarihsel açıdan, küçük devletler çoğu zaman daha büyük devletlerden güvenlik koruması istemişlerdir. Hans Morgenthau küçük devletlerin anarşik uluslararası sistemde hayatta kalabilmek için güç dengesine veya büyük bir gücün korumasına ihtiyaç duyduğunu söylemektedir.¹⁶⁰ Büyük güçler genellikle siyasi iradelerini küçük devletlere empoze ederek onların eylem özgürlüklerini sınırlar. Bu yüzden kriz durumlarında küçük devletler, kendilerine yardım etmelerini sağlamak için genellikle büyük devletlerin ve uluslararası kuruluşların güvenlik garantilerine ihtiyaç duyar.¹⁶¹ Realist perspektiften bakıldığında, küçük devletlerin uluslararası politikadaki rolü, büyük güçlerin satranç tahtasında piyon olmalarıyla sınırlıdır. Bu yüzden stratejik açıdan büyük bir devletin himayesine girmelidirler. Aksi takdirde, daha az manevra alanı bulacak veya büyük devletlerin iyi niyet ve merhametine daha fazla bağımlı olacaklardır.¹⁶² Bu noktada ‘barınak stratejisi’ gündeme gelmektedir.

Barınak teorisi, küçük devletlerin hem iç hem de dış aktörlerle olan ilişkilerindeki maliyet ve faydaları incelemek için bir çerçeve sağlar. Teori, küçük devletlerin büyük devletlerle ittifak kurarak ve uluslararası veya bölgesel kuruluşlara katılarak siyasi, ekonomik ve askeri güvenlik açıklarını hafiflettiğini varsayar.¹⁶³ Bu çerçevede, küçük bir devlet tarafından doğrudan ekonomik yardım veya yatırım, faydalı krediler, elverişli piyasa erişimi ve ortak pazar gibi bir ekonomik barınak istenebilir.

---

¹⁵⁸ Vaicekauskaitė, s.10-11.

¹⁵⁹ Stephen M. Walt, **The Origins of Alliances**, Ithaca NY: Cornell University Press, 1987, s.21-31. Aktaran: Elman, s.177.

¹⁶⁰ Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, Boston: McGraw Hill, 7. Baskı, 2006, s.196. Aktaran: Özlük, s.230.

¹⁶¹ Thorhallsson and Steinsson, “*Small State Foreign Policy*”, s.5.

¹⁶² Thorhallsson, s.23.

¹⁶³ Thorhallsson and Steinsson, “*Small State Foreign Policy*”, s.8.

Aynı şekilde herhangi bir ihtiyaç için diplomatik veya operasyonel destek şeklinde siyasi barınak da talep edilebilir.¹⁶⁴ Bununla birlikte barınak stratejisi küçük devletler için risklidir. Büyük güçler, küçük devletlerin siyasi manevra yapma özgürlüğünü sınırlandırabilir veya iç ve dış işlerine müdahale ederek onları baskı altına alabilir.¹⁶⁵

Barınak stratejisinin yanı sıra, küçük devletlerin diğer devletlerden gelen tehditlere yönelik kullanabilecekleri başka bir stratejik seçenek daha vardır: riskten korunma (*hedging*). Malezyalı uluslararası ilişkiler uzmanı Kuik Cheng-Chwee'in literatüre kattığı bu kavram, "yüksek belirsizlikler altında çok taraflı politikalar seçerek risklerin dengelenmesini hedefleyen bir devlet davranışı" olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁶ Bu strateji, uluslararası sistemdeki stratejik belirsizliklerle başa çıkmak için, ikili işbirliğini teşvik etmeye yardımcı olurken, gelecekteki güvenlik tehditlerini de engellemeyi sağlar.¹⁶⁷ Genellikle birbirine rakip iki taraftan birini desteklemek zorunda kalmamak için kullanılır. Bu stratejiye genellikle ABD ve Çin rekabeti arasında kalan Güneydoğu Asya'daki küçük devletler örnek olarak verilir. Bu stratejiyle küçük devletler belirli bir güce bağlı değilken, her iki tarafla da ilişkilerini sürdürür.¹⁶⁸

Sonuç olarak, küçük devletlerin her ne kadar zafiyetleri olsa da, güvenlik açıklarını aşma, değişen koşullara uyum sağlama ve hayatta kalma konusunda çeşitli dış politika ve güvenlik stratejileri geliştirdiğini vurgulamamız gerekir. Pek çok küçük devlet iç ve dış koşullara, konjoktüre ve daha birçok değişkene bağlı olarak yukarıda bahsi geçen davranışları farklı veya benzer kombinasyonlar içinde izleyebilmektedir. Küçük olmanın dezavantajlarına rağmen, uygun stratejileri kullanarak küçük devletler, dünya siyasetinde belirli meseleler üzerinde etki sağlayabilmektedirler.¹⁶⁹ Bu açıdan uluslararası ilişkiler disiplininde küçük devletlerin en az büyük devletler kadar araştırılmayı hak ettiğini söylemek gerekir.

---

¹⁶⁴ Bailes, Thorhallsson, Johnstone, s.6.

¹⁶⁵ Vaicekauskaitė, s.11.

¹⁶⁶ Kuik Cheng-Chwee, "The Essence of Hedging: Malaysia and Singapore's Response to a Rising China", **Contemporary Southeast Asia**, Vol.30, No.2 (August 2008), s.163. Aktaran: Domingo, s.49-50.

¹⁶⁷ Olli Suorsa, "Maintaining A Small State's Strategic Space: "Omnidirectional Hedging"", **International Studies Association Hong Kong**, June 10, 2017.

¹⁶⁸ Vaicekauskaitė, s.12.

¹⁶⁹ Thorhallsson and Steinsson, "Small State Foreign Policy", s.1.

2. KÖRFEZ BÖLGESİ GÜVENLİK YAPISI: KRİZLER VE TEHDİT ALGILARI

Basra Körfezi çeşitli savaş, çatışma ve istikrarsızlıkla dolu Ortadoğu'da önemli gelişmelerin yaşandığı ve yaşanmakta olduğu bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Basra Körfezi güvenlik yapısının ve dinamiklerinin anlaşılması, bu tür meselelerin nedenleri ve sonuçları konusunda analitik yaklaşımlar geliştirilmesini sağlayacaktır. Körfez emirliklerinin küçük devlet olmaları bağlamında nasıl varlıklarını sürdürdükleri ve ne tip hayatta kalma davranışları sergilediklerini incelediğimiz bu çalışmada, bu davranışlar üzerinde etkili olan Basra Körfezi'nin güvenlik yapısını, buradaki güç dengesini, krizleri ve tehditleri kavramak önem arz etmektedir. Bu bağlamda bu bölümde, Körfez bölgesi güvenlik yapısı Bölgesel Güvenlik Kompleksi yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak 1971 sonrasında oluşan güç dengeleri ve krizler incelenecek ve sonrasında Körfez emirliklerinin güvenlik açıklıkları ve tehdit algılarına çeşitli örneklerle değinilecektir. Bu sayede üçüncü ve dördüncü bölümlerde konu edilecek Körfez emirliklerinin dış politika ve güvenlik davranışlarının analizine zemin oluşturulacaktır.

2.1. KÖRFEZ BÖLGESİ GÜVENLİK ALT KOMPLEKSİ

Bu bölümde Körfez bölgesindeki güvenlik yapısını ve dinamiklerini açıklayabilmek için Kopenhag Okulu'nun önemli temsilcilerinden Barry Buzan'ın 1983'te gündeme getirdiği ve sonrasında Ole Wæver ile 2003'te geliştirdikleri Bölgesel Güvenlik Kompleksi (BGK) yaklaşımından faydalanılacaktır.¹⁷⁰ 1990'larda Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle önem kazanan bölgesel güvenlik çalışmalarına katkıda bulunan bu yaklaşım ile Basra Körfezi'ndeki güvenlik yapısını açıklamak mümkün görünmektedir. BGK yaklaşımı bölge devletleri arasındaki ilişkileri, iç koşulları, bölgelerarası ilişkileri ve bölgesel dinamiklerin küresel güçlerle etkileşimini sistematik olarak incelemektedir.¹⁷¹ Bu yaklaşıma göre coğrafi olarak bir arada bulunan devletler

¹⁷⁰ Kopenhag Okulu güvenleştirme, kolektif kimlik, söylem edimi ve ontolojik güvenlik kavramlarıyla bölgesel güvenlik kompleksini incelemeye çalışır. bk. Fatemeh Shayan, "Theoretical Perspectives on the Persian Gulf Security Complex", **Security In The Persian Gulf Region** içinde (21-52), London: Palgrave MacMillan, 2017, s.21.

¹⁷¹ Seyed Mohsen Mirhosseini and Elham Rasoulisaniabadi, "The Milestones of the Persian Gulf Security Developments", **Sociology and Anthropology**, Vol.3, No.2 (2015), s.120.

dost ve düşman kalıpları çerçevesinde birbirleriyle yoğun etkileşime girerek güvenlik endişeleri bağlamında birbirine bağımlı bir güvenlik topluluğu oluştururlar.¹⁷²

BGK herhangi bir ülke grubuna uygulanabilecek bir perspektif değildir. Bir BGK'yi nitelemek için bir grup devletin hem birbiriyle bağlantılı bir set oluşturması hem de onları diğer güvenlik bölgelerinden ayırt eden karşılıklı güvenlik bağımlılığı oluşturmaları gerekir. Başka bir deyişle, BGK temel güvenlik endişeleri birbirinden ayrı değerlendirilemeyecek kadar yakından bağlantılı devletlerin oluşturduğu bütün olarak tanımlanmıştır.¹⁷³

Bir BGK için temel form bölgedeki ana güçler arasında rekabet, güç dengesi ve ittifak kalıplarının olmasıdır. Buna sonrasında dış güçlerin bölgeye nüfuzları da eklenebilir.¹⁷⁴ Buzan ve Wæver, üç tür BGK'nin varlığını önermiştir: çatışma oluşumu (*conflict formation*), güvenlik topluluğu (*security community*) ve güvenlik rejimleri (*security regimes*). Çatışma oluşumu, savaş veya çatışma korkusuyla şekillendirilmiş bir güvenlik karşılıklı bağımlılığı ifade ederken; güvenlik topluluğu devletlerin siyasi ilişkilere şiddetin karışmasını beklemediği bir karşılıklı güvenlik bağımlılığı modelini temsil eder. Güvenlik rejimleri ise savaş korkuları ve siyasi ilişkilerde şiddet kullanımı beklentileriyle şekillendirilmiş bir güvenlik karşılıklı bağımlılığı ifade eder.¹⁷⁵

BGK yaklaşımı, bölgesel güçlerin sadece kendi bölgelerinde etkin olduğunu, büyük güçlerin birçok bölgeye dâhil olabildiğini, süper güçlerin ise küresel güç sisteminde hâkim olduğunu varsayar.¹⁷⁶ Standart bir güvenlik kompleksinin, küresel bir gücün bulunmadığı, ancak bölgesel güçlerin dâhil olduğu küçük devletleri içeren bir güvenlik kompleksi olduğu söylenebilir.¹⁷⁷

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi bu çerçevede bölgesel bir güvenlik kompleksi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kompleks içerisinde üç alt kompleks tespit

---

¹⁷² Barry Buzan, **People, States and Fear The National Security Problem in International Relations**, Chapel Hill, N.C.: University of North Carolina Press, 1983, s.106. Aktaran: Mirhosseini ve Rasoulisaniabadi, s.119.

¹⁷³ Buzan, *People, State and Fear...*, s.106.

¹⁷⁴ Barry Buzan and Ole Wæver, **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s.489.

¹⁷⁵ Buzan and Wæver, *Regions and Powers...*, s.489-492.

¹⁷⁶ Buzan and Wæver, *Regions and Powers...*, s.34-37.

¹⁷⁷ Buzan and Wæver, *Regions and Powers...*, s.492.

edilebilir. Bunlar Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Ürdün ve Mısır'ı kapsayan Levant alt kompleksi; Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya'yı içeren Mağrib alt kompleksi ve bizim de çalışmamızın konusu olan İran, Irak, Suudi Arabistan ve Körfez emirliklerini içeren Basra Körfezi alt kompleksidir.¹⁷⁸ Alt kompleksler BGK'yi bir bütün olarak tanımlayan farklı güvenlik karşılıklı bağımlılık kalıplarını temsil etmektedir.¹⁷⁹

Basra Körfezi, bölgesel bir güvenlik alt kompleksinin belirtilen tüm bileşenlerinin büyük ölçüde tanımlanabileceği bir yerdir. Bölge diğerlerinden coğrafi yakınlık, güvenlik karşılıklı bağımlılığı, varoluşsal tehditler ve dost-düşman kalıpları çerçevesinde ayrılabilir.¹⁸⁰ Coğrafi yakınlık askeri, siyasi, toplumsal ve çevresel sektörlerdeki güvenlik etkileşimleri üzerinde güçlü ve belirgin etkiye sahiptir.¹⁸¹ Zira devletler genellikle yakın komşularından tehdit algılamaktadırlar. Örneğin Irak, İran ve Suudi Arabistan geleneksel olarak KİK devletleri için güvenlik tehditleri oluştururken, Güney Doğu Asya'daki devletler için bu söz konusu değildir. İkinci olarak, bölgedeki devletlerin hepsi güvenlik konularında birbirleriyle diğer devletlerle (ABD hariç) olduğundan daha fazla etkileşime girmektedirler.¹⁸² Üçüncü olarak, bölge devletleri dostluk ve düşmanlık kalıpları ile birbirleriyle etkileşimlere sahiptir. Bu bağlamda, bölgede Şii ve Sünni kimliklerin siyasallaştırılmasıyla uzun süredir devam eden rekabet, 2003 Irak Savaşı'ndan bu yana yeniden canlanmıştır.¹⁸³ Son olarak, sosyolojik ve tarihsel açıdan, bu devletlerin güvenlik kaygılarını birbirine benzer hale getiren ortak güvenlik tehditleri mevcuttur. Bu çerçevede, bölgenin güvenlik yapısında meydana gelecek herhangi bir değişiklik tüm aktörleri etkileyecek potansiyele sahiptir.¹⁸⁴

---

¹⁷⁸ Buzan and Wæver, *Regions and Powers...*, s.189-193.

¹⁷⁹ Buzan and Wæver, *Regions and Powers...*, s.51-52.

¹⁸⁰ Mohammad Soltaninejad "The Security of the Persian Gulf after the Arab Revolutions", **Iranian Review of Foreign Affairs**, Vol.3, No.2 (Summer 2012), s.121.

¹⁸¹ Buzan and Wæver, *Regions and Powers...*, s.45-46.

¹⁸² Bjørn Møller, "Security Models and Their Applicability to The Gulf: The Potential Of European Lessons Applied", **Danish Institute For International Studies Working Paper**, December 2004, s.11.

¹⁸³ Shayan, s.27.

¹⁸⁴ Soltaninejad, s.123.

Şekil 1. Basra Körfezi Bölgesi

Kaynak: “Persian Gulf Region”, https://cdn.quotesgram.com/img/42/63/1777313321-Persian_Gulf_1g.png (8 Mart 2020).

BGK’lerde güç yapısı bölge devletleri arasında maddi yeteneklerin dağılım biçiminden kaynaklanmakta ve kutupluluk sayısına göre değişebilmektedir. Kompleks içinde bölgesel güçler, diğer devletleri kendi politikaları çerçevesinde hareket etmeleri için etkileyebilme potansiyeline sahip olabilmektedir.¹⁸⁵ 2003’ten önce Basra Körfezi, bölgesel güçler olarak İran, Irak ve Suudi Arabistan’dan oluşan üç kutuplu (*tri-polar*) bir sistemdir.¹⁸⁶ Bu ülkelerden her biri bölgedeki etkisini çeşitli zamanlarda genişletebilmiş, ancak diğerlerini kontrol edebilecek kadar güce sahip olamamıştır. 2003 sonrasında ise ABD’nin Irak’ı işgali nedeniyle Irak bölgesel güç olma durumunu kaybetmiştir. Bu nedenle İran ve Suudi Arabistan bölgede oluşan güç boşluğunu kendi lehlerine

¹⁸⁵ Soltaninejad, s.122.

¹⁸⁶ Shayan, s.26.

çevirmek için güç mücadelesine girmişlerdir.¹⁸⁷ Ayrıca bölge yabancı güçlerin nüfuzu için de bir zemin olagelmıştır. Soğuk Savaş döneminde her iki süper güç enerji kaynakları ve jeostratejik konumları nedeniyle bölgeyi çekici bulmuşlardır.¹⁸⁸

Neticede, Basra Körfezi bölgesel alt kompleksi, anarşik yapısı itibariyle çok sayıda tehdit ve riski içermektedir.¹⁸⁹ Zaman içerisinde bölge çeşitli risk ve tehditlerle dönüşüme uğramıştır. Bir BGK'nin iç temel yapısındaki değişiklikler iç dönüşümü üretirken, dış sınırdaki meydana gelenler de dış dönüşümü üretir. Buzan ve Wæver'e göre, bu değişiklikler bölgesel entegrasyon, parçalanma, birleşme, işgal, ideolojik değişimler ve liderlik değişiklikleri nedeniyle gerçekleşebilir.¹⁹⁰ Söz konusu değişikliklerin önemli bir kısmı Basra Körfezi bölgesinde gerçekleşmiştir. İlerleyen başlıklarda bu konulara değinilecektir.

2.2. KÖRFEZ BÖLGESİNDE GÜÇ DENGELERİ VE KRİZLER

Realist kuramcılar, anarşik uluslararası sistem içerisinde devletlerin güvenliklerini elde edebilmek için olabildiğince güce ulaşmaya çalıştıklarından dolayı, istikrar sağlayıcı bir denge mekanizmasının ortaya çıktığını belirtirler. Güç dengesi devletlerin birbirleriyle güç mücadelesinin sonucu oluşan bir sistemdir. Denge belirli dönemlerde savaş veya çeşitli krizler nedeniyle bozulsa da yeniden oluşan duruma göre şekillenmektedir. Sistem içerisindeki gücün dağılımına bağlı olarak belirli devletler güç dengesinde daha önemli bir konum edinirler.¹⁹¹

Basra Körfezi güvenlik kompleksinde üç bölgesel güç tespit edilebilir. İran, Irak ve Suudi Arabistan uzun yıllardır bölgede üstünlük kurmak için güç mücadelelerine girmiş ve rekabet etmişlerdir. Belirli dönemlerde bazıları öne çıkıp diğerleri gerilerken, genel olarak hiçbiri diğerleri üzerinde tam hâkimiyet kurabilmiş değildir. Bölgesel güç dengesinin bozulduğu kimi savaş, çatışma ve istikrarsızlık dönemlerinde bu aktörler yeniden sisteme dâhil olmak için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Körfez güvenlik

---

¹⁸⁷ Muhammad Umar Abbasi and Raja Muhammad Khan, "Post-Arab Spring Security Dynamics In The Persian Gulf: An Analysis", **Margalla Papers**, 2016, s.106.

¹⁸⁸ Soltaninejad, s.123.

¹⁸⁹ Shayan, s.26.

¹⁹⁰ Shayan, s.28.

¹⁹¹ Balcı ve Kardaş, s.89; Ersoy, s.176.

sisteminde yer alan Körfez emirlikleri ise bölgesel güç dengesinde son zamanlara kadar sınırlı bir rol edinerek kendilerini çeşitli tehditlere karşı korumaya çalışmışlardır.¹⁹²

Körfez bölgesi, 1979-2003 yılları arasında üç büyük devletlerarası savaş, Irak'ta iç çatışmalar ve savaş, 2014 ve 2017'de Katar ile Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE arasında yaşanan diplomatik kriz başta olmak üzere çeşitli sorunlarla yüzyüze kalmıştır. Bu nedenle bölge yarım asırdır istikrarsızlık ve çatışma bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanla bölgesel güç dengesi ve güvenlik sisteminde yaşanan değişiklikler Körfez emirliklerinin dış ve güvenlik politikalarına da yansımıştır.¹⁹³

1970'lerden bu yana, Basra Körfezi güvenlik yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Birleşik Krallık'ın 1971'de bölgeden çekilmesi, mevcut güvenlik dengesini sarsmış ve İran, Irak ve Suudi Arabistan'ın kademeli olarak yükselişini beraberinde getirmiştir. Yeni bağımsız olan emirlikler ise komşularına karşı hayatta kalabilmek için İngiltere ve ABD başta olmak üzere Batılı devletlerin güvenlik garantilerine ihtiyaç duymuşlardır.¹⁹⁴

Basra Körfezi'ndeki güvenlik sisteminin temellerini öncelikle Birleşik Krallık şekillendirmiştir. 1968'de Süveyş'in doğusundan çekileceğini açıklayan Birleşik Krallık 1971'de bölgesel koruyucu rolünü bırakmıştır. Kuveyt 1961'de, Umman 1964'te bağımsızlığını kazanırken, diğerleri 1971'de bağımsız devletler olmuşlardır. Körfez emirliklerinden Bahreyn ve Katar ayrı devletler olmaya karar verirken, diğer yedi emirlik BAE federasyonu altında bir araya gelmiştir.¹⁹⁵ Bu döneme kadar İngilizler emirliklere güvenlik garantileri vererek dış politikalarını yönlendirmiştir. Ancak güvenlik şemsiyesinin kalkması sonrası emirlikler iç ve dış güvenlikleri konusunda

---

¹⁹² Körfez emirliklerinin söz konusu korunma çabaları dış politika ve güvenlik davranışları bölümlerinde örneklerle birlikte açıklanacaktır.

¹⁹³ Kristian Coates Ulrichsen, "Introduction", Kristian Coates Ulrichsen (Ed.), **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf** içinde (1-22), New York: Oxford University Press, 2017, s.1.

¹⁹⁴ Bartosz Bojarczyk, "The Gulf Cooperation Council - Regional Integration Mechanism", **Annales**, Vol.20, No.1 (2013), s.70.

¹⁹⁵ David B. Roberts, "Securing the Qatari State", **The Arab Gulf States Institute in Washington**, Issue Paper- 7, June 23, 2017, s.2.

endişeye kapılmışlardır.¹⁹⁶ Zira komşuları tarafından işgal ve ilhak edilme korkusunu taşımışlardır.

1971 sonrasında ABD, Birleşik Krallık'ın yerine bölgede ana dış güvenlik aktörü olarak yerini almıştır.¹⁹⁷ ABD'nin stratejik çıkarları için Basra Körfezi'nin önemi, 1969'daki 'Nixon Doktrini' ve 1980'deki 'Carter Doktrini' ile belirgin hale gelmiştir. ABD 1970'lerde Nixon Doktrini ile bölgedeki aktörlerle güvenlik işbirliğini geliştirerek askerlerini bölgeye göndermemeye karar vermiş ve 'çifte sütun politikası' (*twin pillar*) ile bölgenin güvenliğini sağlamak ve Sovyet genişlemesine karşı siper olmak için İran ile Suudi Arabistan'ın bölgenin koruyucu devletleri olmasını sağlamıştır.¹⁹⁸ Şahlık rejimi altında İran stratejik konumu, nüfus ve yüzölçümü büyüklüğü ve Batılı silahları ödeme kabiliyeti nedeniyle bölgede ön plana çıkmıştır.¹⁹⁹ ABD ile İran arasındaki stratejik ittifak bu dönemde bölgeyi istikrara kavuştururken, Sovyet müttefiki Irak bölgesel güvenliğe potansiyel bir tehdit olarak algılanmıştır.²⁰⁰

Bölgesel güvenlik sistemi 1979 sonrasında önemli ölçüde değişmiştir. 1979 Devrimi İran'ın bölgesel güvenlik sistemindeki konumunu ve dış politikasını radikal şekilde değiştirdiği gibi bölgeyi derinden etkileyecek girişimlere sebebiyet vermiştir.²⁰¹ Devrim sonrasında İran statükocu politikadan revizyonizme kaymış, Şia mezhebini siyasallaştırarak dış politikasında önemli bir araç olarak kullanmaya başlamış ve devrim ihracı politikasıyla Körfez devletleri için tehdit oluşturmuştur.²⁰²

İran Devrimi ve aynı yıl gerçekleşen SSCB'nin Afganistan'ı işgali ardından Carter Doktrini ilanı, ABD'nin çıkarlarını korumak için Basra Körfezi'ne yönelik

---

¹⁹⁶ John E. Peterson, **Defending Arabia**, London: Croom Helm; New York: St. Martin's Press, 1986, s.170.

¹⁹⁷ Karen E. Young, "Foreign Policy Analysis of the Gulf Cooperation Council: Breaking Black Boxes and Explaining New Interventions", **The New Politics Of Intervention Of Gulf Arab States** içinde (4-12), Middle East Centre, Collected Papers, Vol.1, April 2015, s.6.

¹⁹⁸ The Gulf Security Architecture: Partnership With The Gulf Cooperation Council, *A Majority Staff Report Prepared For The Use Of The Committee On Foreign Relations United States Senate*, 112, Congress 2. Session, 19 June 2012, s.7.

¹⁹⁹ M.E. Ahrari, "Rational Foreign Policy Behaviour Of A Weak State: The Case Of Kuwait", **Australian Journal of International Affairs**, Vol.47, No.1 (1993), s.140.

²⁰⁰ Bojarczyk, s.70.

²⁰¹ Bojarczyk, s.70.

²⁰² İsmail Akdoğan, "İran Devrimi'nden Arap Baharı'na Suudi Arabistan-İran İlişkileri", **Ortadoğu Analiz**, Cilt.8, No.73 (Mart-Nisan 2016), ss.16-19; Ünal Akdoğan, "1979 İran İslam Devrimi'nin Ortadoğu Dengelerine Etkisi", **Ortadoğu Analiz**, Cilt.3, No.30 (Haziran 2011), s.68.

herhangi bir dış müdahaleyi, gerekirse askeri güç de dâhil olmak üzere bertaraf edeceğine dair kararlılığını göstermiştir.²⁰³ 1970'lerin sonlarında ABD, bölgede kontrolü sağlamak için 'acil müdahale gücü (*rapid deployment force*)' stratejisi geliştirmiştir. 1 Ocak 1983'te, bu güç ABD Merkezi Kuvvetler Komutanlığı'na (CENTCOM) dönüştürülmüştür.²⁰⁴

Basra Körfezi güç dengesinde başka bir kırılma noktası, 1980'de Irak'ın İran'a saldırmasıyla başlayan sekiz yıl sürecek kanlı çatışmalara sahne olan savaş olmuştur. Irak, İran'da devrim nedeniyle ortaya çıkan kırılmalardan yararlanarak bölgesel güç dengesini kendi lehine çevirmeyi hedeflemiştir. Savaş sonrasında iki ülke de birbirine üstünlük kuramamış ve zayıf düşmüşlerdir.²⁰⁵ Savaşta Körfez emirlikleri Irak'a destek vererek, onu devrimin yayılmasına ve İran'ın etkisini artırmasına karşı bir siper olarak görmüşlerdir.²⁰⁶ Bununla birlikte esasında her iki tarafın da birbirini tüketmesini ve kesin bir zaferle çıkmamasını hedeflemiştir.²⁰⁷

Savaşın kendilerine yayılmasını önlemek amacıyla emirlikler, Suudi Arabistan ile birlikte ABD'nin de teşviğiyle 25 Mayıs 1981'de Körfez İşbirliği Konseyi'ni (KİK) kurmuşlardır.²⁰⁸ KİK'in kurulmasının dış tehditlere karşı ortak bir savunma ağı sağlayacağı, ihtilafların birbirleri arasında düşmanlığa dönüşmesini önleyeceği ve bölgede istikrarı sağlayacağı düşünülmüştür.²⁰⁹ Gevşek çerçeveli ortak güvenlik yapısına rağmen, zamanla KİK güvenlik şemsiyesi iktidardaki ailelerin iç güvenliğini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 1984'te ise 'Yarımada Kalkanı' (*Peninsula Shield*) gücü ile KİK devletleri birbirlerini savunarak dış ve iç tehditlere karşı ortak hareket

---

²⁰³ Gawdat Bahgat, "The Emerging Energy Landscape: Economic and Strategic Implications", Kristian Coates Ulrichsen (Ed.), **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf** içinde (61-76), New York: Oxford University Press, 2017, s.66.

²⁰⁴ Farah Naaz, "Security in the Persian Gulf", **Strategic Analysis**, Vol.24, No.12 (March 2001), s.2258.

²⁰⁵ C. Tayyar Arı, "Basra Körfezi'nde Güç Dengesi: 1978-1991", (**Doktora Tezi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991), s.217.

²⁰⁶ Peter Salisbury, "Aiding and Abetting? The GCC States, Foreign Assistance, and Shifting Approaches To Stability", **Arab Gulf States Institute, Chatham House**, September 2018, s.11.

²⁰⁷ René Rieger, "The Foreign Policy of the Arab Gulf Monarchies from 1971 to 1990", (**Doctoral Thesis**, University of Exeter, Doctor of Philosophy in Middle East Politics, June 2013), s.258.

²⁰⁸ Bu konu dördüncü bölümde geniş biçimde ele alınacaktır.

²⁰⁹ Peterson, *Defending Arabia*, s.171.

etmelerini sağlayacak askeri bir güç ihdas etmişlerdir.²¹⁰ Ancak bu askeri gücün pratikte işlevsiz olduğu 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası ortaya çıkmıştır.

2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında ABD önderliğindeki koalisyonun askeri müdahalesi bölgede güç dengesini etkileyen bir diğer önemli olaydır. Irak'ın bölgesel gücü azalırken, ABD Körfez'de siyasi ve askeri hâkimiyet kurmuştur.²¹¹ ABD'nin bu dönem Körfez'deki çıkarlarına bakıldığında: (1) ucuz Basra Körfezi petrolüne erişimin sağlanması ve petrol arzının güvenliğini sağlama; (2) düşmanca büyük bir gücün (örneğin Sovyetler Birliği) veya bölgesel bir tehdidin (örneğin İran) bölgeyi kontrol etmesini önlemek; (3) Körfez emirliklerini korumak ve desteklemek olduğu görülmektedir.²¹²

1991'de Irak'ın yenilgisine rağmen, Körfez emirlikleri güvenlik ve istikrar konusunda ciddi endişe duymaya devam etmişlerdir. Tümü Saddam yönetiminin devrilmesi taraftarıyken, Irak'taki Baas rejimi ile bağlantılı devlet kurumlarının geleceği hakkında farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Kuveyt, devrik rejimle bağlantısı nedeniyle Irak ordusunun tamamen dağıtılması taraftarıyken, diğer emirlikler buna karşı çıkmışlardır. Zira İran karşısında onu dengeleyecek bir devletin olmasını istemişlerdir.²¹³ Bu ortamda, Körfez emirlikleri ile yapılan savunma anlaşmaları ile bölgede siyasi ve askeri hâkimiyet sağlayan ABD,²¹⁴ 1990'larda Clinton başkanlığında İran ve Irak'a 'çifte çevreleme' (*dual containment*) politikası uygulayarak KİK ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmiştir.²¹⁵

2003'te ABD'nin Irak'ı işgali sonrası bir kez daha güç dengesi sisteminde değişiklik yaşanmıştır. Bu değişikliklerden ilki, İran'ın bölgesel bir güç olarak nüfuzunu genişletmesi iken, diğeri Irak'ın bölgesel güç denkleminin aktif bir aktörü olmaktan

---

²¹⁰ Anoushiravan Ehteshami, "GCC Foreign Policy: From the Iran-Iraq War to the Arab Awakening", **The New Politics Of Intervention Of Gulf Arab States** içinde (13-22), Middle East Centre, Collected Papers, Vol.1 (April 2015), s.13.

²¹¹ Naaz, s.2264.

²¹² Marc J. O'Reilly and Wesley B. Renfro, "Evolving Empire: America's "Emirates" Strategy in the Persian Gulf", **International Studies Perspectives**, Vol.8 (2007), s.143.

²¹³ A.H.H. Abidi, "Changing Politico-Security Profile in the Persian Gulf", **Strategic Analysis**, Vol.16, No.6 (September 1993), s.705-6.

²¹⁴ Bojarczyk, s.79.

²¹⁵ Soltaninejad, s.127-128.

çıkıp rekabet edilen bir yere dönüşmesi olmuştur.²¹⁶ Körfez emirlikleri Irak'ın artık İran'a karşı stratejik bir denge unsuru olamayacağından endişe etmişlerdir. Ayrıca Irak'ta Şiiilerin çoğunlukta olduğu bir iktidarın İran'ın nüfuzuna girebilme ihtimali de bu endişeleri artırmıştır.²¹⁷ Nitekim, 2003'te ABD'nin işgali sonrası Irak'ta Baas rejimiyle birlikte devlet ve ordu kurumlarının çöküşü, bölgede İran'ın güç boşluğundan faydalanarak nüfuzunu artırmasına fırsat vermiştir. Irak'ta zayıf devlet yapısı ve Şiiilerin ağırlıkta olduğu hükümet belli ölçüde İran'ın nüfuzuna girmiştir. Bu bağlamda İran'ın Irak, Suriye ve Lübnan'a uzanan bir 'Şii Hilali' (*Shia Crescent*)²¹⁸ oluşturduğu iddia edilmiştir.²¹⁹ ABD askerlerinin 2011'e kadar Irak'taki varlığı bunu kısmen engellese de 2011'de çekilmesi sonrasında bölgede istikrarsızlık ve çatışmalar yeniden derinleşmiştir.²²⁰

Özetle, ABD'nin müdahalesi 2003'te Irak'ın güç dengesinden çıkmasına ve 2011'de askeri olarak bölgeden çekilmesi sonrasında İran ile Suudi Arabistan arasındaki güç mücadelesinin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Irak'ın bölgesel güç dengesinden ayrılışıyla İran ve Suudi Arabistan bölgesel hegemon olmak için rekabete tutuşmuşlardır. Bu rekabet bölgede mezhepsel gerilim ve çatışmaları da körüklemiştir. 2011 Arap ayaklanmalarıyla birlikte Ortadoğu'daki devletlerde ortaya çıkan istikrarsızlık, çatışmalar ve iç savaşlarla her iki ülke, Irak, Bahreyn, Suriye, Lübnan ve Yemen'de nüfuz elde etmeye dönük girişimlerde bulunmuştur.²²¹

Suudi Arabistan, Arap ayaklanmalarını izleyen süreç içinde öncelikle KİK içindeki liderlik konumunu pekiştirmeye yönelmiştir. Suudi yönetimi Arap ayaklanmaları sırasında karşı-devrim tarafında yer almıştır.²²² Protestolar ve rejim

---

²¹⁶ Mohammed Nuruzzaman, "Politics, Economics and Saudi Military Intervention in Bahrain", **Journal of Contemporary Asia**, Vol.43, No.2 (2013), s.364.

²¹⁷ Kenneth Katzman, "The Persian Gulf States: Post-War Issues for U.S. Policy", **CRS Report for Congress**, 2003, s.2.

²¹⁸ 'Şii Hilali' kavramı ilk kez Ürdün Kralı Abdullah tarafından dile getirilmiştir. Kral 2004'te verdiği bir demeçte İran'ın Irak ve Suriye'ye yayıldığını, Şiiilerin çoğunlukta olduğu hükümetler kurmaya çalıştığını ve Sünni Arap devletleri kuşattığını iddia etmiştir. bk. Ian Black, "Fear of a Shia full moon", *The Guardian*, 26 Ocak 2007, <https://www.theguardian.com/world/2007/jan/26/worlddispatch.ianblack> (14 Mart 2020).

²¹⁹ Kristian Coates Ulrichsen, "Internal And External Security In The Arab Gulf States", **Middle East Policy**, Vol.16, No.2 (Summer 2009), s.42.

²²⁰ Abbasi and Khan, s.108.

²²¹ Henner Furtig, "Conflict and Cooperation in the Persian Gulf: The Interregional Order and US Policy", **Middle East Journal**, Vol.61, No.4 (Fall 2007), s.634.

²²² Soltaninejad, s.130.

değişiklikleri statükonun bozulduğunu ve Bahreyn ile Yemen özelinde kendi bölgesine yayılma olasılığı taşıdığını göstermiştir. Bu nedenle Suudiler, İran'ın Bahreyn ve Yemen'de önemli bir nüfuz elde etmesinden de korkarak askeri müdahalelerde bulunmaya başlamıştır.²²³

Sonuç olarak, Körfez bölgesinde 1971'den günümüze değin güç dengesinin 1971'de İngilizlerin bölgeden çekilmesi, 1979 İran Devrimi, 1980-88 İran-İrak Savaşı, 1991 Körfez Krizi, 2003 ABD'nin Irak'ı işgali ve 2011 Arap ayaklanmaları gibi krizler nedeniyle önemli değişiklikler geçirdiği, sistem içerisinde güç dağılımının zamanla farklılaştığı söylenebilir. Krizler sonucunda güç dengesi yeni oluşan durumlara göre yeniden şekillenmiştir. Bu noktada Körfez'deki güç dengesi sisteminde bölge aktörlerinin yanı sıra küresel bir güç olan ABD'nin de önemli bir pozisyona sahip olduğu unutulmamalıdır.

2.3. KÖRFEZ EMİRLİKLERİNİN GÜVENLİK AÇIKLIKLARI VE TEHDİT ALGILARI

Bu alt başlıkta Körfez emirliklerinin küçük olmalarının beraberinde getirdiği güvenlik açıklıkları ve tehdit algılarına yer verilecektir. Şunu belirtmek gerekir ki, emirlikler Körfez bölgesi alt kompleksinde ortak güvenlik tehditlerine sahip olmakla birlikte her biri birbirinden farklı ölçüde tehdit yoğunluğuna sahiptir. Örneğin İran'a yönelik tehdit algısı tüm emirlikler için söz konusu olsa da Bahreyn ve Umman aynı ölçüde tehdit hissetmemektedirler. Aynı şekilde BAE ile Bahreyn'in İran'dan algıladığı tehdidin boyutu ve özelliği birbirinden farklı olabilmektedir. Dolayısıyla Körfez emirlikleri içinde birbirinden farklılaşan çıkarlar, amaçlar ve tehdit algıları olduğunu söylemek gerekir. Bununla birlikte tüm emirliklerin aynı güvenlik sistemi içinde değerlendirilmesine izin veren ortak tehdit algıları söz konusudur.

Körfez emirliklerinin tehdit algıları iki kategoride incelenebilir. İlki, dışarıdan kaynaklanan tehditler, ikincisi ise rejimlerin iç güvenliği ve istikrarına yönelik içeriden kaynaklanan tehditlerdir. Dışarıdan gelen tehditlerin Körfez bölgesindeki çatışmalar, gerginlikler ve güç rekabetlerinin beraberinde getirdiği istikrarsızlıklardan

²²³ Luíza Gimenez Cerioli, "Roles and International Behaviour: Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain's and Yemen's Arab Spring", *Contexto Internacional*, Vol.40, No.2 (May/Aug 2018), s.304.

kaynaklandığı söylenebilir. Bölgede İngiliz himaye döneminde çizilen sınırlar ve devlet inşaları bölgenin demografik ve tarihsel gerçekliklerini yansıtmamış ve çatışma kaynaklarından biri olmuştur. Irak ile Kuveyt arasındaki sorunların temeli buna dayanmaktadır. Ayrıca hemen hemen tüm Körfez emirliklerinin komşularıyla sınır anlaşmazlığı olmuştur. İkinci olarak, bölgesel güçler arasında yaşanan hâkimiyet mücadelesi beraberinde çatışma ve savaşları getirerek önemli bir tehdit unsuru oluşturmuştur. Üçüncü olarak, Körfez emirlikleri devlet ve ulus inşa süreçlerinden kaynaklanan sorunlarla yüzyüze kalmaktadır. Emirlikler farklı mezhep topluluklarının bulunduğu nüfuslarını ortak bir kimlik etrafında buluşturmakta ve azınlık gruplarını entegre etmekte zorlanmaktadır. Ayrıca dışarıdan gelen göçmen nüfusla birlikte Körfez emirliklerinin vatandaşları azınlık durumuna düşmüştür.²²⁴ Tüm bu faktörler Körfez emirlikleri için tehdit algıları oluşturmuştur. Aşağıdaki tabloda Körfez emirliklerinin güvenlik açıklıkları, iç ve dış tehdit unsurlarına yer verilmiştir.

Tablo 4
Körfez Emirliklerinin Güvenlik Açıklıkları, İç ve Dış Tehdit Algıları

Güvenlik Açıklıkları	İç Tehditler	Dış Tehditler
-Düşük nüfus	-Siyasi muhalif hareketler	-İşgal
-Küçük yüzölçümü	-Siyasi ayaklanmalar ve gösteriler	-İçişlerine Müdahale
-Düşük askeri kapasite	-İç isyanlar	-Bölgesel savaşlar, istikrarsızlıklar ve ayaklanmalar
-Kırılgan ekonomi	-Darbe girişimleri	-Bölgesel güçlerin nüfuz mücadeleleri
-Küçük ordu	-Şii azınlıklar	-Terörizm
-Dış güvenlik garantilerine bağımlılık	-Yabancı göçmenler	-Küresel ekonomik krizler
		-Devrimci ideolojiler ve hareketler

²²⁴ Soltaninejad, s.125-126.

Körfez emirliklerinin güvenlik açıklıkları büyük ölçüde küçüklüklerinden kaynaklanmaktadır. İlk bölümde açıklandığı gibi Körfez emirlikleri küçük bir nüfusa ve yüzölçümüne, düşük bir askeri kapasiteye ve kırılgan bir ekonomiye sahip olduklarından, ayrıca güç dengesini değiştirmek ve etkilemekten aciz olduklarından çeşitli sınırlılıklar yaşamaktadır. Başka bir deyişle, kendilerini dış tehditlere karşı kendi güçlerine dayanarak savunamamaları güvenlik açıklıklarına neden olmaktadır.

Dördüncü bölümde detaylı inceleneceği üzere, Basra Körfezi'nde istikrarlı bir bölgesel güvenlik sisteminin bulunmaması nedeniyle Körfez emirlikleri, ABD başta olmak üzere Batılı devletlerin güvenlik garantilerine sığınmışlardır. Zira ABD bölgede başka bir savaşın çıkmasını önlemede hem politik iradeye hem de askeri kabiliyete sahip büyük bir devlettir.²²⁵ Bununla birlikte belirli dönemlerde Körfez emirlikleri ABD'nin politikalarından dolayı endişeye sürüklenmişlerdir. Emirliklerin ABD'ye yönelik endişeleri iki boyutludur. İlki ABD'nin agresif bir pozisyon takınarak emirlikleri kaçınmak istedikleri çatışmalara çekebileceği (*entrapment*); ikincisi ise emirliklerin rakipleri veya düşmanlarıyla anlaşmalar yaparak onların çıkarlarını görmezden gelebileceği (*abandonment*) durumlarıdır.²²⁶ Örneğin KİK devletleri arasında, ABD ile İran arasında 2015'te imzalanan nükleer anlaşma Körfez bölgesine yönelik Amerikan taahhütlerinde azalmaya yol açacağı ve ABD-İran ilişkilerini potansiyel olarak artıracağına yönelik önemli bir endişeye neden olmuştur.²²⁷

Küçük devletler için yakın coğrafi alanlar ve bölgesel sistem içindeki aktörler diğer devletlere göre daha önem kazanmaktadır. Nitekim Handel'in belirttiği gibi küçük devletlerin zafiyetlerinin ve güvenlik açıklıklarının incelenmesinde coğrafi yakınlık ve komşu devletler diğer bölgelere ve devletlere göre daha dikkate değerdir.²²⁸ Bu çerçevede Körfez emirliklerine bakıldığında, dışarıdan algıladığı tehditler genellikle üç büyük komşusundan gelmiştir. İran, Irak ve Suudi Arabistan her emirlik için farklı ölçüde dönemsel olarak tehdit oluşturmuştur.

---

²²⁵ Gawdat Bahgat, "Persian Gulf Security at the Turn of the Century: Opportunities and Challenges", **Defense Analysis**, Vol.15, No.1 (1999), s.90.

²²⁶ Abdullah K. Al Shayji, "The GCC-U.S. Relationship: A GCC Perspective", **Middle East Policy**, Vol.21, No.3 (Fall 2014), s.61.

²²⁷ Kenneth Katzman, "The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 23 March 2015, s.10.

²²⁸ Handel, s.51-52.

Körfez emirliklerinin komşularına yönelik tehdit algıları önceki alt başlıkta aktarılan belirli dönemlerdeki krizlere paralel olarak gelişmiştir. 1980-88 İran-İrak Savaşı ve 1990 Irak'ın Kuveyt'i işgali sürecinde emirlikler büyük komşuları tarafından işgal edilme korkusu taşımışlardır. Bu diğer tehdit unsurları için de geçerlidir. Örneğin radikal İslamcılık ve terörizme yönelik tehdit algısı 11 Eylül 2001 sonrasında, iç politik karışıklıklar, protestolar ve kitlelerin mobilizasyonu 2011 Arap ayaklanmaları sonrasında tehdit olarak algılanmıştır.²²⁹

Körfez'deki güvenlik tehditlerinden biri ideolojik yönelimli hareketler olmuştur. Körfez'in modern tarihi boyunca bu tehditler Nasırcılık, Baasçılık, Komünizm, Radikal Selefî İslamcılık ve İran'ın devrimci Şia tandanslı ideolojilerinden kaynaklanmıştır.²³⁰ Örneğin 1950-70 arası dönemde en büyük tehdit Arap milliyetçiliğinden etkilenen asker kökenli liderlerin “gerici” monarşileri devirerek cumhuriyetler kurmaya yönelik agresif faaliyetleri olmuştur.²³¹ Son yıllarda siyasal İslam'ın yükselişi ve 2011 Arap ayaklanmaları da önemli bir endişe kaynağı olmuştur. 2011'de Arap ayaklanmaları patlak verdiğinde Müslüman Kardeşler ve benzeri grupların ortaya çıkması, rejimlere meydan okumaları ve akabinde iktidara gelmeleri emirliklerin uzun süredir devam eden korkularını artırmıştır.²³² Özellikle BAE, Bahreyn ve kısmen Kuveyt, Müslüman Kardeşler ve benzeri İslamcı grupları rejimlerinin bekalaları için ciddi tehdit olarak görmüşlerdir.²³³

Körfez emirlikleri son zamanlarda İran'dan kaynaklanan ideolojik ve politik tehditlere daha fazla odaklanmaktadır. İran coğrafi büyüklüğü, nüfusu ve kaynakları nedeniyle Basra Körfezi'nde emirlikler için zorlu bir rakip olarak görülmüştür. Körfez emirliklerinin İran'a yönelik tehdit algıları; İran'ın Körfez bölgesinde hâkimiyet kurma

---

²²⁹ Hussein Ibish, “The UAE's Evolving National Security Strategy”, **The Arab Gulf States Institute in Washington**, Issue Paper-4, April 6, 2017, s.14.

²³⁰ Alexey Khlebnikov, “The New Ideological Threat to the GCC: Implications for the Qatari-Saudi Rivalry”, **Strategic Assessment**, Vol.17, No.4 (January 2015), s.17.

²³¹ Peterson, *Defending Arabia*, s.169.

²³² David B. Roberts, “Qatar and the UAE: Exploring Divergent Responses to the Arab Spring”, **Middle East Journal**, Vol.71, No.4 (Autumn 2017), s.554.

²³³ Robert Mason, “Breaking The Mold Of Small State Classification? The Broadening Influence Of United Arab Emirates Foreign Policy Through Effective Military And Bandwagoning Strategies”, **Canadian Foreign Policy Journal**, Vol.24, No.1 (2018), s.99.

çabalarından, devrimci ideolojisinden, Şii azınlıklar nedeniyle emirliklerin işlerine karışmasından ve nükleer ve balistik füze programından kaynaklanmaktadır.²³⁴

Soğuk Savaş'ın büyük kısmında her ne kadar Körfez'de hâkimiyet sağlamak istese de bölgede istikrar sağlayan bir aktör olarak ön plana çıkan ve Sovyet yayılcılığına karşı mücadele eden İran,²³⁵ devrim ile birlikte geleneksel bir güvenlik tehdidinden, Körfez ülkelerinin iç işlerine müdahale edebilecek politik ve ideolojik bir tehdiye dönüşmüştür.²³⁶ 1979 Devrimi sonrası Körfez emirlikleri İran'ı Sünni monarşileri istikrarsızlaştırma ve devirme potansiyeline sahip Şia tandanslı siyasal İslam'ı ihraç etmeye çalışan düşman bir komşu olarak algılamışlardır.²³⁷

Körfez emirliklerinin İran'a karşı tehdit algıları geçmişe götürülebilir. 1971'de İngilizlerin Körfez bölgesinden çekilmelerinden sonra Şahlık rejimi Bahreyn ve BAE'ye yönelik daha agresif bir pozisyon takınmıştır. Bahreyn'in kendi toprak parçası olduğuna dair hak iddia etmiş ve stratejik öneme sahip Ebu Musa ve Tumb adalarını ele geçirmiştir. 1972'de İran, Umman'ın Zufar eyaletindeki Marksist yönelimli isyanı bastırmak için Sultan Kâbus'a siyasi ve askeri desteklerini sunmuştur. Umman yönetimi bu müdahaleyi olumlu görse de, diğer emirlikler bunu İran'ın genişlemeci politikası olarak algılamışlardır.²³⁸

1979 Devrimi emirlikler ile İran arasındaki sessiz rekabeti açık gerilimlerden birine dönüştüren belirleyici bir dönüm noktası olmuştur. 1979 İran Devrimi'nin Körfez emirliklerinde tehdit olarak algılanmasının üç temel nedeni vardır. İlk olarak Körfez'de SSCB'nin nüfuzuna karşı etkili bir bölgesel ortak kaybedilmiştir. İkincisi, emirliklerde yaşayan Şii topluluklar arasında devrimci bir dalgadan ve ideolojik bir yönelimden korkulmuştur. Zira Humeyni'nin anti-monarşik söylemlerinin çoğu Körfez devletlerine yönelik algılanmıştır.²³⁹ Üçüncü olarak, yeni İran rejiminin yıkıcı eylemlerde

---

²³⁴ Al Shayji, s.65; David Priess, "Balance-Of-Threat Theory And The Genesis Of The Gulf Cooperation Council: An Interpretative Case Study", **Security Studies**, Vol.5, No.4 (1996), s.155.

²³⁵ Máté Szalai, "Small States In The Middle East: The Foundations and Application of the Complex Model of Size", (**Doctoral Thesis**, Budapest: Corvinus University Of Budapest, 2018), s.193.

²³⁶ Szalai, s.204-205; Priess, s.166.

²³⁷ Mason s. 96.

²³⁸ Sanam Vakil, "Iran and the GCC Hedging, Pragmatism and Opportunism", **Chatham House**, Middle East and North Africa Programme, Research Paper, September 2018, s.4.

²³⁹ Priess s.165.

bulunabileceği, yerli muhalifleri destekleyebileceği ve hatta saldırgan davranabileceğinden endişe edilmiştir.²⁴⁰

1979 Devrimi emirlikler için dış tehdit oluşturmasının yanı sıra ülkelerinde yaşayan Şii azınlık gruplarının mobilizasyonu nedeniyle iç tehdidi körüklemiştir. Emirlikler Şii toplulukların devrim ideolojisiyle siyasallaşarak rejimlere tehdit oluşturmasından korkmuşlardır. Örneğin BAE, Dubai’de yaşayan yaklaşık yarım milyon İranlının kendi istikrarına tehdit oluşturabileceği ve ‘beşinci kol’ faaliyetlerinde bulunacakları endişesini taşımaktadır.²⁴¹ Kuveytli yetkililer de nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan Şii azınlığın İran tarafından manipüle edilebileceğinden korkmuşlardır.²⁴² Ancak Kuveyt’teki Şii azınlık siyasete oldukça entegre olmuş durumdadır; bu yüzden devrimci bir potansiyele sahip görünmemektedir.²⁴³ Bahreyn ve BAE ise Şii azınlıkların siyasal katılım taleplerini kısıtlamaya veya saptırmaya çalışmışlardır.²⁴⁴ Aşağıdaki tabloda Körfez emirliklerinde Şia mezhebine mensup nüfusun yaklaşık oranları verilmiştir.

Tablo 5
Körfez Bölgesi’nde Şii Nüfus Dağılımı (2008-2009)

Ülke	Şii nüfus oranı (%)
Kuveyt	22,8
Bahreyn	73,58
Katar	18,7
Umman	5,1
BAE	9,2

Kaynak: Michael Izady, “Religious Composition of the Persian Gulf States”, *The Gulf/2000 Project*, https://gulf2000.columbia.edu/images/maps/GulfReligionGeneral_detailed_1g.png (9 Mart 2020).

Körfez emirlikleri içinde İran’dan ve Şii nüfustan en çok tehdit algılayan emirlik Bahreyn olmuştur.²⁴⁵ Bahreyn’in İran’a yönelik tehdit algıları çok boyutludur. İran’a coğrafi yakınlığı, geçmişte toprak iddiaları ve Şia çoğunluklu mezhepsel

²⁴⁰ Peterson, *Defending Arabia*, s.171.

²⁴¹ Mason, s.97; Katzman, *The United Arab Emirates...*, s.19.

²⁴² Kenneth Katzman, “Kuwait: Post-Saddam Issues and U.S. Policy“, **Congressional Research Service**-The Library of Congress, 5 November 2004.

²⁴³ F. Gregory Gause, III, “Threats And Threat Perceptions In The Persian Gulf Region”, **Middle East Policy**, Vol.14, No.2 (Summer 2007), s.124.

²⁴⁴ Ulrichsen, *Internal...*, s.44.

²⁴⁵ Yoel Guzansky, “The Foreign-Policy Tools of Small Powers: Strategic Hedging In The Persian Gulf”, **Middle East Policy**, Vol.22, No.1 (Spring 2015), s.116.

kompozisyonu²⁴⁶ İran'ı içişlerine karışması için cazip bir hedef haline getirmektedir.²⁴⁷ Bahreyn geçmişte İran'ın kendi toprakları üzerinde hak iddialarını hatırlayarak İran'ın niyetlerinden kuşku duymaktadır. Nitekim 1957'de Şahlık rejimi altındaki İran parlamentosunda Bahreyn'in 14. eyalet olduğuna atıfta bulunulurken,²⁴⁸ devrim sonrasında Ayetullah Sadık Ruhani Bahreyn'in İran'ın bir parçası olduğuna ve iktidardaki ailenin devrilmesine yönelik açıklamalar yapmıştır.²⁴⁹ İkinci olarak, Bahreyn yönetimine karşı uzun yıllardır gerçekleşen protesto hareketleri ve ayaklanmalar İran'ın bir girişimi olarak algılanmıştır. Bahreyn'de 1979-80, 1994-99 ve 2011 yılları arasında periyodik olarak çeşitli ayaklanmalar gerçekleşmiştir. Statükoyu korumaya çalışan ve iktidarı bırakmayan el-Halife rejimine karşı, muhalifler siyasi ve sosyo-ekonomik reformlar talep etmiştir.²⁵⁰ Ancak Bahreynli yetkililer İran'ın Şii muhalif hareketlere destek verdiğini ve sabotaj eylemlerinde bulunduğunu iddia etmiştir.²⁵¹ Bu nedenle yönetim binlerce gösterici tutuklamış ve liderlerini sınır dışı etmiştir. Muhalif gruplar arasında Sünniler de yer almasına rağmen, rejim bunu İran tarafından desteklenen bir eylem olarak algılamıştır.²⁵² 2011 Arap ayaklanmaları sırasında da bu durum söz konusudur.²⁵³

BAE hükümeti diğer emirlikler gibi İran'ın bölgedeki hegemonik olma girişimlerinden ve nükleer programından ciddi şekilde tehdit algılamaktadır.²⁵⁴ Bunun yanı sıra BAE Hürmüz Boğazı'nın girişinde bulunan Büyük Tumb, Küçük Tumb ve Ebu Musa adalarının mülkiyeti konusunda İran ile gergin ilişkiler yaşamaktadır. Bu adalar, kilit nakliye hatlarına yakınlıkları nedeniyle her iki ülke için stratejik açıdan önemlidir. İran, adaların uzun zamandır kendisine ait olduğunu, ancak 19. yüzyılda

---

²⁴⁶ Bahreyn'deki Şii topluluklar Irak'taki Necef havzasına bağlı görüşleri benimsemektedirler. Yani İran'daki velayeti fakih görüşüne uymamaktadırlar. bk. Jane Kinninmont, "Bahrain: Beyond the Impasse", **Chatham House**, June 2012, s.2.

²⁴⁷ Guzansky, s.116.

²⁴⁸ Abbasi and Khan, s.112.

²⁴⁹ Priess, s.164-165.

²⁵⁰ Kristian Coates Ulrichsen, "Bahrain's Uprising: Regional Dimensions and International Consequences", **Stability: International Journal of Security & Development**, Vol.2, No.1 (2013), s.2.

²⁵¹ Nuruzzaman, s.370; Guzansky, s.117; Wojciech Grabowski, "Sectarianism as a Factor Shaping Persian Gulf Security", **International Studies**, Vol.52, No.1-4 (2017), s.7.

²⁵² Elisheva Rosman-Stollman, "Balancing Acts: The Gulf States and Israel", **Middle Eastern Studies**, Vol.40, No.4 (July 2004), s.199; Andrew Terrill, "The Saudi-Iranian Rivalry and the Future of Middle East Security" **The Strategic Studies Institute (SSI)**, U.S. Army War College, USA, 2011, s.20.

²⁵³ Abbasi and Khan, s.113.

²⁵⁴ Karim Sadjadpour, "The Battle Of Dubai: The United Arab Emirates And The U.S.-Iran Cold War", **Carnegie Endowment for International Peace**, July 2011, s.4.

İngilizler tarafından ele geçirildiğini iddia ederken, BAE adaların 18. yy ortalarından beri Şarika ve Re'sülhayme'nin yöneticisi el-Kasimi hanedanı tarafından yönetildiğini savunmaktadır.

İngilizler 1971'de Körfez bölgesinden çekildiklerinde İran'ın Bahreyn'deki iddialarından vazgeçmek şartıyla adaları kontrol etmesine müsaade etmiştir. Böylece 'de facto' bir durum oluşmuştur. Kasım 1971'de İran ile Şarika emirliği, tam egemenlik iddialarından vazgeçerek Ebu Musa adasını birlikte kontrol etmeye ve petrol sahalarından elde edilen gelirleri paylaşmaya dair bir 'Mutabakat Muhtırası' imzalamışlardır. Ancak Re'sülhayme, Büyük ve Küçük Tumb adalarıyla ilgili benzer bir anlaşmayı reddetmiş; sonrasında 30 Kasım 1971'de İran adaları işgal etmiştir. 1979'da İran'da Şahlık rejimi devrilsede İran'ın Körfez jeopolitiğine dair stratejileri devam etmiştir.

İran-İrak Savaşı sırasında, İran adaları militarize ederek üsler kurmuştur. Buna karşılık BAE adalardaki hak iddialarını BM gündemine taşımış, ancak sorun çözülmemiştir. Adalarla ilgili tartışmalar 1992'de yeniden artmıştır. İran Ebu Musa'da tam kontrolü ele geçirirken, BAE İran'ın mutabakat muhtırasını ihlal ettiğini ve yasadışı olarak Ebu Musa'da varlığını artırdığını ilan etmiştir. İran'ın adalar üzerindeki çıkarları güvenlik, petrol ve iç politikaya dayanmaktadır. Ayrıca Hürmüz Boğazı'nda nakliyeciliği kontrol etmek istemektedir. İran 2008'de Ebu Musa'da denizcilik ofisleri kurarken, BAE adaya erişimin engellendiğini ve İranlıların buraya yerleştirildiğini iddia etmiştir. Şarika, 1971'deki anlaşma uyarınca Ebu Musa'dan petrol geliri elde etmesine rağmen, adanın altındaki petrole daha fazla erişmek istemektedir. Buna karşılık İranlı yetkililer adaların İran'ın vazgeçilmez toprak parçaları olduğunu iddia etmişlerdir. Adalar sorunu İran ile BAE ilişkilerinde gerginliğe sebep olsa da hiçbir zaman silahlı çatışma seviyesine yükselmemiştir. BAE sorunu Arap Birliği, KİK ve BM gündemine taşıyarak uluslararasılaşmasını sağlamaya çalışmıştır. BAE üçüncü bölümde de belirtileceği üzere, UAD veya uluslararası tahkime başvurmayı önerse de İran adaların statüsüyle ilgili herhangi bir müzakereye halen yanaşmamaktadır.²⁵⁵

---

²⁵⁵ BAE ile İran arasındaki adalar sorununa ilişkin yararlanılan kaynaklar şunlardır: Dan Caldwell, "Flashpoints In The Gulf: Ebu Musa And The Tunb Islands", **Middle East Policy**, Vol.4, No.3 (March 1996), s.52-

1980’lerde Körfez emirliklerine yönelik en büyük dış tehditlerden bir diğeri İran-İrak Savaşı olmuştur. Emirlikler savaşın sınırlarına yayılmasını ve içişlerine karışılmasını önlemeye çalışmışlardır.²⁵⁶ Özellikle Kuveyt savaş sırasında kendisinin bir cephe haline gelmesinden endişe duymuştur. Nitekim bu süreçte bazı bombalama eylemlerine tanık olmuştur.²⁵⁷ 1983’te ABD ve Fransa büyükelçiliklerinin bombalanması ve 1985’te Şeyh Cabir’e düzenlenen suikast Kuveyt’in güvenlik endişelerini artırmıştır.²⁵⁸ Ayrıca Körfez’de tırmanan çatışmalar Kuveyt başta olmak üzere emirliklerin hayati petrol taşımacılığını tehdit etmiştir. 1983’te alevlenen ‘tanker savaşları’, Kuveyt’in tarihinde ilk bütçe açığına yola açarak petrol gelirlerinin azalmasına ve diğer emirliklere nazaran krizden daha çok etkilenmesine neden olmuştur.²⁵⁹ Bu nedenle 1970’lerde emirlikler, Körfez bölgesinin yabancı askeri güçlerin varlığından uzak tutulması gerektiğini savunurken; 1980’lerde hem Körfez’in hem de Hürmüz Boğazı’nın nakliye geçiş serbestisinin korunması için ABD ve Batılı ülkelerin donanmalarına yer verilmesini savunmaya başlamışlardır.²⁶⁰

1990’ların başlangıcından itibaren Körfez emirliklerinin temel önceliği, güç kullanma eğiliminde olan inatçı ve revizyonist bir Irak ile nasıl başa çıkılacağı ve artan radikal İslamcı terör tehdidini nasıl engelleyecekleri olmuştur.²⁶¹ Irak, uzun yıllar Körfez bölgesindeki siyasi statükoyu kendi lehine değiştirmeye ve egemen güç olmaya dönük girişimlerde bulunmuştur. Irak’ta 1958, 1963 ve 1968’de iktidara gelen milliyetçi otoriter yöneticiler sadece Irak siyasetini ve toplumunu değil, bölgenin statükosunu ve komşularını da dönüştürmeye çalışmışlardır. 1968’den sonra Bahreyn’deki Baasçı hücre

---

55; Sadjadpour, s.10-11; Peter Hellyer, “The Evolution of UAE Foreign Policy”, İbrahim Abed ve Peter Hellyer (Ed.), **United Arab Emirates: A New Perspective** içinde (161-178), London: Trident Press Ltd., 2001, s.170-171; Sean Foley, “The UAE: Political Issues and Security Dilemmas”, **Middle East Review of International Affairs**, Vol.3, No.1 (March 1999), s.30-32; Ibish, s.24; Bahgat, s.86; John E. Peterson, “Sovereignty and Boundaries in the Gulf States”, Mehran Kamrava (Ed.), **International Politics of the Persian Gulf** içinde (21-49), Syracuse: Syracuse University Press, 2011, s.35-36.

²⁵⁶ Ehteshami, s.13-22.

²⁵⁷ Mara A. Leichtman, “Kuwaiti Humanitarianism: The History and Expansion of Kuwait’s Foreign Assistance Policies”, *Stimson Center: Changing Landscape of Assistance to Conflict-Affected States: Emerging and Traditional Donors and Opportunities for Collaboration Policy Brief #11, August 2017, s.5, https://www.stimson.org/sites/default/files/file-attachments/Kuwaiti%20Humanitarianism%20The%20History%20and%20Expansion%20of%20Kuwait's%20Foreign%20Assistance%20Policies_0.pdf (12 Aralık 2019).*

²⁵⁸ Kristin Smith Diwan, “Kuwait: Finding Balance in a Maximalist Gulf”, **The Arab Gulf States Institute in Washington**, Issue Paper #4, June 29, 2018, s.12.

²⁵⁹ Laura Guazzone, “Kuwait’s National Security Policy And Its Influence On The Gulf Region”, **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**, Vol.24, No.2 (1989), s.66.

²⁶⁰ Hellyer, s.176.

²⁶¹ Ehteshami, s.13-22.

örgütlerine silah ve eğitim yardımları verilmiştir. Ayrıca Umman Devrimci Hareketi'nin militanları Irak'ta ağırlanmış ve Zufar Kurtuluş Cephesi militanlarına da destek verilmiştir.²⁶²

Körfez emirlikleri içinde en çok Kuveyt Irak'ın irredentist politikalarına maruz kalmış ve sonunda işgal yaşamıştır. Irak'ın Kuveyt'e yönelik tehdidi geçmişe dayanmaktadır. 1930'larda Irak'ın Kuveyt'i kontrol etme isteği yavaş yavaş başlamıştır. 1936'da Irak, Şatt'ül Arap'tan Kuveyt şehrine bir su boru hattı kurma teklifinde bulunmuştur. O dönemde su hayati olarak görülmesine karşın Kuveyt Irak'a su temininde bağımlı olmaktan kaçınmıştır.²⁶³ Haziran 1961'de Kuveyt'in bağımsızlığından sadece altı gün sonra Irak Cumhurbaşkanı Abdülkerim Kasım, 1899'daki Kuveyt emiri ile İngiltere arasındaki antlaşmanın Kuveyt'i Osmanlı'nın Basra eyaletinden yasadışı olarak ayırdığı iddiasıyla Kuveyt'i Irak'ın ayrılmaz bir parçası olarak ilan etmiştir.²⁶⁴ Ancak İngilizlerin bölgedeki siyasi ve askeri varlığı, olası bir Irak saldırısına karşı önemli bir caydırıcılık sağlamıştır.²⁶⁵

İran-İrak Savaşı sonrasında Irak'ın Kuveyt'e ait Bubiyan ve Warba adalarını istemesi sonrası iki ülke arasında toprak anlaşmazlıkları ortaya çıkmıştır. Kuveyt Irak'ın adaları ele geçireceğinden korkarak ve geçmiş tecrübelerinden faydalanarak bu teklifi reddetmiştir. Buna bağlı olarak Irak, Kuveyt'in kendisine ait petrol sahalarını yasadışı kullandığını iddia etmiştir. Saddam yönetimi Kuveyt'i OPEC kotalarına uymamakla ve aşırı üretim yaparak gelirlerini azaltmakla suçlamıştır. Üçüncü olarak, Saddam yönetimi İran-İrak Savaşı'nın Körfez emirliklerini İran'dan korumak için yürütüldüğünü iddia ederek, borçlarını ödemeyeceğini ilan etmiştir. Kuveyt bu süreçte sorunları diplomatik müzakereler yoluyla çözeceğini düşünerek, petrol arz seviyesini düşüreceğini ve Rümeyla petrol sahası konusunda anlaşmaya açık olduğunu açıklamıştır. Kuveytli yöneticiler Saddam yönetiminin ülkelerini işgal edeceklerini düşük bir olasılık olarak değerlendirmişlerdir. En fazla tartışmalı bir petrol sahasını ele geçireceğini, sonrasında pazarlık yapacağını düşünmüşlerdir. Aynı şekilde Saddam yönetimi de Kuveyt'i işgal

---

²⁶² Peterson, *Defending Arabia*, s.169; Rieger, s.256; John E. Peterson, "Oman Faces the Twenty-First Century", Mary Ann Tétreault, Gwenn Okruhlik and Andrzej Kapiszewski (Ed.), **Political Change in the Arab Gulf States: Stuck in Transition** içinde (99-118), Boulder, CO and London: Lynne Rienner Publishers, 2011, s.115.

²⁶³ Guazzone, s.64.

²⁶⁴ Guazzone, s.65.

²⁶⁵ Ahrari, s.138; Peterson, *Defending Arabia*, s.169.

ettiğinde ABD'nin kendisine karşı tam ölçekli bir savaş başlatacağını tahmin etmemiştir. 1 Ağustos 1990'da iki ülke yukarıda belirtilen sorunları çözmek için Suudi Arabistan'ın arabuluculuğunda bir toplantı düzenlemiştir, ancak Irak anlaşmaya yanaşmayarak masayı terk etmiştir. Ertesi gün başlayan işgal, Kuveyt ordusunun zayıflığı ve hazırlıksızlığı nedeniyle Irak'ın Kuveyt topraklarını ele geçirmesine ve ilhak etmesine neden olmuştur.²⁶⁶

1990'larda Irak'ta Saddam yönetimi özellikle Kuveyt için bir tehdit unsuru olmaya devam etmiştir. Örneğin Ekim 1994'te Kuveyt sınırlarına askeri yığınak yaparak krize neden olmuştur.²⁶⁷ 2003'te ABD'nin işgaliyle Saddam yönetimi devrilmesine rağmen; Irak, Körfez emirlikleri için halen tehdit üretmeye devam etmektedir. Irak'ın topraklarının parçalanma olasılığı, iç istikrarsızlıklar ve mezhep çatışmaları, DAESH ve el-Kaide'nin etkinliğini artırması ile İran'ın ülkede elde ettiği nüfuz gibi sorunlar emirlikler için tehdit oluşturmaktadır.²⁶⁸

Körfez'deki rejimler, sınırları boyunca ortaya çıkan iç ve dış güvenlik tehditlerine karşı koymaya çalışmışlardır. Körfez emirliklerinin tehdit algılarından bir diğeri bu noktada büyük bir göçmen topluluğuna ev sahipliği yapmalarıdır.²⁶⁹ Göçmen nüfusun emirliklerde fazla olmasının nedeni, düşük nüfusa ve muazzam zenginliğe sahip emirliklerin ekonomilerinin çok sayıda yabancı işgücüne ihtiyacı olmasıdır. Ancak Asya ülkelerinden ucuz işgücünün ithal edilmesi, emirliklerdeki demografik dengeyi değiştirerek iç istikrar konusunda ciddi tehlikeler doğurmaktadır.²⁷⁰ Aşağıdaki tabloda Körfez emirliklerindeki yerli ve yabancı nüfus oranları verilmektedir.

---

²⁶⁶ Szalai, s.214; Joseph A. Kechichian, "The Gulf Cooperation Council: Search For Security", **Third World Quarterly**, Vol.7, No.4 (1985), s.869; Gause, III, s.119-120.

²⁶⁷ Katzman, *Kuwait: Post-Saddam Issues...*

²⁶⁸ Bojarczyk, s.79; Nur Çetinoğlu, "The Gulf Cooperation Council (GCC) after U.S. led Invasion of Iraq: Toward a Security Community?", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt.6, No.24 (2010), s.97.

²⁶⁹ Babak Mohammadzadeh, "Status and Foreign Policy Change in Small States: Qatar's Emergence in Perspective", **The International Spectator**, Vol.52, No.2 (2017), s.23.

²⁷⁰ Bojarczyk, s.75.

Tablo 6
Körfez Bölgesi'nde Yerli ve Göçmen Nüfus Oranı

Ülke	Tarih	Yerli Nüfus Oranı	Yabancı Nüfus Oranı
Kuveyt	31 Mart 2016	30,6	69,4
Bahreyn	2014 ortası	48	52
Katar	Nisan 2015	10,1	89,9
Umman	20 Nisan 2016	54,6	45,4
BAE	2010 ortası	11,5	88,5

Kaynak: "GCC: Total population and percentage of nationals and foreign nationals in GCC countries (national statistics, 2010-2016) (with numbers)", *Gulf Labour Markets and Migration*, <https://gulfmigration.org/gcc-total-population-percentage-nationals-foreign-nationals-gcc-countries-national-statistics-2010-2016-numbers/> (9 Mart 2020).

Körfez emirliklerinin tehdit algılarından başka bir diğeri içişlerine yönelik müdahaleler olmuştur. Örneğin 1970'lerde Umman'da Zufar İsyanı önemli ölçüde güvenlik sorunlarına yol açarak ülkeyi istikrarsızlığa sürüklerken, SSCB, Çin, Mısır, Irak ve Suudi Arabistan'ın Umman'ın içişlerine olan müdahalesi sorunları daha da girift hale getirmiştir.²⁷¹ Bu fırsattan istifade etmek isteyen Re'sülhayme 1978'de Umman topraklarına ait bazı parçaları ele geçirmek için başarısız bir ilhak girişiminde bulunmuştur.²⁷² 1994'te ise Umman istihbaratı Abu Dabi'deki devrimcilerin Sultan Kâbus'u devirmeye yönelik komplosunu keşfetmiştir.²⁷³

İçişlerine müdahalelere bir başka örnek olarak son yıllarda BAE ve Bahreyn'in Suudi Arabistan ile birlikte Katar'a yönelik talepleri gösterilebilir. Haziran 2013'te Katar'ın yeni emiri Şeyh Temim diğere Körfez ülkeleri tarafından belirli dış politika uygulamalarını değiştirmek için baskı görmüştür. Temmuz 2017'de basına sızdırılan bilgiye göre, Kasım 2013'te Şeyh Temim Riyad'da gizli bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma Katar'ın belirli gruplara olan desteğini durdurmayı, diğere devletlerin içişlerine

²⁷¹ Leah Sherwood, "Understanding Oman's Foreign Policy", *Foreign Policy Trends in the GCC States* içinde (11-15), Gulf Affairs, Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2017, s.11-15; Emin Akseki, "Oman's Foreign Policy Between 1970-2008", (Master Thesis, Middle East Technical University, The Department Of International Relations, May 2010), s.32.

²⁷² Joseph Keichichan, *Oman and The World: The Emergence of An Independent Foreign Policy*, Santa Monica, CA: Rand Corporation, 1995, s.76-82. Aktaran: Foley, s.27.

²⁷³ Christopher Davidson, *Abu Dhabi: Oil And Beyond*, London: Hurst & Co, 2009, s.148. Aktaran: Mason, s.102.

karışmamayı ve Al Jazeera'nin Mısır'daki yayınının daraltılmasını içermektedir.²⁷⁴ Katar'ın bu talepleri ağırdan alması nedeniyle Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE Mart 2014'te büyükelçilerini geri çekmişlerdir. Haziran 2017'deki kriz bu sürecin bir ürünüdür.²⁷⁵

Katar ile Suudi Arabistan arasındaki gergin ilişkiler 1990'lardaki sınır anlaşmazlıkları ve 1996'da Şeyh Hamad'a yönelik darbe planına kadar götürülebilir. Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn ile birlikte 1990'ların ortalarından beri değişen Katar dış politikasından rahatsızlık duymuş ve çeşitli yollarla engellemeye çalışmıştır. Örneğin Katar'ın bölge devletlerinden bağımsız politikalar izlemesi, Suudilerin 2002-2008 arasında Doha'dan büyükelçisini çekmesiyle sonuçlanmıştır.²⁷⁶

Körfez emirlikleri Suudi Arabistan'ın bölgedeki birtakım politikalarından rahatsız olsalar ve sınır anlaşmazlıkları yaşamışlarsa da²⁷⁷ İran ve Irak kadar tehdit olarak görmemişlerdir.²⁷⁸ Bölgesel ağırlığı göz önüne alındığında Suudiler kendilerini KİK'in lideri olarak görmekte ve diğer emirlikleri kendisinin takipçisi olmalarını arzu etmektedir.²⁷⁹ Ancak Körfez emirlikleri Suudi Arabistan'ın kendileri üzerinde etkilerini artırmasından ve kendi dış politikasıyla uyumlu olmaya zorlamasından endişe etmektedirler.²⁸⁰ BAE ve Bahreyn'in Suudilerle birtakım ortak politikalar izlemeleri onların çıkarlarının örtüştüğünden dolayıdır. Aksi takdirde farklı politikalar izleyebileceklerine kuşku yoktur.

Sonuç olarak, Körfez emirlikliklerinin küçüklüklerinden ötürü güvenlik açıklıkları yaşadıkları, Körfez güvenlik sistemi içerisinde kendilerini koruyamadıkları ve bu nedenle birtakım iç ve dış tehdit unsurlarına sahip oldukları söylenebilir.

²⁷⁴ Jim Sciutto and Jeremy Herb, "Exclusive: The Secret Documents that Help Explain the Qatar Crisis", CNN, 11 July 2017, <https://edition.cnn.com/2017/07/10/politics/secret-documents-qatar-crisis-gulf-saudi/index.html> (16.02.2020).

²⁷⁵ Dördüncü bölümde bu konuya değinilecektir.

²⁷⁶ David B. Roberts, "Qatar's Strained Gulf Relationships", **The New Politics of Intervention of Gulf Arab States** içinde (23-31), Middle East Centre, Collected Papers, Vol.1, April 2015, s.27.

²⁷⁷ Kuveyt-Suudi Arabistan, BAE-Suudi Arabistan gibi sınır sorunları buna örnektir. bk. Cinzia Bianco, "Intra-GCC Relations: Between Cooperation and Competition Stands Sovereignty", **ALSHARQ**, Task Force, November 2018, s.2.

²⁷⁸ Rosman-Stollman, s.189.

²⁷⁹ Crystal A. Ennis, "Reading Entrepreneurial Power In Small Gulf States: Qatar And The UAE", **International Journal**, Vol.73, No.4 (2018), s.581.

²⁸⁰ Guzansky, s.119.

Emirlikler bu tehditlerin üstesinden gelebilmek ve hayatta kalabilmek için, ilk bölümde belirtilen dış politika ve güvenlik stratejilerinden bazılarını izlemektedirler. İlerleyen bölümlerde Körfez emirliklerinin küçük devlet refleksi olarak da tanımlanabilecek bu stratejilerinin ve davranış kalıplarının neler olduğu üzerinde durulacaktır.

3. KÜÇÜK DEVLET PERSPEKTİFİNDEN KÖRFEZ EMİRLİKLERİNİN GENEL DIŞ POLİTİKA ANALİZİ

Bu bölüm, bölgesel istikrarsızlık ve çatışma içerisindeki Ortadoğu ve özelde Körfez bölgesinde, rejimlerinin devamlılığını sağlamaya dönük dış politika davranışları sergileyen Körfez emirliklerini, küçük devletlerin izlediği genel dış politika kalıplarını dikkate alarak incelemeye çalışmaktadır. Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE ve Umman'ın dış politika davranışlarında farklılıklar görülmekle birlikte, benzer dış politika tercih ve eğilimlerini sıklıkla göstermektedirler. Körfez emirlikleri aynı güvenlik sisteminde benzer güvenlik açıklıkları ve tehdit algılarına sahip olma ve küçük devlet olma ortak paydasını paylaşmakta, bu da benzer dış politika davranışları doğurmaktadır.

Bu bölümün amacı, emirliklerin dış politika yapım süreçlerini kısmen analiz etmek olmakla birlikte, dış politikalarını etkileyen ortak dil, din, kültür ve coğrafya gibi faktörlerin ötesine geçerek küçük devlet olmaya özgü ortak paydaya odaklanmaktır. Dolayısıyla, küçük devletlerin hayatta kalmaya yönelik genel dış politika stratejileri dikkate alınarak, Körfez emirliklerinin küçük devlet olmanın beraberinde getirdiği kısıtlamalar, sınırlılıklar, güvenlik açıkları ve tehdit algılarına karşı ne tür politikalar izledikleri örneklerle birlikte ortaya konacaktır. Bu çerçevede her ülke ayrı ayrı değil, bütüncül bir perspektiften bölgesel düzeyde ele alınırken, her devletin belirli konularda ayrı çıkar, amaç ve araçlara sahip olabileceği dikkate alınarak farklılaşan unsurlar da analize dâhil edilecektir.

Bu bölümde, Körfez emirliklerinin dış politika yapım süreçleri kısmen değerlendirildikten sonra, tezin ilk bölümünde yer verilen küçük devletlerin dış politikalarında sergiledikleri davranış kalıpları göz önüne alınarak, emirliklerin genel dış politika davranışları belirli alt başlıklara ayrılarak incelenecektir.

3.1. KÖRFEZ EMİRLİKLERİNDE DIŞ POLİTİKA YAPIM SÜRECİ

Körfez emirliklerinin dış politika yapım sürecini incelemek için iç siyasal yapılara ve karar alıcılara bakmak gerekir. Yönetim şekli ve elitler arası güç dengesi her emirliğin dış politika yapımında farklı şekillerde etkili olmaktadır. Katar, Kuveyt,

Umman ve Bahreyn üniter devletlerdir. BAE ise yedi emirliğin birleşiminden oluşan federal bir devlettir. Birleşik Arap Emirlikleri daha önce Birleşik Krallık'ın hami devlet (*protectorate*) olduğu “Ateşkes Devletleri” (*Trucial States*) olarak bilinen yedi emirliğin (Abu Dabi, Dubai, Şarika, Re'sülhayme²⁸¹, Fuceyre, Acman, Ümmülkayveyn) 2 Aralık 1971'de bir araya gelmesiyle kurulan federasyondur.²⁸²

Körfez emirliklerinin yönetimi kabile hâkimiyetine dayanır. Her emirlik belirli bir ailenin egemen olduğu ve diğer kabilelerden meşruiyet sağlayarak iktidarını sürdürdüğü otoriter bir devlet modeline sahiptir. İktidar elitleri kendi bekalarını devletin çıkarlarıyla bütünleştirerek güvenlik elde etmeye çalışmışlardır.²⁸³ Kuveyt'te es-Sabah ailesi, Bahreyn'de el-Halife ailesi, Katar'da es-Sani ailesi, Umman'da Bû Saidi ailesi, Abu Dabi (Ar. Ebûzabî)'de en-Nehayan ailesi, Dubai (Ar. Dübey)'de el-Maktum ailesi, Şarika ve Re'sülhayme'de el-Kasimi ailesi, Acman'da en-Nuaymi ailesi, Ümmülkayveyn'de el-Mualla ailesi ve Fuceyre'de eş-Şarki ailesi iktidarı elinde bulundurmaktadır.²⁸⁴

Körfez emirliklerinde dış politika yapım sürecinde emirler önemli rol oynarlar. Emirler ülkelerini tercihleri, kişilikleri ve vizyonları doğrultusunda kişiselleştirilmiş, ataerkil veya patrimonyal bir biçimde yönetirler. Dış politika davranışları liderlik değişimlerine paralel olarak değişebilmektedir. Örneğin Katar'da 1995'teki liderlik değişimi dış politikanın yönünü derin biçimde etkilemiştir.²⁸⁵ Bununla birlikte emirler yakınları, aile üyeleri ve bürokratları ile sürekli temas halindedirler ve onların görüşlerini dikkate alırlar.²⁸⁶

Liderlerin dış politika oluşturma ve sürdürme sürecindeki rolüne BAE'nin kuruluşunda önemli rol oynayan ve 2000'li yıllara kadar ülkenin dış politika kararlarında belirleyici olan Şeyh Zaid b. Sultan en-Nehayan (1966-2004) örnek olarak verilebilir. Hükümet deneyimi yarım asırdan fazla, karizmatik ve uzlaşmacı bir lider

---

²⁸¹ 1972'de federasyona katılmıştır.

²⁸² Mustafa L. Bilge, “Birleşik Arap Emirlikleri”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: İstanbul, 1992, s.200-203.

²⁸³ Ehteshami, s.15.

²⁸⁴ Mason, s.100.

²⁸⁵ John E. Peterson, “The Nature of Succession in the Gulf,” **The Middle East Journal**, Vol.55, No.4 (Autumn 2001), s.581.

²⁸⁶ Young, s.9.

olan Şeyh Zaid'in dış politika yönelimleri ve kararları BAE'nin istikrarlı ve refah içinde bir ülke olmasını sağlamıştır.²⁸⁷ Şeyh Zaid yardımsever, uzlaşmacı ve arabulucu tarzıyla dış politikaya damgasını vurmuştur. Bu nedenle halktan yoğun bir sempati ve destek görmüş ve emirlikler içinde kararları ciddi bir tartışma konusu olmadan kabul edilmiştir.²⁸⁸ Katar'da Şeyh Hamad (1995-2013) ve oğlu Şeyh Temim ve Umman'da Sultan Kâbus da aynı şekilde değerlendirilebilir.²⁸⁹

Kuveyt'te es-Sabah ailesi, seçilmiş Ulusal Meclis üyelerinin tercihlerini dikkate alarak dış politika stratejisi izlemektedir.²⁹⁰ Kuveyt, iktidardaki ailenin halka yakınlığı ve egemenliğine yönelik kısıtlamalar nedeniyle Körfez emirlikleri içinde farklılaşmaktadır.²⁹¹ Kuveyt'in farklı siyasi kültürü, Necd kabileleri ve Irak ve İran'dan gelen tüccarların uzlaşmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu iç denge Kuveyt'in dış politika yapım sürecine de yansımıştır. Emir iç gerilimler ve bölgesel çatışmalar sırasında bile parlamento ile çalışma yükümlülüğündedir. Körfez emirlikleri içinde Kuveyt'in ulusal meclisi sınırlı, ancak yine de önemli politika kararları alabilen seçimle işbaşına gelmiş üyelerden oluşur. Muhalif üyeler çeşitli politika konuları üzerinde iktidardaki es-Sabah ailesine baskı uygulayabilmektedir.²⁹² Bu nedenle parlamentonun etkinliği sosyal bölünmeleri yavaşlatmakta; Şii ve Sünniler arasında ulusal uyumu ve Emire rızayı kolaylaştırmaktadır.²⁹³

BAE'de anayasa dış politikanın yürütülmesini federal hükümetin ayrıcalığı olarak kabul etse de her emirlik kendilerini etkileyen özel durumlarda farklı çıkarlara sahip olabilmektedir. Bunlar genellikle ticari ilişkiler ve sınır meseleleriyle ilgilidir. Bununla birlikte askeri, siyasi ve güvenlik konuları Yüksek Konsey'in alacağı kararlara bağlıdır. Yedi emirin üyesi olduğu Konsey dış politika kararlarının verilmesinden sorumludur. Pratikte ise dış politika stratejisinin belirlenmesi ve uygulanmasında aynı

---

²⁸⁷ Foley, s.27.

²⁸⁸ Hellyer, s.164.

²⁸⁹ Abdulla Juma Al-Haj, "The Political Elite and The Introduction of Political Participation in Oman", *Middle East Policy*, Vol.7, No.3 (2000), s.97; Sir Graham Boyce, "Qatar's Foreign Policy", *Asian Affairs*, Vol.44, No.3 (2013), s.376.

²⁹⁰ Ehteshami, s.15.

²⁹¹ Diwan, s.3.

²⁹² Scheldrup, s.50.

²⁹³ Diwan, s.1-4.

zamanda federasyonun da başkanı olan Abu Dabi emiri etkilidir.²⁹⁴ Petrol bakımından zengin ve politik olarak baskın olan Abu Dabi ile ticari ve finans merkezi Dubai emirlikleri BAE'nin ulusal güvenlik ve dış politika kararlarının şekillenmesinde diğerlerine nazaran daha önplandadır. Bilhassa Abu Dabi emirliklerin en büyüğü ve ülke petrol rezervlerinin yaklaşık %94'üne sahip olarak BAE ekonomisinin ve siyasetinin merkezindedir. Diğer beş emirlik ise daha az kozmopolit, sosyal ve dini açıdan muhafazakâr ve dış politika karar alma sürecinde görece daha az güce sahiptirler.²⁹⁵

Umman'da Sultan Kâbus (1970-2020) elit kesim ve kabilelerle genel istişare yaparak ve onların rızasını alarak dış politikasını yönetmiştir. Sultan'ın dış politika kararlarında hanedan üyeleri, kabileler ve diğer emirliklere nazaran daha gelişmiş bürokrat sınıfı ve özellikle İngiliz danışmanlar etkili olmaktadır.²⁹⁶ Katar'da ise dış politika kararları herhangi bir uzlaşma kaygısı olmaksızın lider ve çevresindeki kadro tarafından alınmaktadır.²⁹⁷ İktidarda olan es-Sani ailesi ülke politikalarının merkezindedir ve mevcut kurumlar üzerinde mutlak güç ve kontrole sahiptir.

Basra Körfezi'ndeki emirlerin karar verme sürecinde kurumsal engellerin ve kısıtlamaların olmaması nedeniyle, dış politikalarını hızlı bir şekilde değiştirmesi mümkündür.²⁹⁸ Emirlerin gücünü kısıtlayabilecek en muhtemel şey aile içi anlaşmazlıklardır. Bu yüzden aile içinde emirler güvenilir akrabalarını kilit pozisyonlara yerleştirerek hem iktidarı hem de dış politikayı tekelleştirmektedirler. Söz konusu nepotist politika tüm emirliklerde görülebilmektedir.²⁹⁹

---

²⁹⁴ Hellyer, s.163-164; Ibish, s.10.

²⁹⁵ Ibish, s.4-5.

²⁹⁶ Muhittin Ataman, "Oman Dış Politikası: Gelenek Ve Yenilik Arasında Denge Arayışı", **Ortadoğu Analiz**, Cilt.2, No.17 (Mayıs 2010), s.49.

²⁹⁷ Koen Habraken, "The Case Of Qatar: Understanding The Emirate's Exceptional Foreign Policy", **(Bachelor Thesis, Leiden University, Faculty of Social & Behavioral Sciences, 2017)**, s.15.

²⁹⁸ Roberts, *Qatar and the UAE...*, s.562.

²⁹⁹ Scheldrup, s.48.

3.2. KÖRFEZ EMİRLİKLERİNİN GENEL DIŞ POLİTİKA DAVRANIŞLARI

Bağımsızlıklarından önce protektora yönetimi altında bulunan Körfez emirliklerinin dış politikaları bağımsız olmayıp, Birleşik Krallık tarafından belirlenmiştir. 1971 sonrasında her ne kadar bağımsızlıklarını elde etseler de emirlikler dış politikalarında ABD ve İngiltere'nin çıkarlarını dikkate almışlardır.³⁰⁰ Zira küçüklüklerinden kaynaklanan güvenlik açıkları ve zafiyetleri nedeniyle hem iç hem de dış tehditlere karşı kendilerini savunacak duruma sahip olmamışlardır. Bununla birlikte Körfez emirlikleri güçlü devletler karşısında hayatta kalma güdüsü ile belirli ölçüde özerk bir dış politika izleyebilmişlerdir. Bu çalışma emirliklerin dış politika davranış kalıplarının küçük devlet perspektifi ile açıklanabileceğini iddia ederek ne tür politikalar geliştirdiklerini ortaya koymaktadır.

Küresel güçlerin bölge üzerindeki mücadelelerinin yanı sıra bölgesel güç olan İran, Irak ve Suudi Arabistan'ın Körfez emirlikleri üzerinde nüfuzlarını artırmaya çalışmaları, bu ülkelerin içişlerine karışmaları ve hatta Kuveyt örneğinde görüleceği üzere işgale varan saldırgan politikalar izlemeleri karşısında Körfez emirlikleri için hayatta kalma, rejimlerinin güvenliğini garanti altına alma ve egemenliklerini sürdürme temel dış politika öncelikleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu öncelikler doğrultusunda, Körfez emirliklerinin küçük devletlerin dış politika davranışlarına uygun olarak, uluslararası hukuka ve statükoya bağlı kaldıkları, uluslararası kuruluşlarda temsil olmaya çalıştıkları, uluslararası normları, değerleri ve kuralları dikkate aldıkları, çatışmalardan kaçınarak barış ve işbirliğini teşvik ettikleri, küresel ortamda belirli bir statü elde etmeye dönük markalaşma stratejileri geliştirdikleri, ekonomik, kültürel ve diplomatik olmak üzere yumuşak güç unsurlarına ağırlık verdikleri tespiti yapılabilir. Bununla birlikte emirliklerden bazılarının küçük devlet davranışlarında istisnai bir durum olarak görülen aktivist dış politika yürüttükleri görülmektedir. Bu bölümde söz konusu davranış kalıpları belirli başlıklar altında örneklerle birlikte analiz edilmeye çalışılacaktır.

³⁰⁰ İngiltere'nin Basra Körfezi'nden çekildiği 1971'den 1991'e kadar olan dönemde emirliklerle kurduğu ilişki biçimi, etkileri ve mirası konusunda detaylı bilgi için bk. Selin M. Bölme ve Esra Çavuşoğlu, "Yeni İngiliz Kolonyalizmi: Çekilme Sonrası İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki Nüfuz Politikası (1971-1991)", **Uluslararası İlişkiler**, Çevrimiçi Erken Yayın, Aralık 2019, ss.1-15.

3.2.1. Uluslararası Hukuka ve Statükoya Bağlılık

3.2.1.1. Uluslararası Kuruluşlarda Temsilîyet

Körfez emirlikleri BM, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Arap Birliği ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) gibi uluslararası ve bölgesel kuruluşlara katılarak meşruiyet ve tanıma sağladıkları gibi belirli bir statü de elde etmek istemektedirler. Bunun için söz konusu örgütlerin üst düzey pozisyonlarda yer almaya, toplantı ve zirveleri kendi ülkelerinde gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Bilhassa BM ile ilişkiler önem arz etmektedir. Bahreyn 1998-1999, BAE 1986-1987, Umman 1994-95, Katar 2006-2007, Kuveyt ise 1978-1979 ve 2018-2019 döneminde BM'nin üst düzey karar alma organı olan Güvenlik Konseyinde 2 yıllık geçici üyelik görevinde bulunarak en üst temsilîyeti elde etmişlerdir.³⁰¹

Körfez emirliklerinin küresel saygın kurumlara katılarak belirli küresel sorunlarda görünürlüklerini artırmaları ve belirli toplantılara ev sahipliği yapmaları uluslararası toplumda meşruiyet elde etmeye dönük bir çabadır. Son zamanlarda BAE ve Katar, KİK ve diğer bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda yüksek profilli bir görünüm sergilemişlerdir.³⁰² Katar'ın 2004'te G-77'nin başkanı olması ve 2011'de BM Genel Kurulu'nun 66. oturumuna Katar'dan Nasır en-Nasır'ın başkan seçilmesi bu noktada dikkate değerdir.³⁰³ ABD destekli Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesel Ekonomik Toplantısı 1997'de Doha'da gerçekleşmiş, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün Kasım 2001'deki bakanlar toplantısı, 'Doha Turu' müzakereleri olarak adlandırılmıştır.³⁰⁴ Kuveytli Abdullah Bışara (1981-93), BAE'li Fehim b. Sultan (1993-1996), Katarlı Abdurrahman b. Hamad (2002-2011), Bahreynli Abdüllatif b. Reşid (2011-2020) ve Kuveytli Nayif Falah (2020-) KİK sekreteri olarak görev yapmışlardır.³⁰⁵ Ocak 1987'de Kuveyt, Kasım 2000'de ve Mart 2003'te Katar İİT Zirve Konferansları'na ev sahipliği

---

³⁰¹ "Countries Elected Members", *United Nations Security Council*, <https://www.un.org/securitycouncil/content/countries-elected-members> (10 Ocak 2020).

³⁰² Peterson, *Qatar and the World...*, s.746.

³⁰³ Andrew F. Cooper and Bessma Momani, "Qatar and Expanded Contours of Small State Diplomacy", *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol.46, No.3 (2011), s.118.

³⁰⁴ Peterson, *Qatar and the World...*, s.746.

³⁰⁵ "Gulf Cooperation Council", *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Gulf_Cooperation_Council (11 Mart 2020).

yapmıştır. Ayrıca İİT'ye bağlı bir enstitü olan İslami Bankalar ve Finansal Kurumlar Genel Kurulu Bahreyn'de bulunmaktadır.³⁰⁶

3.2.1.2. Uluslararası Hukuka, Normlara ve Değerlere Bağlılık

Uluslararası norm ve prensiplere uymak Körfez emirliklerinin temel dış politika öncelikleri arasındadır. Askeri açıdan yeterli kapasiteden yoksun oluşları diğer devletlerle kıyaslandığında bu devletler açısından uluslararası hukuk ve normları daha önemli hale getirmektedir. Körfez emirliklerinin anayasalarında uluslararası normlara ve prensiplere bağlı kalacaklarına ve uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözeceklerine dair hükümler yer almaktadır. Örneğin Katar anayasasının 6. Maddesi'nde uluslararası anlaşmalara saygı duyulacağı ve uygulanacağı; 7. Maddesinde uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözüleceği, devletlerin içişlerine karışılmayacağı ve barış ve istikrarın teşvik edileceği belirtilmektedir.³⁰⁷ Dolayısıyla uluslararası hukuk, normlar ve değerler Körfez emirlikleri tarafından içselleştirilmiş ve referans olarak kabul edilmiştir. Buna küresel iklim değişikliği konusunda tüm emirliklerin COP21 Paris Antlaşması'nı imzalaması örnek olarak verilebilir.³⁰⁸

Körfez emirlikleri BM Şartı Madde-2/3'te belirtildiği üzere, uyuşmazlıkları ve anlaşmazlıkları uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürmeyecek şekilde barışçıl yollarla çözmeye çalışmışlardır. Komşu ülkelerle olan sınır anlaşmazlıkları buna örnek olarak verilebilir. Katar-Bahreyn, Katar-Suudi Arabistan, BAE-Suudi Arabistan, BAE-Umman, Kuveyt-Suudi Arabistan, Bahreyn-Suudi Arabistan arasındaki sınır sorunları herhangi bir çatışmaya mahal verilmeden ikili veya çoklu müzakerelerle çözüme kavuşturulmuştur.³⁰⁹ Katar ile Bahreyn arasında uzun süre tartışma konusu olan Hawar Adaları'nın mülkiyet meselesi de iki devletin rızasıyla Uluslararası Adalet Divanı

³⁰⁶ "İslam İşbirliği Teşkilatı", *Wikipedia*, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi_Te%C5%9Fkilat%C4%B1 (11 Mart 2020).

³⁰⁷ "Qatar's Constitution of 2003", https://www.constituteproject.org/constitution/Qatar_2003?lang=en (30 Ocak 2020).

³⁰⁸ Ennis, s.588.

³⁰⁹ Birol Başkan, "Calutlar Dünyasında Bir Davut: Katar'ın Sıradışı Dış Politika Dinamizmi", *Akademik Orta Doğu*, Cilt.7, No.1 (2012), s.30-52. Konu ile alakalı olarak bk. Peterson, *Sovereignty and Boundaries ...*, ss.21-49.

(UAD)'na sunulmuş ve 2001'de mahkemenin verdiği kararla Bahreyn'e devredilen adalara ilişkin sorun barışçıl yollarla çözülmüştür.³¹⁰

BAE de İran'la olan Ebu Musa, Küçük Tumb ve Büyük Tumb adaları anlaşmazlığını³¹¹ dünya gündemine taşıyarak 1990'larda BM, Arap Birliği ve İİT gibi kuruluşlardan destek talep etmiş ve sorunun uluslararası hukukun gerektirdiği şekilde barışçıl yollarla çözülmesini savunmuştur. BAE adaların mülkiyeti meselesinin ikili müzakerelerle, uluslararası tahkim veya UAD'de görüşülerek çözülmesini önermiş ve bu süreçte verilen kararı bağlayıcı olarak kabul edeceğini ilan etmiştir. Ayrıca Aralık 2000'deki KİK zirvesinde sorunun çözümü için barışçıl araçları geliştirme sorumluluğunu KİK Bakanlar Kurulu'na yükleyerek meseleyi çok taraflı bir hale dönüştürmüştür.³¹²

Körfez emirliklerinin uluslararası normları ve hukuku dünya gündemine taşıdıkları en önemli olaylardan bir diğeri 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalidir. Emirlikler Irak'ın Kuveyt'i işgaline tepki göstererek uluslararası hukuk ve BM Şartı'na aykırı olduğunu ve uluslararası toplum için tehlike oluşturduğunu ilan etmişlerdir. Kuveyt Irak'ın irredentist politikasının egemenliğine ve bağımsızlığına yönelik ciddi bir tehdit oluşturduğunu belirterek BMGK'den acilen toplanması istemiştir.³¹³ Emirlikler Kuveyt'i desteklemişler, Irak'ın BMGK kararlarına uyması ve Kuveyt'ten çekilmesi yönünde çağrıda bulunmuşlardır. Ayrıca Kuveyt'in kurtuluşuna yönelik ABD önderliğindeki koalisyona katılmışlardır.

3.2.1.3. Çatışmalardan Kaçınma ve Barış ve İşbirliğine Yönelme

Körfez emirlikleri küçüklükleri nedeniyle belirli kısıtlamalarla karşı karşıyadırlar ve dış tehditlere karşı savunmasız durumdadırlar. Bölgelerinde yaşanacak çatışmalar ve istikrarsızlıklar kendilerini doğrudan etkileyeceğinden bunlardan kaçınırlar ve barış ve işbirliğini teşvik ederler. Emirlikler için yaşanmış ve yaşanması olası felaketlerden biri Basra Körfezi civarındaki çatışmalar, savaşlar ve

---

³¹⁰ Boyce, s.366.

³¹¹ Konu hakkında bilgiler için ikinci bölümde "Körfez Emirliklerinin Güvenlik Açıklıkları ve Tehdit Algıları" alt başlığına bakılabilir.

³¹² Hellyer, s.171-172.

³¹³ Ahrari, s.139.

istikrarsızlıklardır. Irak, İran, Suudi Arabistan ve Yemen'in de dâhil olduğu bu bölge, söz konusu olayları ve süreçleri tarih boyunca yaşamıştır. Böyle durumlarda Körfez emirlikleri siyasi, ekonomik ve toplumsal açıdan doğrudan etkilenmiş ve zor zamanlar geçirmişlerdir. Bu nedenle bu bölgenin barış ve istikrar içinde olması emirliklerin temel dış politika amaçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu alt başlıkta Körfez emirliklerinin çatışmalardan kaçınma ve barış ve işbirliğini teşvik etme politikası genel olarak açıklanacaktır. Bununla birlikte Körfez emirliklerinin bazı çatışmaların içine girdiğini söylemek gerekir. Örneğin 2011 sonrasında Yemen'deki iç savaşa BAE, Bahreyn ve Kuveyt Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyonla birlikte dâhil olmuştur. Bunun gibi istisnai örneklerin nedenleri ve amaçları dördüncü bölümün "Siyasi ve Askeri Müdahaleler" alt başlığında açıklanacağından bu alt başlıkta yer verilmeyecektir.

Körfez emirlikleri İran ile ilişkilerinde pek çok sorun yaşasa da herhangi bir çatışma durumundan sakınmaktadırlar. Zira İran siyasi, askeri, demografik ve kültürel açıdan bölgesel bir güçtür. İran'a karşı en yapıcı dış politika izleyen, onunla sorunlu ilişkilerden kaçınan ve en iyi komşuluk ilişkileri geliştiren emirlik Umman'dır. Bunda etkili olan tarihi faktörler vardır. 1970'lerin başında, Şah Rıza Pehlevi döneminde İran, iç savaş durumundaki Umman'a yardım etmiş ve yaklaşık 4.000 asker göndermiştir. Bu çatışmalarda hayatını kaybeden 700'e yakın İranlı asker Umman'ın tarihsel hafızasında önemli bir yer edinmiştir.³¹⁴

İran'la geliştirilen ticari ilişkiler, Umman'ın uzun vadeli ekonomik yaşayabilirliğini sağlamaktadır. Bazı yazarlar, İran ile olan ilişkileri 'ticaret güvenliği' olarak yorumlamıştır.³¹⁵ İran'la ilişkiler Umman'ın petrol rezervlerinin tükenmesi sonrası ekonomisini ayakta tutmayı sağlayacak alternatif gelir kaynakları sağlamaya dönük pragmatik bir çaba olarak da değerlendirilebilir.³¹⁶

---

³¹⁴ Richard J. Schmierer, "The Sultanate of Oman and the Iran Nuclear Deal", **Middle East Policy**, Vol.22, No.4 (Winter 2015), s.113-114; Guzansky, s.118.

³¹⁵ Marc J. O'Reilly, "Omanibalancing: Oman Confronts an Uncertain Future", **Middle East Journal**, Vol.52, No.1 (Winter 1998), s.76.

³¹⁶ O'Reilly, s.77.

Körfez emirlikleri içinde istikrarlı bir ‘barış içinde bir arada yaşama’ politikasıyla öne çıkan Umman’da Sultan Kâbus iç huzuru ve kalkınma projelerini sürdürmeyi sağlayacak bir dış ortam yaratmaya çalışmıştır. Bu çerçevede çatışmalardan kaçınmış ve dış politika çabalarını özellikle yakın çevresiyle sınırlamıştır. Zufar Savaşı ve ülkesinin zayıf askeri, ekonomik ve sosyal durumu nedeniyle Suudi Arabistan ile çatışmaktan kaçınarak ikili ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır. Bu yüzden 1980’e kadar diplomatik ilişkiler kurmak ve desteğini almak için Suudi Arabistan’a dört kez ziyarette bulunmuştur.³¹⁷ 1976’da içişlerine karışan ve isyancılara destek veren Irak’la; 1982’de ise çok gergin ilişkilere sahip olduğu Güney Yemen ile diplomatik ilişkiler geliştirmeyi başarmıştır. 1990 ve sonrasında ise Yemen Cumhuriyeti ile ilişkilerini genişletmiştir. 1993 Yemen İç Savaşı’nda her ne kadar güney ayrılıkçılara karşı nispeten sempati duysa da çatışmadan uzak kalmış ve savaş sonrasında ilişkilerini hızla sürdürmüştür.³¹⁸ 1990’da Irak’ın Kuveyt’i işgalini reddetmiş; ancak askeri çözümü desteklemeyerek arabulucu olmaya çalışmış ve Bağdat ile ilişkilerini sürdürmüştür.³¹⁹

Umman’ın Hürmüz Boğazı güvenliğine yaklaşımı çatışmalardan kaçınma politikasının bir örneğidir. Umman ve İran, dünya petrol tankerlerinin önemli bir bölümünün geçtiği stratejik su yolu Hürmüz Boğazı’nı paylaşmaktadırlar. Boğazın en dar noktasında, iki ülke arası mesafe sadece 21 mil’dir. Bu yüzden Umman, Boğaz’ın güvenliğini her zaman bölgesel ve uluslararası bir sorumluluk olarak kabul ederek, boğazın açık kalmasını sağlamak için İran ile gergin ilişkilerden kaçınmakta ve olumlu ilişkiler sürdürmektedir.³²⁰

İran ile nispeten olumlu ilişkiler geliştiren bir diğer ülke Katar’dır. Katar dünyanın en büyük doğalgaz sahası olan Kuzey Kubbe/Güney Pars Gaz-yoğuşma Alanını (*North Dome/South Pars Gas-Condensate Field*) İran ile paylaştığından onunla çatışmaktan kaçınmaktadır. Zira İran’la herhangi bir çatışma Katar’ın “şah damarını kesecek” potansiyele sahiptir.³²¹ Katar 2008’de İran’la enerji, tarım, sağlık, turizm ve

³¹⁷ Akseki, s.41.

³¹⁸ Peterson, *Oman Faces...*, s.114-115.

³¹⁹ Jeremy Jones, “Oman’s Quiet Diplomacy”, Oslo: *Norwegian Institute of International Affairs*, 28 February 2014, <http://www.nupi.no/en/News/Oman-s-quiet-diplomacy-and-iran> (8 Kasım 2019).

³²⁰ Schmierer, s.113; Akseki, s.102.

³²¹ Lina Khatib, “Qatar’s Foreign Policy: The Limits of Pragmatism”, *International Affairs*, Vol.89 (2013), s.418-19.

diğer konularda, 2010'da ise savunma ve güvenlik işbirliğine yönelik ikili anlaşmalar imzalamıştır. İkinci anlaşma, teröre karşı savaşta işbirliğinin genişletilmesini öngörmekle birlikte, ABD'nin Katar topraklarını İran'a yönelik saldırı amacıyla kullanmasına izin verilmeyeceğine dair bir açıklama da içermiştir.³²²

Katar İran'ın kendisine yönelik bir tehlike haline getirilmesine karşı çıkmıştır. 2008'de Katar Başbakanı Şeyh Hamad bin Casim, İran'ın bölgede İsrail ile kıyaslanamayacağını, zira komşusu olduklarını ve düşman olarak görülmemesi gerektiğini belirtmiştir.³²³ Katar, 2007'de İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ı KİK toplantısına davet ettiği gibi; Haziran 2006'da BMGK geçici üyeliği sırasında İran'a yönelik yaptırımlara 'ret' oyu vermiştir.³²⁴ Böylece İran'la bir güven tesis etmeye çalışarak ikili ticareti genişletmeye çalışmıştır. İki ülke ticari ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeye isteklidir. Nitekim 2014'te biri İran'ın Buşehr diğer ikisi Katar'ın Doha ve er-Ruveys limanları olmak üzere üç serbest bölge oluşturmayı planladıkları açıklanmıştır.³²⁵

Kuveyt de İran ile çatışmalardan olabildiğince kaçınmaya çalışmaktadır. Her ne kadar bazı zamanlarda iki ülke ilişkileri gerginleşmiş olsa da Kuveyt ilişkileri bozmamaya gayret etmektedir. Kuveyt ile İran yakınlaşması Muhammed Hatemi'nin İran Cumhurbaşkanı seçilmesiyle artmış, karşılıklı ziyaretler ve çeşitli anlaşmalar yapılmıştır.³²⁶ Kuveyt 2006'da İran Cumhurbaşkanı'nı ağırlamış ve sivil amaçlı nükleer enerji elde etme hakkını desteklemiştir. 2008'de Dışişleri Bakanı Muhammed es-Sabah İran'ı arkadaş olarak gördüklerini belirtmiştir.³²⁷ Ayrıca Haziran 2014'te devrim sonrasında ilk defa Kuveyt emiri Tahran'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyarette İran ile Suudi Arabistan arasında gerginlikleri azaltmak için arabulucu olmaya çalışmıştır. Buna rağmen son yıllarda iki ülke ilişkileri kötüleşmiştir. Kuveyt İran'a yönelik yaptırımları

---

³²² Jill Crystal, "U.S. Relations In Qatar", Robert Looney (Ed.), **Handbook of US-Middle East Relations**, London: Routledge, 2014, s.399.

³²³ Gawdat Bahgat, "Security in the Persian Gulf: Two Conflicting Models", **Defense & Security Analysis**, Vol.24, No.3 (2008), s.241.

³²⁴ Cooper and Momani, s.124.

³²⁵ Vakil, s.11.

³²⁶ Kenneth Katzman, *Kuwait: Post-Saddam Issues...*

³²⁷ Gawdat Bahgat, Security in the Persian Gulf: Perils and Opportunities, **Contemporary Security Policy**, Vol.29, No.2 (2008), s.318.

desteklerken, belirli dönemlerde İranlı diplomatları sınır dışı etmiş veya büyükelçisini geri çağırıştır.³²⁸ Bununla birlikte ilişkilerin kopmamasına dikkat etmiştir.

Kuveyt Ortadoğu'daki çatışmalarda mümkün olduğunca tarafsız kalmaya çalışmış ve çatışan taraflar için kabul edilebilir siyasi çözüm girişimlerinde bulunmuştur.³²⁹ Örneğin Irak tarafından Ürdün'le birlikte Haşimi Krallığı'nı kurmaya davet edildiye de tarafsız politikasından ödün vermemek ve çatışmadan etkilenmemek için bunu kabul etmemiş, bu sayede 1950'lerdeki Pan-Arabist ideolojilerden pek etkilenmemiştir.³³⁰ Kuveyt 1980'lerde Basra Körfezi'nin silahsızlandırılmasından yana tavır takınmış; Irak, İran ve Suudi Arabistan arasındaki ideolojik ve siyasi çatışmalarda taraf tutmayı reddederek üçü ile de olumlu ilişkiler sürdürmeye çalışmıştır.³³¹ Ayrıca Soğuk Savaş döneminde diğer emirliklere nazaran Moskova ile iyi ilişkiler geliştiren tek emirlik olmuştur.³³²

BAE İran'a karşı sınırlı güce sahip olduğunun farkında olarak belirli dönemlerde diplomatik bir yaklaşım benimsemiştir. Örneğin 2007'de devrimden sonra ilk defa bir İran Cumhurbaşkanı Dubai'de ağırlamıştır. Son yıllarda iki ülke ilişkileri çatışmacı bir iklime dönüşse de BAE herhangi bir çatışmadan kaçınmaktadır. Özellikle tartışmalı konuları ekonomi ve ticari ilişkilerden ayırmaktadır. Bilhassa Dubai İran'ın en büyük ticari ortaklarından biri olarak bu ilişkiyi sürdürmektedir.³³³ 2003'te, Dubai'nin kısıtlı emlak piyasasını yabancı uyruklulara açmaya karar vermesiyle İranlı tüccarlar hemen bu fırsatı yakalamıştır. Dubai'ye yönelik çok sayıda göçle birlikte İranlılar BAE'de büyük bir topluluk olmuştur.³³⁴ 400.000'e yakın İranlı BAE'de iskân etmekte ve çok sayıda İranlı şirket Dubai, Şârîka ve Re'sülhayme ile ticari ilişkiler geliştirmektedir.³³⁵ Bu durum, BAE'nin tehdit algıladığı İran ile Dubai üzerinden karşılıklı bağımlılık ilişkisi kurmasını sağlamıştır.

---

³²⁸ Guzansky, s.113-114.

³²⁹ Ahrari, s.145.

³³⁰ Ahrari, s.138.

³³¹ Guazzone, s.66.

³³² Guazzone, s.68.

³³³ Guzansky, s.115-116.

³³⁴ Sadjadpour, s.5-7.

³³⁵ Vakil, s.13.

Körfez emirlikleri bölgenin en köklü ve karmaşık sorunlarından biri olan Arap-İsrail çatışmasının içinde olmaktan olabildiğince kaçınmaya ve barışı desteklemeye çalışmıştır. Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) İsrail'e karşı mücadelesini desteklemekle birlikte emirlikler, daha sonra Ekim 1991'de Madrid'de başlayan ve 'Oslo Süreci' olarak bilinen İsrail ve Arap devletleri arasındaki müzakereleri de desteklemiştir. Örneğin BAE, 'barış için toprak' ilkesine ve uluslararası meşruiyete uygun bir çözümün uygulanmasına dair desteğini açıkça belirtmiştir.³³⁶ Umman da barış müzakerelerini destekleyen açıklamalarda bulunmuştur. Hatta 1978'de İsrail ile Mısır arasında barışı sağlayan Camp David Sözleşmesi'ni tanıyan ve 1979'da Mısır'ı Arap Birliği'nden çıkarmayı hedefleyen zirveye katılmayan tek Arap devleti olmuştur.³³⁷ Umman sonraki yıllarda İsrail ile düşük seviyede de olsa ticari ve diplomatik ilişkiler geliştirmiştir. Nisan 1994'te İsrail Dışişleri Bakan Yardımcısı Yossi Beilin'in Umman ziyareti Körfez'de Arap devletleri arasında bir İsrail bakanın gerçekleştirdiği ilk resmi ziyaret olmuştur. Aralık 1995'te ise İsrail Başbakanı ve heyetini ağırlayan ilk Körfez Arap devleti olmuştur. Ayrıca 1996'da ikili ticaret ofisleri açılmış (2000'de İkinci İntifada sonrası kapatılmıştır) ve iki ülke yetkilileri düzenli olarak bir araya gelmişlerdir.³³⁸

Katar da ilk başlarda İsrail ile resmi diplomatik ilişkilere sahip olmamasına rağmen gizli ve gayri resmi ilişkiler sürdürmüştür.³³⁹ Bazı zamanlar üst düzey İsraili yetkililer ile Katarlı yetkililer bir araya gelmişlerdir. 1996'da İsrail ile resmi ticari ilişkiler kurulmuş ve Doha'da bir İsrail ticaret misyonunun açılmasına izin verilmiştir.³⁴⁰ 2003'te Katar ve İsrail Dışişleri Bakanları Ortadoğu barışı konusunda Paris'te görüşmüşlerdir. Daha sonra BM toplantısında Şeyh Hamad ile İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni arasında bir toplantı gerçekleşmiştir.³⁴¹

Son olarak, Hindistan ve Pakistan arasındaki meselede Körfez emirliklerinin tutumuna değinmek gerekir. Körfez emirliklerinde bulunan en büyük iki göçmen

---

³³⁶ Hellyer, s.173.

³³⁷ Jeremy Jones, *Oman's Quiet Diplomacy*.

³³⁸ Marc Valeri, "Oman's Mediatory Efforts In Regional Crises", Oslo: *Norwegian Institute of International Affairs*, March 2014, <https://ore.exeter.ac.uk/repository/handle/10871/14682> (6 Kasım 2019); Ataman, s.51.

³³⁹ Cooper and Momani, s.118.

³⁴⁰ Khatib, s.419; Rosman-Stollman, s.195; Bahgat, *Security in the Persian Gulf: Two...*, s.242.

³⁴¹ Cooper and Momani, s.119.

topluluk Hintliler ve Pakistanlılardır. İki devlet arasında gergin ilişkilere ve çatışmalara rağmen, Körfez bölgesinde ikamet eden topluluklar arasında gerginlik nadirdir. Zira BAE ve diğer emirlikler yakın ve dostane ilişkiler sürdürdüğü Hindistan ve Pakistan arasındaki anlaşmazlıkların kendi göçmen toplulukları arasında yaşanmasını önlemeye çalışmaktadırlar. Bu yüzden iki devletle de yakın ekonomik ve siyasi ilişkiler geliştirmektedirler.³⁴²

3.2.2. Statü Arayışı ve Markalaşma

Körfez emirlikleri statü arayışı ve markalaşma yoluyla bölgesel ve küresel politikada belirli bir meşruiyet ve nüfuz elde etmeyi hedeflerler. ‘Statü’ (*status*) ve ‘ulus markalaşması’ (*nation-branding*), devletlerin kendilerini dünyaya tanıtmalarını ve konumunu ve kimliğini yeniden tasvir etmesini mümkün kılmaktadır.³⁴³ Aynı zamanda ülkelerin uluslararası prestijini artırmakta ve rejimlerin hayatta kalmalarını sağlayarak iç ve dış meşruiyet temin etmektedir.³⁴⁴ Örneğin Katar'ın statü arayışı ve markalaşma çabaları, bölgede benzersiz olmayı ve kendisi için herhangi bir güvenlik endişesini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.³⁴⁵ Statü arayışı genellikle siyasi düzeyde, markalaşma ise kültürel, ekonomik ve toplumsal düzeyde görülmektedir.³⁴⁶ Buradan hareketle, bu alt başlıkta Körfez emirliklerinden bazılarının statü arayışları ve markalaşma stratejileri genel olarak incelenecektir.

Küçük devlet dış politika davranışlarıyla ilgili ‘statü arayışı’ yaklaşımı küçük devletlerin uluslararası arenada belirli konularda ön plana çıkarak statü elde etmeye çalıştıklarını varsayar.³⁴⁷ Literatürde büyük devletlerin statü çabalarına yoğunlaşan çalışmalara nazaran son zamanlarda küçük devletlerin de bu kaygıyla hareket ettiği öne sürülmüştür. Hatta büyük devletlerle sorunlu ilişkiler sürdüremeyeceklerinden statü

---

³⁴² Hellyer, s.165.

³⁴³ Sue Curry Jansen, “Designer Nations: Neoliberal Nation Branding – Brand Estonia”, **Social Identities**, Vol.14, No.1 (2008), s.122.

³⁴⁴ John E. Peterson, “Qatar and the World: Branding for a Micro-State”, **Middle East Journal**, Vol.60, No.4 (Autumn 2006), s.748.

³⁴⁵ David B. Roberts, “Understanding Qatar's Foreign Policy Objectives”, **Mediterranean Politics**, Vol.17, No.2 (2012), s.239.

³⁴⁶ Abdullah Baabood, “Qatar’s Resilience Strategy and Implications for State-Society Relations”, **IAI Working Papers**, 17 December 2017, s.7.

³⁴⁷ Mohammadzadeh, s.30.

arayışının küçük devletler için daha önemli olduğu vurgulanmıştır.³⁴⁸ Küçük devletler genellikle yararlı müttefikler, tarafsız hakemler veya sistemin istikrarına katkıda bulunan devletler olarak tanınmayı isterler. Bu nedenle büyük devletlerin dikkatini çekmek için belirli bir statü elde etmeye çalışırlar.³⁴⁹ Arabulucuk, dostane girişim, insani yardımlar ve barışı koruma operasyonları statü arayışına örnek olarak verilebilir. Bu konuda çalışan yazarlar genellikle Kanada, Hollanda, İsveç, İsviçre, Finlandiya ve Norveç'i örnek vermektedirler. Hollanda uluslararası hukuk geleneği, İsviçre üçüncü taraf (*third-party*) rolü, Norveç ise uluslararası barış projeleri ve çatışma çözümleri konusunda uzmanlaşarak belirli bir statü elde etmiştir.³⁵⁰

Statü arayışı Körfez emirliklerinin hem kimlik siyasetinin bir alt kategorisi hem de kendisini küresel siyasi haritada buldurmasının bir yolu olarak değerlendirilebilir. Katar'ın eski Başbakanı Hamad'ın "Katar'ın haritadaki yerini belirlemek" olarak ifade ettiği dış politika amacı aynı zamanda bir statü arayışının göstergesidir.³⁵¹ Körfez emirliklerinde son 20 yılda görülen reformlar esasen dış politika gündeminin bir parçası olarak görülebilir. Emirler reformları genellikle uluslararası toplumda belli bir statü edinmeye yönelik kaygıyla gerçekleştirirken kimliklerini de oluşturmaktadırlar.

Körfez emirlikleri mevcut ideolojik ve kültürel kaynaklarını statü kazanmak için kullanılmaktadırlar. Statü kazanımı ekonomik kazancı, uluslararası görünürlüğü ve küresel cazibeyi de beraberinde getirmektedir. Arabulucuk, çatışma çözümleri, dış yardımlar ve küresel platformlara katılım gibi faaliyetler Körfez emirliklerinin statü elde etmeye dönük çabalarının bir parçasıdır.

John Peterson, küçük devletlerin komşu devletlere, bölgeye veya dünyaya fayda sağlayan bir hizmetten veya benzersiz bir nişten yararlanması gerektiğini belirtir.³⁵² Birçok küçük devlet markalaşmak için niş stratejiler geliştirmektedir. Örneğin, Lüksemburg AB için hava hizmetleri ve tesisleri sağlamakta; İsviçre

---

³⁴⁸ Thorhallsson, *Studying Small States...*, s.26.

³⁴⁹ William C. Wohlforth ve Diğerleri, "Moral Authority And Status In International Relations: Good States And The Social Dimension Of Status Seeking", *Review of International Studies*, Vol.44, No.3 (2017), s.530.

³⁵⁰ Wohlforth, s.529-531.

³⁵¹ Charlie Rose (Interview), *Sheikh Hamad bin Jassim al-Thani* [video], 13 May 2014, <https://charlierose.com/videos/17340> (10 Aralık 2019).

³⁵² Peterson, *Qatar and the World...*, s.741.

tarafsızlık, gizli bankacılık, lüks tüketim malları ve turizm ile ön plana çıkmakta; Panama ve Liberya ticari bayrak gemiciliği ile tanınmaktadır. Körfez emirlikleri gözden geçirildiğinde ise bölgesel ticaret, finans, hizmet ve rekreasyon merkezleri oldukları, altın ithalat ve ihracatında önemli bir pozisyon elde ettikleri, bölgesel bir antrepo olarak ortaya çıktıkları, serbest ticaret bölgeleri, tüketim merkezleri ve turizm ile ün yaptıkları söylenebilir.³⁵³

Körfez emirlikleri yakın zamana kadar uluslararası kamuoyunda petrol ve doğalgaz kaynakları dışında pek bilinmemekteydi. Ancak ulus markalaşma girişimleri özellikle Katar, Dubai, Abu Dabi ve Bahreyn'in küresel anlamda tanınırlığını sağlamıştır. Dubai, Abu Dabi, Doha ve Manama aynı bölgede kültürel, ticari, finans ve ihraç merkezi olmak için birbirleriyle yarışmıştır. Her biri çekiciliğini artırmak ve rakipleri üzerinde avantaj sağlamak için marka yaratmaya ve onları çoğaltmaya çalışmıştır.³⁵⁴ Örneğin, uluslararası hava taşımacılığı alanında BAE ve Katar 'Emirates', 'Etihad' ve 'Qatar Airways' ile önemli bir markalar haline gelmiş ve birbirleriyle rekabet etmişlerdir.³⁵⁵

Dubai'deki markalaşma stratejisi, ticaret, turizm ve lojistik gibi alanlar haricinde diğer sektörler üzerinde de olumlu etkiler yarattığından örnek olarak verilebilir.³⁵⁶ Uzun süredir "İsviçre peyniri" olarak adlandırılan ve İran'a karşı uygulanan yaptırımlarda en büyük açık olarak görülen Dubai, İran'a yakınlığı, sınırlı düzenleyici rejimi, geniş limanı, otelleri, dünya mutfakları, kültürel aktiviteleri ve rekreasyon alanlarıyla hem iş hem de zevk açısından Hong Kong'a benzer bir konum elde etmiştir.³⁵⁷ Doğu ve Batı'yı birbirine bağlayan ticaret ve finans merkezi özelliğiyle Dubai BAE'nin imajını üst seviyeye taşıyarak merkez ve öncü bir girişimci olma yaklaşımıyla '21. yüzyılın küresel şehri' imajını oluşturmaya çalışmıştır.³⁵⁸

---

³⁵³ Peterson, *Qatar and the World...*, s.741.

³⁵⁴ Roberts, *Understanding Qatar's Foreign Policy...*, s.236.

³⁵⁵ Kristian Coates Ulrichsen, *Small States with a Big Role: Qatar and the United Arab Emirates in the Wake of the Arab Spring*, Durham: HH Sheikh Nasser alMohammad al-Sabah Publication Series, 2012, s.7, <https://www.dur.ac.uk/resources/alsabah/alSabahPaperUlrichsenno3.pdf> (6 Ocak 2020).

³⁵⁶ Ennis, s.586.

³⁵⁷ Sadjadpour, s.21.

³⁵⁸ Michele Acuto, "High-Rise Dubai Urban Entrepreneurialism And The Technology Of Symbolic Power", *Cities*, Vol.27, No.4 (2010), s.272.

3.2.3. Yumuşak Güce Başvurma: Diplomasi, Ekonomi ve Kültür

Körfez emirlikleri küçük olmanın getirdiği kısıtlamalar ve stratejik derinliklerinin olmayışı nedeniyle, genel olarak sert güç unsurları yerine ekonomik, kültürel ve diplomatik güç unsurlarını dış politikalarında benimsemişlerdir. Güç unsurları uluslararası ilişkiler literatüründe genellikle sert güç (*hard power*) ve yumuşak güç (*soft power*) olarak ikiye ayrılır. Sert güç ile zorlama ve baskı aygıtları, yani askeri güç anlaşılır. ‘Yumuşak güç’ kavramı ise ABD’li siyaset bilimci Joseph Nye tarafından ABD’nin Soğuk Savaş sonrası dönemde tek süper güç olarak değişen rolünü açıklamak için geliştirilmiştir. Buna göre, yumuşak güç “zorlama yerine cazibe yoluyla istenilen şeyi elde etme yeteneği” olarak tanımlanmıştır.³⁵⁹ Nye devletlerin kültür, değerler ve dış politika olmak üzere üç yumuşak güç unsuru kullanabileceğini belirtmiştir.³⁶⁰ Kamrava, Nye’in ‘yumuşak güç’ kavramına benzer biçimde özellikle Katar için ‘incelikli güç’ (*subtle power*) kavramını geliştirmiştir. İncelikli güç, diplomasi, pazarlama veya ticari kaynaklarla elde edilen güç biçimi olarak düşünülebilir.³⁶¹ Bu alt başlıkta, emirliklerin genel olarak diplomatik, ekonomik ve kültürel güç unsurlarını kullandıkları örneklerle birlikte ortaya konulacaktır.

3.2.3.1. Diplomatik Güç Unsurları

Körfez emirlikleri ulusal güvenliklerini olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahip olan bölgesel gerginlikleri veya çatışmaları çözmek için kimi zaman diplomatik girişimlerde bulunmuşlardır. Diplomatik güç unsurları Körfez emirliklerinin diğer devletlerle açık iletişim kanalları sürdürmesini, onları tehdit eden ülkelerle yakın ilişkiler geliştirmesini, bölgesel ve uluslararası statüsünün tanınmasını ve böylece ulusal güvenliklerine yönelik risklerin azalmasını sağlamaktadır.³⁶² Katar, Kuveyt ve Umman diplomatik güç unsurlarını bölgede barış ve istikrarla ilgilenen, güvenilir, tarafsız bir aktör imajı yaratmak için de kullanmaktadırlar. Uluslararası prestij ve hayatta kalma stratejilerinin birleşimiyle motive olan emirlikler, Ortadoğu bölgesindeki kriz ve

³⁵⁹ Joseph Nye Júnior, “Public Diplomacy And Soft Power”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol.616, No.1 (2008), s.94.

³⁶⁰ Nye Júnior, s.96.

³⁶¹ bk. Mehran Kamrava, **Qatar: Small State, Big Politics**, New York: Cornell University Press, 2013, s.46-68.

³⁶² Guzansky, s.118.

çatışmaların çoğunda kendilerini tarafsız bir arabulucu olarak konumlandırmaya çalışmışlardır.³⁶³

Katar, Kuveyt ve Umman'ın arabulucu imajı, uluslararası toplumda barış ve istikrarı teşvik eden ülkeler olarak tanınmalarını sağlamıştır. Ortadoğu'da arabuluculuğun geleneksel olarak Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler tarafından yürütüldüğü hatırlandığında Körfez emirliklerinin söz konusu çabaları dikkat çekmektedir. Güç mücadeleleriyle dolu bir bölgede yer alan Körfez emirlikleri çatışmaların kendilerini etkilemesini önlemek için çatışan taraflar arasında barış ve istikrarı sağlamaya çalışmışlardır.

Katar'ın aktif arabuluculuğu ve dostane girişimleri, Ortadoğu'da etkili bir konum elde etmesini sağlamıştır.³⁶⁴ Mehran Kamrava, Katar'ın bölgesel bir diplomatik güç merkezi, dürüst bir komisyoncu, yakın çevresinde ve uluslararası arenada barış ve istikrarla ilgilenen rasyonel ve olgun bir arabulucu imajı kurmaya çalıştığını öne sürmektedir.³⁶⁵ Katar özellikle 2000'li yıllarda diplomasiyi etkin bir dış politika aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Bu noktada Ortadoğu ve Doğu Afrika'da bazı krizlerin çözümü için arabuluculuk rolünü üstlendiğini görürüz.³⁶⁶

Katar'ın arabuluculuk girişimlerine 2008'de Lübnan'da hükümet ile Hizbullah arasındaki krizin çözümü, 2008-2010 arasında Yemen'de Husiler ve Salih hükümeti arasındaki çatışmaların çözümü, 2010'da Sudan'da hükümet ile Darfur'daki isyancı gruplar arasında çerçeve anlaşmanın imzalanması, 2012'de Doha'da Esed yönetimine karşı tüm muhalif güçleri bir araya getiren konferansa ev sahipliği yapması, 2009'da Sudan ile Çad arasındaki sorunun çözümü, 2010'da Cibuti ile Eritre arasındaki sınır çatışmalarının çözümü, Filistin'de el-Fetih ile Hamas arasında uzlaşma sağlama çabaları, Afganistan'da Karzai hükümeti ile Taliban arasında sorunların çözümü, ABD

---

³⁶³ Diplomatik güç unsurlarından arabuluculuk, BM tarafından "iki veya daha fazla tarafın rızasıyla, karşılıklı olarak kabul edilebilir anlaşmalar geliştirmelerine yardımcı olarak bir çatışmayı önlemek, yönetmek veya çözmek için yardım ettiği bir süreç" olarak tanımlanmaktadır. bk. "The United Nations Guidance for Effective Mediation", *United Nations*, July 2012, s.4, <https://peacemaker.un.org/node/175> (11 Ocak 2020).

³⁶⁴ Bernd Kaussler, "Tracing Qatar's Foreign Policy Trajectory and its Impact on Regional Security", **Arab Center for Research and Policy Studies**, September 2015, s.18.

³⁶⁵ Mehran Kamrava, "Mediation and Qatari Foreign Policy", **Middle East Journal**, Vol.65, No.4 (Autumn 2011), s.542.

³⁶⁶ Katar'ın arabuluculuk girişimleri için bk. Kamrava, s.539-556.

ile Taliban arasındaki barış görüşmelerini kolaylaştırmak için Doha'da bir Taliban için bir ofis açması, Batı Sahra ve Endonezya'daki sorunların çözümüne yönelik çabaları örnek olarak verilebilir.³⁶⁷ Katar çatışan taraflar arasında müzakereler yürütmeyi çalışmış ve bazılarında geçici de olsa bir uzlaşma sağlamayı başarmıştır.³⁶⁸ Bu noktada bölgede itibarını artırdığı gibi, barışa aracılık ettiği yerlerde kamuoyunun sempatisini kazanmıştır. Örneğin “Teşekkürler (Şükran) Katar” pankartları, Katar'ın arabuluculuğundan sonra 2008'de Beyrut sokaklarında görülmüştür.³⁶⁹

Katar yukarıda belirtilen sorunların her birinde, çatışan gruplarla yakın temas kurmuş ve onları uzlaştırmaya yöneltmek için mali gücünden faydalanmıştır.³⁷⁰ Arabululuk girişimlerinde gizlilik genellikle temel unsurlardan biri olsa da Katar'ın söz konusu girişimleri yerel ve bölgesel medya kuruluşlarında sık sık vurgulanmış ve övgüyle söz edilmiştir.³⁷¹ Katar'ın arabuluculuk konusundaki motivasyonu kimilerine göre Norveç tarzında barış gücü olarak statü arayışı iken, kimilerine göre ise Suudi Arabistan ve Mısır gibi bölgesel güçlere karşı nüfuzunu arttırmak ve siyasi kazanımlar elde etmektir.³⁷² Dolayısıyla arabuluculuk politikası aynı zamanda pragmatik çıkarlar çerçevesinde yönlendirilmektedir.

Katar'ın arabulucuk stratejisine özgü olan husus, çatışmaları çözmek için çatışan taraflara sunduğu maddi teşvikler veya ödüllerdur. Katar'ın arabulucuk stratejisi yoğun kişisel ilişkilere, mali yardımlara ve finansal yatırımlara dayanır. Bu nedenle çatışma çözümlerinde Katar, bazı başarılar elde etmesine rağmen, bunların geçici olduğu söylenebilir.³⁷³ Zira Katar, çatışan tarafları Doha'da beş yıldızlı otellerde ağırlayarak yardım ve yatırım vaatleriyle uzlaşmaya ikna edebilse de gerekli kurumsal

---

³⁶⁷ Boyce s.371; Osman Antwi-Boateng, “The Rise of Qatar as a Soft Power and The Challenges”, **European Scientific Journal**, Vol.2 (December 2013), s.44; Cooper and Momani, s.118; Kaussler, s.41; Maximilian Felsch, “Qatar’s Rising International Influence: A Case Of Soft Power?”, **Conjuntura Internacional**, Vol.13, No.1 (November 2016) s.31; Kristian Coates Ulrichsen, “Qatar’s Mediation Initiatives”, **Norwegian Peacebuilding Resource Center**, Policy Brief, 2013, s.2; Asteris Huliaras and Sophia Kalantzakos, “The Gulf States and The Horn of Africa: A New Hinterland?”, **Middle East Policy**, Vol.24, No.4 (Winter 2017), s.67.

³⁶⁸ Kamrava, s.546.

³⁶⁹ Khatib, s.425.

³⁷⁰ Khatib, s.418.

³⁷¹ Kamrava, s.542; Sara Pulliam, “Qatar’s Foreign Policy: Building an International Image”, **Khamasin**, (2013), s.5.

³⁷² Sultan Barakat, “Qatari Mediation: Between Ambition and Achievement”, **Brookings Doha Center Analysis Paper**, No.12, November 2014, s.10.

³⁷³ Kamrava, s.540.

araçlara ve derinliğe sahip değildir.³⁷⁴ Bu nedenle ihtilafli konularda kalıcı uzlaşmadan ziyade, sonradan bozulan geçici anlaşmalar sağlayabilmiştir.³⁷⁵

Katar'ın diplomatik araçlarından biri de sığınma tekliflerini kabul etmesidir. Saddam Hüseyin'in eski karısı ve iki kızı; eski Moritanya devlet başkanı Maaouya Ould Sid'ahmed Taya, eski Çeçen lider Zelimhan Yandarbiyev, Hamas siyasi büro şefi Halid Meşal, Dünya Müslüman Alimler Birliği Başkanı Yusuf el-Karadavi, Libya'da iç çatışmalarda muhalefete yardım ve silah dağıtılmasında kilit rol oynayan Ali es-Sallabi ve kardeşi Katar'da ikamet etmişlerdir.³⁷⁶

Kuveyt de belirli dönemlerde özellikle Arap devletleri arasındaki siyasi anlaşmazlıklar ve krizlerde arabulucuk, dostane girişim ve çatışma çözümleri gibi diplomatik güç unsurlarını kullanarak etkin olmaya çalışmıştır. Kuveyt 1960'larda Mısır-Suudi Arabistan, İran-Bahreyn, İran-İrak arasında; 1970'lerde Pakistan-Bangladeş ve Kuzey Yemen-Güney Yemen arasında; 1980'lerde Umman-Yemen, Türkiye-Bulgaristan ve Lübnan İç Savaşı'ndaki hizipler arasında, 2017'de BAE-Suudi Arabistan-Katar arasındaki sorunların çözümü için diplomatik girişimlerde bulunmuştur.³⁷⁷ Kuveyt'in diplomatik güç unsurlarındaki başarısı, dışişleri müsteşarı Süleyman Mecid eş-Şahin'e göre, "Kuveyt'in güvenilirliği, pazarlık dışı dış politikası, sabit bir politik modeli ve finansal gücünden kaynaklanmıştır."³⁷⁸

Umman tarafsızlık ve diplomasiye verdiği önemle diğer Körfez emirlikleri içinde öne çıkmaktadır. Özellikle 1985'te Pakistan ile Hindistan arasında diplomatik müzakerelerde bulunması, 1986'da Katar ile Bahreyn arasındaki krizde müzakarelerin sürdürülerek anlaşmaya varılmasını sağlaması, 1987'de İran ile Irak arasındaki savaşı sonlandırmaya yönelik çabası, aynı yıl ABD ile İran arasındaki ilişkileri geliştirmeye yönelik bir arabulucu olarak hareket etmesi, 1991'de Suudi Arabistan ile İran arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik toplantıya ev sahipliği yapması ve 2013'te İran

---

³⁷⁴ Kamrava, s.553.

³⁷⁵ Felsch, s.32.

³⁷⁶ Roberts, *Understanding Qatar's Foreign Policy...*, s.238; David Roberts, "Qatar: Domestic Quietism, Elite Adventurism", *What Does The Gulf Think About The Arab Awakening?* içinde (9-11), **Gulf Analysis**, The European Council On Foreign Relations, April 2013, s.11.

³⁷⁷ Guazzone, s.66; Diwan, s.14.

³⁷⁸ Mohamed Naser, "Kuwait's Foreign Policy towards Regional Issues in the Middle East from 2003 to 2014", **Asian Social Science**, Vol.13, No.11 (2017), s.104-105.

nükleer krizinde ABD ile İran arasındaki gizli toplantılara aracılık etmesi dikkate değerdir.³⁷⁹ Umman, 2017 Katar Krizi'nde tarafsız kalarak iki taraf arasında uzlaşma sağlamak için sessiz bir diplomasi takip etmiştir.³⁸⁰ Ayrıca, Yemen'deki iç çatışmalarda tarafsız kalmış ve çeşitli vesilelerle arabuluculuk yapmayı teklif etmiştir.³⁸¹

Umman Yemen'de 2011 Arap ayaklanmaları sonrası iç çatışmada diğer KİK devletlerine nazaran farklı bir tutum izlemiştir. Zira Yemen'deki istikrarsızlık Umman'ın güvenlik çıkarları ve istikrarını da zedeleme potansiyeline sahiptir. Umman askeri müdahaleden ziyade, uluslararası toplumu hızla kötüleşen çatışmaya diplomatik bir çözüm bulmaya çağırmıştır. Ayrıca çözümün yabancı devletlerin dayatmasıyla değil, Yemen halkının uzlaşısıyla gelmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Bölge devletlerine Yemen'in geleceğine müdahale etmemeleri çağrısında bulunan Sultan Kâbus, barış görüşmeleri için zemin hazırlamıştır. Mayıs 2015'te Muskat'ta Husilerin heyeti, Suudi liderliğindeki koalisyon temsilcileri ve ABD yetkilileri arasında gerginliklerin tırmanmasını engelleyecek ve bölgesel istikrarın artmasına katkıda bulunabilecek siyasi bir uzlaşmayı araştırmak için toplantı düzenlemiştir. Ayrıca 'Muskat İlkeleri' olarak bilinen planı Suudi Arabistan ve İran'a sunmuştur. 2011 sonrası Suriye İç Savaşı'nda da Ummanlı yetkililer barışçıl çözüm çağrısında bulunmuşlardır. Bunun için tüm taraflar tarafından kabul edilecek bir barış planı oluşturulması gerektiğini savunmuşlardır. Çatışmaların artması sonrası Umman, 2015'te Esed yönetimi ve Suriye muhalefeti arasında müzakere zemini oluşturmak için proaktif bir rol almıştır. Suriye Dışişleri Bakanı Velid el-Muallim'i Ağustos 2015'te barış görüşmeleri için Muskat'a davet ederek 2011 sonrasında ilk defa Suriyeli resmi bir davetliyi KİK ülkesinde ağırlamıştır. Ancak bu girişimler sonuçsuz kalmıştır.³⁸²

BAE İran-İrak Savaşı sırasında resmen tarafsızlığını ilan etmiş ve Umman ile birlikte arabuluculuk olanaklarını araştırmıştır.³⁸³ 1990'ların sonlarında Kuveyt başta olmak üzere diğer Körfez emirliklerinin muhalefine rağmen BAE, Irak'la kısmen

³⁷⁹ Valeri, *Oman's Mediatory Efforts...*; Ataman, s.51; Szalai, s.221.

³⁸⁰ Abdullah Baabood, "Oman and the Gulf Diplomatic Crisis", *Foreign Policy Trends in the GCC States* içinde (30-31), **Gulf Affairs**, Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2017, s.30-31.

³⁸¹ Huliaras and Kalantzakos, s.67.

³⁸² Silvia Colombo, "Foreign Policy Activism In Saudi Arabia And Oman. Diverging Narratives And Stances Towards The Syrian And Yemeni Conflicts", **The International Spectator**, Vol.52, No.2 (2017), s.64-65.

³⁸³ Vakıl, s.13.

diplomatik ilişki kurmuş ve 2000’de Irak’a yönelik BM yaptırımlarının kaldırılmasına yönelik çağrıda bulunmuştur.³⁸⁴ ABD’nin 2003 Irak’ı işgaline giden süreçte de Kuveyt haricindeki diğer emirlikler savaşın yol açacağı tehlikeler konusunda ABD’yi uyarılmışlardır. Özellikle Bahreyn ve Umman barışçıl bir çözüm bulma konusunda ABD ile yakın temaslarda bulunmuşlardır.³⁸⁵

Körfez emirlikleri ABD ve AB ülkeleriyle olduğu kadar Çin, Hindistan, Pakistan, Rusya, Balkanlar ve Uzakdoğu ülkeleriyle de yakın diplomatik ilişkiler geliştirmiştir. 2000’li yıllarda BAE’nin diplomatik temsilcilikleri ciddi biçimde genişlemiştir. Kişiselleştirilmiş liderlik temelli bir anlayıştan, kurumsallaşmış bir diplomatik modele geçme vurgusu, ülkenin diplomatlarını yetiştirmek için 2015’te bir Diplomasi Akademisi kurulmasıyla desteklenmiştir.³⁸⁶ Bugün itibariyle Katar 39, Umman 28, Dubai 28, Abu Dabi 49, Bahreyn ise 22 dış temsilciliğe sahiptir.³⁸⁷

3.2.3.2. Ekonomik Güç Unsurları

Körfez emirlikleri Mısır, Suriye ve Irak gibi bölgesel güçlerin gerilemesine paralel olarak elde ettikleri muazzam zenginlikle bölgesel meselelerde aktif olarak ön plana çıkmıştır. Bölgesel güç dengesindeki boşluğu fırsata dönüştürmeye çalışan özellikle BAE ve Katar ekonomik güçlerini kullanarak Lübnan, Suriye, Irak, Mısır, Yemen ve Libya’daki iç siyasete belli ölçüde müdahale etme imkânı elde etmişlerdir.³⁸⁸ Böylece coğrafyalarında yaşanan değişiklikleri kendi istedikleri şekilde yönlendirmeye çalışmışlardır.³⁸⁹

Körfez emirlikleri ekonomik güç unsurlarını karşılaştığı sorunları ve krizleri çözmek ve algıladıkları tehditlere karşı diğer devletlerden destek sağlamak için bir dış politika aracı olarak kullanmaktadır.³⁹⁰ 1973’teki petrol ambargosunu takiben dünya petrol fiyatlarındaki artış, Körfez emirliklerinin dünya ekonomisinde önemli bir konum

³⁸⁴ Hellyer, s.169.

³⁸⁵ Szalai, s.223.

³⁸⁶ Ibish, s.15.

³⁸⁷ “Lowy Global Diplomacy Index”, <https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/2017/> (12 Ocak 2020).

³⁸⁸ Ennis, s.580.

³⁸⁹ Rory Miller and Harry Verhoeven, “Overcoming Smallness: Qatar, The United Arab Emirates And Strategic Realignment In The Gulf”, **International Politics**, (May 2019), s.2.

³⁹⁰ Naser, s.97.

elde etmelerini beraberinde getirmiştir.³⁹¹ Petrol ve doğalgaz ihracatı için istikrarlı ve uzun vadeli müşterileri güvence altına alan, yabancı yatırımlar için güvenli destinasyonlar belirleyen ve küresel girişimci olarak konumlarını ticaretle güçlendiren emirlikler hidrokarbon kaynaklardan elde ettikleri zenginliği etkili bir dış politika enstrümanına dönüştürmeye çalışmışlardır.³⁹²

KOF Küreselleşme Endeksi dünyanın en küreselleşen ülkelerine Bahreyn, Kuveyt, Katar ve BAE'yi dâhil etmektedir. Küreselleşme süreciyle emirlikler bölgenin diğer devletlerinden ayrılarak derin sınır ötesi ilişkiler inşa etmiş ve bölge dışında sunulan fırsatları elde etme imkanına sahip olmuştur. Emirler küreselleşme sürecinin farkında olarak güç elde etmeye dönük etkili ağlar inşa etmişlerdir.³⁹³ Bu hem bölgesel hem de uluslararası alandaki çeşitli örnekler gözden geçirildiğinde anlaşılabilir.

Körfez emirlikleri iş odaklı, modern, güvenilir ve popüler bir devlet imajı inşa etmeye ve yaymaya çalışmışlardır. Bu noktada yabancı yatırımları ve iş faaliyetlerini kolaylaştırmak için özel ekonomik bölgeler yaratmışlardır. Serbest ekonomik bölgeler, yabancı şirketlerin mülkiyetine izin vermiş, vergiden muaf ve tarife içermeyen bir ortamda faaliyet göstermelerini sağlamıştır. 1980'lerin ortalarında Dubai öncülüğünde 'Jebel Ali Serbest Bölgesi' ile başlayan strateji, 'Dubai Uluslararası Finans Merkezi', 'Dubai Media City' ve 'Dubai Internet City' gibi alanları içerecek şekilde genişleyerek Körfez geneline yayılmıştır.³⁹⁴

BAE, Batı Hint Okyanusu bölgesinde büyük bir jeo-ekonomik güç olabilmek için ticari, finansal ve petrole dayalı ekonomik güç unsurlarını kullanmaktadır. Afshin Molavi, BAE'nin Güney İpek Yolu üzerinde Avrupa ve Amerika'yı Asya ve Afrika'ya hava ve deniz, yatırım ve ticaret yoluyla bağlayan bir bağlantı düğümü haline gelerek, küresel ekonomide önemli bir rol oynayan ve stratejik öneminin sonucu olarak uluslararası etki yaratan bir 'bağ devleti' (*nexus state*) haline dönüştüğünü

---

³⁹¹ Hellyer, s.175.

³⁹² Hellyer, s.163.

³⁹³ Ehteshami, *GCC Foreign Policy...*, s.16.

³⁹⁴ Christopher Davidson, "The Emirates Of Abu Dhabi And Dubai: Contrasting Roles In The International System", *Asian Affairs*, Vol.38, No.1 (2007), s.39-40.

savunmaktadır.³⁹⁵ BAE özellikle Çin Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve Güney Kore ile petrol ihracatı üzerinden yakın ekonomik bağlar kurmuştur. Ayrıca Mısır, Balkanlar ve Kafkasya bölgesinde de yardım ve yatırımlarıyla ön plana çıkmaktadır.³⁹⁶

Abu Dabi'nin petrol zenginliği ve Dubai'nin girişimci ruhu ile beslenen BAE özel sektörün büyümesine yönelik dış politika stratejisi geliştirmiştir. Altı kıtada 75'den fazla terminale sahip olan ve gelirleri hızla artan 'Dubai Ports (DP) World' ile Ortadoğu, Doğu Afrika ve Hint yarımadasındaki her türlü ticaret için vazgeçilmez olan dünyanın en yoğun konteyner limanlarından 'Jebel Ali'nin kurulması da dâhil olmak üzere,³⁹⁷ yabancı işletmelere tam mülkiyet, geri dönüş kârları ve vergiden muaf bir ortam sağlamıştır. Böylece BAE 2000'lerin başında kişi başına düşen muazzam geliri ile bölgenin en gelişmiş ve küreselleşmiş ülkelerinden birine dönüşmüştür.³⁹⁸

Umman Çin ile yakın ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurmuştur. Çin'in, 'Tek Kuşak Tek Yol' projesinin bir parçası olarak, Pekin'le bağlarını geliştirmiş ve 'Duqm Limanı' ile serbest ticaret bölgesine milyarlarca dolar yatırım yapmıştır. Bunda etkili olan unsur Umman'ın uzlaşmacı ve barışçıl dış politikası ve jeopolitik konumudur. Bu sayede hem Çin hem de Afrika devletleri Umman'ı uzun vadeli cazip bir ortak olarak kabul etmektedir.³⁹⁹

Katar da son yıllarda özellikle Çin ile işbirliğini artırarak yakın diplomatik ve ekonomik ilişkiler geliştirmiştir.⁴⁰⁰ Katar İngiltere, Çin, Hindistan, Güney Kore ve Japonya'ya önemli miktarda sıvılaştırılmış doğalgaz satarak sadece enerji pazarları tedarik etmekle kalmamakta, aynı zamanda büyük devletlere kendini vazgeçilmez kılmaktadır.⁴⁰¹ Katar Birleşik Krallık'ın LNG ihtiyacının 1/3'ünü, Çin'in 1/5'ini ve Japonya ile Güney Kore'nin de belli oranda karşılayarak dünyanın en güçlü

---

³⁹⁵ Afshin Molavi, "The United Arab Emirates and Africa: A Pivotal Partnership Amid a "South-South" Commercial Revolution". **The Foreign Policy Institute**, Washington, DC, 2014.

³⁹⁶ Mason, s.105-106.

³⁹⁷ Miller and Verhoeven, s.15.

³⁹⁸ Miller and Verhoeven, s.13.

³⁹⁹ Miller and Verhoeven, s.18.

⁴⁰⁰ Katar ve Çin arasında gelişen ilişkilerle ilgili bk., Brahim Saïdy, "Qatar and Rising China: An Evolving Partnership", **China Report**, Vol.53, No.4 (2017), s.1.

⁴⁰¹ Roberts, *Understanding Qatar's Foreign Policy...*, s.237.

devletlerinin bazılarıyla bağımlılık ilişkisi kurmuştur.⁴⁰² Uzun vadeli sıvılaştırılmış doğal gaz sözleşmeleri, söz konusu devletlerin enerji güvenliği ihtiyaçlarını Katar'ın iç istikrarına bağlarken, büyük miktarda sermaye birikimi Katar'ın yurtdışında büyük ölçüde yatırımlar yapmasını sağlamaktadır.⁴⁰³

Kuveyt GSMH gelirleri petrol zenginliği nedeniyle arttıkça, bu gelirlerin bir kısmını mümkün olduğunca çok sayıda ülke ile dostça ilişkiler kurmaya adanmıştır. Böylece tehdit algıladığı ülkelere karşı belli ölçüde siyasi destek elde edebilmiştir.⁴⁰⁴ Bazı yazarlar Kuveyt'in ticari bir toplum oluşunun pragmatik dış politikasını etkilediğini düşünmektedir.⁴⁰⁵ Kuveyt'in pragmatik politikası belki en iyi İran-İrak Savaşı sırasında gözlemlenebilir. Savaşın ilk yıllarında İran rejimini devirmek için Irak'a mali yardım ve siyasi destek sunmuştur. Bununla birlikte Irak'ın kendisine yönelik herhangi bir bölgesel veya siyasi kazanç elde etmesini önlemek için temkinli davranmıştır.⁴⁰⁶ Irak'ın radikal politikalarını ılımlı hale getirmek için mali yardımlarda bulunmuştur.⁴⁰⁷

Bahreyn'in diğer emirliklere nazaran büyük petrol gelirleri olmasa da Suudi Arabistan ile olan ekonomik ilişkileri karşılıklı bağımlılık yaratmaktadır. Suudi Arabistan Bahreyn'in en büyük ticari ortağıdır. Bahreyn'e gelen turistlerin büyük çoğunluğu Suudi vatandaşlardır. Ayrıca Bahreyn önemli bir off-shore bankacılık pazarı olması nedeniyle Suudi sermayesinin odak noktasıdır. Bu gibi örnekler Bahreyn'in Suudi ekonomik genişlemesinde önemli rol oynadığını göstermektedir.⁴⁰⁸

BAE, Umman, Kuveyt ve Katar son yıllarda Doğu Afrika ülkeleriyle ekonomik ve diplomatik ilişkilerini güçlendirmiştir. Sudan ve Cibuti BAE için, Somali ise Umman için önemli ihracat pazarlarıdır. Körfez şirketleri özellikle bankacılık, tarım, endüstri, gayrimenkul, perakende, eğitim ve ulaşım alanlarında Doğu Afrika'ya büyük yatırım yapmıştır. DP World, Somaliland'daki Berbera Limanı'nı geliştirmek için 30 yıllık bir

---

⁴⁰² Roberts, *Securing the Qatari State*, s.4.

⁴⁰³ Kristian Coates Ulrichsen, "Qatar And The Arab Spring, Policy Drivers And Regional Implications", **Carnegie Endowment For International Peace**, September 2014, s.3.

⁴⁰⁴ Leichtman, s.5.

⁴⁰⁵ Guazzone, s.71.

⁴⁰⁶ Guazzone, s.67.

⁴⁰⁷ Ahrari, s.141.

⁴⁰⁸ Nuruzzaman s.367-68.

anlaşma imzalamış ve 442 milyon dolar teklif etmiştir.⁴⁰⁹ Körfez emirlikleri özellikle esnek kredilerle bölgenin gelişimine katkı sağlamışlardır. Körfez'den gelen dövizler, Doğu Afrika toplulukları için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiş ve Körfez emirliklerine bağımlı olmuşlardır.⁴¹⁰

2000'li yıllarda dünya gıda fiyatlarındaki artış, Körfez emirliklerinin Sudan, Etiyopya, Kenya ve Uganda'daki tarım arazilerine yatırımlar yapmasına neden olmuştur. Körfez emirliklerinin söz konusu bölgelere olan yönelimleri önemli ticari ve yatırım bağlarının geliştirilmesini ve gıda güvenliği elde etmelerini sağlamaya dönük derin bir çabadır.⁴¹¹ Gıda güvenliği, Körfez'in kurak çöl coğrafyasındaki emirlikler için önemli bir unsurdur. Bunun için özellikle Katar ve BAE Doğu Afrika'daki ülkelere stratejik olarak yatırım yapmışlardır. Son dönemde %80-90 oranında gıda ithalatına bağımlı olan Körfez emirlikleri Doğu Afrika'da on binlerce hektarlık ucuz tarım arazisi ve arsaları satın alarak bu hedeflerini gerçekleştirmektedirler.⁴¹² Katar Sudan'da Nil Nehri'nin yıllık toplam su akışının %1'inden fazlasını ek tarım arazileri oluşturmak için kullanacak büyük bir kanal inşa etmeyi teklif etmiştir.⁴¹³ Katar'ın bu girişimleri Sudan'ı kendisi için bir 'ekmek sepeti'ne dönüştürmeye çalıştığı izlenimi vermiştir.⁴¹⁴ Ayrıca Katar'ın bu bölgelerde 'Riyal politikası' olarak da adlandırılan bir dış politika stratejisi izlediği iddia edilmiştir. Buna göre Katar hidrokarbon kaynaklarından elde ettiği gelirleri pragmatik amaçlarla kullanarak nüfuz elde etmeye çalışmaktadır.⁴¹⁵

3.2.3.2.1. Dış Yardımlar

Körfez emirlikleri hem Arap hem de uluslararası kamuoyuna yönelik kamu diplomasisi yürütmektedir. Bunun temel sütunlarından biri bu çalışmanın "Statü arayışı ve Markalaşma" başlığı altında yer verilen insani yardımlar ve kalkınma yardımlarıdır. 1960'lardan sonra Kuveyt, 1990'larda ise BAE ve Katar kalkınma ve insani yardım

---

⁴⁰⁹ Huliaras and Kalantzakos, s.67.

⁴¹⁰ Huliaras and Kalantzakos, s.68-69.

⁴¹¹ Huliaras and Kalantzakos, s.63.

⁴¹² Huliaras and Kalantzakos, s.67.

⁴¹³ Fred H. Lawson, "GCC Policies Toward the Red Sea, the Horn of Africa and Yemen: Ally-Adversary Dilemmas", *Foreign Policy Trends in the GCC States* içinde (6-10), **Gulf Affairs**, Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2017, s.6.

⁴¹⁴ Roberts, *Understanding Qatar's Foreign Policy...*, s.237.

⁴¹⁵ Miller and Verhoeven, s.12.

programları yoluyla Arap kamuoyları üzerinde etkilerini genişletmeyi hedeflemişlerdir. Kalkınma ve yardım kurumlarının oluşturulması iktidardaki ailelerin himayesinde faaliyet gösteren bir dizi kişiselleştirilmiş ajans ve yarı-sivil toplum kuruluşu vasıtasıyla olmuştur.⁴¹⁶ Kuveyt, 1961'deki bağımsızlığından hemen sonra güvenlik sağlama ve nüfuz elde etme amacıyla Arap Ekonomik Kalkınma Fonu'nu kurarak devletin mali gücünden yararlanmış ve diğer devletlerle işbirliğine gitmiştir.⁴¹⁷ Bazı yazarlar bunu 'dinar diplomasisi' olarak ifade etmektedir.⁴¹⁸ Kuveyt'in petrol servetini bilinçli olarak ve siyasi çıkarlar doğrultusunda dağıtmaya yönelik bu politika, 1961'deki Kuveyt-Irak krizinden sonra geliştirilmiştir. Kuveyt, hayatta kalmak için dış desteğe ihtiyacı olduğunu kavrayarak yardım ve yatırım yoluyla diğer devletlerle yakın ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Aynı politikayı diğer Körfez emirlikleri çeşitli fonlar kurarak uygulamıştır. Abu Dabi Kalkınma Fonu 1971'de, Kraliyet Yardım Teşkilatı (Bahreyn) 2001'de, Katar Kalkınma Fonu ise 2002'de kurulmuştur.⁴¹⁹

Kuveyt özellikle okul kitaplarında ulusal kimliğin bir parçası olarak insancıl ve hayırsever bir devlet olarak kendini resmetmiştir.⁴²⁰ Kuveyt 1961-2011 yılları arasında Kuveyt Arap Ekonomik Kalkınma Fonu (KFAED) aracılığıyla 100'den fazla ülkeye 16 milyar dolara eşdeğer dış yardımda bulunmuştur.⁴²¹ Uzun zaman GSMH'sinin %4 veya daha fazla oranında krediler vererek ve 1961-2006 arasında en büyük Arap ikili bağış ajansı olarak Arap dünyasına yapılan yardımların çoğunu üstlenmiştir.⁴²² Küresel İnsani Yardım (GHA) raporuna göre 2000-2010 yılları arasında BAE'nin ardından ikinci en büyük Körfez bağışçısıdır. Ayrıca Kuveyt Suriye'ye yönelik 3,8 milyar dolarlık insani yardım ve bağış vaatleriyle dönemin BMGK sekreteri Ban Ki-Moon tarafından 'uluslararası insani merkez' olmak sıfatı ile takdir edilmiştir.⁴²³ 2013'te Kuveyt'in

---

⁴¹⁶ Salisbury, s.6.

⁴¹⁷ Leichtman, s.5.

⁴¹⁸ bk. Abdul-Reda Assiri. **Kuwait's Foreign Policy: City-State in World Politics**, Boulder, CO: Westview, 1990, s.10.

⁴¹⁹ Salisbury, s.6.

⁴²⁰ Salisbury, s.10.

⁴²¹ Naser, s.95.

⁴²² Leichtman, s.6.

⁴²³ Leichtman, s.2.

kalkınma yardımı GSMH'sinin %1,3'ünü oluşturarak Körfez ülkeleri arasında ilk sırada, uluslararası alanda ise ikinci sırada yer almıştır.⁴²⁴

BAE'de Abu Dabi Kalkınma Fonu, kuruluşundan bu yana, hem hükümet hem de sivil toplum örgütlerinden gelen kalkınma ve insani yardım projelerine yaklaşık 60 milyar dolar değerinde fon sağlamıştır.⁴²⁵ BAE kendisini büyük bir yardım donörü olarak konumlandırmak için dış yardım koordinasyon ofisi kurmuştur. Sonrasında bakanlığa dönüştürülen ofis 2016'da dışişleri bakanlığı ile birleştirilmiştir. Böylece Pakistan, Afganistan, Filistin, Suriye, Mısır, Tunus, Fas, Sudan ve Somali'deki insani yardımlarla BAE küresel bir donör olarak ön plana çıkmıştır. Abu Dabi Kalkınma Fonu (ADFD), Arap Para Fonu (AMF), BAE Kızılayı (UAERC), Zayed hayır kurumu, Zekat Fonu ve diğer uluslararası kuruluşların fonlarına yönelik para yardımları bu noktada önem taşır.⁴²⁶

Katar da 1990'lardan bu yana dış yardım kapsamını ve seviyesini artırarak özellikle İslam dünyasında etkili olmaya çalışmaktadır. Çeşitli çatışma bölgelerinde hayır kurumları kurmakta, kalkınma programlarıyla uğraşmakta ve yatırımlarda bulunmaktadır.⁴²⁷ Bununla birlikte ABD'nin Teksas eyaletindeki kasırganın yarattığı yıkım sonrasında Katar 30 milyon dolar bağış yapmış⁴²⁸; 2005'te Katrina Kasırgası sonrası ise 100 milyon dolar yardımla ABD kamuoyunda görünür olmuştur.⁴²⁹ Bu tür yardımlar Katar'ı uluslararası yardım bağışlarında ön sıralara taşımıştır.

Körfez emirliklerinden Kuveyt, Katar ve BAE 2011 Arap ayaklanmaları sonrası Bahreyn, Umman, Mısır, Fas, Tunus ve Yemen hükümetlerine milyarlarca dolar kredi veya hibe vermiştir. Söz konusu politikanın önemli özelliklerinden birisi dış yardımların medyada ve kamuoyunda görünürlüğünün artırılması olmuştur.⁴³⁰ Katar, Fas'a 5 milyar dolarlık yardım ve yatırım sözü ve Tunus'a 1 milyar dolarlık düşük faizli kredi vermiştir. Ayrıca Mursi hükümeti ile 18 milyar dolara yakın yatırım anlaşması

---

⁴²⁴ Leichtman, s.3.

⁴²⁵ "Foreign Aid", <https://www.uae-embassy.org/about-uae/foreign-policy/foreign-aid-0> (12 Ocak 2020).

⁴²⁶ Mason, s.106.

⁴²⁷ Khatib, s.425.

⁴²⁸ Jane Kinninmont, "Gulf Aid, Soft Power and the Qatar Crisis", *Foreign Policy Trends in the GCC States* içinde (24-25), **Gulf Affairs**, Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2017, s.24.

⁴²⁹ Peterson, *Qatar and the World...*, s.733.

⁴³⁰ Salisbury, s.7.

imzalamıştır.⁴³¹ Mısır'da 2013'te Mursi yönetiminin devrilmesi sonrası BAE, darbeci hükümete 1 milyar dolar doğrudan hibe ve Mısır Merkez Bankası'na 2 milyar dolarlık faizsiz mevduat içeren toplam 3 milyar dolarlık bir yardım paketi sağlamıştır. Aynı dönemde, Mısır'a 225 milyon dolar değerinde yedi yakıt gemisi göndermiştir.⁴³² Bu tür mevduat ve hibeler ilerleyen yıllarda devam etmiştir. Örneğin 2015'te Mısır'a yapılan yardım BAE'nin tüm yardım harcamalarının yüzde 64'ünü oluşturmuştur. Katar'ın ise 2016'daki yardım harcamalarının %41'inin Suriye'ye, %22'sinin Libya'ya gittiği iddia edilmiştir.⁴³³ Dolayısıyla dış yardım ve kredi taahhütleriyle pragmatik hareket ettikleri söylenebilir.

3.2.3.3. Kültürel Güç Unsurları

Körfez emirliklerinin kültürel güç unsurları medya, eğitim, spor ve sanat faaliyetleri üzerinden değerlendirilebilir. Örneğin, Katar Arap kamuoyunu etkileyen ve geniş bir izleyici kitlesine ulaşan Al Jazeera kanalı ile dış politikasında kültürel ve medyatik bir güç unsuru elde etmiştir.⁴³⁴ 1996'da kurulan Al Jazeera kanalı bölgedeki yönetimlerin meşruiyetine yönelik haber, yorum ve tartışmalarla Arap kamuoyu üzerinde etkili bir araç olmuştur. Öyle ki BAE, Bahreyn ve Suudi Arabistan kanalı kendi rejimlerine de tehdit olarak algılamaya başlamıştır.⁴³⁵ Al Jazeera özellikle 2011 Arap ayaklanmaları sürecinde hükümet karşıtı protestoları Arap ve dünya kamuoylarını duyurarak etkin bir rol üstlenmiştir.⁴³⁶ Kanalın Arap toplumlarına girme ve etkileme yeteneği onu Katar'ın önemli bir dış politika aracı haline getirmiştir.⁴³⁷ Her ne kadar kanal yöneticileri tamamen bağımsız ve özgür hareket ettiklerini iddia etseler de Katar hükümetine olan finansal bağımlılıkları yadsınamaz.⁴³⁸ Bu, Al Jazeera'nin Katar dış

---

⁴³¹ Roberts, *Qatar: Domestic Quietism...*, s.10.

⁴³² Ibish, s.38.

⁴³³ Kinnimont, s.25.

⁴³⁴ Miller and Verhoeven, s.9; Pulliam, s.6-7.

⁴³⁵ Boyce, s.371.

⁴³⁶ Kaussler, s.6.

⁴³⁷ Miller and Verhoeven, s.12-13.

⁴³⁸ Pulliam, s.7.

politikasının kültürel araçlarından biri olduğunu göstermektedir. Aynı şey 2003'te kurulan BAE destekli Al Arabiya kanalı için de söylenebilir.⁴³⁹

Katar Şeyh Hamad'ın iktidara gelmesi sonrası çeşitli faaliyetleriyle küresel bir imaj yaratmayı başararak kültürel, eğitsel ve medya faaliyetleriyle bölgede etkili bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Katar küresel bir eğitim kampüsü haline gelmek için Georgetown, Carnegie Mellon, Northwestern, Virginia Commonwealth ve Texas A&M gibi en iyi Amerikan üniversitelerinden bazılarının şubelerini Doha'ya getirmiştir.⁴⁴⁰ Bununla birlikte, Brookings Institute ve RAND Corporation olmak üzere önemli düşünce kuruluşlarını da şube açmak için teşvik etmiştir.⁴⁴¹ Katarlı yöneticiler bilim adamları ve saygın araştırmacıları yenilikler, buluşlar ve teknolojiler hakkında fikir alışverişinde bulunmak için konferanslara davet etmekte ve özellikle Ortadoğu'nun gelecekteki elitlerini yetiştirmek üzere özel çaba sarf etmektedirler.⁴⁴² Bu noktada Katar Emiri Şeyh Temim'in annesi (önceki emir Hamad'ın eşi) Şeyha Mozah'ın öncülüğünde eğitim, bilim ve kültür alanında Katar'ı bölgesel bir lider haline getirmeye çalışan 'Katar Vakfı' önemli rol üstlenmektedir.⁴⁴³

Katar, dünya standartlarında bir İslam Sanat Müzesi ve Tribeca Film Festivali gibi kültür-sanat girişimleriyle modern ve aydınlanmış bir devlet imajı yaratmaya çalışmıştır.⁴⁴⁴ Ayrıca 2006 Asya Oyunları, 2011 Asya Kupası futbol turnuvası ve FIFA 2020 Dünya Kupası gibi büyük spor faaliyetlerine ev sahipliği yaparak küresel tanınırlığını artırmayı hedeflemiştir.⁴⁴⁵ 2011'de Paris Saint-Germain (PSG) spor kulübünün satın alınması ve Barcelona futbol kulübüne önce Katar Vakfı sonra Qatar Airways aracılığıyla sponsorluğu da kültürel güç unsurlarına örnek olarak verilebilir.⁴⁴⁶

---

⁴³⁹ John E. Peterson, "The United Arab Emirates: Economic Vibrancy And Us Interests", **Asian Affairs**, Vol.34, No.2 (July 2003), s.138.

⁴⁴⁰ Antwi-Boateng, s.41-42.

⁴⁴¹ Miller and Verhoeven, s.9.

⁴⁴² Antwi-Boateng, s.42.

⁴⁴³ Ennis, s.584.

⁴⁴⁴ Roberts, *Understanding Qatar's Foreign Policy...*, s.236.

⁴⁴⁵ Paul Michael Brannagan and Richard Giulianotti, "Soft Power And Soft Disempowerment: Qatar, Global Sport And Football's 2022 World Cup Finals", **Leisure Studies**, Vol.34, No.6 (2015), s.703.

⁴⁴⁶ Antwi-Boateng, s.46.

Bu tür etkinliklerle Katar turizmi artırmayı, küresel platformda görünürlük sağlamayı ve gençlerin spora katılmalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.⁴⁴⁷

Kuveyt, Körfez emirlikleri içinde sadece müzik ve tiyatro alanlarında kendine özgü bir sanat kültürü geliştirmekle değil, aynı zamanda emirlikler içinde ilk ve en güçlü parlamento geleneğine sahip olarak ön plana çıkmıştır.⁴⁴⁸ Bu Kuveyt'in siyasi değerler bakımından kültürel bir güce sahip olduğunu gösterir. Bahreyn de Şeyh Hamad bin İsa el-Halife'nin iktidarında birtakım reformlarla Formula One Grand Prix, müzik festivalleri, konserler ve alışveriş merkezleri gibi prestijli projeleriyle tüketici cennetleri oluşturarak yabancı şirketleri ve turistleri cezbeden bölgesel bir ticaret ve bankacılık merkezi olarak ün kazanmıştır.⁴⁴⁹ Ancak Mart 2011'deki siyasi protestolar Bahreyn'in 2030 vizyonunu oluşturan 'iş dostu' imajına zarar vermiştir. Bu olaylar neticesinde çok sayıda uluslararası yatırım, işletme ve banka şirketi rotasını Dubai ve Katar'a çevirmiştir.⁴⁵⁰

3.2.4. İstisnai Aktivizm

Körfez emirlikleri dış politikalarında pasif bir duruş sergilemekle birlikte zaman zaman aktif ve iddialı politikalar geliştirdiği durumlar da olmuştur. Bunun arkasında yatan dinamikler, genellikle petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki artış sonucu elde edilen muazzam gelirler, liderlik değişimleri ve ABD'nin Basra Körfezi'ndeki askeri mevcudiyetidir. Bilhassa 1974 ve 2002-2008 döneminde petrol fiyatlarındaki artış Körfez emirliklerinin sermaye birimleri ve yatırımlarıyla bölgede ön plana çıkmasına neden olmuştur.⁴⁵¹ Söz konusu zenginlik emirliklerin bölgesel güç dengesine dâhil olmaya çalışmasını ve büyük askeri birikim elde etmelerini sağlamıştır.

Körfez emirliklerinden bazıları belirli dönem ve şartlara bağlı olarak daha çok ön plana çıkmıştır. Örneğin Umman, Birleşik Krallık ile bağları ve Hint

---

⁴⁴⁷ Malcolm Foley, David McGillivray and Gayle McPherson, "Policy Pragmatism: Qatar And The Global Events Circuit", **International Journal of Event and Festival Management**, Vol.3 No.1 (2012), s.110.

⁴⁴⁸ Diwan, s.2.

⁴⁴⁹ Marc Owen Jones, "Nation Branding And Celebrity Diplomacy In Bahrain", **Celebrity Studies**, Vol.8, No.2 (2017) s.325.

⁴⁵⁰ Nuruzzaman, s.367.

⁴⁵¹ Kristian Coates Ulrichsen, "Repositioning the GCC States in the Changing Global Order", **Journal of Arabian Studies**, Vol.1, No.2 (2011) s.233.

Okyanusu'ndan Doğu Afrika'ya ve Kızıldeniz'e kadar geniş bir fiziksel etki alanı ile 20.yy başlarına kadar en güçlü emirlik olmuştur. 1970'ler ve 1980'lerde Kuveyt ile Bahreyn siyasi ve ekonomik liberalleşme adımlarıyla bankacılık ve finans sektöründe ön plana çıkmışlardır. 2000'li yıllarda ise BAE ve Katar hidrokarbon fiyatlarındaki artışa paralel olarak lider değişimleriyle birlikte aktif politikalar izlemeye başlamışlardır.⁴⁵²

BAE ve Katar'ın 2000'li yıllarda artan dış politika aktivizmleri belirli siyasi ve ekonomik dönüşümler yaşamalarından kaynaklanmaktadır. İlk olarak, 1990'larda yabancı yatırımlarla gelişmekte olan piyasa ekonomisi, banka sektörlerinin serbestleştirilmesine ve altyapı yatırımlarına yol açmıştır. İkinci olarak, 1990'ların sonlarında BAE'de ve Katar'da iktidara gelen yeni nesil liderler hükümet harcamalarını artırmaya ve dış politikalarını daha aktif hale getirmeye karar vermişlerdir. 2004'te Abu Dabi'de Şeyh Halife b. Zaid en-Nehayan'ın, 2006'da ise Dubai'de Şeyh Muhammed b. Raşid el-Maktum'un iktidara gelmeleriyle BAE ekonomisinde büyüme, liberalleşme, banka ve enerji sektörlerinde büyük yatırımlar gerçekleşmiştir.⁴⁵³ 1995'te kansız bir darbeyle iktidara gelen Şeyh Hamad ise Katar'ı sınırlarının üstünde bölgesel bir aktör olarak ön plana çıkarmak için aktivist, pragmatik ve çok boyutlu bir dış politika izlemiştir.⁴⁵⁴ Üçüncü olarak, 2000'li yıllarda petrol fiyatlarındaki artış Körfez emirlikleri genelinde GSMH'leri artırmış ve muazzam bir zenginlik oluşturmuştur. Bu zamanlama ile BAE ve Katar başta olmak üzere Körfez emirlikleri bölgesel ve uluslararası konularda daha aktif ve iddialı dış politika stratejileri izlemeye başlamışlardır.⁴⁵⁵

1990'lardan önce bir anlamda 'Suudi vassalı' olarak görülen⁴⁵⁶ Katar'ın bölgesel politikada daha aktif ve görünür olması, 1996'da Bahreyn, Suudi Arabistan ve Abu Dabi'nin Şeyh Hamad'a yönelik bir darbe girişimi sonrasındadır.⁴⁵⁷ Şeyh Hamad

---

⁴⁵² Karen E. Young, "The Emerging Interventionists of the GCC", **LSE Middle East Centre Paper**, Series-02, December 2013, s.8.

⁴⁵³ Young, s.10-11.

⁴⁵⁴ Habraken, s.8.

⁴⁵⁵ Anoushiravan Ehteshami, **Globalization and Geopolitics in the Middle East: Old Games, New Rules**, London: Routledge, 2007, s.110. Aktaran: Ulrichsen, *Qatar And The Arab Spring...*, s.7.

⁴⁵⁶ Kamrava, 541.

⁴⁵⁷ Ulrichsen, *Qatar And The Arab Spring...*, s.6; Boyce, s.368.

iktidara geldikten sonra, uluslararası arenada tanınmış ve meşru bir aktör haline gelebilmek için aktif bir dış politika stratejisi izlemiştir.⁴⁵⁸ Katar'ın dış politika dinamizmi ve müdahaleciliği geniş doğal gaz rezervlerini geliştirmesi, özellikle de kolay taşınabilir sıvılaştırılmış doğal gaza (LNG) dönüştürmesiyle gerçekleşmiştir.⁴⁵⁹ 1990'larda Katar'ın devasa doğal gaz rezervlerinden faydalanmak için enerji altyapısını inşa etme konusundaki kapsamlı kararı önemli miktarda gelir elde etmesini beraberinde getirmiştir.⁴⁶⁰ Katar birçok bankadan ve Exxon Mobil gibi ortaklarından aldığı borçla LNG altyapısı için 120 milyar dolardan fazla para harcamıştır.⁴⁶¹

Körfez emirliklerinin aktif dış politikaları 2011 Arap ayaklanmaları sürecinde gözlemlenebilir. Örneğin, Katar bölgede gerçekleşen devrimleri pragmatik amaçlarla destekleyerek iddialı bir aktör olarak ön plana çıkmayı hedeflemiştir.⁴⁶² Katar bölge kamuoylarında İslamcı grupların daha etkili olmaya başladıklarını gördüğünde mali ve siyasi desteğini bu gruplara vererek, Ortadoğu'daki siyasi statükonunun değişmesinde reaktif bir tutum takınmıştır.⁴⁶³ Bu nedenle Suriye ve Libya'ya müdahaleyi savunmuş ve Müslüman Kardeşler ve benzeri örgüt ve gruplarla ilişkiler kurmuştur.⁴⁶⁴ BAE de bu süreçte Libya, Yemen ve Bahreyn'deki iç siyasi gelişmelere ve çatışmalara müdahil olmuştur. Katar ve BAE'nin söz konusu müdahaleci politikaları dördüncü bölümün "Siyasi ve Askeri Müdahaleler" alt başlığında detaylıca ele alınacaktır.

---

⁴⁵⁸ Felsch, s.33; Baabood, s.10.

⁴⁵⁹ Barakat, s.6.

⁴⁶⁰ Ulrichsen, *Qatar And The Arab Spring...*, s.3.

⁴⁶¹ Ulrichsen, *Qatar And The Arab Spring...*, s.5.

⁴⁶² Boyce, s.373; Lina Khatib, "Qatar And The Recalibration Of Power In The Gulf", **Carnegie Middle East Center**, September 2014, s.4.

⁴⁶³ Khatib, *Qatar's Foreign Policy...*, s.425.

⁴⁶⁴ Roberts, *Qatar and the UAE...*, s.560.

4. KÜÇÜK DEVLET PERSPEKTİFİNDEN KÖRFEZ EMİRLİKLERİNİN GÜVENLİK ARAYIŞI

Küçük devletler güçlü komşularından algıladıkları tehditlerin üstesinden gelebilmek için çeşitli güvenlik politikaları geliştirmektedirler. Her devlet bölgesel güvenlik kompleksi içerisinde kendine özgü stratejiler geliştirmekle birlikte, bu davranışların benzerlik gösterdiği çoğu zaman gözlemlenebilir. Körfez bölgesel alt kompleksindeki emirliklerin güvenlik davranışları da birbirine benzemektedir. Zira ikinci bölümde ifade edildiği üzere, benzer güvenlik açıklıklarına ve tehdit algılarına sahiptirler.

Bu bölümde, Körfez emirliklerinin güvenliklerini sağlayabilmek için riskten korunma ve dengeleme stratejileri uyguladıkları ileri sürülmektedir. Literatürde genellikle küçük devlet güvenlik davranışlarından biri olarak belirtilen peşine takılma (*bandwagoning*) stratejisi kapsam dışı tutulmuştur.⁴⁶⁵ Zira peşine takılma, bir devletin kendisinden daha güçlü bir devletle müttefiklik ilişkileri kurarak onun saldırganlığından kaçındığı⁴⁶⁶ ya da başka bir bağlamda ele alındığında zafer kazanan bir devletin kazançlarını paylaşmak için müttefiklik kurmaya çalıştığı bir strateji olduğundan,⁴⁶⁷ emirliklerin bu tarz politikalar uyguladıkları düşünülmemektedir.⁴⁶⁸

Bu bölümde, ilk alt başlıkta emirliklerin güvenlik davranışları riskten korunma stratejisi çerçevesinde ele alındıktan sonra, ikinci alt başlıkta dengeleme stratejilerine yer verilecektir. Bu çerçevede Körfez emirliklerinin aşırı silahlanma politikası izleyerek iç dengeleme yaptıkları, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ve özellikle ABD ile ikili ilişkilerle ittifaklar tesis ederek dış dengeleme yaptıkları anlatılacaktır. Son olarak, küçük devlet davranışlarında istisnai olarak değerlendirilebilecek siyasi ve askeri müdahalelerde bulunmaları konu edilecektir.

---

⁴⁶⁵ bk. Paul Schroeder, “Historical Reality vs. Neo-Realist Theory”, **International Security**, Vol.19, No.1 (1994), s.117.

⁴⁶⁶ Özlük, s.246.

⁴⁶⁷ Giorgi Gvalia ve Diğerleri, “Thinking Outside the Bloc: Explaining the Foreign Policies of Small States”, **Security Studies**, Vol.22, No.1 (2013), s.103-104.

⁴⁶⁸ Literatürde konu edilen diğer güvenlik davranışlarına örnek olarak şunlar verilebilir: sorumluluğu başkalarına yüklemek (*buck-passing*), bağlama (*tethering*), gizlenme (*hiding*), yatıştırma (*accommodating/appeasing*), beleşçilik (*free-riding*), ötesine geçme (*transcending*), zincirleme (*chain-ganging*), tasmayı gevşetme (*leash-slipping*), bağlama (*binding*) vs. bk. Özlük, s.224.

4.1. RİSKTEN KORUNMA STRATEJİSİ

Realist kuramcılar küçük devletlerin uluslararası sistemde zafiyetleriyle uğraştıklarını varsayarak, bunun neticesinde diğer devletlere karşı dengeleme veya peşine takılma stratejileri uyguladıklarını belirtirler.⁴⁶⁹ Buna karşın, Güneydoğu Asya'daki küçük devletlerin güvenlik stratejilerini inceleyen bazı yazarlar, saf dengeleme ile saf peşine takılma stratejisi arasındaki politika seçeneklerini tartışarak riskten korunma (*strategic hedging*) yaklaşımını geliştirmişlerdir. Yaklaşım, sonrasında diğer bölgelerdeki küçük devletler için de kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim bu çalışmanın konusunu oluşturan Körfez emirliklerinin hayatta kalma stratejilerini nitelendirmek için Yoel Guzansky gibi bazı yazarlar riskten korunma yaklaşımını önermişlerdir.⁴⁷⁰ Bu yaklaşım küçük devlet yaklaşımı çerçevesinde ele aldığımız Körfez emirliklerinin güvenlik davranışlarını anlamlandırmada faydalı olabileceğinden konu edilecektir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe son yıllarda tartışılan riskten korunma yaklaşımının ne olduğunun cevabı netlik kazanmış değildir. Kavram başlangıçta, olası değişikliklere karşı önleyici eylemleri ifade ederken, sonradan dengelemeden çevrelemeye (*containment*) kadar geniş bir anlama sahip olmuştur.⁴⁷¹ Bu nedenle kavramın sınırları, içeriği ve diğer stratejilerden farklılığı tam olarak belirlenmemiştir. Bununla birlikte bazı akademisyenler kavramı tanımlamaya çalışmıştır. Kavramı geliştiren Malezyalı uluslararası ilişkiler uzmanı Kuik Cheng-Chwee riskten korunmayı, bir devletin yüksek belirsizlikler ve riskli yüksek kazançlar söz konusu olduğunda birbirine karşı etkiler yaratacak çoklu politika seçenekleri izleyerek riskleri hafifletmeye çalıştığı bir davranış kalıbı olarak açıklamaktadır.⁴⁷² Medeiros gibi bazı yazarlar, riskten korunmayı karmaşık bir strateji olarak görerek, bir yandan tehdit edici güçle angajman mekanizmalarını içerirken, diğer yandan dengeleme ile güvenlik ve

---

⁴⁶⁹ Ennis, s.579.

⁴⁷⁰ bk. Yoel Guzansky, "The Foreign-Policy Tools of Small Powers: Strategic Hedging In The Persian Gulf", **Middle East Policy**, Vol.22, No.1 (Spring 2015), ss.112-122.

⁴⁷¹ Chong Ja Ian, "Revisiting Responses To Power Preponderance: Going Beyond The Balancing-Bandwagoning Dichotomy", **Institute of Defence and Strategic Studies Singapore**, November 2003, s.4.

⁴⁷² Cheng-Chwee, s.163. Aktaran: Suorsa, s.7-8.

işbirliğini içerdiğini belirtirler.⁴⁷³ Goh ise kavramı, devletlerin dengeleme, peşine takılma veya tarafsızlık gibi stratejilere karar veremediği durumlarda kaçınma amaçlı uyguladıkları bir dizi strateji olarak tanımlamaktadır.⁴⁷⁴

Riskten korunma yaklaşımı, en basit tabiri ile küçük devletlerin kendilerine yönelik riskleri dengeledikleri, revizyonist devletlerle ilişkilerini iyileştirerek çatışmalardan kaçındıkları durumu ifade eder. Bu strateji, küçük devletler için tehdit edici güçle önemli bağları korumayı ve aynı zamanda bu tehdidi dengelemek için ittifaklar kurmayı mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte stratejinin dezavantajları da söz konusudur. Strateji dolaylı olarak ittifakların etkinliğini zayıflatabilmektedir. Buna rağmen bu ittifaklar devletlerin güvenliğine katkı sağlayabilmektedirler. Bu yolla tehdit oluşturan aktör ile genel ilişkilerin çoğu korunurken, kısa vadede çatışma tehlikesi de azaltılmaktadır.⁴⁷⁵

Riskten korunma stratejisi, Körfez emirliklerine pek çok tehdiye karşı güvenliklerini sağlamanın bir yolu olarak hizmet etmektedir. Belirli politika araçlarının benimsenmesi, öncelikle stratejinin uygulandığı devletin güvenlik algılarına bağlıdır. Mevcut araçların değiştirilebilirliği ve çeşitliliği, aktörlerin ikili ilişkilerdeki gelişmelere ve uluslararası ortamdaki değişikliklere bağlı olarak dengeleme-peşine takılma sürekliliği boyunca kolayca hareket etmelerini sağlar.⁴⁷⁶ Bu anlamda, riskten korunma stratejisi, emirliklere belirsizliklerin üstesinden gelebilmek için esneklik sunarken, mevcut ikili ilişkilerden yararlanmalarını da sağlamaktadır.

Riskten korunma stratejisine çeşitli politika biçimleri örnek olarak verilmektedir. Körfez emirliklerinin güvenliklerini sağlamak ve tehditlerden korunmak adına bu kapsama giren farklı politika stratejilerine başvurduklarını görmek mümkündür. Bunlardan biri olan dolaylı dengeleme (*indirect balancing*), küçük devletlerin, resmi olarak herhangi bir savunma işbirliği anlaşmasına bağlı olmaksızın askeri yeteneklerini geliştirmesini, askeri birikim yoluyla ve askeri ittifaklar kurarak

---

⁴⁷³ Evan S. Medeiros, "Strategic Hedging and the Future of Asia-Pacific Stability", **Washington Quarterly**, Vol.29, No.1. (Winter 2005-2006), s.145.

⁴⁷⁴ Evelyn Goh, "Meeting the China Challenge: The US in Southeast Asian Regional Security Strategies", **Policy Studies**, No.16 (2005), s.8.

⁴⁷⁵ Guzansky, s.119-120.

⁴⁷⁶ Suorsa, s.8.

riskleri azaltmasını ifade etmektedir.⁴⁷⁷ Körfez emirliklerine bakıldığında son yıllarda silahlanmaya muazzam kaynak harcamaktadırlar; ancak bunun amacı ABD ve diğer ülkelerle savunma işbirliği anlaşmalarıyla güvenlik garantileri elde etmektir.⁴⁷⁸ Bir diğer riskten korunma stratejisi hâkimiyet reddi (*dominance denial*), potansiyel bir dominant ülkenin ortaya çıkmasını önlemek için bireysel veya kolektif olarak diğer güçleri bölgesel meselelere dâhil etme olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷⁹ Körfez emirliklerinin İran ve Irak'ın belirli dönemlerde bölgede hegemon olma girişimlerine karşı büyük devletleri süreçlere dâhil etme politikaları buna örnek olarak verilebilir.

Ekonomik pragmatizm (*economic pragmatism*), emirliklerin aralarındaki siyasi gerginlikten bağımsız olarak büyük güçlerle doğrudan ekonomik işbirliği yoluyla faydaları en üst düzeye çıkarmayı amaçladıkları bir başka riskten korunma stratejisidir.⁴⁸⁰ Körfez emirliklerinin İran ile olan ekonomik ve ticari ilişkileri buna örnek olarak verilebilir.⁴⁸¹ Başka bir strateji olan bağlayıcı angajman (*binding engagement*), bir veya daha fazla tarafla bağlayıcı bir karşılıklı ilişkiye dayanır. Örneğin Katar LNG Anlaşmaları ile Doğu Asya ülkeleri, göç işbirliği ile Güney Asya ülkeleri ve yatırımlar ile Avrupa ülkeleriyle güçlü bağımlılık ilişkileri geliştirerek olası bir kriz durumunda destek garantileri sağlamaya çalışmaktadır.⁴⁸²

Riskten korunma, emirliklerin İran, Irak ve Suudi Arabistan ile ikili işbirliklerini ilerletmeye yardımcı olurken, potansiyel güvenlik tehditlerine karşı onlara rekabetçi unsurları da içeren çoklu politika seçenekleri sunmaktadır. Bu noktada özellikle İran ile ilişkilerine bakıldığında, bir yandan İran ile çatışma tehlikesini azaltmaya çalıştıkları, öte yandan uzun vadede tehdidin ciddiyetini korumaya çalıştıkları söylenebilir. Guzansky, Körfez emirliklerinin İran'a karşı dengeleme ve

---

⁴⁷⁷ Vaicekauskaitė, s.12.

⁴⁷⁸ “Aşırı Silahlanma” alt başlığına bakınız.

⁴⁷⁹ Vaicekauskaitė, s.12.

⁴⁸⁰ Vaicekauskaitė, s.12.

⁴⁸¹ Üçüncü bölümün “Ekonomik Güç Unsurları” alt başlığına bakınız.

⁴⁸² Kristian Coates Ulrichsen and Theodore Karasik, “How Asian and European Countries Helped Qatar Maintain Sovereignty”, *Gulf State Analytics*, (2018), <https://gulfstateanalytics.com/how-asian-and-european-countries-helped-qatar-maintainsovereignty/> (23 Mart 2020). Üçüncü bölümün “Ekonomik Güç Unsurları” başlığında sayfa 86 ve 87'ye bakılabilir.

peşine takılma stratejileri arasında karmaşık bir politika, yani riskten korunma stratejisi izlediklerini belirtir.⁴⁸³

Umman ve Katar, Körfez ülkeleri arasında en yüksek düzeyde riskten korunma stratejileri uygulayan devletlerdir.⁴⁸⁴ Umman, Körfez ülkeleriyle siyasi ilişkilerini korurken, İran'la da olan ikili ilişkilerinden yarar sağlamıştır. İran ile Suudi Arabistan arasında riskten korunma stratejisi ile her iki devletin de kendisine tehdit oluşturmasını önleyerek ikisiyle de yakın ilişkiler geliştirmiştir.⁴⁸⁵ Temmuz 2015'te İran ile P5+1 arasında imzalanan nükleer anlaşmada arka planda arabuluculuk rolü ile bölgesel çatışmaları en aza indirmeye ve yeni ekonomik fırsatları güvence altına almaya çalışması bu stratejinin bir örneği olarak verilebilir.⁴⁸⁶

Katar da komşularıyla açık iletişimi korurken, bağımsız konumunu vurgulamak için sistematik adımlar atarak riskten korunma stratejisinin bir örneğini sergilemektedir.⁴⁸⁷ Özellikle Şeyh Hamad'ın iktidara gelmesiyle Katar yönetimi, KİK dışında başka devletlerle ilişkiler geliştirerek riskten korunma stratejisi izlemiştir. Kamrava da Katar'ın politikasının ittifaklar ve çatışma arabulucunun yanı sıra riskten korunma stratejisine dayandığını öne sürmektedir.⁴⁸⁸ Katar birden fazla bölgesel ve uluslararası aktörle olan diplomatik ilişkisini güçlendirmeye ve bölgesel çatışmalardan kaynaklanan problemlerden kaçınmaya özen göstermiştir.⁴⁸⁹ Herhangi bir bölgesel güce bağımlı olmadan, pek çok bölgesel ve uluslararası güçle ilişkilerini güvence altına almaya çalışmıştır.⁴⁹⁰

Katar'ın söz konusu politikasının üç nedenden kaynaklandığı söylenebilir. İlk olarak, KİK bünyesinde baskın bir Suudi egemenliğinin Katar'ın dış politika bağımsızlığını tehlikeye atabileceği ve politika tercihlerini sınırlayabileceğinden

---

⁴⁸³ Guzansky, s.112.

⁴⁸⁴ Guzansky, s.118.

⁴⁸⁵ Guzansky, s.117; Imad Harb, "Strategic Hedging Helps Qatar Weather the Current Crisis", **SAGE International Australia**, 17 June 2017.

⁴⁸⁶ Sherwood, s.11-15.

⁴⁸⁷ Mohammadzadeh, s.33.

⁴⁸⁸ Kamrava, *Qatar: Small State, Big Politics*, s.49.

⁴⁸⁹ Kamrava, s.540.

⁴⁹⁰ Imad K. Harb, "Self-Preservation And Strategic Hedging In The Gulf Cooperation Council", Policy Brief No.23, 26 June 2018, Presented at the conference: **Small States and the New Security Environment**, at University of Iceland, Reykjavik, Iceland.

korkulmuştur. İkinci olarak, Katar son yıllarda Suudi Arabistan ile BAE yönetimleriyle çeşitli anlaşmazlıklar yaşamıştır. Üçüncü olarak, Katar'ın doğalgaz üretim ve dağıtımında önemli bir oyuncu olarak öne çıkması bölgesel ve küresel açıdan belirli bir etki yaratmıştır.⁴⁹¹ Bu noktada Katar'ın belirli kriz dönemlerinde Suudi Arabistan'ı dengelemek için İran ile yakın ilişkiler geliştirdiği ve riskten korunma ile 2017 Krizi'nde görüleceği üzere, izolasyondan kaynaklanan potansiyel tehlikelere karşı pozisyonunu savunmada kararlılık gösterdiği söylenebilir.⁴⁹²

Tüm bunlarla birlikte, Körfez emirliklerinin dış politika davranış kalıplarını konu edindiğimiz üçüncü bölümün çatışmalardan kaçınma ve barış ve işbirliğini geliştirme alt başlığında ele alınan hususlar ve örnekler⁴⁹³ de riskten korunma stratejisi bağlamında ele alınabilir.

4.2. Dengeleme Stratejileri

Dengeleme (*balancing*), bir devletin algıladığı tehditlere karşı güvenliğini sağlamasının ve çıkarlarını ilerletmesinin yöntemlerinden biridir. Genellikle büyük güçlerin güvenlik stratejilerinden biri olarak ele alınan dengeleme, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra küçük devlet davranışları açısından çalışılmaya başlanmıştır.⁴⁹⁴ Dengelemenin çeşitli türleri zamanla geliştirilmiştir. Bunlar arasında; iç dengeleme-dış dengeleme, sert dengeleme-yumuşak dengeleme, negatif dengeleme-pozitif dengeleme, uzak dengeleme-yakın dengeleme ve külli dengeleme sıralanabilir.⁴⁹⁵ Bu çalışmada en yaygın kullanılan dengeleme türlerine yer verilerek Körfez emirliklerinin güvenlik stratejileri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Dengeleme türlerinden en yaygın olanları iç ve dış dengelemelerdir. İç dengeleme (*internal balancing*), bir devletin güç kapasitesini ülke içinde artırdığı stratejidir. Askeri yapının ve yeteneklerin modernize edilmesi ve silahlanma bu bağlamda ele alınabilir. Dış dengeleme (*external balancing*) ise kaynakların belirli bir amaç için diğer devletlerle birleştirilmesidir. Tehdit algılanan devletlerin bölgede

---

⁴⁹¹ Harb, *Strategic Hedging Helps Qatar....*

⁴⁹² Guzansky, s.114.

⁴⁹³ bk. s.75-81.

⁴⁹⁴ Özlük, s.227.

⁴⁹⁵ bk. Özlük, s.233-245.

hâkimiyet kurmalarını önlemek için ittifakların ve koalisyonların kurulması bunun bariz örneğidir. Devletlerin bir tehdidin ortaya çıkması durumunda ulusal askeri yetenek ve kapasitelerini artırmasına ve ittifaklar kurmasına bakılarak hangi dengeleme eylemine başvurduğu anlaşılabilir.⁴⁹⁶

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, “üçüncü dünya ülkeleri” olarak nitelenen devletlerin güvenlik davranışlarını konu alan dengeleme türü olarak ‘külli dengeleme (*omnibalancing*)’ yaklaşımı Steven R. David tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşım söz konusu devletlerdeki liderlerin veya rejimlerin hem içsel hem de dışsal tehditlere karşı kendilerini korumayı amaçladıklarını öne sürer. Burada hem iç hem de dış güvenlik birlikte ele alınır.⁴⁹⁷ Bazı çalışmalar emirliklerinden bazılarını bu yaklaşım çerçevesinde incelemiştir.⁴⁹⁸

Bu çalışmada Körfez emirliklerinin genel olarak külli dengeleme stratejisine başvurdukları düşünülmeyle birlikte, iç ve dış dengeleme türleri de dikkate alınacaktır. Söz konusu dengeleme türleri birbirini dışlamamaktadır. Bu çerçevede, belirli alt başlıklar halinde emirliklerin aşırı silahlanma politikalarının nedenleri ve amaçları, KİK çerçevesinde bölgesel ittifakları, ABD gibi büyük devletlerle olan güvenlik ilişkileri ve son on yılda Katar ve BAE'nin belirli ülkelerde gerçekleştirdikleri siyasi ve askeri müdahaleleri genel olarak konu edilecektir.

4.2.1. Aşırı Silahlanma

Uluslararası sistemde küçük devletlerin güvenlik tehditlerine ve güç dengesindeki değişimlere yanıt olarak uyguladıkları dengeleme politikalardan biri iç dengelemedir. Bu kavram genel anlamda devletlerin kendi güç kapasitelerini artırmaya dönük girişimlerini ifade eder. Realist kuram çerçevesinde devletlerin askeri güç kapasitelerini artırmasındaki en önemli yöntemlerden biri silahlanmadır.⁴⁹⁹ Bu noktada Körfez emirliklerinin son yirmi yılda oldukça gelişmiş silah sistemleri sipariş verdikleri

---

⁴⁹⁶ Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics**, Reading, Mass.: Addison-Wesley Publishing Co., 1979, s.168; John. J. Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, New York: W. W. Norton, 2001, s.156-157. Aktaran: Ian, s.5; Suorsa, *Maintaining A Small State's...*

⁴⁹⁷ Steven R. David, “Explaining Third World Alignment”, **World Politics**, Vol.43, No.2 (1991), s.235.

⁴⁹⁸ bk. Marc J. O'Reilly, “Omanibalancing: Oman Confronts an Uncertain Future”, **Middle East Journal**, Vol.52, No.1 (Winter 1998), ss.70-84.

⁴⁹⁹ Balcı ve Kardaş, s.89.

görülmektedir. Aşırı silahlanma (*excessive armament*), her ne kadar küçük devlet güvenlik stratejilerinde sık rastlanan bir strateji olmasa da emirlikler nezdinde bu politikanın uygulandığı söylenebilir. Bu alt başlıkta, Körfez emirliklerinin hangi nedenlerle aşırı silahlandığı, bu politikanın arkasında yatan dinamikler ve ne ölçüde güvenlik sağlayabileceği hususları üzerinde durulacaktır.

Körfez emirlikleri 2000’li yıllardan itibaren gittikçe yükselen bir ivmede, pahalı ve sofistike silah sistemleri satın almaktadırlar. Genellikle tercih edilen silah şirketleri ABD’den Raytheon, Lockheed Martin, Boeing; İngiltere’den BAE Systems ve Fransa’dan Dassault olmuştur.⁵⁰⁰ Söz konusu silah alımları petrol rafinerileri, ulaştırma altyapıları, askeri altyapılar gibi önemli görülen yerleri savunmak için gerçekleştirilmektedir.⁵⁰¹

Körfez emirlikleri, bir kriz durumunda askerlerin hızlı bir şekilde konuşlandırılması için çok önemli olan hava savunma yeteneklerini de son yıllarda geliştirmeye başlamışlardır. 2001’de KİK bünyesinde ortak bir komuta, kontrol ve iletişim programı içeren bir proje başlatmışlardır. Alanın önde gelen savunma ve teknoloji şirketleri Thales, Raytheon ve Ericsson ile işbirliği içinde kurulan ulusal hava savunma sistemlerine bağlı bir izleme ve tanımlama sistemi, tüm KİK üye devletlerin hava sahasındaki hava trafiğini izlemesine ve tehlike ile karşı karşıya kaldıklarında işbirliği yapmasına izin vermektedir. Bu, herhangi bir saldırı operasyonunda gerekli olan hassas güdümlü mühimmatların tedarik edilmesini de kapsamaktadır.⁵⁰²

Silah alımlarına ise birkaç örnek olarak şunlar verilebilir. Katar, 15 Temmuz 2014’te ABD ile 11 milyar dolarlık silah tedarik anlaşması,⁵⁰³ 14 Haziran 2017’de ABD’den 36 adet F-15 savaş uçağı almak için 12 milyar dolarlık başka bir anlaşma, BAE Systems ile 24 adet Typhoon savaş uçağı için yaklaşık 5 milyar dolarlık bir sözleşme ve Fransa ile 12 adet Dassault Rafale uçağı almak için bir anlaşma

---

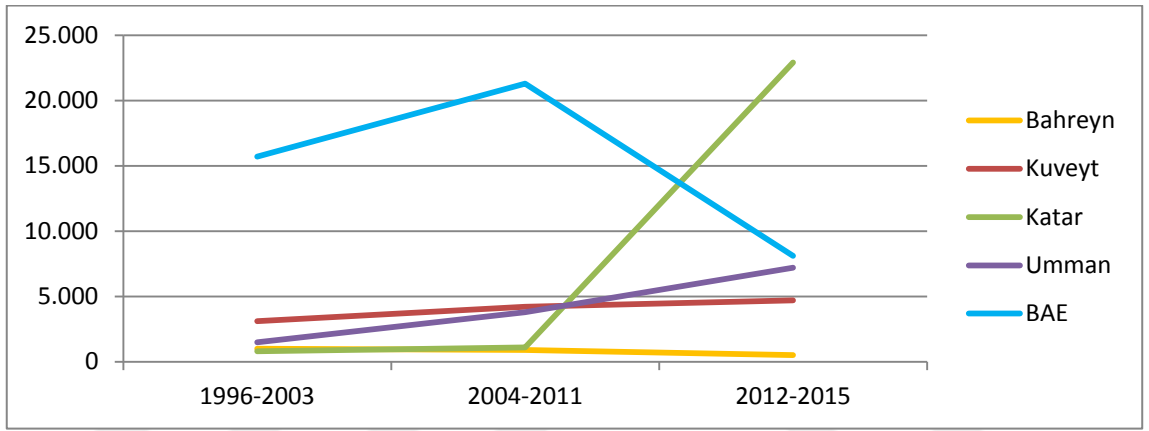
⁵⁰⁰ Brahim Saidy, “Qatari-US Military Relations: Context, Evolution And Prospects”, **Contemporary Arab Affairs**, Vol.10, No.2, s.296.

⁵⁰¹ Czulda, s.62.

⁵⁰² Czulda, s.51.

⁵⁰³ Felsch, s.33.

imzalamıştır.⁵⁰⁴ Bahreyn, 2019’da ABD ile 36 adet Patriot MIM-104E model füzelerin alımını kapsayan 2,48 milyar dolarlık anlaşma imzalamıştır.⁵⁰⁵ BAE ise, Şubat 2010’da 80 adet F-16 savaş uçağı, Patriot füzeleri ve uzun menzilli anti-balistik füzeler için ABD ile anlaşma sağlamıştır.⁵⁰⁶ BAE’ye bakıldığında, sadece Körfez emirlikleri içinde değil, dünyada da en fazla silah satın alan ülkelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Öyle ki dönemin ABD Savunma Bakanı James Mattis BAE’yi “küçük Sparta” olarak nitelmiştir.⁵⁰⁷ Aşağıdaki grafikte Körfez emirliklerinin silahlanma eğilimleri 1996-2015 dönemi dikkate alınarak verilmektedir.⁵⁰⁸

Şekil 2. Körfez Emirliklerinin Silahlanma Eğilimleri (1996-2015)

Körfez emirliklerinin silahlanma politikasının arka planında özellikle 1991 Körfez Savaşı ile somut bir hal alan ve 2003 Irak Savaşı ile acil bir ihtiyaca dönüşen güvenlik gereksinimlerini karşılamak olduğu düşünülebilir. Ancak son yıllarda oldukça pahalı ve sofistike silahların alımı gerçekten emirliklerin gücüne caydırıcılık katabilir

⁵⁰⁴ Brahim Saïdy, “Qatar’s Defense Policy: Smart Choices Of A Small State”, Policy Brief No.24, 26 June 2018, Presented at the conference: **Small States and the New Security Environment (SSANSE)**, Institute of International Affairs and the Centre for Small State Studies, University of Iceland, Reykjavik, Iceland, June 26, 2018.

⁵⁰⁵ “ABD’den, Körfez ülkelerine 6 milyar dolarlık silah satışına onay”, *Timeturk*, 4 Mayıs 2019, <https://www.timeturk.com/abd-den-korfez-ulkelerine-6-milyar-dolarlik-silah-satisina-onay/haber-1081605> (19 Mart 2020).

⁵⁰⁶ Degang, Sun, “The US Military Bases in the Gulf Cooperation Council States: Dynamics of Readjustment”, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, Vol.4, No.4 (2010), s.49.

⁵⁰⁷ Bill Law, “The Gulf’s ‘Little Sparta’ has big military ambitions”, *Middle East Eye*, 25 April 2017, <https://www.middleeasteye.net/opinion/gulfs-little-sparta-has-big-military-ambitions> (13 Şubat 2020).

⁵⁰⁸ Grafiklerdeki veriler için yararlanılan kaynaklar: Richard F. Grimmett, “Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1996-2003”, *CRS Report for Congress*, 26 August 2004, s.50; Richard F. Grimmett and Paul K. Kerr, “Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2004-2011”, *CRS Report for Congress*, 24 August 2012, s.44-45; Catherine A. Theohary, “Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2008-2015”, *CRS Report for Congress*, 19 December 2016, s.37.

mi? Askeri güçlerini rasyonel olarak organize edip silah sistemlerini etkin biçimde kullanabilirler mi? Bu tür soruların cevabı aşırı silahlanmanın ardında yatan mantığı ortaya çıkarabilir.

GSMH'lerinin büyük bir kısmını silahlanmaya harcayan Körfez emirlikleri her ne kadar gelişmiş silah sistemleri tedarik etseler de genel olarak kendilerini tek başlarına koruyabilecek güç kapasitesinden ve stratejik derinlikten yoksundurlar.⁵⁰⁹ Bu devletler küçük ve askeri eğitim noktasında niteliksiz bir nüfusa sahiptirler.⁵¹⁰ Bu noktada son zamanlara kadar askere alma sistemlerinin olmadığı söylenmelidir.⁵¹¹ Silahlı kuvvetleri için yabancı işgücüne bağımlılık duymaları en önemli zayıf noktalarıdır. Körfez emirliklerinin askeri personelinin çoğu diğer Arap devletlerinden ve Pakistan'dan gelen yabancılardan oluşmaktadır. Hatta BAE'nin Blackwater gibi paralı asker sağlayan özel güvenlik firmalarına gizli operasyonları yürütmek ve önemli görülen tesisleri korumak için 529 milyon dolar ödediği iddia edilmiştir.⁵¹² Dolayısıyla gerek BAE gerekse diğer emirliklerin alınan silah sistemlerini etkin şekilde kullanacak yeterli nitelikli askeri personele sahip olmadıkları söylenebilir.

Körfez emirliklerinin silahlanma programlarıyla alakalı bir diğer husus, alınan silah sistemlerinin birbiriyle uyumlu ve çalışabilir olmamasıdır. Örneğin BAE'de her emirlik federal hükümetten bağımsız olarak silah sistemleri almıştır. Dubai'nin Lion tankları Abu Dabi'nin Declerck tankları ile uyumlu değildir. Satın alınan tanklar sürdürülebilirlik açısından standartlaştırılmaz veya birlikte çalışacak özelliklere sahip değildirler. Ayrıca Rusya orijinli S-300 hava savunma sistemini alması, Abu Dabi'nin diğer emirliklerin silahlı kuvvetleriyle bütünleşmeyi reddetmesinin bir örneğidir. S-300 diğer silah sistemleriyle uyumlu tanımlama sistemi içermediğinden, Dubai'nin silah sistemleriyle uyumsuzdur.⁵¹³ Dolayısıyla alınan silah sistemlerinin uyumsuzluğu ve askeri personelin düşük kalitesi göz önüne alındığında, aşırı silahlanma stratejisinin caydırıcılıktan öte başka bir mantığı olması gerekir.

---

⁵⁰⁹ Czulda, s.55; Bojarczyk, s.79.

⁵¹⁰ Czulda, s.63.

⁵¹¹ 2014'te BAE ve Katar çeşitli şartlara dayanan askere alınma sistemi getirmiştir. BAE ve Katar sadece askeri yeteneklerini güçlendirmek değil, aynı zamanda zorunlu askerlik sistemi ile federasyon içinde birlik ve ortak ulusal kimliği oluşturmaya çalışmaktadır. bk. Huliaras and Kalantzakos, s.65; Saïdy, *Qatar's Defense Policy...*, s.7.

⁵¹² Mason, s.97.

⁵¹³ Foley, s.35.

Körfez emirliklerinin aşırı silahlanmasında tehdit algıları önemli rol oynar. Ancak emirliklerin İran'dan algıladığı tehditler 1970'lerden bu yana süregelmektedir. O halde silah tedarik programlarının yoğunlaştığı dönemi dikkate almak gerekir. Soğuk Savaş dönemi boyunca İran tehdidine karşı Batılı devletleri yanında hisseden emirlikler, Soğuk Savaş sonrası dönemde Körfez Savaşı ile ABD'nin bölgeye müdahalesi sayesinde geçici olarak rahatlamışlardır. 2003 sonrasında Irak'ın bölgesel güç rolünün azalmasıyla İran'ın nüfuzunun artması ve 2011'de ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle bölgede yaşanan süreç emirlikleri büyük bir devletle güvenlik garantileri aramaya yöneltmiştir. Küçük devlet olarak tanımladığımız emirlikler için silahlanma politikası bu noktada, büyük devletlerden güvenlik garantileri sağlayacak bir araçtır.⁵¹⁴

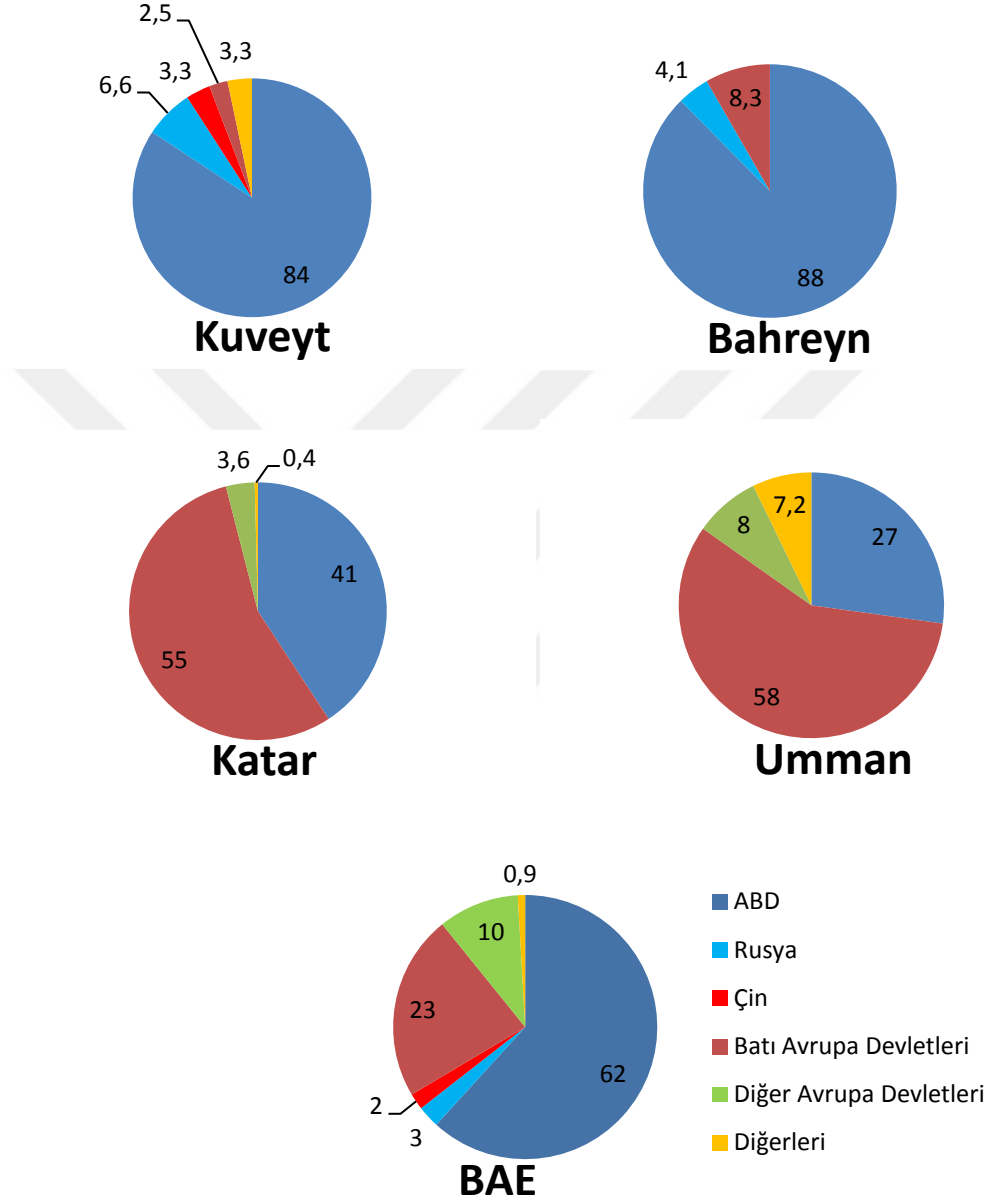
Yukarıda belirtilen husulara ek olarak, 2000'lerde petrol fiyatlarının artışı nedeniyle muazzam miktarda para kaynağına sahip olunması silahlanmadaki artışı mümkün kılan bir etmen olarak göz önüne alınmalıdır. Bu kaynağın silahlanmaya ayrılması ve hangi ülkelerden silahların tedarik edileceği stratejik bir tercih olmuştur. Emirlikler özellikle ABD ve Batı Avrupa ülkelerinden silah sistemleri tedarik ederek bu ülkelerle güvenlik işbirliklerini uzatmaya çalışmışlardır. Daha ucuz silah sistemleri farklı ülkelerden tedarik edilebilecekken ABD ve Batılı ülkelerden pahalı ve yüksek teknolojili silahların alınmasının temel nedeni, güvenlik garantilerinin en iyi bu ülkelerden sağlanacak olmasıdır. Silah sistemlerinin tedariki belirli prosedürler içermektedir. Şöyle ki, alınan silahlar hemen teslim edilmemekte, belli eğitim süreçlerine tabi olunmakta ve silahların bakım, onarım ve yedek parça gereksinimleri alıcı ülkeyle uzun yıllar ilişki geliştirilmesine neden olmaktadır.⁵¹⁵ Dolayısıyla Körfez emirlikleri silah tedarik programlarıyla ABD ve Batı Avrupa ülkeleriyle olan güvenlik ve askeri işbirliğini uzatmaya çalıştıkları yorumu yapılabilir. Aşağıdaki grafiklerde

---

⁵¹⁴ Ortadoğu'daki silahlanmayı etkileyen dinamikleri 2011 Arap ayaklanmaları sonrasında tedarikçi ve alıcı ülkeler bağlamında inceleyen bir çalışma olarak bk. Ferhat Pirinççi, "Ortadoğu'da Silahlanmayı Etkileyen Dinamikler: Arap Baharında Alıcılar Ve Tedarikçiler", *International Journal of Social Inquiry*, Vol.11, No.2 (2018) ss.287-309.

⁵¹⁵ Ferhat Pirinççi, *Silahlanma ve Savaş: Orta Doğu'daki Silahlanma Girişimlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkisi (Soğuk Savaş Dönemi)*, Bursa: Dora Yayınları, 2010, s. 113-114.

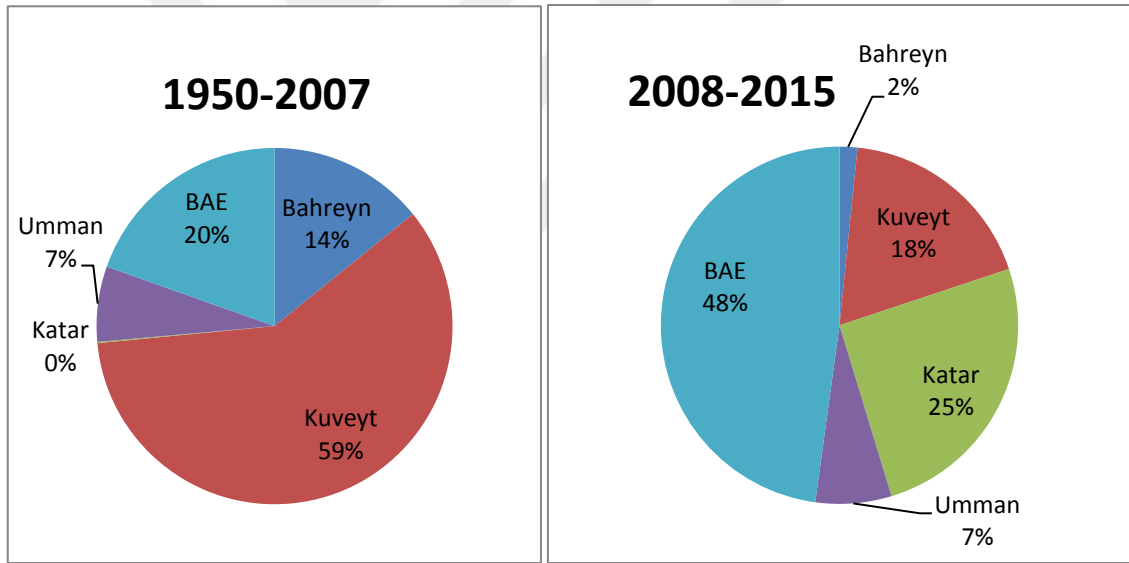
Körfez emirliklerinin 1996-2015 yılları arasındaki silah satın aldığı tedarikçilerin oranı ayrı ayrı verilmektedir.⁵¹⁶

Şekil 3.Körfez Emirliklerinin Silah Tedarikçilerinin Dağılımı (1996-2015)

⁵¹⁶ Grafiklerdeki veriler için yararlanılan kaynaklar: Richard F. Grimmett, “Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1996-2003”, **CRS Report for Congress**, 26 August 2004, s.50; Richard F. Grimmett and Paul K. Kerr, “Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2004-2011”, **CRS Report for Congress**, 24 August 2012, s.44-45; Catherine A. Theohary, “Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2008-2015”, **CRS Report for Congress**, 19 December 2016, s.37.

Körfez emirlikleri arasında silah tedarikçileri açısından farklılıklar mevcuttur. ABD, Körfez emirliklerin en büyük silah tedarikçisi durumundadır. Sonrasında Fransa⁵¹⁷, İngiltere, Rusya, Çin ve diğerleri gelmektedir.⁵¹⁸ Emirliklerin 1996-2015 yılları arasındaki toplam silah alımlarının %55'i ABD, %33'ü Batı Avrupa devletleri, %7'si diğer Avrupa devletleri, %2'si Rusya, %1'i Çin ve %2'si diğer devletler ile gerçekleşmiştir.⁵¹⁹ Körfez emirliklerinin ABD'den silah sistemleri satın almaları dış güvenlik koruması sağlamalarının bir çabası olarak değerlendirilebilir. Silah satın alınması yoluyla büyük devletlerin koruması altına girerek ikili ilişkilerin seviyesini geliştirmeyi hedeflemektedirler.⁵²⁰ Aşağıda karşılaştırma olması bakımından, Körfez emirliklerinin ABD ile olan silah satış anlaşmalarının oranları 1950-2007 ve 2008-2015 yılları referans alınarak verilmektedir.

Şekil 4. ABD'nin Körfez Emirliklerine Toplam Silah Satışlarının Dağılımı

Kaynak: "Foreign Military Sales, Foreign Military Construction Sales And Other Security Cooperation Historical Facts", *Defence Security Cooperation Agency*, 30 September 2015, http://www.dsca.mil/sites/default/files/historical_facts_book_30_september_2015.pdf (2 Mart 2020).

⁵¹⁷ Körfez emirlikleri 1981'den beri Fransa'dan silah sistemleri almaktadır. bk. Kechichian, s.861.

⁵¹⁸ Czulda, s.56-57.

⁵¹⁹ Verilerin elde edildiği kaynaklar için 517. dipnota bakınız.

⁵²⁰ Saïdy, *Qatari-US Military Relations...*, s.9.

Katar'ın bağımsızlığından bu yana silah tedarik politikası üç büyük tedarikçi ile gelişmiştir. Bunlar İngiltere, Fransa ve ABD'dir.⁵²¹ Katar 1970'lerde askeri ihtiyaçlarının çoğunu Birleşik Krallık'tan tedarik etmiştir. 1980'lerde Fransa Katar'ın silah envanterinin %80'ini sağlamıştır. Ayrıca 1990'larda da modernizasyon programının çoğu Fransız şirketlere gitmiştir.⁵²² 1980'lerin sonunda Katar ABD yapımı Stinger uçaksavar füzelerini satın almak istese de ABD'nin buna yanaşmaması ikili ilişkilerdeki güveni kısmen zedelemiştir. Anlaşmazlık nedeniyle ekonomik ve askeri işbirliği dondurulmuş ve ABD Kongresi Katar'a silah satışını yasaklamıştır. Bu süreç 1991 Körfez Savaşı ile farklı bir yöne evrilmiştir.⁵²³ Katar, silah tedarikinde 2010'lardan sonra gelişmiş silah sistemlerine yönelerek ABD ile işbirliği sağlamaya çalışmıştır.

Umman, Challenger II tankları, Piranha zırhlı savaş araçları ve SEPECAT Jaguar yer saldırı jetleri gibi tedarik silahlarıyla Birleşik Krallık'ın geleneksel bir silah ortağıdır.⁵²⁴ Bahreyn ve Kuveyt ise büyük ölçüde ABD yapımı silah sistemlerini tercih etmektedir. Bununla birlikte Körfez emirlikleri son yıllarda silahlanma tedarik kaynaklarını çeşitlendirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin BAE hava kuvvetlerini hem Amerikan yapımı hem de Fransız yapımı savaş uçakları ile donatmaktadır.⁵²⁵ Körfez emirliklerinin silah tedariklerinin 2018'de yarısına yakını ABD kaynaklı iken diğer yarısı farklı ülkelerden gelmiştir.⁵²⁶

Özetle, Körfez emirliklerinin son on yılda aşırı silahlanma politikasının arka planında, ABD ve Batılı devletlerle yakın güvenlik ilişkileri geliştirerek onlardan güvenlik desteği sağlama çabası yatmaktadır. Alınan bazı silah sistemlerinin birbiriyle uyumlu ve çalışılabilir olmaması, tehdit algılanan devletlere karşı önemli bir caydırıcılık

⁵²¹ Robert Czulda, "Qatar's Defence Procurement", *Military Technology*, Vol.38, No.3 (2014), s.35. Saidy, *Qatar's Defense Policy...*, s.6.

⁵²² Saidy, *Qatari-US Military Relations...*, s.9.

⁵²³ Christopher M. Blanchard, "Qatar: Background and U.S. Relations." *CRS Report for Congress*, 5 May 2010, s.12.

⁵²⁴ Czulda, s.50.

⁵²⁵ Czulda, s.56.

⁵²⁶ Körfez emirliklerinin 2018'deki silah tedarikçi ülkeleri ve toplam silah alımlarının oranı şu şekildedir: ABD %49, Fransa %12, Kanada, %11, İngiltere %10, İtalya %6, Almanya %3, İspanya %2, Rusya %2, Türkiye %1, Çin %1, diğer Avrupa devletleri %1 ve diğer ülkeler %2. bk. Charles Forrester, "Gulf States' Defence Spending to Hit Record High", *IHS Markit*, 06 September 2018, <https://ihsmarkit.com/research-analysis/gulfstates-defence-spending-to-hit-record-high.html> (17 Şubat 2020).

oluşturmaması ve yeterli nitelikli askeri personele sahip olunmaması silahlanma politikasının ardındaki mantığın anlaşılmasında bu tür bir yorumu mümkün kılmaktadır.

4.2.2. İttifak Kurma

İttifaklar (*alliances*) üçüncü bir taraftan tehdit algılayan devletlerin benzer stratejik çıkarlarla bir araya gelerek korunmayı amaçladıkları bir birliktelik olarak değerlendirilebilir. Küçük devletler genellikle ittifaklara katılarak kendilerini potansiyel düşmanlardan korumayı ve istikrar sağlamayı amaçlarlar. Bu sayede ortaklarından siyasi destek ve askeri yardım alma garantileri elde ederler.⁵²⁷ İttifaklar aynı zamanda, potansiyel düşmanların saldırılarını caydırdığı gibi, müttefikler arasındaki ticareti ve ekonomik işbirliğini de artırmaktadır.⁵²⁸ Bu noktada küçük devletlerin ittifak politikalarının arka planında da benzer nedenlerin yattığı söylenebilir.

Realizmin önde gelen teorisyenlerinden biri olan Stephen Walt, “İttifakların Kökeni” adlı eserinde devletlerin sadece güç değişimlerine değil, aynı zamanda tehdit algılarına göre ittifak kurduğunu savunmuştur.⁵²⁹ Bu bağlamda bu alt başlıkta Körfez emirliklerinin ittifak kurmalarındaki temel nedenin, ikinci bölümde açıklanan tehdit algıları olduğu iddia edilmektedir. Bu tehditler iç ve dış olarak düşünülmelidir. Zira küçük devletlerin dış tehditlere karşı olduğu gibi, kendi rejimlerine yönelik iç tehditlere de karşı ittifak ilişkileri geliştirdiği gözlemlenmektedir.⁵³⁰

İttifakların çeşitli türleri söz konusudur. Örneğin Singer ve Small, üç ittifak biçimi olduğunu belirtir. Bunlar; bir devlet askeri saldırıya uğradığında diğer ittifak ortaklarının da askeri müdahalede bulunmasını içeren ‘savunma antlaşmaları’, herhangi bir ittifak ortağına karşı askeri eyleme başvurulmamasını içeren ‘saldırmazlık veya tarafsızlık antlaşmaları’ ve imzacı devletlerin bir kriz durumunda askeri etkileşimler de

⁵²⁷ Vaicenskaitė, s.11; Radoman, s.188. Küçük devletlerin ittifak davranışları hakkında geniş bilgi edinmek için bk., Erich Reiter ve Heinz Gärtner (drl.), **Small States and Alliances**, Heidelberg, New York: Physica-Verlag, 2001.

⁵²⁸ Thorhallsson and Steinsson, s.7. “Körfez İşbirliği Konseyi” alt başlığında bu konuya değinilecektir.

⁵²⁹ Walt, *The Origins of Alliances*, s.179. Walt’a göre, tehdit kavramı dört kategori içermektedir: toplam güç (*aggregate power*), coğrafi yakınlık (*geographic proximity*), saldırgan güç (*offensive power*) ve agresif niyetler (*aggressive intentions*). bk. Walt, *Alliance Formation...*, s.9.

⁵³⁰ Curtis R. Ryan, “Shifting Alliances and Shifting Theories in the Middle East”, *Shifting Global Politics and the Middle East* içinde (7-13), **The Project on Middle East Political Science Studies**, 34, March 2019, s.7; Tür ve Salık, s.16; Randall L. Schweller, “Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In”, **International Security**, Vol.19, No.1 (Summer, 1994), s.78-79.

dâhil olmak üzere danışma ve işbirliği yapmasını içeren ‘itilaf anlaşmaları’dır.⁵³¹ Rothstein küçük devletlerin iki tür ittifak davranışı olduğunu belirtir. İlki, başka devletlerle kurulan çok taraflı ittifak; ikincisi ise büyük bir devletle kurulan ikili ittifaktır.⁵³² Körfez emirlikleri özelinde bakıldığında gerek ikili ittifaklar gerekse çok taraflı ittifaklar yoluyla bölgesel güçlere ve tehditlere karşı güvenlik elde etmeye çalıştıkları görülmektedir.⁵³³ Bu çerçevede bu alt başlıkta, Körfez emirliklerinin KİK bünyesinde kurdukları çok-taraflı ittifak ve genel olarak ABD ile savunma anlaşmaları ve askeri üsler bağlamında kurdukları güvenlik ilişkileri konu edilecektir.

4.2.2.1. Körfez İşbirliği Konseyi

Körfez emirliklerinin dış dengeleme olarak da ifade edebileceğimiz ittifak stratejilerinin ilki Suudi Arabistan ile birlikte oluşturdukları Körfez İşbirliği Konseyi (*Gulf Cooperation Council*)’dir. Örgütün dış tehditlere karşı ortak bir savunma ağı sağlayacağı, ihtilafların birbirleri arasında düşmanlığa dönüşmesini önleyeceği ve bölgede istikrarı sağlayacağı düşünülmüştür.⁵³⁴ Kurulduğundan bu yana birçok alanda önemli ilerlemeler sağlayan KİK’in küçük devlet güvenlik stratejileri bağlamında Körfez emirliklerinin güvenliklerine ne tür etkilerde bulunduğu bu alt başlıkta kısaca ele alınırken, emirlikler arasında örgütün geleceğine dair görüş ve politika farklılıklarına da yer verilecektir.

KİK, İngilizlerin 1971’de bölgeden çekilmesi sonrası gelişen sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁵³⁵ Körfez emirlikleri çekilmesi sonrasında İngiliz güvenlik şemsiyesi olmadan hayatta nasıl kalacaklarına dair endişeye kapılmışlardır.⁵³⁶ Emirlikler İran ve Irak’ın bölgesel nüfuz mücadelesine karşı güvenliklerini sağlayabilmek için ortak bir güvenlik ittifakı kurmaları gerektiğinin farkında olarak, 1976’da Muskat’ta ortak bir güvenlik anlaşması yapmaya çalışmışlar, ancak

⁵³¹ David Singer and Melvin Small, “Formal Alliances, 1815–1939: A Quantitative Description”, *Journal of Peace Research*, Vol.3, No.1 (1966), ss.1-32. Aktaran: Saily, *Qatari-US Military Relations...*, s.4.

⁵³² Rothstein, s.116-127.

⁵³³ Ulrichsen, *Internal...*, s.40.

⁵³⁴ Peterson, *Defending Arabia*, s.171.

⁵³⁵ KİK’in geçmişi hakkında detaylı bilgi için bk. Emile A. Nakhleh, **The Gulf Cooperation Council: Policies, Problems and Prospects**, New York: Greenwood, 1986.

⁵³⁶ John E. Peterson, “Britain and State Formation in the Gulf: The Case of Abu Dhabi and Shaikh Zayid bin Khalifah”, **New Perspectives On Recording UAE History** içinde (207-214), Abu Dhabi: National Center for Documentation and Research, 2009, s.208.

anlaşmazlıklar nedeniyle 1981'e kadar görüş birliğine varamamışlardır. Bu noktada emirlikleri böyle bir ittifakı kurmaya yönelten nedenleri vurgulamakta fayda vardır.

1979 İran Devrimi, akabinde SSCB'nin Afganistan'ı işgali ve ertesi yıl başlayan İran-İrak Savaşı emirliklerin egemenliklerini sürdürebilmek için ortak bir güvenlik şemsiyesi altına girme çabalarına yol açmıştır.⁵³⁷ Savaşın kendi ülkelerine yayılmasını önlemek ve devrim ideolojisinin iç karışıklıklara sebep olmasının önüne geçmek tüm emirliklerin ortak çıkarları olmuştur.⁵³⁸ Bu noktada KİK hem İran ve Irak, hem de SSCB'den kaynaklanan tehditlere karşı tasarlanmış bir dengeleme stratejisi olarak görülebilir.

4 Şubat 1981'de, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Umman, BAE ve Suudi Arabistan dışişleri bakanları KİK tüzüğünü hazırlamak için Riyad'da bir araya gelmiş ve belge 25 Mayıs 1981'de Abu Dabi'de tüm devlet başkanları tarafından imzalanmıştır. KİK'in kuruluş bildirgesinde belirtilen ifadeler siyasi ve askeri bir ittifaktan ziyade ekonomik konularla ilgili işbirliği ve entegrasyonu vurgulamaktadır. Bu ifadeler, aslında belgenin dikkatlice tasarlandığını göstermektedir.⁵³⁹ Zira emirlikler örgütün Irak ve İran'a karşı kurulduğunu göstermemek için sosyo-ekonomik niteliği üzerine odaklanmışlardır.⁵⁴⁰ Nitekim KİK'in kuruluşundaki tartışmalarda Umman örgütün İran karşıtı bir görünüm almaması konusunda uyarılarda bulunmuştur.⁵⁴¹ Buna rağmen Irak, örgütü Körfez bölgesindeki etkisini azaltmak için kurulmuş bir araç olarak görürken; İran örgütü genel olarak Batı ve özellikle ABD tarafından yönlendirilen İran karşıtı bir ittifak olarak algılamıştır.⁵⁴²

Konseyn hedefleri arasında; üye devletler arasında birliği sağlamak için tüm alanlarda eşgüdüm, bütünleşme ve bağlantı kurmak, çeşitli alanlarda halklar arasında hâkim olan işbirlikleri, bağları ve kapsamaları derinleştirmek ve güçlendirmek, ekonomik ve mali işler, ticaret, gümrük ve iletişim, eğitim ve kültür, sosyal ve sağlık

---

⁵³⁷ Peterson, *Defending Arabia*, s.171; Çetinoğlu, s.103.

⁵³⁸ Priess, s.152.

⁵³⁹ Hellyer, s.167.

⁵⁴⁰ Bojarczyk, s.72.

⁵⁴¹ Sherwood, s.12.

⁵⁴² Kechichian, s.880.

işler, medya ve turizm gibi çeşitli alanlarda ortak düzenlemeler yapmak olduğu belirtilmiştir.⁵⁴³

KİK'in organizasyon yapısı Tüzük'te tanımlanmış ve şimdiye kadar küçük değişiklikler ile korunmuştur. Karar alma organı altı devletin emirlerinden oluşan ve yılda en az bir defa toplanan Yüksek Kurul'dur. Ayrıca anlaşmazlıklar için her devletten beşer kişi olmak üzere 30 üyeli bir Uyuşmazlık Çözüm Komisyonu bulunmaktadır. Ayrıntılı konular her üç ayda bir toplanan Bakanlar Konseyi'nde görüşülmektedir. Örgütün Sekreteryası Riyad'da bulunmaktadır.⁵⁴⁴ Örgüt diğer devletlerle ve bölgesel örgütlerle ekonomik anlaşmaların müzakere edilmesi ve bölgesel güvenlik meselelerinde ortak diplomatik platformlar oluşturulması da dâhil olmak üzere bir dizi alanda üye devletler adına hareket etme yetkisine sahiptir.⁵⁴⁵

KİK'in temel hedefi, üyelerin siyasi entegrasyonundan ziyade, bölgesel ve uluslararası gelişmelerin ortaya koyduğu dış zorluklara karşı işbirliği ve ortak politikalar sağlamak olmuştur. Emirlikler sıkı bir koordinasyona girmek ve politikalarını birleştirmek yerine, ortak çıkarları için bir araya gelmektedirler. Bununla birlikte, ortak güvenlik alanında önemli bir işbirliği seviyesi elde edilmiştir.⁵⁴⁶ Örgütün kurulmasından sonra KİK üyeleri ortak eğitim, silah sistemleri ve komuta organizasyonuna yaklaşık 20,6 milyar dolar harcamaya karar vermişlerdir.⁵⁴⁷

KİK bünyesinde kolektif bir savunma inşa etmenin ilk adımı olarak Kasım 1984'te 'Yarımada Kalkanı (*Peninsula Shield*)' gücünün oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ancak bu gücün, 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında etkin olmadığı görüldüğünden dolayı, sonrasında modernleştirilerek bir piyade tümenine dönüştürülmüştür. 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali, sonraki yıllarda üye ülkeler arasında askeri işbirliğini tetikleyen önemli bir neden olmuştur. Bu dönemde Kuveyt'i gelecekteki saldırganlıklara karşı korumak için Mısır ve Suriye'nin yardımıyla bir

⁵⁴³ "About GCC", *The Charter*, <https://www.gcc-sg.org/en-us/AboutGCC/Pages/Primarylaw.aspx> (11 Şubat 2020).

⁵⁴⁴ Bojarczyk, s.72.

⁵⁴⁵ Ehteshami, *GCC Foreign Policy...*, s.13.

⁵⁴⁶ Bojarczyk, s.80-81

⁵⁴⁷ Joseph A. Kechichian, *Oman and the World: The Emergence of an Independent Foreign Policy*, Santa Monica: RAND, 1995, s.117-18.

güvenlik gücü kurulması gündeme gelmiştir.⁵⁴⁸ Mart 1991’de Suriye ve Mısır ile askeri ittifaklar kurma yönündeki ‘Şam Deklarasyonu’ açıklanmış, ancak pratikte bu fikir hayata geçirilmemiştir.⁵⁴⁹

KİK ülkeleri Aralık 2000’de 21. KİK zirvesinde çok taraflı bir savunma anlaşması imzalamışlardır. Buna göre, bir üye devlete karşı herhangi bir saldırının bütün KİK ülkelerine karşı bir saldırı olarak görüleceği ilkesi kabul edilmiştir.⁵⁵⁰ Bu süreçte, Ortak Savunma Konseyi ve Askeri Komite kurulmuştur. 2001’de ortak bir hava savunma projesi başlatılmıştır. KİK devletleri her iki yılda bir üyelerinden birinin topraklarında askeri tatbikatlar düzenlemektedir. BAE, KİK üyelerinin askerleri için bir eğitim üssü kurmuştur. Ayrıca ABD’nin yardımıyla ‘Al Bateen Üssü’nde balistik füze savunma eğitimi için merkez oluşturulmuştur. 2006’da Suudiler Riyad’da ortak komuta altında üye devletlerin topraklarına dağılmış 22.000 kişilik bir hızlı savunma gücü oluşturma planını gündeme getirmişlerdir.⁵⁵¹ Son yıllarda birleşmiş bir KİK askeri komitesine ilişkin fikirler ileri sürülmüştür. KİK genelinde bir polis gücü olarak Abu Dabi merkezli ‘GCC-Pol’, Bahreyn’de ortak bir deniz gücü ve Riyad merkezli 100.000 kişilik bir askeri kuvvet oluşturulması planlanmıştır.⁵⁵²

KİK bünyesinde ortak güvenlik politikalarını koordine etmeye çalışan çeşitli uzmanlık komiteleri vardır. Üye devletler terörle mücadele, sivil savunma, nükleer ve radyoaktif risklere karşı, uyuşturucu kontrolü alanında, ceza soruşturması ve soruşturmaları, trafik alanında, sınır muhafızları ve sahil güvenliklerinde, güvenlik konularında ve teknik eğitim konularında işbirliği yapmaktadırlar.⁵⁵³ Üyeler Kasım 2012’de İç Güvenlik Pakti’ni imzalamışlardır. Buna göre, her üye ülke diğer üyelere karşı işlenen suçlara, terör ve siyasi muhalefetle bağlantılı vatandaşlara ve gruplara karşı yasal işlem yapmakla yetkilendirilmiştir.⁵⁵⁴

---

⁵⁴⁸ Çetinoğlu, s.103.

⁵⁴⁹ Roberts, *Qatar’s Strained...*, s.30; Szalai, s.219.

⁵⁵⁰ Bianco, s.5.

⁵⁵¹ Czulda, s.52.

⁵⁵² Roberts, *Qatar’s Strained...*, s.30.

⁵⁵³ Bojarczyk, s.80-81.

⁵⁵⁴ Bianco, s.6.

Körfez emirliklerinden Kuveyt, Katar, Bahreyn ve BAE, NATO⁵⁵⁵ ile ikili ilişkileri teşvik etmek ve pratik işbirliği yoluyla güvenlik ve istikrarı artırmak için Haziran 2004'te İstanbul İşbirliği Girişimi (*Istanbul Cooperation Initiative*)'nde yer almışlardır.⁵⁵⁶ Girişim NATO ve KİK ülkeleri arasında altı alanda işbirliğini genişletmeyi hedeflemiştir. Bunlar savunma reformu, askeri işbirliği, terörle mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasını önleme, sınır güvenliği ve acil kriz planlamasıdır.⁵⁵⁷ İİG, KİK ile askeri bağlar aracılığıyla siyasi işbirliği kurmaya çalışmış, ancak Körfez ülkelerinin uyum eksikliği nedeniyle başarılı olamamıştır. Başlangıçta Körfez savunma harcamalarının o zaman yaklaşık %70'ini oluşturan Suudi Arabistan ile Umman'ın İİG'ye katılmamaları bunun nedenidir. Umman İran karşıtı olarak algılanan bir girişime katılmakta isteksiz olmuştur. Suudi Arabistan ise bölgesel hegemon olma arzusuyla NATO ile olan ilişkilerini çok taraflı yerine ikili ilişkilerle sınırlı tutmayı amaçlamıştır.⁵⁵⁸

2000'li yıllara kadar, KİK devletlerinin dış politikadaki bazı farklılıklara rağmen temel konular etrafında birleşmeleri nispeten daha kolay olmuştur. İran ile adalar anlaşmazlığı konusunda emirliklerin BAE'nin tarafında yer almaları buna örnek verilebilir.⁵⁵⁹ Ancak son zamanlarda örgüt içerisinde bölünmeler meydana gelmiştir. Umman ile Katar bölgede İran ve Türkiye ile yakın bağlantılar içindeyken, Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE ayrı bir blok halinde hareket etmektedir. Bu durum KİK bünyesinde entegrasyon sürecinin olumsuz etkilendiğini gösterir.⁵⁶⁰ Konseyde son yıllarda yaşanan çatlaklar, İran karşısında birleşik bir blok olarak hareket etme

---

⁵⁵⁵ 2011 Arap ayaklanmalarının NATO'nun Ortadoğu bölgesine yönelik politikalarındaki etkileri hakkında detaylı bilgi için bk. Selin M. Bölme, "The Impact of the Arab Spring on NATO's Policy towards the Middle East", Jülide Karakoç and Duygu Ersoy (Ed.), **New Actors and Issues in the Post-Arab Uprisings Period** içinde (119-145), Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2016.

⁵⁵⁶ NATO 2001'de Afganistan ve 2003'te Irak'ta bazı üyelerinin asker konuşlandırmasından bu yana Körfez bölgesiyle yakından ilgilenmiştir. Körfez'de nükleer silahların yayılması, terörizm ve başarısız devlet örnekleri NATO'nun stratejik açıdan bölgeye yönelmesine neden olmuştur. bk. Saul Kelly And Gareth Stansfield, "Britain, the United Arab Emirates and the Defence of the Gulf Revisited", **International Affairs**, Vol.89, No.5 (2013), s.1207.

⁵⁵⁷ "Istanbul Cooperation Initiative (ICI)", *NATO*, 5 December 2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_58787.htm? (20 Şubat 2020).

⁵⁵⁸ Kelly and Stansfield, s.1208.

⁵⁵⁹ Ehteshami, *GCC Foreign Policy...*, s.18-19.

⁵⁶⁰ Colombo s.67.

kabiliyetini zayıflatmıştır. Bununla birlikte her emirlik İran'dan algılanan tehditlere karşı farklı şekillerde korunmaya çalışmışlardır.⁵⁶¹

KİK ülkeleri arasında politik işbirliği ve kısmi entegrasyon sağlanmış olsa da, Suudi Arabistan'ın gerek örgütte gerekse bölgede hegemon olma çabaları emirlikler tarafından genellikle olumsuz karşılanmıştır.⁵⁶² Körfez emirliklerinin Suudi hegemonyasından kaynaklanan bölgesel anlaşmazlıkları, ekonomik entegrasyonun gerisinde kalan güvenlik işbirliği yolunda ilerlemeyi engellemiştir. Suudi Arabistan'ın, KİK'i yekvücut bir varlık haline getirme ve Ürdün ile Fas'ı birliğe katma girişimleri,⁵⁶³ Bahreyn haricinde diğer emirliklerin muhalefeti nedeniyle başarısız kalmıştır.⁵⁶⁴ Mayıs 2012'de 'Riyad Deklarasyonu' ile Suudi Arabistan ve Bahreyn, diğer dört üyenin muhalefetine rağmen daha yakın bir siyasi ve askeri birlik oluşturma planına yakın durmuşlardır.⁵⁶⁵ Umman Dışişleri Bakanı Yusuf b. Alevi ise Aralık 2011'de Suudi Kralı Abdullah'ın gündeme getirdiği KİK'i birlik haline getirme önerisine karşı olduklarını, gerçekleştiği takdirde bunun parçası olmayacaklarını ifade etmiştir.⁵⁶⁶ Bu örnek KİK ülkeleri arasındaki derin bölünmeyi göstermektedir.

2011 Arap ayaklanmaları KİK ittifakını derinden etkilemiştir. Üye devletler kendilerini farklı kulvarlarda hareket ederken bulmuşlardır. Bölgesel değişikliklerden kaynaklanan karmaşık dinamikler KİK ülkeleri arasındaki birlikteliği bölmüştür.⁵⁶⁷ Bununla birlikte, KİK ülkeleri ayaklanmalar sırasında olası bir değişimin domino etkisi yaratmasını önlemek için Umman ve Bahreyn'de yaşanan protestolara karşı rejimleri desteklemişlerdir. İki ülkeye 10 milyar dolarlık kredi paketleri tahsis edilmiştir. Umman'daki süreç diğer ülkelere nazaran daha az şiddetli ve yöneticiler tarafından başarıyla yönetilmiştir. Zira Sultan Kâbus protestolara hemen reformlarla karşılık vermiş ve şiddet eylemlerinin yaşanmasını önlemiştir. Buna karşın Bahreyn'de durum

---

⁵⁶¹ Guzansky, s.113.

⁵⁶² Peterson, *Defending Arabia*, s.191.

⁵⁶³ Suudi Arabistan, Ürdün ile Fas'ı KİK'e katılmaya yönelik daveti coğrafi yakınlıktan ziyade siyasi yakınlığa dayalıdır ve konsey içerisindeki dengeyi ve kimliği bozacak bir niteliğe sahiptir. bk. Cerioli, s.306.

⁵⁶⁴ Guzansky, s.119; Roberts, *Qatar's Strained...*, s.30.

⁵⁶⁵ Zoltan Barany, "The Bahrain Defence Force: The Monarchy's Second-to Last Line of Defense", *CSIS*, 9 December 2016, s.23.

⁵⁶⁶ "Oman will withdraw from GCC if a union is formed: foreign minister", *The National*, 7 December 2013, <https://www.thenational.ae/world/oman-will-withdraw-from-gcc-if-a-union-is-formed-foreign-minister-1.314873> (11 Şubat 2020); Colombo, s.66; Bianco, s.6.

⁵⁶⁷ Ehteshami, *GCC Foreign Policy...*, s.20.

gittikçe kötüleşmiş ve KİK ülkeleri ‘Yarımada Kalkanı’ gücüyle Bahreyn’e müdahalede bulunmuş ve muhalefeti bastırmışlardır.⁵⁶⁸ KİK’in örgüt olarak sağladığı siyasi, askeri ve finansal destek, el-Halife rejiminin 2011 Arap ayaklanmalarındaki krizi yönetmesinde etkili olmuştur.⁵⁶⁹

KİK’te son dönemin en büyük krizi, Temmuz 2017’de Katar’a uygulaması için iletilen 13 talep ve akabinde uygulanan ambargo ve boykot olmuştur. Bahreyn, BAE ve Suudi Arabistan Katar’ı terörizmi desteklemek ve kendi içişlerine karışarak rejimlerini tehdit etmekle suçlamışlardır. Katar’dan İran ile diplomatik ilişkilerini kesmesini, terör örgütlerini desteklemekten vazgeçmesini, Al Jazeera kanalını kapatmasını, Körfez devletleri ve Mısır’ın içişlerine karışmamasını, Türk askeri üssünü kapatmasını, Müslüman Kardeşler, Hamas, DAESH, el-Nusra gibi örgütlerle bağlantısını kesmesini vs. istemişlerdir.⁵⁷⁰ Katar ise bu talepleri kendi egemenlik haklarına yönelik bir saldırı olarak algılamıştır. Kuveyt müttefikleri arasında uzlaşma için arabuluculuk girişimlerinde bulunurken, Umman tarafsız bir pozisyon takınmıştır.⁵⁷¹ Bu süreçte Umman ve Kuveyt ilerleyen zamanlarda Katar’ın maruz kaldığı durumla karşılaşmaktan endişe etmektedirler.⁵⁷² Bu noktada 2017’deki krizin KİK bünyesinde derin çatlakların oluşmasına yol açtığı söylenebilir.

KİK’in temel başarılarına siyasi ve askeri düzeyden ziyade ekonomik düzeyde ulaşıldığına dikkat çekmek gerekir.⁵⁷³ KİK’in tüzüğünde belirtildiği gibi ekonomik entegrasyon ve koordinasyon KİK’in temel amaçları arasındadır. Emirlikler ortak zorlukların üstesinden gelmek ve küresel ekonomide çıkarlarını güvence altına alacak güçlü bir ekonomik blok oluşturmak istemişlerdir. Bu minvalde ‘Birleşik Ekonomik

---

⁵⁶⁸ “Siyasi ve Askeri Müdahaleler” alt başlığında ele alınacaktır.

⁵⁶⁹ Soltaninejad, s.136; Prasanta Kumar Pradhan, **Arab Spring and Sectarian Faultlines in West Asia: Bahrain, Yemen and Syria**, Institute for Defence Studies and Analyses, New Delhi: Pentagon Press, 2017, s.48-49.

⁵⁷⁰ “Qatar crisis: What you need to know”, *BBC News*, 19 Temmuz 2017, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40173757> (23 Mart 2020); "Arab states issue 13 demands to end Qatar-Gulf crisis", *Al Jazeera*, 12 Temmuz 2017, <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/arab-states-issue-list-demands-qatar-crisis-170623022133024.html> (23 Mart 2020).

⁵⁷¹ Ryan, s.11.

⁵⁷² Miller and Verhoeven, s.18.

⁵⁷³ Roger Owen gibi bazı yazarlar ekonomik entegrasyonu örgütün kurulmasındaki gerçek itici güç olarak görmüşlerdir. bk. Roger Owen, **State, Power and Politics and the Making of the Modern Middle East**, New York: Routledge, 1992. Bunu karşın bu çalışma örgütün Basra Körfezi’ndeki güvenlik kaygıları nedeniyle kurulduğunu iddia etmektedir. Zira üyeler arasında askeri işbirliği ve koordinasyon başından beri sıklıkla tartışılmıştır. bk. Priess, s.150.

Anlaşma' üyeler tarafından 1981'de imzalanmış ve 1990'lara kadar ekonomik hedefleri belirlemiştir. Gümrük birliği ve serbest ticaret bölgesinin kurulması, üyelerin uluslararası ekonomideki kaldıraç oranını artırmak için ortak bir müzakere gücünün oluşturulması, koordine edilmiş petrol politikaları ve ortak bir para birimi için çağrıda bulunan bu anlaşma, tüm üyeler için iddialı bir vizyon sunmuştur.⁵⁷⁴

2000'li yıllardaki petrol patlaması, bölgede ekonomik entegrasyon süreci başlatmak için uygun bir ortam sağlamıştır. Emirlikler gümrük birliği, ortak pazar ve son zamanlarda gündeme getirilen para birliği konusunda ekonomik bütünleşmenin önünü açan konuları uygulamaya çalışmışlardır. KİK ülkelerinin ekonomik koordinasyon girişimleri, ortak finansal projelerle karmaşık ve derin entegrasyon sürecine gitmiş ve bu da gümrük birliği ile tek bir ortak pazarın oluşmasına neden olmuştur. Gümrük birliğinin uygulanması, tek pazarın oluşturulması ve tek bir KİK para biriminin tanıtılması hala devam eden süreçlerdir.⁵⁷⁵ Bununla birlikte para birliği ve KİK Merkez Bankası'nın hangi ülkede olacağına dair tartışmaların söz konusu olduğunu belirtmekte fayda vardır. Umman 2007'de para birliğine karşı çıkarken,⁵⁷⁶ BAE ve Suudi Arabistan kurulması planlanan KİK Merkez Bankası'nın hangi ülke başkentinde olacağı konusunda ayrışma yaşamışlardır. Suudi yöneticiler Abu Dabi'de kurulmasını kabul etmediklerinden, BAE de gelecekteki Körfez Para Birliği'ne katılmayacağını ilan etmiştir.⁵⁷⁷

Neticede, bu alt başlıkta genel olarak belirtildiği gibi, Körfez emirlikleri temel olarak iç meselelere ve bölgesel dengeye odaklanan ortak güvenlik mekanizmaları kurmuşlar, ancak çıkar farklılıkları nedeniyle tutarlı bir güvenlik sistemi oluşturamamışlardır.⁵⁷⁸ Temelde 1979 İran Devrimi'nin ve 1980-88 Savaşı'nın etkilerinden korunmak için ABD'nin de teşvikiyle Suudi Arabistan liderliğinde bir araya gelmelerine rağmen örgüt, emirliklerin dış tehditlere karşı güvenlik sağlamasında nispeten etkisiz kalmıştır. Üyeler arasındaki çıkar farklılıkları, Körfez bölgesini kolektif olarak savunmalarını engelleyen ana etken olmuştur.

---

⁵⁷⁴ Steffen Hertog, "The GCC and Arab Economic Integration: A New Paradigm", *Middle East Policy*, Vol.14, No.1 (Spring 2007), s.52.

⁵⁷⁵ Bojarczyk, s.82.

⁵⁷⁶ Wakil, s.9; Peterson, *Oman Faces...*, s.114.

⁵⁷⁷ Miller and Verhoeven, s.14; Young, *The Emerging Interventionists...*, s.22.

⁵⁷⁸ Bojarczyk, s.80-81.

KİK'in NATO benzeri bir örgüt olmadığını söylemekte fayda vardır. Her ne kadar İran ve Irak'ın revizyonist politikalarına karşı onları dengelemeye dönük bir savunma ittifakı olarak düşünülmüş olsa da örgüt daha ziyade ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi konusunda başarılı olmuştur. Dış güvenlik sağlamaktan uzak olan örgüt, emirliklerin daha ziyade çeşitli alanlarda işbirliği geliştirerek iç tehditlere karşı güvenlik sağlamasında etkili olmuştur.

Suudi Arabistan'ın son yirmi yılda bölgede artan hâkimiyeti ve müdahaleci politikaları emirliklerin örgüt bünyesinde siyasi ve askeri bütünleşmesinin önünde engel olarak durmaktadır. Suudi yönetiminin Ortadoğu coğrafyasını kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirme çabası ve Katar da dâhil olmak üzere çeşitli ülkelerin içişlerine müdahalede bulunması Körfez ittifakının geleceği konusunda şüpheler uyandırmaktadır.

Örgütün bugüne kadar ayakta kalmasında etkili olan hususun, İran'dan algılanan tehdidin artan şekliyle devam etmesi olduğu kanaatindeyiz. Örgüt belirli güvenlik tehditlerine karşı tepki olarak oluşturulsa da bu tehditler azaldıkça ittifakın yıpranması daha olası görünmektedir.⁵⁷⁹ Nitekim 1990-91 Körfez Savaşı sonrasında örgütün üyeleri koruyamadığını ve askeri tehditlerle başa çıkamadığını görülünce, emirlikler örgüt içinde işbirliğini derinleştirmek için motivasyonlarını kaybetmiş; bunun yerine bir sonraki alt başlıkta belirtileceği üzere ABD gibi büyük devletler ile güvenlik anlaşmaları imzalamayı tercih etmişlerdir.⁵⁸⁰ Bu noktada küçük devlet güvenlik politikalarında çokça önemsenen ittifak kurma stratejisinin Körfez emirlikleri bağlamında KİK bünyesinde bir bölgesel güç ve diğer küçük devletlerden oluşan çoklu bir ittifak yapısıyla şekillendiğini, ancak bu ittifakın dış tehditlere karşı güvenlik sağlamaktan çok, iç tehditlere karşı ve ekonomik ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesinde etkili olduğunu söylemek gerekir.

4.2.2.2. İkili İttifaklar

Küçük devletler hayatta kalabilmek için genellikle büyük devletlerle yakın ilişkiler geliştirerek onlardan güvenlik garantileri sağlamaya çalışırlar. Nitekim

---

⁵⁷⁹ Çetinoğlu, s.94.

⁵⁸⁰ Çetinoğlu, s.103; Bojarczyk, s.81.

Rothstein, küçük bir devletin kendi yeteneklerini kullanarak güvenlik elde edemeyeceğini ve temel olarak başkalarının yardımına güvenmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁸¹ Küçüklükleri, güvenlik açıklıkları, istikrarsız bir bölgede bulunmaları ve stratejik derinliklerinin olmayışı nedeniyle Körfez emirlikleri, ne ulusal silahlı kuvvetlerinin ne de KİK'in kendi güvenlikleri için yeterli olmadığının farkında olarak, büyük devletlerle ilişkiler geliştirmeye çalışmışlardır. Bu noktada 1971'de İngilizlerin bölgeden çekilmesi sonrası onlara güvenlik garantileri sağlayabilecek aktör olarak ABD ön plana çıkmıştır.⁵⁸²

Bazı yazarlar, geleneksel ittifak stratejisinin büyük devletlerin eylemlerini açıklamak için geliştirildiğini öne sürerek, küçük devletlerin barınak stratejisi (*shelter strategy*) geliştirdiklerini öne sürmektedir.⁵⁸³ Buna göre küçük devletler, kendilerini güvenlik tehditlerinden ve düşmanca bir uluslararası ortamdan korumak için daha büyük devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan siyasi, ekonomik ve toplumsal barınak ararlar.⁵⁸⁴ Siyasi barınak, başka bir devlet veya uluslararası bir örgüt tarafından diplomatik veya askeri destek anlamına gelir. Siyasi barınak yoluyla, küçük devletler hayatta kalmaları için gereken temelleri güvence altına alırken, aynı zamanda uluslararası arenadaki daha geniş konuları etkileme kabiliyetine de ulaşmaktadır.⁵⁸⁵ Bu noktada, Körfez emirliklerinin ABD ile olan ittifakları siyasi ve askeri barınak çerçevesinde anlaşılabilir.

ABD ile Körfez emirliklerinin güvenlik işbirliği İran-İrak Savaşı'nda başlamakla birlikte esasında 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası gelişmiştir.⁵⁸⁶ Gregory Gause, Körfez emirliklerinin 1990'lara kadar ABD'yi savunmaya gelebilecek kadar yakın, ancak bölgeye müdahil olamayacak kadar uzak tutmak istediklerini belirtir.⁵⁸⁷ Kuveyt'in işgali, Körfez emirliklerine güvenliklerini yalnız başlarına

---

⁵⁸¹ Rothstein, s.29.

⁵⁸² Czulda, s.54; Bojarczyk, s.78; Saidy, *Qatari-US Military Relations...*, s.2; Kelly and Stansfield, s.1216.

⁵⁸³ bk. Alyson J. K. Bailes, Bradley A. Thayer, Baldur Thorhallsson, "Alliance Theory And Alliance 'Shelter': The Complexities Of Small State Alliance Behavior", **Third World Thematics: A TWQ Journal**, Vol.1 (2016), ss.9-26.

⁵⁸⁴ Thorhallsson, *Studying Small States...*, s.26-27.

⁵⁸⁵ Thorhallsson, *Studying Small States...*, s.27.

⁵⁸⁶ Vakil, s.5.

⁵⁸⁷ Gregory Gause, III, **The International Relations of the Persian Gulf**, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s.127-128.

sağlayamadığını ve egemenliklerini kaybedebileceklerini gösterdiği gibi, KİK bünyesinde kolektif stratejilerinin de başarısızlığa uğradığını göstermiştir. Bunun bir sonucu olarak emirlikler, yeni bölgesel düzende güvenlik stratejilerini yeniden düzenlemeye çalışmışlardır. Bu noktada Batılı büyük devletlerle ilişkilerin bölgesel tehditleri nispeten caydıracağını düşünmüşlerdir.⁵⁸⁸

Körfez savaşları ve Ortadoğu'daki siyasi ve toplumsal krizlerin neticesinde ABD'den güvenlik garantileri elde etme, Körfez emirlikleri için stratejik bir öncelik haline gelmiştir. Zira ABD'nin süper güç olarak askeri varlığı bölgede istikrarı sağlayabilecek yeterliliğe ve inandırıcılığa sahiptir.⁵⁸⁹ Körfez emirliklerinin ABD ile güvenlik ilişkileri dört sütuna dayanmaktadır. Bunlar; ikili savunma anlaşmaları, askeri üslerin kullanımı, silah satışları ve karşılıklı askeri temaslar olarak düşünülebilir.⁵⁹⁰ Silah satışları aşırı silahlanma alt başlığında açıklandığından bu kısımda değinilmeyecektir. Bu alt başlıkta savunma anlaşmalarının ve askeri üslerin, Körfez emirliklerinin ABD ile olan ikili güvenlik ilişkilerinde ne tür etkilerde bulunduğu üzerinde durulacaktır.

Körfez emirlikleri 1980'ler ve 1990'larda bölgesel güçlerden algıladıkları tehditler nedeniyle ABD'yle yakın bir askeri işbirliği arayışına girmişlerdir.⁵⁹¹ Bu noktada ABD ile bir dizi savunma anlaşmaları imzalamışlardır. İlk defa 1980'de ABD ile Umman savunma anlaşması imzalamıştır. Sonrasında Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle 1990'da Bahreyn, 1991'de Kuveyt ve 1992'de Katar ve 1994'te BAE, ABD ile savunma anlaşmaları imzalamışlardır. Körfez emirlikleriyle ayrı ayrı imzalanan bu anlaşmaların içerikleri ve özellikleri birbiriyle örtüşmektedir. Bu anlaşmalar ile emirlikler güvenlik garantileri elde ederken, ABD de Basra Körfezi'nde askeri üsler sayesinde stratejik hedeflere konuşlanarak bölgeye yerleşmiştir.⁵⁹²

---

⁵⁸⁸ Emma Soubrier, "Global And Regional Crises, Empowered Gulf Rivals, and The Evolving Paradigm Of Regional Security", *Shifting Global Politics and the Middle East* içinde (63-66), **The Project on Middle East Political Science Studies**, 34, March 2019, s.64; Rosman-Stollman, s.191; Keith Smith, "Realist Foreign Policy Analysis with a Twist: The Persian Gulf Security Complex and the Rise and Fall of Dual Containment", **Foreign Policy Analysis**, 2014, s.8; Soltaninejad, s.127-128.

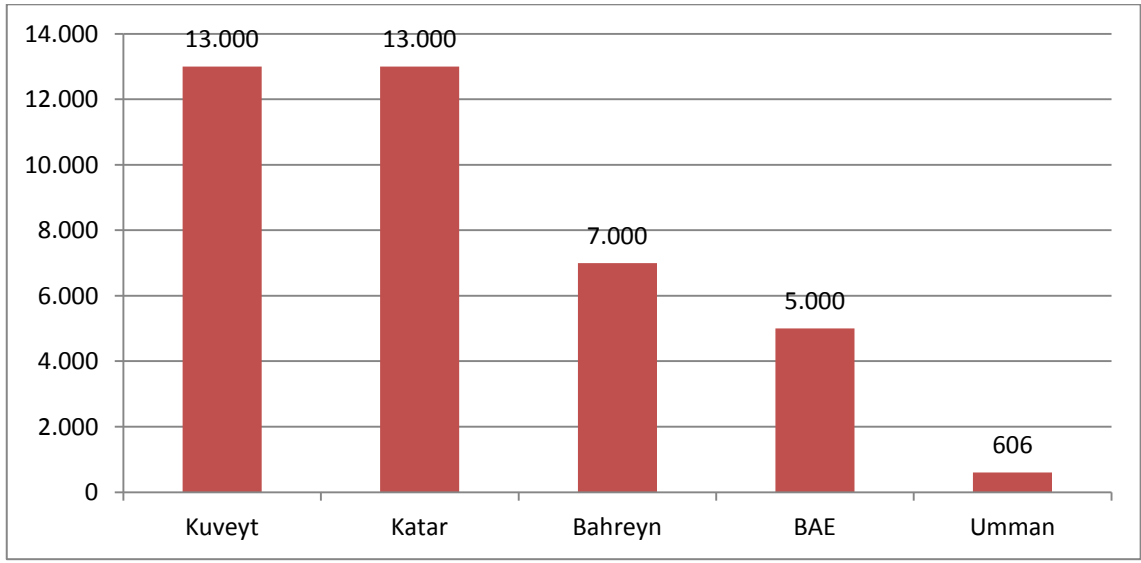
⁵⁸⁹ Ulrichsen, *Internal...*, s.44; Szalai, s.219. Mohammadzadeh, s.24.

⁵⁹⁰ Saïdy, *Qatari-US Military Relations...*, s.11.

⁵⁹¹ Ibish, s.22.

⁵⁹² Czulda, s.55; Saïdy, *Qatari-US Military Relations...*, s.5.

ABD'nin Körfez emirliklerine yönelik düzenli silah satışı, askeri teçhizat tedariki, eğitim programları ve askeri üsler tehdit oluşturan devletlere karşı caydırıcılık oluşturduğu gibi Körfez paralarının da ABD'ye akmasını sağlamıştır.⁵⁹³ Bu noktada ABD stratejik çıkarlarını güvence altına almak için Körfez'de düzenli kuvvet bulundurmakta ve bölgedeki otokratik rejimleri destekleme eğilimindedir.⁵⁹⁴ Aşağıdaki grafikte, son yıllarda ABD'nin Körfez emirliklerinde bulundurduğu asker sayısı verilmektedir.

Şekil 5. ABD'nin Körfez Emirliklerindeki Asker Sayısı (2020)

Kaynak: Rashaan Ayesh, "Where U.S. troops and military assets are deployed in the Middle East", *Axios*, 8 January 2020, <https://www.axios.com/where-us-troops-deployed-middle-east-5e96fdb2-c7ba-4f26-90b4-7bf452f83847.html> (31 Mart 2020).

Körfez emirliklerinin ABD ile güvenlik ilişkilerinin gelişmesinde askeri üsler ve tesisler önemli bir rol oynamıştır. ABD üsler vasıtasıyla Basra Körfezi'ndeki kontrolünü artırmış ve tehdit olarak görülen İran ile Irak'ı çevrelemiştir. Körfez'deki üsler herhangi bir saldırıya karşı koyabilmek için gelişmiş altyapı ve silah sistemleriyle donatılmıştır. Dolayısıyla emirlikler için bir güvenlik şemsiyesi oluşturmuşlardır.⁵⁹⁵

⁵⁹³ Guzansky, s.119.

⁵⁹⁴ O'Reilly and Renfro, s.140.

⁵⁹⁵ Sun, s.52.

Şekil 6. ABD'nin Basra Körfezi'ndeki Askeri Üs Noktaları

Kaynak: "Major Persian Gulf Military Facilities", <http://www.derechos.org/peace/syria/img/GulfMilit.jpg> (10 Nisan 2020).

1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası ABD Körfez bölgesine büyük bir askeri yığınak yapmış ve askeri üs ve tesisler inşa etmiştir. Bu dönemde üsler genellikle Suudi Arabistan ile Kuveyt'te yoğunlaşmıştır. ABD askerlerinin ve üslerin Suudi topraklarında yer alması radikal İslamcı terör örgütlerinin (el-Kaide) rejimleri gayrimeşrulaştırmaya yönelik bir argümanı olmasından dolayı, Suudi rejimi üslerin azaltılmasını önermiştir. Bu nedenle, 2001 sonrasında Bush yönetimi, askeri yığınağını Suudi topraklarından Körfez emirliklerinin topraklarına taşımıştır.⁵⁹⁶ Körfez'deki üsler zamanla 2003'te Saddam yönetimini devirmek ve Irak'ta savaş sonrası yeniden yapılanmayı sağlamak, İran'a karşı caydırıcılık oluşturmak ve Afganistan-Pakistan sınırındaki Taliban güçleriyle savaşmak gibi görevlerde bulunmuştur. Son yıllarda ABD'nin bölgedeki üsleri boyut olarak küçülmekte, coğrafi olarak genişlemekte,

⁵⁹⁶ Bunun bir diğer sebebi, 11 Eylül saldırıları sonrası ABD Kongresi ve kamuoyunda Suudi Arabistan'a yönelik eleştirilerin artmasıdır.

potansiyel düşman olarak görülen devletlere yaklaşmakta, manevra kabiliyeti güçlenmekte ve kademeli olarak birbirine bağlanmaktadır.⁵⁹⁷

Irak'ın 2 Ağustos 1990'da işgali sonrası Kuveyt, egemenliğini kaybetmekle yüzyüze kalmıştır. Bu nedenle ABD'nin yanı sıra BMGK daimi üyeleri olan Rusya,⁵⁹⁸ İngiltere ve Fransa ile güvenlik anlaşmaları imzalamıştır. Ancak o zamandan bu yana, güvenliği temelde ABD ile olan askeri ve siyasi ilişkilerine dayanmaktadır. Kuveyt 19 Eylül 1991'de ABD ile 10 yıllık bir savunma anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası aynı yıl yenilenmiştir. Anlaşma ile ortak askeri tatbikatlar, Kuveyt askeri personellerinin eğitimi, Kuveyt'e silah satışı, Kuveyt'teki askeri tesislere erişim gibi konularda mutabakat sağlanmıştır. Ayrıca anlaşmada Kuveyt'teki ABD güçlerinin kendi ülkelerinin yasalarına uymasını sağlayan bir Kuvvetler Statüsü Anlaşması (SOFA) yer almıştır.⁵⁹⁹

Kuveyt 2001'de Afganistan'daki Kalıcı Özgürlük Operasyonu'na yaklaşık 5,000 ABD askerine ev sahipliği yaparak katkı sağlamıştır. 2003'te de Bush yönetiminin Saddam yönetimini devirme kararını açıkça desteklemiş ve operasyona katkı sağlamıştır. Kuveyt'in operasyonlara söz konusu katkılarını takdir etmek amacıyla Bush, 1 Nisan 2004'te Kuveyt'i ABD'nin NATO dışı büyük müttefiki olarak tanımlamıştır.⁶⁰⁰ Günümüzde ABD, Kuveyt'te Ali es-Salim Hava Üssü, Şeyh Ahmed el-Cabir Hava Üssü, Camp Arifjan, Camp Buehring ve Camp Patriot üslerini kullanmaktadır.⁶⁰¹

---

⁵⁹⁷ Sun, s.47-48; Ed Blanche, "Getting smart: Gulf States paid dearly for US wonder weapons" *The Daily Star*, 5 September 2002, <https://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2002/Sep-05/18950-getting-smart-gcc-states-pay-dearly-for-american-wonder-weapons.ashx> (2 Nisan 2020); O'Reilly and Renfro, s.142.

⁵⁹⁸ Kuveyt ile Rusya arasında Ağustos 1993'te bir savunma anlaşması imzalanmıştır. Aynı yılın Aralık ayında iki ülke silahlı kuvvetleri 12 günlük ortak tatbikat düzenlemiştir. bk. Elena Melkumyan, "A Political History of Relations between Russia and the Gulf States", Research Paper, **Arab Center for Research and Policy Studies**, December 2015, s.8.

⁵⁹⁹ Katzman, *Kuwait: Post-Saddam...*; Anthony H. Cordesman, "Saudi Arabia, the US, and the Structure of Gulf Alliances", **Center for Strategic and International Studies**, 25 February 1999, s.57; Stephen Dagget and Gary J. Pagliano, "Persian Gulf War: US Costs and Allied Financial Contributions," **Congressional Research Service**, 21 September 1992, s.11-13.

⁶⁰⁰ Katzman, *Kuwait: Post-Saddam...*; Kenneth Katzman, "Kuwait: Governance, Security, and U.S. Policy", *Congressional Research Service*, 26 April 2018, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS21513.pdf>, s.9; The Gulf Security Architecture: Partnership With The Gulf Cooperation Council, *A Majority Staff Report Prepared For The Use Of The Committee On Foreign Relations United States Senate*, 112. Congress 2. Session, 19 June 2012, s.12.

⁶⁰¹ Matthew Wallin, "U.S. Military Bases and Facilities in the Middle East", **American Security Project**, Fact Sheet, June 2018.

Umman 1979 İnan Devrimi'nin akabinde ABD ile savunma anlaşması imzalayan ilk emirlik olmuştur. Uluslararası çevredeki gelişmeler ve bölgesel etkileri, Umman'ı ABD'ye daha da yaklaştırmıştır. 1970'lerde, SSCB ve Çin'in Zufar'daki isyancılara desteği ve İngiltere'nin bölgeden çekilme kararı, Umman'ı ABD ile ilişkilerini yoğunlaştırmaya teşvik eden etkenler olmuştur. 1980'lerde bölgedeki gelişmeler ve savaş nedeniyle Umman ABD ile olan ilişkisini kurumsallaştırmış ve iki ülke arasında 1981'de Tesisler Anlaşması imzalanmıştır.⁶⁰²

Umman, ABD ile İngiltere'ye tanker savaşları ile Körfez Savaşı sırasında keşif uçakları kullanmalarına izin vermiştir. İnan-İrak Savaşı'nda ABD kuvvetleri Umman'daki üssü deniz devriyesi ve tanker desteği için kullanmışlardır. Aynı şekilde, 1991 Körfez Savaşı ve 2001'de Afganistan'a yönelik operasyonlarda Umman'daki üsler kullanılmıştır. 2001'de Afganistan'a yönelik operasyonda Umman'a B-1 bombardıman uçağı dâhil kritik askeri teçhizatlar ve 4.000'den fazla ABD askeri yerleştirilmiştir. 2003'te Irak işgali sırasında Umman endişe duymasına rağmen ABD ve İngiltere'nin askeri üslerini kullanmasına sessizce izin vermiştir.⁶⁰³ RAFO Masirah, Muskat Uluslararası Havalimanı, RAFO Thumrait, el-Musenna Hava Üssü, Duqm Limanı, Salalah Limanı ABD'nin Umman'da kullandığı üslerdir.⁶⁰⁴

Katar, İngiltere ile güvenlik ilişkilerini devam ettirse de 1991 Körfez Savaşı sonrası büyük ölçüde ABD'nin güvenlik garantilerine dayanmıştır.⁶⁰⁵ 23 Haziran 1992'de ABD ile ikili savunma işbirliği anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma 2002 ve 2013 yıllarında yenilenmiştir.⁶⁰⁶ Anlaşma eğitim, teknik yardım, savunma ekipman ve malzeme temininin yanı sıra, askeri tesislerin ABD tarafından kullanımı gibi savunma faaliyetlerin birçok alanında işbirliğini içermektedir.⁶⁰⁷ Katar ile ABD silahlı kuvvetleri arasındaki etkileşim üç mekanizma ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar; ikili askeri

---

⁶⁰² Akseki, s.100.

⁶⁰³ John E. Peterson, "The United States and the Gulf: A Fraying Relationship." **Middle East Insight**, Vol.6, No.4 (1989), s.50; Cordesman, s.59; *The Gulf Security Architecture...*, s.19. Peterson, *Oman Faces...*, s.114-115; Kenneth Katzman, "Oman: Reform, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 8 March 2018, s.15; Sun, s.48.

⁶⁰⁴ Wallin, *U.S. Military Bases...*

⁶⁰⁵ Saïdy, *Qatari-US Military Relations...*, s.3.

⁶⁰⁶ Saïdy, *Qatari-US Military Relations...*, s.4; Cordesman, s.59.

⁶⁰⁷ Saïdy, *Qatari-US Military Relations...*, s.4.

atbikatlar, Katar askerlerinin de yer aldığı ABD-KİK askeri tatbikatları ve ABD'nin Körfez'deki askeri tatbikatlarıdır.⁶⁰⁸

Katar günümüzde stratejik bir üs olarak değerlendirilen el-Udeyd Hava Üssü'ne 1990'larda yaklaşık 1 milyar dolar yatırım yapmıştır. 2003 sonrasında Suudi Arabistan'daki Prens Sultan Hava Üssü'nde yer alan askeri teçhizatlar bu üsse nakledilmiştir. ABD bölgedeki birçok hava operasyonu için bu üssü kullanmıştır. Katar çoğunluğu el-Udeyd Hava Üssü'nde olmak üzere yaklaşık 13.000 ABD askerine ve ABD Merkezi Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM) ile Birleşik Hava ve Uzay Operasyon Merkezi (CAOC)'ne ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Camp es-Sayliya Üssü bölgede ABD askeri teçhizatı için en büyük depolama alanlarından biridir.⁶⁰⁹ Ocak 2018'de ilan edilen stratejik diyalog ile Katar ABD'yle olan savunma ve güvenlik işbirliğini genişletmeyi hedeflemektedir.⁶¹⁰

BAE de hem İran-Irak Savaşı hem de Körfez Savaşı'nda ABD ile yakın işbirliği içinde olmuştur. 1991 Körfez Savaşı sırasında operasyona toplamda 6,572 milyar dolar destek sağlamış ve kendi hava üssü ve limanlarını kullanmasına izin vermiştir.⁶¹¹ Sonrasında 23 Temmuz 1994'te ABD'nin kendi üslerine ve limanlarına erişimini sağlayan ve askeri teçhizatı kendi topraklarında önceden konumlandırmasına izin veren bir askeri işbirliği anlaşması imzalamıştır.⁶¹² BAE 1995'te Fransa, 1996'da İngiltere ve 1997'de Türkiye ile de karşılıklı savunma işbirliği anlaşmaları imzalayarak çeşitlendirmeye gitmiştir. Ancak bu devletler Körfez'deki dengenin korunmasını tek başlarına sağlayamadıklarından temelde ABD'nin güvenlik garantilerine bağlı kalmıştır.⁶¹³ 2013'te BAE askeri kaynakların entegrasyonunu geliştirmek için ABD ile Ortak Stratejik Askeri Diyalog kurmuştur. Katzman bunun BAE'ya olası saldırı

---

⁶⁰⁸ Saïdy, *Qatari-US Military Relations...*, s.7.

⁶⁰⁹ *The Gulf Security Architecture...*, s.15; Young, *The Emerging Interventionists...*, s.15; Wallin, *U.S. Military Bases...*; Saïdy, *Qatari-US Military Relations...*, s.6.

⁶¹⁰ Saïdy, *Qatar's Defense...*

⁶¹¹ Dagget and Pagliano, s.11-13. Foley, s.26.

⁶¹² Sadjadpour, s.15; Cordesman, s.62.

⁶¹³ Foley, s.33; Hellyer, s.176.

durumunda ABD ile BAE'nin nasıl karşılık vereceği konusunda ortaklaşa planlama içerdiğini belirtmektedir.⁶¹⁴

Günümüzde yaklaşık 5.000 ABD askerine ev sahipliği yapan BAE, tesislerin genişlemesi için yatırımlar yapmaya devam etmektedir. ABD savaş gemileri Jebel Ali Limanı'nı ziyaret etmekte ve ez-Zafra Hava Üssü'nde savaş uçakları bulunmaktadır. Dubai'deki Jebel Ali Limanı, bölgede uçak gemisi yanaşabilecek tek liman olma özelliğine sahip olduğundan ABD'nin askeri operasyonları için önemli hale gelmiştir. Ayrıca Füceyre'deki deniz üssü Hürmüz Boğazı'nın kapanma olasılığı durumunda operasyonlar için kritik konumdadır.⁶¹⁵

Bahreyn'in ABD ile olan güvenlik ilişkisi, bugünkü 5. Filonun öncüsü olan Ortadoğu Kuvvetleri'nin 1948'de kurulmasına dek uzanır. ABD donanması 1971'de bağımsızlığından sonra Bahreyn'de eski bir İngiliz üssünün bir kısmını kiralamıştır. 1990'lara kadar iki ülke askeri tesislerin kullanımı çerçevesinde güvenlik ilişkileri geliştirmekle birlikte, 22 Ekim 1991'de 10 yıllık bir savunma anlaşması imzalamışlardır. Anlaşma ile deniz ve hava limanlarına erişim imkânı artmış, mühimmat depolama izni verilmiş, ortak askeri eğitim ve tatbikatlar gibi imkânlar tanınmıştır. 1991 Körfez Savaşı sırasında Bahreyn 17.500 ABD askeri ile 250 savaş uçağına ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle Bush yönetimi tarafından NATO üyesi olmayan stratejik bir müttefik olarak tanımlanmıştır. Günümüzde Şeyh İsa Hava Üssü ile Muharrik Hava-Deniz Üssü ABD tarafından kullanılmaktadır.⁶¹⁶

Bahreyn 1979 İran Devrimi'nin akabinde gerçekleşen protestolar ve ayaklanmalar nedeniyle Suudi Arabistan ile 1982'de bir güvenlik anlaşması imzalayarak korunmaya çalışmıştır. Bölge genelinde Şii azınlıklar üzerinde artan İran etkisi, Bahreyn'in Suudi Arabistan'a giderek bağımlı olmasına neden olmuştur.⁶¹⁷ Suudi

⁶¹⁴ Katzman, *The United Arab Emirates...*, s.18.

⁶¹⁵ Foley, s.33; Katzman, *The United Arab Emirates...*, s.19; Wallin, *U.S. Military Bases...; The Gulf Security Architecture...*, s.17; Sun, s.57.

⁶¹⁶ Kenneth Katzman, "Bahrain: Reform, Security, and U.S. Policy", Report 95-1013 Washington, DC: **Congressional Research Service**, 29 December 2011, s.20-21; Cordesman, s.56; *The Gulf Security Architecture...*, s.14; Kenneth Katzman, "Bahrain: Reform, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**, 28 October 2016; Sun, s.48; Cordesman, s.56.

⁶¹⁷ Katarzyna Czornik, "Bahrain As The Area Of Saudi-Iranian Rivalry In The Second Decade Of The 21st Century", **Studia Politicae Universitatis Silesiensis**, Vol.19 (2017), s.188; Guzansky, s.116.

Arabistan'ın hidrokarbon kaynaklarının, rafinelerin ve petrol ihracat terminallerinin bulunduğu el-Ahsa vilayetinde yaşayan Şii toplulukların Bahreyn'deki rejiminin devrilmesi sonrası bundan etkilenecek ayaklanma başlatması veya bölgenin istikrarsızlaşması korkusu, iki ülke arasındaki siyasi ve askeri dayanışmanın en önemli nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶¹⁸

2011 ayaklanmaları ile Körfez emirliklerinden bazılarının ABD'ye olan güvenlerinde kopukluklar meydana gelmeye başlamıştır. Öncelikle ayaklanmalar süresince ABD yönetiminin “bekle-gör” yaklaşımı ve Libya, Suriye ve Mısır'daki tutarsız politikaları Körfez emirlikleri nezdinde güvensizliğin derinleşmesine neden olmuştur. İkinci olarak, ABD'nin odak noktası olarak Asya-Pasifik'e yönelmesi ve Ortadoğu bölgesinden çekilmeye yönelik stratejisi ikili ittifakları yeniden düşünmesine neden olmuş, bu da Körfez emirliklerini terk edilme endişesine sevk etmiştir. Üçüncü olarak, 2015'te İran ile ABD'nin P5+1 olarak nükleer anlaşma imzalaması İran'ın nüfuzunu artıracığı endişesiyle emirlikleri rahatsız etmiştir. Bu nedenle emirlikler son yıllarda yakın bölgesel güçlerle işbirliği geliştirmeye başlamışlardır.⁶¹⁹

Kuveyt Fransa ve İngiltere ile, Katar Fransa ve Türkiye ile, Bahreyn ve Umman İngiltere ile güvenlik işbirliği anlaşmaları yapmışlardır.⁶²⁰ BAE Fransa'nın Abu Dabi'de bir deniz ve hava üssü kurmasını kabul etmiş, Umman 2009'da Hindistan ile ortak hava savunma tatbikatları yapmaya başlamıştır.⁶²¹ Ayrıca Kuveyt ile Bangladeş ve Katar ile Hindistan savunma alanında işbirliği geliştirmektedir.⁶²² Katar 2014'te Türkiye ile bir savunma anlaşması imzalamış ve 2016'da Türkiye Körfez'deki ilk denizaşırı askeri üssünü resmen açmıştır.⁶²³ İngiltere de 1971 sonrasında ilk kalıcı deniz üssü için 2018'de Bahreyn'de HMS Jufair üssünü yeniden inşa etmiştir.⁶²⁴

Körfez emirliklerinin özellikle ABD tarafından terk edilme endişesi taşıdıklarında diğer büyük devletlerle ilişkiler geliştirerek güçlü bir müttefik bulma

⁶¹⁸ Nuruzzaman, s.370; Pradhan, s.44; Downs, s.212.

⁶¹⁹ Jean-Marc Rickli, “New alliances dynamics in the Gulf and their impact on the small GCC states”, **Third World Thematic**, Vol.1, No.1, s.8-9; Sun, s.54.

⁶²⁰ Rickli, s.8-9; *The Gulf Security Architecture...*, s.8.

⁶²¹ Çetinoğlu, s.107.

⁶²² Czulda, s.54.

⁶²³ Baabood, *Qatar's Resilience Strategy...*, s.10.

⁶²⁴ Barany, s.25.

eğilimleri küçük devlet davranışları açısından dikkat çekicidir. Bu noktada telaşa kapılmaları ve kendi güvenliklerini bir başka ‘büyük güç’ ile sağlamaya çalışmaları küçük devlet olma özelliğiyle doğrudan alakalıdır. Bununla birlikte diğer büyük güçlerle yapılan savunma anlaşmalarının ABD’nin yerini almayı değil, uzun vadede alternatif ortaklar oluşturmayı amaçladığı söylenebilir. Körfez emirlikleri gerek İngiltere ve Fransa gerekse diğer devletlerle güvenlik anlaşmaları yapsalar da kriz durumlarında muhtemel bir caydırıcılık oluşturmaları şüphelidir. Bu nedenle süper güç olarak görülen ABD ile olan güvenlik ilişkileri hâlen önem kazanmaktadır.⁶²⁵

4.2.3. Siyasi ve Askeri Müdahaleler

Küçük devletlerin güvenlik davranışları incelendiğinde diğer devletlerin içişlerine karışılmadığı ve askeri müdahalelerde bulunmaktan kaçınıldığı gözlemlenmektedir. Zira güvenlik açıklıkları ve yeterli güç kapasitelerine olmayışı küçük devletleri bu tür politikalardan sakındırır. Aksi taktirde küçük devletler geri döndürülemez zararlara uğrayabilirler. Hâlbuki, Körfez emirliklerinden Katar ve BAE’nin 2011 ayaklanmaları sonrası müdahaleci politikaları, küçük devletlerin daha büyük devletlerin çatısı altında bölgesel ve uluslararası siyasi istikrarsızlıklara karşı tepki gösterdiği yönündeki geleneksel görüşün yeniden değerlendirilmesini gerektirir. Zira her iki devlet de iç ve dış tehditlerden kaynaklanan güvenlik sorunlarına yanıt olarak, başka devletlerle birlikte askeri müdahalelerde bulunmuşlardır.⁶²⁶

2011’deki Arap ayaklanmaları sürecinde Katar ve BAE’nin politikalarını analiz edebilmek için öncelikle iki farklı müdahale biçimini birbirinden ayırmak gerekir. Bunlardan ilki uluslararası toplumda kabul görmek ve prestij elde etmeye yönelik çok uluslu operasyonlara dâhil olmaktır. Pek çok küçük devlet sembolik ve yükümlülüğü az olan bu tür operasyonlara katılarak statü elde etmeye çalışırlar. Örneğin İsveç, Danimarka ve Finlandiya kolektif güvenlik örgütlerinde ve uluslararası barışı koruma operasyonlarında yer alarak güvenilir bir aktör izlenimi çizerler. Bu aynı zamanda

---

⁶²⁵ Czulda, s.54; Florence Gaub, “From Doha with Love: Gulf Foreign Policy in Libya”, *The New Politics Of Intervention Of Gulf Arab States* içinde (52-58), **Middle East Centre**, Collected Papers, Vol.1, April 2015, s.53.

⁶²⁶ Khalid Almezaini, “The Transformation of UAE Foreign Policy Since 2011”, **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf**, Working Group Summary Report, 2017, Center for International and Regional Studies, Georgetown University in Qatar, Summary Report No.19, s.21.

onlara kendi başlarına sahip olamayacakları askeri tecrübe de sağlamaktadır.⁶²⁷ Körfez emirliklerinden bazılarının başka ülkelere yönelik askeri operasyonlara katılımı bu çerçevede değerlendirilmelidir. Örneğin, BAE'nin 1990'larda Lübnan ve Somali gibi yerlerde barışı koruma operasyonlarında yer aldığı görülmektedir. Yine BAE, Yugoslavya İç Savaşı'nda silah ambargosunu kırarak Bosnalılara silah yardımında bulunmuş ve sonrasında önemli mali ve insani yardımlarla ülkenin yeniden inşasına katkıda bulunmuştur. 1999'da NATO güçlerinin Sırbistan hükümetinin Kosova'ya yönelik saldırısını durdurmak için başlattığı hava operasyonuna destek veren ilk NATO dışı devletlerden biri olmuştur.⁶²⁸ BAE, aynı zamanda 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası uluslararası askeri operasyon çağrısı yapan ilk Arap devletidir. Bu süreçte BM destekli ABD öncülüğündeki koalisyonla dâhil olmuş ve topraklarını kullanıma açmıştır. Çöl Fırtınası Operasyonu'na savaş uçaklarıyla dâhil olmuş, koalisyon güçlerine üslerini açmış ve operasyona yaklaşık 6 milyar dolar katkı sağlamıştır.⁶²⁹ Ancak tüm bu katılımlar, çatışmaları yönlendirerek doğrudan çıkar elde etmekten ziyade, uluslararası hukukun ve statükonun korunmasıyla ve üçüncü bölümün "Statü Arayışı ve Markalaşma" alt başlığında ele aldığımız hususlarla alakalıdır.⁶³⁰ Bununla birlikte, 2011 Arap ayaklanmaları sonrası Katar ve BAE'nin askeri ve siyasi müdahalelerini farklı biçimde değerlendirmek gerekir. Bu tür müdahaleler küçük devlet davranışlarında istisnaidir. Bu alt başlıkta bu iki devleti müdahaleci politikaya yönelten sebepler ve motivasyonlar ilgili ülkeler bağlamında ele alınırken, küçük devlet davranış kalıpları çerçevesinde nasıl anlaşılabilceği üzerinde durulmuştur.

Katar, 2011 Arap ayaklanmalarında Ortadoğu'da birtakım rejimlerin devrildiğini gördüğünde Suriye rejiminin de devrileceğini düşünerek birçok muhalif grubu silahlandırmıştır.⁶³¹ 2011'de Arap Birliği'nin silah ambargosuna rağmen Türkiye üzerinden Suriyeli isyancılara silah yardımında bulunmuştur. Başlangıçta Liva'ül Tevhid gibi Müslüman Kardeşler yanlısı gruplara destek veren Katar, en büyük İslamcı

---

⁶²⁷ Radoman, s.190.

⁶²⁸ Hellyer, s.176-177.

⁶²⁹ Sadjadpour, s.15.

⁶³⁰ bk. s.24, 81-82.

⁶³¹ Khlebnikov, s.26; Soltaninejad, s.133.

gruplardan Ahrar'üş Şam ve en-Nusra Cephesi ile de ilişkiler geliştirmiştir.⁶³² 2013 yazına kadar Katar'ın Suriyeli muhalif gruplara yaklaşık 3 milyar dolar yardımda bulunduğu düşünülmektedir.⁶³³ Katar aynı zamanda farklı muhalif grupları birleşik bir şemsiye örgüt içerisinde biraraya getirmeye çalışmıştır.⁶³⁴ Ağustos 2011'de farklı gruplardan oluşan Suriye muhalefetini Suriye Ulusal Konseyi çatısı altında birleştirmeye gayret etmiş, sonrasında Suriye Ulusal Devrim ve Muhalefet Kuvvetleri Koalisyonu'nun oluşturulmasına destek vermiştir.⁶³⁵ Suriye'nin Arap Birliği'ndeki üyeliğinin askıya alınması ve Suriye Ulusal Konseyi'nin meşru kabul edilmesi için siyasi baskıda bulunmuştur.⁶³⁶

Libya'da 16 Şubat 2011'de Muammer Kaddafi yönetimini devirmek için başlayan isyan ve akabinde iç savaşta Katar emiri, Kaddafi'ye iktidarı bırakma çağrısında bulunmuştur. Sonrasında BMGK'nin 19 Mart 2011'de aldığı 'uçuşa yasak bölge' kararını (1973 sayılı karar) aktif bir şekilde desteklemiştir.⁶³⁷ Katar, Libya'daki isyancılara siyasi, askeri ve parasal desteklerde bulunmuştur. Mart 2011'de Libya Ulusal Geçiş Konseyi'ni tanıyan ilk Arap devleti olmuştur. Katar'ın Libya'ya müdahalesi Arap Birliği ve NATO çatısı altında gerçekleşmiştir. Nisan 2011'de BMGK'nin uçuşa yasak bölge kararı çerçevesinde NATO liderliğindeki koalisyona altı adet Mirage-2000 tipi savaş uçağıyla dâhil olmuştur. İsyancılara silah ve teçhizat yardımında bulunmuş ve onlara piyade eğitimi vermiştir.⁶³⁸

Katarlı yetkililer müdahale kararının Libya halkının selameti için alındığını belirtse de pragmatik çıkarlarla hareket edilmiştir. Katar'ın Libya'da iç savaş sonrası

---

⁶³² Christopher Phillips, "Gulf Actors and the Syria Crisis", *The New Politics Of Intervention Of Gulf Arab States* içinde (41-51), **Middle East Centre**, Collected Papers, Vol.1, April 2015, s.48.

⁶³³ Phillips, s.47; Mark Mazzetti, C. J. Chivers and Eric Schmitt, "Taking Outsize Role in Syria, Qatar Funnels Arms to Rebels", *The New York Times*, 29 June 2013, <https://www.nytimes.com/2013/06/30/world/middleeast/sending-missiles-to-syrian-rebels-qatar-muscles-in.html> (16 Şubat 2020); Roula Khalaf and Abigail Fielding Smith, "Qatar bankrolls Syrian revolt with cash and arms", *The Financial Times*, 16 May 2013, <http://ig-legacy.ft.com/content/86e3f28e-be3a-11e2-bb35-00144feab7de#axzz6E6pwpFIR> (16 Şubat 2020).

⁶³⁴ Abbasi and Khan, s.109.

⁶³⁵ Khatib, *Qatar And The Recalibration...*, s.7-8.

⁶³⁶ Felsch, s.32.

⁶³⁷ Mohammed Nuruzzaman, "Qatar and the Arab Spring: Down the Foreign Policy Slope", **Contemporary Arab Affairs**, Vol.8, No.2 (2015), s.228.

⁶³⁸ Katar'ın Libya'daki isyancılara yönelik askeri desteği, Fransız yapımı Milan anti-tank füzeleri ve Belçika yapımı FN saldırı tüfekleri ve Katar Özel Kuvvetleri tarafından isyancılara temel piyade eğitimi verilmesi de dâhil olmak üzere silah sevkiyatlarını içermektedir. bk. Kaussler, s.17.

yeniden inşa için büyük yatırımlarda bulunarak kazanç sağlayabileceği ve Arap kamuoyunda sempati toplayacağı bu dönem yapılan yorumlar arasındadır.⁶³⁹ Katar, Kaddafi'nin devrilmesi sonrası isyancılar adına Libya petrolünü satma sorumluluğunu üstlenmiş ve Ulusal Geçiş Konseyi'ne operasyonları sürdürmesi için 400 milyon dolar civarında yardımda bulunmuştur. Nisan 2012'de Katar Merkez Bankası ve Bingazi'deki Ticaret ve Kalkınma Bankası'na %49 hisse ile yatırım yapmıştır. İsyancıların el-Ahrar adında bir uydu TV istasyonu kurmalarına yardımcı olmuş ve isyancılara 2013'e kadar yaklaşık 2 milyar dolar harcamıştır.⁶⁴⁰

BAE de Ortadoğu'daki siyasi düzenin bozularak kendi rejimini tehdit edecek bir konuma gelmesinden endişe etmiştir. Bu nedenle 2011 ayaklanmaları sürecinde Suudi Arabistan ile birlikte tehdit olarak gördüğü Müslüman Kardeşler yanlısı iktidarların ve siyasi düzenin oluşmasını önlemeye çalışmıştır. Bu noktada Mısır'ın konumu önem kazanmaktadır. BAE, bölgesel bir güç olarak görülen Mısır'ın devrim sonrasında revizyonist politikalarından endişe ederek, statükoyu yeniden tesis edecek karşı-devrimcilerin tarafında yer almıştır.⁶⁴¹ Bu doğrultuda 2013'te Mursi hükümetinin devrilmesini ve es-Sisi liderliğindeki cuntanın iktidara gelmesini destekleyerek, yeni hükümete finansal yardımlarda bulunmuş ve yatırımlar vaat etmiştir.⁶⁴²

BAE, Libya'da rejim değişikliğini isteyen tarafta yer almıştır. Altısı F-16, diğer altısı Mirage-2000 uçağı olmak üzere 12 savaş uçağıyla NATO önderliğindeki koalisyonla dâhil olan BAE, Fransa'yla birlikte ilk müdahale eden ülkelerden biri olmuştur.⁶⁴³ Haziran 2011'de Kaddafi sonrasında Libya'daki süreci görüşmek üzere 'Libya Uluslararası Temas Grubu' adında bir toplantıya ev sahipliği yapmıştır.⁶⁴⁴ Libya'daki sürecin iç savaş boyutuna vardığı noktada Halife Hafter komutası altında Zintan tugayları ve Libya Ulusal Ordusu ile ilişkiler geliştirmiştir. Bu noktada Katar ile

---

⁶³⁹ Pulliam, s.8; Nuruzzaman, *Qatar and the Arab Spring...*, s.231.

⁶⁴⁰ Nuruzzaman, *Qatar and the Arab Spring...*, s.229; Roberts, "Understanding Qatar's...", s.237; Khatib, *Qatar's foreign policy...*, s.420-21; Cooper and Momani, s.122-123.

⁶⁴¹ Toby Matthiesen, "Renting the Casbah: Gulf States' Foreign Policy towards North Africa since the Arab Uprisings", **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf**, Working Group Summary Report, 2017, Center for International and Regional Studies, Georgetown University in Qatar, Summary Report No.19, s.5.

⁶⁴² Roberts, *Qatar and the UAE...*, s.547.

⁶⁴³ Gaub, s.55.

⁶⁴⁴ Ulrichsen, *Repositioning the GCC...*, s.243.

BAE'nin Libya'da farklı grupları desteklediğini belirtmekte fayda vardır.⁶⁴⁵ BAE Tobruk merkezli Hafter önderliğindeki milis güçlerini desteklerken, Katar Trablus merkezli Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni desteklemektedir.⁶⁴⁶

BAE'nin en önemli askeri müdahalesi, Mart 2015'te Yemen'de Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon ile başlattıkları 'Kararlılık Fırtınası' operasyonu olmuştur.⁶⁴⁷ Koalisyonun Yemen'e müdahalesi görünürde Husilerin genişlemesini ve ülkeyi kontrol etmesini önleyerek İran'ın bölgede nüfuz kurmasının engelleme amacını taşımıştır.⁶⁴⁸ Ağustos 2015'te BAE zırhlı araçlarla birlikte yaklaşık 3,000 kişilik bir kara gücünü bölgeye göndermiştir. BAE operasyon sürecinde önemli kayıplar da vermiştir. Örneğin 5 Eylül'de Husilerin saldırısı sonucu 52 askerini kaybetmiştir. Ülkenin bağımsızlığından bu yana görülmeyen böyle bir deneyim ulusal kimliğin ve milliyetçiliğin gelişmesine önemli etkilerde bulunmuş olmalıdır.⁶⁴⁹

BAE, Yemen'deki çatışmalara askeri olarak müdahale etmeye karar verdiğinde hava, kara ve deniz üslerine ihtiyaç duyacağı anlaşılmıştır. Bu nedenle Eritre ile mali yardım ve petrol karşılığında Assab limanını ve stratejik olarak görülen Hanish adalarını kiralamıştır. Aralık 2016'da Somaliland'daki Barbera'da bir hava ve deniz üssü kurmak için 25 yıllık sözleşme imzalamıştır.⁶⁵⁰ Bu politika, BAE'nin Batı Hint okyanusu, Körfez bölgesi ve Kızıldeniz hattında nüfuz elde etmeye dönük girişimlerde bulunduğunu göstermektedir. Nitekim BAE Yemen'de İran destekli kuvvetlerle doğrudan çatışmaya girmekten kaçınmış, ülkenin güneyinde el-Kaide yanlısı gruplarla mücadele ederek kendi çıkarlarına uygun bir güvenlik ve yönetim altyapısını oluşturmaya çalışmıştır.⁶⁵¹ Bu noktada Yemen müdahalesinin aynı zamanda pragmatik çıkarlar çerçevesinde BAE'nin bölgede nüfuzunu genişletmeyi hedefleyen stratejik bir politika olduğu söylenebilir.

---

⁶⁴⁵ Roberts, *Qatar and the UAE...*, s.547.

⁶⁴⁶ Ramy Allahoum, "Libya's war: Who is supporting whom", *Al Jazeera*, 9 Ocak 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/01/libya-war-supporting-200104110325735.html> (25 Mart 2020).

⁶⁴⁷ Ibish, s.27.

⁶⁴⁸ Huliaras and Kalantzakos, s.66.

⁶⁴⁹ Ibish, s.27; Mason, s.108.

⁶⁵⁰ Huliaras and Kalantzakos, s.66; Mason, s.104.

⁶⁵¹ Vakil, s.13.

BAE yetkilileri Yemen'in güneyindeki ayrılıkçı hareketlerle düzenli ilişkiler kurmuş ve Aden, Hadramevt ve Şebva bölgelerinde uzun vadeli bir etkinlik kurmaya yönelik adımlar atmıştır. BAE kuvvetlerinin Nisan 2016'da el-Mukalla şehrinin kontrolünü ele geçirmeleri özerk bir güney bölgesinin ortaya çıkarılmasını gündeme getirmiştir. O zamandan beri BAE şirketleri, Sokotra Adası'ndaki altyapıyı geliştirmek için önemli yatırımlarda bulunmuşlardır. Bu süreçte Yemen Cumhurbaşkanı Abdurrabbu Mansur Hadi BAE'yi ülkedeki ayrılıkçı grupları kendi çıkarları için desteklemekle itham etmiştir.⁶⁵² Cumhurbaşkanı Hadi, Abu Dabi ile yakın bağlantılara sahip Başbakan Halid Baha'yı görevden almış ve Aden Limanı'nı idare etmek için DP World'ün sözleşmesini yenilemeyi reddederek güney bölgesinde özerklik elde etme girişimlere cevap vermiştir. Buna karşılık BAE yetkilileri, Hadi'nin uçağının Aden'e inmesini engelleyerek misillemede bulunmuşlardır. Dolayısıyla BAE'nin Suudilerin öncülüğündeki koalisyonda yer almakla birlikte, diğerlerinden farklı çıkar ve hedeflere sahip olduğu söylenebilir.⁶⁵³

BAE'nin askeri müdahalede bulunduğu bir başka ülke Bahreyn olmuştur. 2011 ayaklanmaları sürecinde olağanüstü hal ilan eden Bahreyn yönetimi Karşılıklı Savunma Paktı'nı gündeme getirerek gösterilerin durdurulması için dış yardım talep etmiştir. 14 Mart'ta KİK tarihinde ilk defa örgütün askeri kanadını oluşturan 'Yarımada Kalkanı' gücü harekete geçirilmiştir. 1000'den fazla Suudi askeri ile yaklaşık 600 BAE askeri Bahreyn'e müdahalede bulunarak göstericileri dağıtmış ve kontrolü sağlamışlardır.⁶⁵⁴ Diğer KİK ülkelerinden Kuveyt müdahaleye sınırlı deniz desteği sağlamış, Katar ve Umman ise sembolik bir danışman delegasyonu göndermekle yetinmişlerdir.⁶⁵⁵ Müdahalenin amacının Bahreyn'de düzenin ve güvenliğin yeniden sağlanmasına katkıda bulunmak olduğu açıklanmıştır.⁶⁵⁶ Suudi Arabistan ve BAE'nin Bahreyn'e müdahalesi gerek Bahreyn'de gerekse bölgede siyasi statükonun korunmasıyla

---

⁶⁵² Mason, s.104.

⁶⁵³ Lawson, s.8.

⁶⁵⁴ Cerioli, s.302; Czulda, s.52. Nuruzzaman, *Politics...*, s.363; Czornik, s.193; Matthias Sailer, "Changed Priorities in the Gulf: Saudi Arabia and the Emirates Rethink Their Relationship with Egypt", Stiftung Wissenschaft und Politik, **German Institute for International and Security Affairs**, SWP Comments 8, January 2016, s.1.

⁶⁵⁵ Bianco, s.6.

⁶⁵⁶ Young, *The Emerging Interventionists...*, s.13.

sonuçlanmıştır. Şii çoğunluğun rejimi devirmesi önlenmiş ve İran'ın bölgede nüfuz elde etmesi bertaraf edilmiştir.⁶⁵⁷

Küçük devlet dış ve güvenlik politikalarında sıkça görülen içişlerine müdahaleden kaçınma davranışının aksine, Katar ve BAE'nin söz konusu siyasi ve askeri müdahaleleri nasıl ele alınmalıdır? Son on yılda her iki emirliğin müdahaleleri, küçük devletlerin tehdit algılarının fazla yükseldiği ve kendilerini doğrudan etkilemesi kaçınılmaz bölgesel değişimlerle karşı karşıya kaldıkları durumlarda, olayların tamamen kendi dışlarında şekillenmesinin önüne geçmek adına, kendi çıkarlarına en yakın değişimi hedefleyen gruplarla birlikte hareket edebileceği yorumuna imkân vermektedir. Söz konusu emirliklerin bu müdahalelerdeki amaçları arasında genel olarak bölgede ön plana çıkararak nüfuz elde etmek, bölgesel statükonun kendi aleyhlerine bozulmasını önlemek, müdahalede buldukları ülkelerde belirli bir etkinlik kazanmak ve halk ayaklanmaları ile bölgede yaşanan dönüşümleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek gibi pragmatik çıkarların yer aldığı söylenebilir.⁶⁵⁸ Bu noktada belirli güvenlik garantilerine ve muazzam zenginliklere sahip küçük bir devletin, bölgesinde nüfuz elde etmek ve çıkar sağlamak için zayıf komşu devletlerin içişlerine karışarak ve hatta askeri müdahalelerde bulunarak ekstrem davranışlarda bulunabileceği değerlendirilebilir. Bu tespit, küçük devlet literatüründe geçmeyen yeni bir davranış kalıbını ortaya koyması ve literatürü zenginleştirilmesi bakımından da önem taşımaktadır.

---

⁶⁵⁷ Czornik, s.194-195.

⁶⁵⁸ Matthiesen, s.5.

SONUÇ

Bu çalışmada Körfez emirlikleri olarak nitelendirdiğimiz Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE ve Umman'ın savaş, çatışma ve krizlerle dolu bir bölgede egemenliklerini sürdürmek ve dolayısıyla hayatta kalabilmek için ne tür dış ve güvenlik politikaları uyguladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan öncelikle emirliklerin hangi yaklaşım çerçevesinde ele alınabileceği sorgulanmıştır. Literatürde 1990'lardan sonra yeniden gelişim gösteren küçük devlet yaklaşımı, bu noktada araştırma sorusunun yanıtlanmasında önemli bir çerçeve sunmuştur. Çalışma, Körfez emirliklerini küçük devletler olarak tanımlayarak, "küçüklüklerinden" kaynaklanan güvenlik açıklıklarına ve çeşitli tehdit algılarına karşı küçük devletlere özgü dış ve güvenlik politika davranışları sergilediklerini iddia etmiştir. Bu kısımda çalışmada ulaşılan bulgulara ve sonuçlara yer verilecektir.

Körfez emirlikleri coğrafi yakınlık, karşılıklı güvenlik bağımlılığı, varoluşsal tehditler ve dost-düşman kalıpları çerçevesinde ele alındığında Basra Körfezi güvenlik alt kompleksi içerisinde yer almaktadırlar. Bu devletler egemen aktörler olarak bireysel politikalar izlemekle birlikte, ortak tehdit algılarına sahiptirler. Birçok çalışmada ortak tehdit algılarına sahip olmaları aynı bölgede yer almalarıyla açıklansa da bu çalışmanın ortaya koyduğu önemli bulgulardan biri, emirliklerin kapasiteleri ve niteliklerinin birbirine yakın olması, yani hepsinin küçük devlet olmasından dolayı tehdit algılarında benzerliklerin söz konusu olduğudur. Bu tehditler karşısında sahip oldukları benzer kapasite ve nitelikler, onları benzer dış politika ve güvenlik politikası stratejilerine sevk etmektedir. Bununla birlikte, dönemsel olarak tehdit yoğunlukları ve niteliklerinde değişiklikler gözlemlenmiştir. Bu değişimler bölgede 1979 Devrimi, 1980-88 İran-İrak Savaşı, 1991 Körfez Savaşı, 2003 ABD'nin Irak'ı işgali ve 2011 Arap ayaklanmalarının beraberinde getirdiği güç dengesindeki değişimlerle alakalı olduğu gibi, her emirliğin iç siyasi yapısı ve yönetim tarzıyla ilgilidir.

Güç dengesinde yaşanan değişimler Körfez emirliklerinin dış ve güvenlik politikalarına etkide bulunmakla birlikte, izlenen strateji kalıplarının temelde değişmediği gözlemlenmiştir. Dönemsel olarak tehdit üç bölgesel güç veya onların rekabetinin bölgeye getirdiği gerilimden kaynaklı olarak değişim gösterse de sahip

oldukları kapasite ve imkânlar emirliklerin izledikleri dış politika ve güvenlik politikası tercihlerinde daha belirleyici olmuştur. Bu nedenle, yöneldikleri politika seçenekleri temelde değişim göstermemiştir. Örneğin 1971 öncesi güvenlik garantisi ihtiyacı İngiltere'den sağlanırken, sonrasında ABD ön plana çıkmış; ancak büyük bir devletin güvenlik garantisine duyulan ihtiyaç değişmemiştir.

Körfez emirlikleri, küçüklüklerinden ötürü sınırlı kapasite ve imkâna sahiptirler. Bu durum tehditlerle başa çıkmalarında zorluklar yarattığı gibi, güvenlik açığı yaşamalarına sebebiyet vermektedir. Emirlikler kriz ve çatışmalardan olabildiğince az etkilenmek için dış politika yürütme maliyetlerini en aza indirmeye çalışmaktadırlar. Bu noktada uluslararası hukuka ve statükoya her durumda bağlı kalmaya çalışmaları dikkat çekicidir. Statükonun korunması bu devletler için başlı başına bir güvenlik garantisi niteliğindedir. Nitekim uluslararası hukuk, normlar ve değerler büyük devletler ve bölgesel güçler üzerinde kısıtlayıcı etkilere sahip olduğundan, küçük devletler tarafından güçlü şekilde savunulmaktadır. Emirliklerde de gördüğümüz üzere, bu politika aynı zamanda uluslararası toplumda bu devletlere belirli bir meşruiyet sağlamaktadır. Askeri çatışma ortamında dezavantajlı olan emirlikler, bu nedenle diğer devletlerle yaşadıkları çeşitli anlaşmazlık konularında uluslararası hukuka ve örgütlere başvurmayı ve meseleleri andlaşmaların öngördüğü şekliyle barışçıl yollarla çözmeyi tercih etmektedirler.

Körfez emirliklerinde dikkat çeken bir başka dış politika kalıbı, mümkün olduğunca çok sayıda uluslararası ve bölgesel kuruluşa üye olmaya çalışmalarıdır. Uluslararası örgütler farklı büyüklükteki devletler arasında asimetrik ilişkiyi düzeltmeye yardımcı olduğundan, küçük devletler tarafından çokça önemsenir. Bu noktada Körfez emirlikleri uluslararası toplumda kendilerini görünür kılmak ve statü elde etmek amacıyla uluslararası ve bölgesel kuruluşlara sıklıkla katılım göstermekte, üst düzey pozisyonlarda yer almaya çalışmakta, zirve ve toplantıları kendi ülkelerinde gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu görünürlük, hem bu kurumların hem de kendi varlıklarının meşruluğunu güçlendirdiği için, herhangi bir çatışma veya anlaşmazlık durumunda avantajlı konumda olmalarını sağlama amaçlıdır.

Küçük devletler genellikle sert güç açısından büyük ve orta-ölçekli devletlerle rekabet edemeyeceklerinden dolayı ekonomik, kültürel ve diplomatik güç unsurlarına ağırlık verirler. Nitekim emirliklerin sınırlı askeri kapasiteleri ve imkânları, bu devletleri sert güç unsurlarına dayalı, maliyetli ve telafisi zor durumlara yol açacak politikalar izlemekten ziyade; ekonomik, kültürel ve diplomatik boyutları olan yumuşak güce dayalı bir politika izlemeye sevk etmektedir. Emirlikler petrol ve doğalgazdan elde ettikleri muazzam para kaynağını ekonomik güce dönüştürmeyi başararak, karşılaştıkları sorun ve krizlere karşı diğer devletlerden destek sağlamak için bu gücü bir dış politika aracı olarak kullanabilmektedirler. Bu, gerek dış yatırımlar ve ucuz krediler gerekse kalkınma fonları yoluyla dış yardımlar şeklinde gerçekleşmektedir. Bu politika aynı zamanda emirliklerin küresel politikada olumlu ve güçlü bir imaj oluşturmalarını sağlamaktadır.

Emirlikler ekonomik güçlerini, uluslararası görünürlük ve küresel bir cazibe elde etmek için kullanmaktadırlar. Bu noktada ulus markalaşması yoluyla emirliklerin uluslararası toplumda belirli bir statü elde ettikleri söylenebilir. Statü arayışı, emirliklerin kimlik siyasetlerinin bir parçası olduğu gibi kendilerini küresel siyasi haritada var etmelerinin de önemli bir yoludur. Küresel ve bölgesel güç siyasetinin nesnelere olarak görülen küçük devletler, statü kazanımı sayesinde kapasite ve imkânlarının üzerinde bir güç elde edebilmektedirler. Emirlikler bağlamında statü arayışı pek çok örnek üzerinden tespit edilmiştir. En önemlileri arabuluculuk, çatışma çözümleri, insani yardımlar ve barışı koruma operasyonlarına katılımları olarak sıralanabilir. Küçük devletlerin diplomasiye olan aşırı vurguları dikkate alındığında, bu tür girişimlerin emirlikler nezdinde yumuşak güç oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra kültürel, eğitsel ve medya faaliyetleri de bu anlamda önem arz etmektedir. Ortadoğu'da elit bir sınıfa sahip olmak için ülkelerine getirdikleri saygın ve bilinen üniversiteler sayesinde bir eğitim üssü olmaya ve medya faaliyetleriyle Arap kamuoyunda sempati toplamaya çalışmışlardır. Al Jazeera ve Al Arabiya kanallarının son on yılda kamuoylarında yarattıkları etkiler, başka bir önemli çalışmanın konusu olabilir.

Emirliklerin ekonomileri büyük ölçüde petrol ve doğalgaz kaynakların satışına bağlı olduğundan dolayı, Basra Körfezi'nde yaşanacak çatışma ve istikrarsızlıklar kendilerini doğrudan etkileyecektir. Geçmişte pek çok krizle karşı karşıya kalan bölgede emirlikler güvenliklerini sağlamak için dengeleme ve riskten korunma stratejileri izlemişlerdir. Pek çok küçük devletin uyguladığı peşine takılma stratejisi ise emirliklerde gözlemlenmemiştir. Emirliklerin, tehdit algıladıkları bölge devletlerine karşı zaman zaman önemli ekonomik ve diplomatik ilişkiler geliştirdikleri, bununla beraber çoklu-politika stratejileri izleyerek çeşitli riskleri dengeledikleri ve çatışmalardan kaçındıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca, aşırı silahlanarak iç dengeleme ve ittifak kurarak dış dengeleme türlerini uyguladıkları, bu sayede İran ve Irak'ın revizyonist eylemlerine karşı statükoyu sağlamaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

İttifaklar, küçük devletlerin anarşik uluslararası sistemde güvenliklerini garanti altına almanın ve kendilerini savunmanın etkili bir yolu olarak değerlendirildiğinde, Körfez emirliklerinin güvenlik açıklıklarından ötürü ikili veya çok taraflı ittifak ilişkileri kurdukları gözlemlenmiştir. ABD, İngiltere ve Fransa gibi büyük devletlerle kurulan müttefiklik ilişkileri, emirliklere İran ve Irak'tan algılanan dış tehditlere karşı güvence sağlarken, KİK örgütü bünyesinde geliştirilen ilişkiler de bir diğer bölgesel güç olan Suudi Arabistan ile birlikte hareket etme kabiliyetlerini artırmış ve kendi aralarındaki sorunların çözümünde etkili olmuştur.

Emirlikler, 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra, süper güç olarak görülen ABD ile savunma anlaşmaları ve askeri üsler vasıtasıyla yakın güvenlik ilişkileri geliştirmişlerdir. Bu noktada, literatürde küçük devletlerin "küçüklüklerinden" dolayı güvenliklerini yalnız başına sağlayamadıkları ve büyük bir devletin koruyuculuğuna sığınmaları gerektiği yaklaşımı Körfez emirlikleri bağlamında doğrulanmış olmaktadır. Emirliklere güvenlik şemsiyesi sağlayan ve dış tehditlere karşı hayatta kalmalarını sağlayan en önemli güvenlik politikasının ABD, İngiltere ve Fransa gibi büyük devletlerle ikili güvenlik ilişkisi kurmak olduğu görülmüştür. Emirliklerde mevcut olan ABD askeri üsleri her ne kadar bu ülkeleri açık bir hedef haline getirirse de önemli bir caydırıcılığa ve inandırıcılığa sahip olduklarından dolayı önemsenmektedir. Günümüzde pek çok küçük devletin mali yardım ve güvenlik sağlamak için ABD veya

başka bir büyük devlet ile savunma ve askeri üs anlaşması imzaladığını hatırd tutmak gerekir.

Körfez emirliklerinde son on yıla kadar çok rastlanmayan aşırı silahlanma politikası, küçük devletlerin güvenlik davranışları açısından ele alındığında istisnai bir davranış biçimidir. Körfez emirliklerinin aldıkları silah sistemlerine bakıldığında pahalı ve sofistike oldukları, ancak farklı kaynaklardan sağlanan bu silahların büyük ölçüde birbiriyle çalışabilir olmadığı ve emirliklerin de bunları kullanacak yeterli nitelikli askeri personele sahip olmadığı görülmektedir. Körfez emirliklerinin aşırı silahlanma harcamaları bu veriler ışığında incelendiğinde, küçük devletlerin tehdit yoğunluğunu fazla hissettikleri ve muazzam para kaynağına sahip oldukları dönemlerde kendi güvenliklerini kendi başlarına sağlama niyetinden çok, büyük devletlerle olan güvenlik işbirliklerini devam ettirme gayesiyle hareket ettikleri söylenebilir.

Anarşik uluslararası sistemde daha fazla güvenlik ve istikrar elde etmek için küçük devletlerin başvurduğu etkili yollardan biri olan ittifak kurma stratejisi, emirliklerin de tercih etmiş olduğu seçeneklerden biridir. Körfez emirlikleri 1979 İran Devrimi ve 1980-88 İran-Irak Savaşı'nın beraberinde getirdiği çatışma ve istikrarsızlık ortamında rejimlerini korumak ve egemenliklerini sürdürmek için ABD'nin de teşviğiyle Suudi Arabistan ile birlikte KİK örgütünü kurmuşlardır. KİK'in askeri açıdan başarılı olduğu söylenemez. Her ne kadar İran ve Irak'ın revizyonist politikalarına karşı onları dengelemeye dönük savunmacı bir çoklu-ittifak olarak değerlendirilebilse de 1987-88 'tanker savaşları' ve 1990'da Kuveyt'in Irak tarafından işgali döneminde dış tehditlere karşı caydırıcılık konusunda etkili olmamış ve güvenlik sağlayamamıştır. Ancak bu ittifaklardan beklenti, sadece müttefiklerin hedef alınma olasılığını azaltma değil, aynı zamanda müttefikler arasındaki diplomatik ve ekonomik dayanışma ve işbirliğini ilerletmedir. Bu anlamda KİK, üye ülkeler arasında siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesinde ve Bahreyn örneğinde görüleceği üzere iç tehditlerin üstesinden gelinmesinde daha başarılı olmuştur.

Körfez emirlikleri arasında son on yılda görülen anlaşmazlık ve çekişmeler ve Suudi Arabistan'ın KİK'i kendi güdümünde bir örgüt olmaya yönelik girişimleri örgütün geleceğini belirsiz kılmaktadır. Bu durum küçük devletlerin ittifak ilişkileri

açısından değerlendirildiğinde, bir küçük devletin diğer küçük devletlerle kuracağı ittifakın potansiyel bir caydırıcılık oluşturmayabileceği, ittifak içinde yer alan görece daha güçlü bir devletin diğerlerini tehlikeye düşürecek eylemlerde bulunabileceği ve ittifakın yapısını bozabileceği tespiti yapılabilir. Bu ise küçük devletlerin içinde buldukları ittifakları, çoğu zaman beklentileri tam olarak karşılamaktan uzak kılmakta ve bu devletleri bu tip ittifaklardan elde edemediklerini telafi edebilmek adına büyük devletlerle ikili ilişki arayışına itmektedir. KİK ve Körfez emirliklerinin ilişkisinde görülen durum da budur.

Çalışmanın çarpıcı bulgularından bir diğeri, küçük devletlerin geleneksel davranış biçimlerinden biri olan çatışmalardan kaçınmaya yönelik dış politika davranışının, Katar ve BAE'nin son on yılda bölgelerinde gerçekleştirdikleri müdahale biçimleriyle çelişmesidir. Müdahaleci politikalar, statü arayışı ve prestij elde etmeye dönük girişimlerden ziyade; bölgede ön plana çıkarak nüfuz elde etmek, bölgesel statükonun kendi aleyhlerine bozulmasını önlemek, müdahalede buldukları ülkelerde belirli bir etkinlik kazanmak ve halk ayaklanmaları ile bölgede yaşanan dönüşümleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek gibi pragmatik amaçlarla gerçekleştirilmiştir. Küçük bir devlet için istisna niteliğinde olan müdahaleci dış politika davranışının konjonktürel olduğunu söylemek gerekir. Belli şartların ortaya çıktığı durumlarda bu devletlerin de müdahaleci bir eğilim gösterebildikleri Katar ve BAE örneklerinde görülmektedir.

Katar ve BAE örneğinden yola çıkılarak küçük devletler adına şu tespiti yapmak mümkündür; bu devletler eğer muazzam gelir kaynaklarına sahiplerse, belirli güvenlik garantileri altındalarsa ve yapacakları müdahale en az bir büyük devletin çıkarlarıyla uyumluysa bölgesel değişimlere kendi çıkarları doğrultusunda yön verebilmek adına bir uluslararası askeri koalisyonun içinde yer alabilir ve/veya silahlı devlet dışı gruplarla beraber hareket ederek askeri veya siyasi bir müdahale içinde bulunabilirler. Ancak bu davranışın istisnai durumlarda ortaya çıktığı akılda bulundurulmalıdır.

Bu çalışmada, her emirliğin ayrı ayrı belirli dönemlerdeki dış ve güvenlik politikaları spesifik bir örnek olay üzerinden incelenmediği gibi, belirli bir dış politika

veya güvenlik politikası davranışına da odaklanılmamıştır. Daha ziyade, Körfez emirliklerinin bağımsızlıklarından bu yana küçük devletler olarak hayatta kalma becerileri, dış politika ve güvenlik politikası davranışları üzerinden okunarak bu davranışların genel bir çerçevesini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu noktada, çalışmanın bulgusu olarak ortaya konan davranış kalıpları, Körfez emirliklerinin gerek dış politikalarını gerekse güvenlik politikalarını anlamlandırmada ve bu ülkelerin politik tercihlerini ve eğilimlerini öngörebilmeye önemli bir projeksiyon sağlamaktadır. Ayrıca uluslararası ilişkilerde genellikle büyük ve orta-büyükteki devletlerin dış ve güvenlik politikalarına odaklanan anaakım teorilerin yanında, uluslararası sistemde çoğunluğu oluşturan küçük devletlerin politikalarının Ortadoğu bölgesinde Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE ve Umman özelinde ele alınmış olması, küçük devlet çalışmalarına katkı sağlayacaktır. Hiç şüphesiz bu alan, hâlâ üzerinde çalışılması gereken pek çok soruyu barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Assiri, Abdul-Reda. **Kuwait's Foreign Policy: City-State in World Politics**. Boulder, CO: Westview, 1990.
- Bahgat, Gawdat. "The Emerging Energy Landscape: Economic and Strategic Implications", Kristian Coates Ulrichsen (Ed.). **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf** içinde. New York: Oxford University Press, 2017, ss.61-76.
- Balcı, Ali ve Tuncay Kardeş. "Realizm", Şaban Kardeş ve Ali Balcı (Ed.). **Uluslararası İlişkilere Giriş** içinde. İstanbul: Küre yy., 2014, ss.85-96.
- Bozdağlıoğlu, Yücel. "Güç ve Güç Politikaları: Realizm", Yücel Bozdağlıoğlu (Ed.). **Uluslararası Politika-1** içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2012, ss.38-55.
- Bölme, Selin M. "The Impact of the Arab Spring on NATO's Policy towards the Middle East", Jülide Karakoç and Duygu Ersoy (Ed.). **New Actors and Issues in the Post-Arab Uprisings Period** içinde. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2016, ss.119-145.
- Buzan, Barry. **People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations**. Chapel Hill, N.C.: University of North Carolina Press, 1983.
- Buzan, Barry and Ole Wæver. **Regions and Powers: The Structure of International Security**. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Crystal, Jill. "U.S. Relations In Qatar", Robert Looney (Ed.). **Handbook of US-Middle East Relations**. London: Routledge, 2014.
- Davidson, Christopher. **Abu Dhabi: Oil And Beyond**. London: Hurst & Co, 2009.
- Ehteshami, Anoushiravan. **Globalization and Geopolitics in the Middle East: Old Games, New Rules**. London: Routledge, 2007.
- Ersoy, Eyüp. "Realizm", Ramazan Gözen (Ed.). **Uluslararası İlişkiler Teorileri** içinde. 3.bs., İstanbul: İletişim yy., 2016, ss.159-188.
- Fox, Annette Baker. **The Power of Small States: Diplomacy in World War II**. Chicago: The University of Chicago Press, 1959.
- Gause, III, Gregory. **The International Relations of the Persian Gulf**. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

- Goetschel, Laurent. "The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today's Europe", Laurent Goetschel (Ed.). **Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies** içinde. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998, ss.13-31.
- Handel, Michael. **Weak States in the International System**. Londra: Frank Cass, 1990.
- Hellyer, Peter. "The Evolution of UAE Foreign Policy", İbrahim Abed ve Peter Hellyer (Ed.). **United Arab Emirates: A New Perspective** içinde. London: Trident Press Ltd., 2001, ss.161-178.
- Hey, Jeanne A.K. "Introducing Small State Foreign Policy", Jeanne A.K. Hey (Ed.). **Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior** içinde. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2003, ss.1-11.
- Höll, Otmar. "Introduction: Towards a Broadening of the Small States Perspective", Otmar Höll (Ed.). **Small States in Europe and Dependence** içinde. Vienna: Braumüller, 1983, ss.13-31.
- Kamrava, Mehran. **Qatar: Small State, Big Politics**. New York: Cornell University Press, 2013.
- Katzenstein, Peter J. **Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe**. Ithaca: Cornell University Press, 1985.
- Kechichian, Joseph A. **Oman and the World: The Emergence of an Independent Foreign Policy**. Santa Monica: RAND, 1995.
- Liska, George. **Alliances and the Third World**. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1968.
- Mearsheimer, John J. "Structural Realism", Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (Ed.). **International Relations Theories: Discipline and Diversity** içinde. 3.bs., UK: Oxford University Press, 2013, ss.77-93.
- Mearsheimer, John. J. **The Tragedy of Great Power Politics**. New York: W. W. Norton, 2001.
- Morgenthau, Hans J. **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**. Boston: McGraw Hill, 7. Baskı, 2006.
- Nakhleh, Emile A. **The Gulf Cooperation Council: Policies, Problems and Prospects**. New York: Greenwood, 1986.
- Neumann, Iver B. ve Sieglinde Gstöhl. "Introduction: Lilliputians in Gulliver's World", Christine Ingebritsen, Iver Neumann, Sieglinde Gstöhl, and Jessica Beyer (Ed.). **Small States in International Relations** içinde. Seattle: University of Washington Press, 2006, ss.3-36.

- Owen, Roger. **State, Power and Politics and the Making of the Modern Middle East**. New York: Routledge, 1992.
- Peterson, John E. **Defending Arabia**. London: Croom Helm; New York: St. Martin's Press, 1986.
- Peterson, John E. "Oman Faces the Twenty-First Century", Mary Ann Tétreault, Gwenn Okruhlik and Andrzej Kapiszewski (Ed.). **Political Change in the Arab Gulf States: Stuck in Transition** içinde. Boulder, CO and London: Lynne Rienner Publishers, 2011, ss.99-118.
- Peterson, John E. "Sovereignty and Boundaries in the Gulf States", Mehran Kamrava (Ed.). **International Politics of the Persian Gulf** içinde. Syracuse: Syracuse University Press, 2011, ss.21-49.
- Pirinççi, Ferhat. **Silahlanma ve Savaş: Orta Doğu'daki Silahlanma Girişimlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkisi (Soğuk Savaş Dönemi)**. Bursa: Dora Yayınları, 2010.
- Pradhan, Prasanta Kumar. **Arab Spring and Sectarian Faultlines in West Asia: Bahrain, Yemen and Syria**. Institute for Defence Studies and Analyses, New Delhi: Pentagon Press, 2017.
- Reiter, Erich and Heinz Gärtner (drl.). **Small States and Alliances**. Heidelberg, New York: Physica-Verlag, 2001.
- Rothstein, Robert. **Alliances and Small Powers**. New York: Columbia University Press, 1968.
- Shayan, Fatemeh. "Theoretical Perspectives on the Persian Gulf Security Complex", **Security In The Persian Gulf Region** içinde. London: Palgrave MacMillan, 2017, ss.21-52.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Introduction", Kristian Coates Ulrichsen (Ed.). **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf** içinde. New York: Oxford University Press, 2017, s.1-22.
- Vital, David. **The Inequality of States: A Study of Small Power in International Relations**. Oxford: Clarendon Press, 1967.
- Walt, Stephen M. **The Origins of Alliances**. Ithaca NY: Cornell University Press, 1987.
- Waltz, Kenneth N. **Theory of International Politics**. Reading, Mass.: Addison-Wesley Publishing Co., 1979.
- Wivel, Anders, Alyson J.K. Bailes and Clive Archer. "Setting the Scene: Small States and International Security", Anders Wivel, Alyson J.K. Bailes and Clive Archer (Ed.). **Small States and International Security: Europe and Beyond** içinde. Abingdon: Routledge, 2014, ss.3-25.

Sürekli Yayınlar/Makaleler/Tezler

- Abbasi, Muhammad Umar and Raja Muhammad Khan. "Post-Arab Spring Security Dynamics In The Persian Gulf: An Analysis", **Margalla Papers**. 2016, ss.105-117.
- Abidi, A.H.H. "Changing Politico-Security Profile in the Persian Gulf". **Strategic Analysis**. Vol.16, No.6, September 1993.
- Acuto, Michele. "High-Rise Dubai Urban Entrepreneurialism And The Technology Of Symbolic Power". **Cities**. Vol.27, No.4, 2010, ss.272-284.
- Ahrari, M.E. "Rational Foreign Policy Behaviour Of A Weak State: The Case Of Kuwait". **Australian Journal of International Affairs**. Vol.47, No.1, 1993, ss.131-148.
- Akdoğan, İsmail. "İran Devrimi'nden Arap Baharı'na Suudi Arabistan-İran İlişkileri". **Ortadoğu Analiz**. Cilt.8, No.73, Mart-Nisan 2016, ss.16-19.
- Akdoğan, Ünal. "1979 İran İslam Devrimi'nin Ortadoğu Dengelerine Etkisi". **Ortadoğu Analiz**. Cilt.3, No.30, Haziran 2011, ss.67-73.
- Akseki, Emin. "Oman's Foreign Policy Between 1970-2008", **Master Thesis**. Middle East Technical University, The Department Of International Relations, May 2010.
- Al-Haj, Abdulla Juma. "The Political Elite and The Introduction of Political Participation in Oman". **Middle East Policy**. Vol.7, No.3, 2000, ss.97-110.
- Almezaini, Khalid. "The Transformation of UAE Foreign Policy Since 2011", **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf**. Working Group Summary Report, 2017, Center for International and Regional Studies, Georgetown University in Qatar, Summary Report No.19.
- Al Shayji, Abdullah K. "The GCC-U.S. Relationship: A GCC Perspective". **Middle East Policy**. Vol.21, No.3, Fall 2014, ss.60-70.
- Amstrup, Niels. "The Perennial Problem of Small States: A Survey of Research Efforts". **Cooperation and Conflict**. Vol.11, No.4, 1976, ss.163-182.
- Antwi-Boateng, Osman. "The Rise of Qatar as a Soft Power and The Challenges". **European Scientific Journal**. Vol.2, December 2013, ss.39-51.
- Arı, C. Tayyar. "Basra Körfezi'nde Güç Dengesi: 1978-1991", **Doktora Tezi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.
- Ataman, Muhittin. "Oman Dış Politikası: Gelenek Ve Yenilik Arasında Denge Arayışı". **Ortadoğu Analiz**. Cilt.2, No.17, Mayıs 2010, ss.45-53.

- Baabood, Abdullah. "Oman and the Gulf Diplomatic Crisis", *Foreign Policy Trends in the GCC States* içinde. **Gulf Affairs**. Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2017, ss.30-31.
- Baabood, Abdullah. "Qatar's Resilience Strategy and Implications for State-Society Relations". **IAI Working Papers**. 17 December 2017.
- Baehr, Peter R. "Small States: A Tool for Analysis?". **World Politics**. Cilt.27, No.3, Nisan 1975, ss. 456-466.
- Bahgat, Gawdat. "Persian Gulf Security at the Turn of the Century: Opportunities and Challenges". **Defense Analysis**. Vol.15, No.1, 1999, ss.79-92.
- Bahgat, Gawdat. "Security in the Persian Gulf: Perils and Opportunities", **Contemporary Security Policy**. Vol.29, No.2, 2008, ss.303-321.
- Bahgat, Gawdat. "Security in the Persian Gulf: Two Conflicting Models". **Defense & Security Analysis**. Vol.24, No.3, 2008, ss. 237-245.
- Bailes, Alyson JK, Baldur Thorhallsson and Rachael Lorna Johnstone. "Scotland As An Independent Small State: Where Would It Seek Shelter?", **Icelandic Review of Politics and Administration**. Vol.9, No.1, 2013, s.1-20.
- Bailes, Alyson J. K., Bradley A. Thayer, Baldur Thorhallsson. "Alliance Theory And Alliance 'Shelter': The Complexities Of Small State Alliance Behavior", **Third World Thematics: A TWQ Journal**. Vol.1, 2016, ss.9-26.
- Barakat, Sultan. "Qatari Mediation: Between Ambition and Achievement", **Brookings Doha Center**, Analysis Paper, No.12, November 2014.
- Barany, Zoltan. "The Bahrain Defence Force: The Monarchy's Second-to Last Line of Defense", **CSIS**. 9 December 2016.
- Başkan, Birol. "Calutlar Dünyasında Bir Davut: Katar'ın Sıradışı Dış Politika Dinamizmi". **Akademik Orta Doğu**. Cilt.7, No.1, 2012, ss.30-52.
- Bayraç, Hüseyin Naci. "Küresel Petrol Piyasasındaki Fiyat Dalgalanmalarının Ekonomik Etkileri". **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt.9, No.19, Ekim 2019, ss.44-59.
- Bianco, Cinzia. "Intra-GCC Relations: Between Cooperation and Competition Stands Sovereignty". **ALSHARQ**. Task Force, November 2018.
- Bilge, Mustafa L. "Birleşik Arap Emirlikleri", **TDV İslâm Ansiklopedisi**. C.6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: İstanbul, 1992.
- Blanchard, Christopher M. "Qatar: Background and U.S. Relations", **CRS Report for Congress**. 5 May 2010.

- Bojarczyk, Bartosz. "The Gulf Cooperation Council - Regional Integration Mechanism". **Annales**. Vol.20, No.1, 2013, ss.69-85.
- Boyce, Sir Graham. "Qatar's Foreign Policy". **Asian Affairs**. Vol.44, No.3, 2013, ss.365-377.
- Brannagan, Paul Michael and Richard Giulianotti. "Soft Power And Soft Disempowerment: Qatar, Global Sport And Football's 2022 World Cup Finals", **Leisure Studies**. Vol.34, No.6, 2015, ss.703-719.
- Bölme, Selin M. ve Esra Çavuşoğlu. "Yeni İngiliz Kolonyalizmi: Çekilme Sonrası İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki Nüfuz Politikası (1971-1991)", **Uluslararası İlişkiler**. Çevrimiçi Erken Yayın, Aralık 2019, ss.1-15.
- Browning, Christopher S. "Small, Smart and Salient? Rethinking Identity in the Small States Literature". **Cambridge Review of International Affairs**. Vol.19, No.4, December 2006, ss.669-684.
- Caldwell, Dan. "Flashpoints In The Gulf: Ebu Musa And The Tunb Islands". **Middle East Policy**. Vol.4, No.3, March 1996, ss.50-57.
- Cerioli, Luíza Gimenez. "Roles and International Behaviour: Saudi–Iranian Rivalry in Bahrain's and Yemen's Arab Spring". **Contexto Internacional**. Vol.40, No.2, May/Aug 2018, ss.295-317.
- Cheng-Chwee, Kuik. "The Essence of Hedging: Malaysia and Singapore's Response to a Rising China". **Contemporary Southeast Asia**. Vol.30, No.2, August 2008, ss.159-185.
- Colombo, Silvia. "Foreign Policy Activism In Saudi Arabia And Oman. Diverging Narratives And Stances Towards The Syrian And Yemeni Conflicts". **The International Spectator**. Vol.52, No.2, 2017, ss.54-70.
- Cooper, Andrew F. and Bessma Momani. "Qatar and Expanded Contours of Small State Diplomacy", **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**. Vol.46, No.3, 2011, ss.113-128.
- Cordesman, Anthony H. "Saudi Arabia, the US, and the Structure of Gulf Alliances", **Center for Strategic and International Studies**. 25 February 1999.
- Crowards, Tom. "Defining the Category of 'Small' States", **Journal of International Development**. Cilt.1, No.4, 2002, ss. 143-179.
- Czornik, Katarzyna. "Bahrain As The Area Of Saudi-Iranian Rivalry In The Second Decade Of The 21st Century". **Studia Politicae Universitatis Silesiensis**. Vol.19, 2017, ss.177-203.

- Czulda, Robert. "Defence Dilemmas of the GCC States –Threats and Military Build-Up". **International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal**. Vol.21, No.1, 2018, ss.47-68.
- Czulda, Robert. "Qatar's Defence Procurement". **Military Technology**. Vol.38, No.3, 2014, ss.35-38.
- Çetin, Yılmaz. "Küçük Devlet Teorisi Ve Avrupa Birliği Üyesi Küçük Devletler", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Çetinoğlu, Nur. "The Gulf Cooperation Council (GCC) after U.S. led Invasion of Iraq: Toward a Security Community?". **Uluslararası Hukuk ve Politika**. Cilt.6, No.24, 2010, ss.91-114.
- Dagget, Stephen and Gary J. Pagliano. "Persian Gulf War: US Costs and Allied Financial Contributions", **Congressional Research Service**. 21 September 1992.
- David, Steven R. "Explaining Third World Alignment". **World Politics**. Vol.43, No.2, 1991, ss.233-256.
- Davidson, Christopher. "The Emirates Of Abu Dhabi And Dubai: Contrasting Roles In The International System". **Asian Affairs**. Vol.38, No.1, 2007, ss.33-48.
- Demir, İdris. "National Securities of Small States In The International System". **KMU İİBF Dergisi**. C.10, No.14, Haziran 2008, ss.135-149.
- Diwan, Kristin Smith. "Kuwait: Finding Balance in a Maximalist Gulf", **The Arab Gulf States Institute in Washington**. Issue Paper #4, 29 June 2018.
- Domingo, Francis. "The RMA Theory and Small States". **Military and Strategic Affairs**. Vol.6, No.3, December 2014, ss.43-58.
- Downs, Kevin. "A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain". **Journal of Politics & International Studies**. Vol.8, Winter 2012/13, ss.203-237.
- East, Maurice A. "Size And Foreign Policy Behavior: A Test Of Two Models". **World Politics**. Vol.25, No.4, Temmuz 1973, ss.556-576.
- Ehteshami, Anoushiravan. "GCC Foreign Policy: From the Iran-Iraq War to the Arab Awakening", *The New Politics Of Intervention Of Gulf Arab States* içinde. **Middle East Centre**, Collected Papers, Vol.1, April 2015, ss.13-22.
- Elman, Miriam Fendius. "The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard". **British Journal of Political Science**. Vol.25, No. 2, April 1995, ss.171-217.

- Ennis, Crystal A. "Reading Entrepreneurial Power In Small Gulf States: Qatar And The UAE". **International Journal**. Vol.73, No.4, 2018, ss.573-595.
- Felsch, Maximilian. "Qatar's Rising International Influence: A Case Of Soft Power?". **Conjuntura Internacional**. Vol.13, No.1, November 2016, ss.22-34.
- Foley, Malcolm, David McGillivray and Gayle McPherson. "Policy Pragmatism: Qatar And The Global Events Circuit", **International Journal of Event and Festival Management**. Vol.3 No.1, 2012, ss.101-115.
- Foley, Sean. "The UAE: Political Issues and Security Dilemmas". **Middle East Review of International Affairs**. Vol.3, No.1, March 1999, ss.25-45.
- Furtig, Henner. "Conflict and Cooperation in the Persian Gulf: The Interregional Order and US Policy". **Middle East Journal**. Vol.61, No.4, Fall 2007, ss.627-640.
- Gaub, Florence. "From Doha with Love: Gulf Foreign Policy in Libya", *The New Politics Of Intervention Of Gulf Arab States* içinde. **Middle East Centre**. Collected Papers, Vol.1, April 2015, ss.52-58.
- Gause, III, F. Gregory. "Threats And Threat Perceptions In The Persian Gulf Region". **Middle East Policy**. Vol.14, No.2, Summer 2007, ss.119-124.
- Gibert, Marie V. and Virginie Grzelczyk, "Non-Western Small States: Activists Or Survivors?", **Third World Thematics: A TWQ Journal**. Vol.1, No.1, 2016, ss. 1-8.
- Goh, Evelyn. "Meeting the China Challenge: The US in Southeast Asian Regional Security Strategies". Washington, D.C.: **East-West Center Washington Policy Studies**. No.16, 2006.
- Grabowski, Wojciech. "Sectarianism as a Factor Shaping Persian Gulf Security". **International Studies**. Vol.52, No.1-4, 2017, ss.1-11.
- Grimmett, Richard F. "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1996-2003". **CRS Report for Congress**. 26 August 2004.
- Grimmett, Richard F. and Paul K. Kerr, "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2004-2011", **CRS Report for Congress**. 24 August 2012.
- Guazzone, Laura. "Kuwait's National Security Policy And Its Influence On The Gulf Region". **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**. Vol.24, No.2, 1989, ss. 63-71.
- Guzansky, Yoel. "The Foreign-Policy Tools of Small Powers: Strategic Hedging In The Persian Gulf". **Middle East Policy**. Vol.22, No.1, Spring 2015, ss.112-122.

- Gvalia, Giorgi, David Siroky, Bidzina Lebanidze, Zurab Iashvili. "Thinking Outside the Bloc: Explaining the Foreign Policies of Small States", **Security Studies**. Vol.22, No.1, 2013, ss.98-131.
- Habraken, Koen. "The Case Of Qatar: Understanding The Emirate's Exceptional Foreign Policy", **Bachelor Thesis**. Leiden University, Faculty of Social & Behavioral Sciences, 2017.
- Harb, Imad K. "Self-Preservation And Strategic Hedging In The Gulf Cooperation Council", Policy Brief No.23, Presented at the conference: **Small States and the New Security Environment**, Reykjavik, Iceland: University of Iceland, 26 June 2018.
- Harb, Imad K. "Strategic Hedging Helps Qatar Weather the Current Crisis", **SAGE International Australia**. 17 June 2017.
- Henrikson, Alan K. "A Coming 'Magnesian' Age? Small States, the Global System, and the International Community". **Geopolitics**. Vol.6, No.3, 2001, ss.49-86.
- Herb, Michael. "No Representation Without Taxation? Rents, Development, and Democracy". **Comparative Politics**. Vol.37, No.3, 2005, ss.297-317.
- Hertog, Steffen. "The GCC and Arab Economic Integration: A New Paradigm". **Middle East Policy**. Vol.14, No.1, Spring 2007, ss.52-68.
- Hertog, Steffen. "The Sociology of the Gulf Rentier Systems: Societies of Intermediaries". **Comparative Studies in Society and History**. Vol.52, No.2, 2010, ss.1-37.
- Huliaras, Asteris and Sophia Kalantzakos. "The Gulf States and The Horn of Africa: A New Hinterland?", **Middle East Policy**. Vol.24, No.4, Winter 2017, ss.63-73.
- Ian, Chong Ja. "Revisiting Responses To Power Preponderance: Going Beyond The Balancing-Bandwagoning Dichotomy", **Institute of Defence and Strategic Studies**. Singapore, November 2003.
- Ibish, Hussein. "The UAE's Evolving National Security Strategy", **The Arab Gulf States Institute in Washington**. Issue Paper-4, April 6, 2017.
- Ingebritsen, Christine. "Norm Entrepreneurs: Scandinavia's Role in World Politics". **Cooperation and Conflict**. Vol.37, No.1, 2002, ss.11-23.
- Jansen, Sue Curry. "Designer Nations: Neoliberal Nation Branding – Brand Estonia". **Social Identities**. Vol.14, No.1, 2008, ss.121-142.
- Jervis, Robert. "Cooperation Under the Security Dilemma". **World Politics**. Vol.30, No.2, 1978, ss.167-214.

- Joenniemi, Pertti. "From Small To Smart: Reflections On The Concept Of Small States". **Irish Studies in International Affairs**. Vol.9, 1998, ss.61-62.
- Jones, Marc Owen. "Nation Branding And Celebrity Diplomacy In Bahrain". **Celebrity Studies**. Vol.8, No.2, 2017, ss.324-330.
- Júnior, Joseph Nye. "Public Diplomacy And Soft Power". **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**. Vol.616, No.1, 2008, ss.94-109.
- Kamrava, Mehran. "Mediation and Qatari Foreign Policy". **Middle East Journal**. Vol.65, No.4, Autumn 2011, ss.539-556.
- Kassimeris, Christos. "The Foreign Policy of Small Powers". **International Politics**. Vol.46, No.1, 2009, ss.84-101.
- Katzman, Kenneth. "Bahrain: Reform, Security, and U.S. Policy", Report 95–1013 Washington, DC: **Congressional Research Service**. 29 December 2011.
- Katzman, Kenneth. "Bahrain: Reform, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**. 28 October 2016.
- Katzman, Kenneth. "Kuwait: Post-Saddam Issues and U.S. Policy", **Congressional Research Service**. The Library of Congress, 5 November 2004.
- Katzman, Kenneth. "Oman: Reform, Security, and U.S. Policy", **Congressional Research Service**. 8 March 2018.
- Katzman, Kenneth. "The Persian Gulf States: Post-War Issues for U.S. Policy". **CRS Report for Congress**. 2003.
- Katzman, Kenneth. "The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy". **Congressional Research Service**. 23 March 2015.
- Kaussler, Bernd. "Tracing Qatar's Foreign Policy Trajectory and its Impact on Regional Security", **Arab Center for Research and Policy Studies**. September 2015.
- Kechichian, Joseph A. "The Gulf Cooperation Council: Search For Security". **Third World Quarterly**. Vol.7, No.4, 1985, ss.853-881.
- Kelly, Saul and Gareth Stansfield. "Britain, the United Arab Emirates and the Defence of the Gulf Revisited", **International Affairs**. Vol.89, No.5, 2013, ss.1203-1219.
- Keohane, Robert O. "Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics". **International Organization**. Vol.23, No.2, 1969, ss. 291-310.
- Khatib, Lina. "Qatar's Foreign Policy: The Limits of Pragmatism". **International Affairs**. Vol.89, 2013, ss.417-431.

- Khatib, Lina. "Qatar And The Recalibration Of Power In The Gulf", **Carnegie Middle East Center**. September 2014.
- Khlebnikov, Alexey. "The New Ideological Threat to the GCC: Implications for the Qatari-Saudi Rivalry". **Strategic Assessment**. Vol.17, No.4, January 2015, ss.17-28.
- Kinninmont, Jane. "Bahrain: Beyond the Impasse", **Chatham House**. June 2012.
- Kinninmont, Jane. "Gulf Aid, Soft Power and the Qatar Crisis", *Foreign Policy Trends in the GCC States* içinde. **Gulf Affairs**. Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2017, ss.24-25.
- Knudsen, Olav F. "Small States, Latent and Extant: Towards a General Perspective". **Journal of International Relations and Development**. Cilt.5, No.2, 2002, ss. 182-198.
- Kurečić, Petar, Goran Kozina and Filip Kokotović. "Revisiting The Definition Of Small State Through The Use Of Relational And Quantitative Criteria", Conference Paper: **19 th International Scientific Conference on Economic and Social Development Book of Proceedings**. Melbourne, Australia, February 2017.
- Lawson, Fred H. "GCC Policies Toward the Red Sea, the Horn of Africa and Yemen: AllyAdversary Dilemmas", *Foreign Policy Trends in the GCC States* içinde. **Gulf Affairs**. Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2017, ss.6-10.
- Long, Tom. "Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power". **International Studies Review**. Vol.19, No.2, 2016, ss.185-205.
- Long, Tom. "It's Not The Size, It's The Relationship: From 'Small States' To Asymmetry". **International Politics**. Vol.54, No.2, 2017, ss.144-160.
- Maass, Matthias. "The Elusive Definition of The Small State". **International Politics**. Vol.46, No.1, 2009, ss.65-83.
- Maass, Matthias. "Small States: Survival And Proliferation". **International Politics**. Vol.51, No.6, 2014, ss.709-728.
- Marleku, Alfred. "Small States Foreign Policy: the Case of Kosovo". **Alternatives Turkish Journal of International Relations**. Vol.11, No.3, Fall 2012, ss. 80-97.
- Mason, Robert. "Breaking The Mold Of Small State Classification? The Broadening Influence Of United Arab Emirates Foreign Policy Through Effective Military And Bandwagoning Strategies". **Canadian Foreign Policy Journal**. Vol.24, No.1, 2018, ss.95-112.

- Matthiesen, Toby. "Renting the Casbah: Gulf States' Foreign Policy towards North Africa since the Arab Uprisings", **The Changing Security Dynamics of the Persian Gulf**. Working Group Summary Report, 2017, Center for International and Regional Studies, Georgetown University in Qatar, Summary Report No.19.
- Medeiros, Evan S. "Strategic Hedging and the Future of Asia-Pacific Stability". **Washington Quarterly**. Vol.29, No.1, Winter 2005-2006, ss.145-167.
- Melkumyan, Elena. "A Political History of Relations between Russia and the Gulf States", **Arab Center for Research and Policy Studies**. Research Paper, December 2015.
- Miller, Rory and Harry Verhoeven. "Overcoming Smallness: Qatar, The United Arab Emirates And Strategic Realignment In The Gulf", **International Politics**. May 2019, ss.1-20.
- Mirhosseini, Seyed Mohsen and Elham Rasoulisaniabadi. "The Milestones of the Persian Gulf Security Developments", **Sociology and Anthropology**. Vol.3, No.2, 2015, ss.116-121.
- Mohammadzadeh, Babak. "Status and Foreign Policy Change in Small States: Qatar's Emergence in Perspective". **The International Spectator**. Vol.52, No.2, 2017, ss.19-36.
- Molavi, Afshin. "The United Arab Emirates and Africa: A Pivotal Partnership Amid a "South-South" Commercial Revolution". **The Foreign Policy Institute**. Washington, DC, 2014.
- Møller, Bjørn. "Security Models and Their Applicability to The Gulf: The Potential Of European Lessons Applied", **Danish Institute For International Studies**. Working Paper, December 2004.
- Naaz, Farah. "Security in the Persian Gulf". **Strategic Analysis**. Vol.24, No.12, March 2001), ss.2257-2271.
- Naser, Mohamed. "Kuwait's Foreign Policy towards Regional Issues in the Middle East from 2003 to 2014". **Asian Social Science**. Vol.13, No.11, 2017, ss.95-108.
- Nuruzzaman, Mohammed. "Politics, Economics and Saudi Military Intervention in Bahrain". **Journal of Contemporary Asia**. Vol.43, No.2, 2013, ss.363-378.
- Nuruzzaman, Mohammed. "Qatar and the Arab Spring: Down the Foreign Policy Slope". **Contemporary Arab Affairs**. Vol.8, No.2, 2015, ss.226-238.
- O'Reilly, Marc J. "Omanbalancing: Oman Confronts an Uncertain Future". **Middle East Journal**. Vol.52, No.1, Winter 1998, ss.70-84.

- O'Reilly, Marc J. and Wesley B. Renfro. "Evolving Empire: America's "Emirates" Strategy in the Persian Gulf", **International Studies Perspectives**. Vol.8, 2007, ss.137-151.
- Özlük, Erdem. "Dengeleme mi Peşine Takılmak mı?: Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek". **Akademik Bakış**. Cilt.10, No.20, Yaz 2017, ss.221-263.
- Öztürkler, Harun. "Ortadoğu Ve Kuzey Afrika Ekonomilerine Giriş". **Orsam Kaynak**. No.2, Nisan 2016, ss.1-40.
- Panke, Diana. "Dwarfs In International Negotiations: How Small States Make Their Voices Heard". **Cambridge Review of International Affairs**. Vol.25, No.3, 2012, ss. 313-328.
- Peterson, John E. "Britain and State Formation in the Gulf: The Case of Abu Dhabi and Shaikh Zayid bin Khalifah", *New Perspectives On Recording UAE History* içinde. Abu Dhabi: **National Center for Documentation and Research**, 2009, ss.207-214.
- Peterson, John E. "Qatar and the World: Branding for a Micro-State". **Middle East Journal**. Vol.60, No.4, Autumn 2006, ss.732-748.
- Peterson, John E. "The Nature of Succession in the Gulf". **The Middle East Journal**. Vol.55, No.4, Autumn 2001, ss.580-601.
- Peterson, John E. "The United Arab Emirates: Economic Vibrancy And Us Interests". **Asian Affairs**. Vol.34, No.2, July 2003, ss.137-142.
- Peterson, John E. "The United States and the Gulf: A Fraying Relationship". **Middle East Insight**. Vol.6, No.4, 1989, ss.47-51.
- Phillips, Christopher. "Gulf Actors and the Syria Crisis", *The New Politics Of Intervention Of Gulf Arab States* içinde. **Middle East Centre**. Collected Papers, Vol.1, April 2015, ss.41-51.
- Pirinççi, Ferhat. "Ortadoğu'da Silahlanmayı Etkileyen Dinamikler: Arap Baharında Alıcılar Ve Tedarikçiler". **International Journal of Social Inquiry**. Vol.11, No.2, 2018, ss.287-309.
- Priess, David. "Balance-Of-Threat Theory And The Genesis Of The Gulf Cooperation Council: An Interpretative Case Study". **Security Studies**. Vol.5, No.4, 1996, ss.143-171.
- Pulliam, Sara. "Qatar's Foreign Policy: Building an International Image". **Khamasin**. 2013, ss.1-10.
- Radoman, Jelena. "Small States in World Politics: State of the Art", **Journal of Regional Security**. Vol.13, No.2, 2018, ss.179-200.

- Rieger, René. "The Foreign Policy of the Arab Gulf Monarchies from 1971 to 1990", **Doctoral Thesis**, University of Exeter, Doctor of Philosophy in Middle East Politics, June 2013.
- Rickli, Jean-Marc. "New Alliances Dynamics In The Gulf And Their Impact On The Small GCC States". **Third World Thematic**. Vol.1, No.1, ss.1-19.
- Roberts, David B. "Qatar and the UAE: Exploring Divergent Responses to the Arab Spring". **Middle East Journal**. Vol.71, No.4, Autumn 2017, ss.544-562.
- Roberts, David. "Qatar: Domestic Quietism, Elite Adventurism", *What Does The Gulf Think About The Arab Awakening?* içinde. **Gulf Analysis**. The European Council On Foreign Relations, April 2013, ss.9-11.
- Roberts, David B. "Qatar's Strained Gulf Relationships". **The New Politics of Intervention of Gulf Arab States** içinde. Middle East Centre, Collected Papers, Vol.1, April 2015, ss.23-31.
- Roberts, David B. "Securing the Qatari State", **The Arab Gulf States Institute in Washington**. Issue Paper- 7, June 23, 2017.
- Roberts, David B. "Understanding Qatar's Foreign Policy Objectives". **Mediterranean Politics**. Vol.17, No.2, 2012, ss.233-239.
- Rosman-Stollman, Elisheva. "Balancing Acts: The Gulf States and Israel". **Middle Eastern Studies**. Vol.40, No.4, July 2004, ss.185-208.
- Rothstein, Robert. "Alignment, Non-alignment, and Small Powers: 1945-1965". **International Organization**. Vol.20, No.3, 1966, ss.397-418.
- Ryan, Curtis R. "Shifting Alliances and Shifting Theories in the Middle East", *Shifting Global Politics and the Middle East* içinde. **The Project on Middle East Political Science Studies**, 34, March 2019, ss.7-13.
- Sadjadpour, Karim. "The Battle Of Dubai: The United Arab Emirates And The U.S.-Iran Cold War". **Carnegie Endowment for International Peace**. July 2011.
- Saidy, Brahim. "Qatari-US Military Relations: Context, Evolution And Prospects". **Contemporary Arab Affairs**. Vol.10, No.2, ss.286-299.
- Saidy, Brahim. "Qatar and Rising China: An Evolving Partnership". **China Report**. Vol.53, No.4, 2017, ss.1-20.
- Saidy, Brahim. "Qatar's Defense Policy: Smart Choices Of A Small State", Policy Brief No.24, Presented at the conference: **Small States and the New Security Environment (SSANSE)**. Institute of International Affairs and the Centre for Small State Studies, University of Iceland, Reykjavík, Iceland, June 26, 2018.

- Sailer, Matthias. "Changed Priorities in the Gulf: Saudi Arabia and the Emirates Rethink Their Relationship with Egypt", **Stiftung Wissenschaft und Politik**. German Institute for International and Security Affairs, SWP Comments 8, January 2016, ss.1-8.
- Salisbury, Peter. "Aiding and Abetting? The GCC States, Foreign Assistance, and Shifting Approaches To Stability". **Arab Gulf States Institute**. Chatham House, September 2018.
- Scheldrup, Macklin. "Lilliputian Choice: Explaining Small State Foreign Policy Variation", **Undergraduate Honors Theses**. University of Colorado, Boulder CU Scholar, Spring 2014.
- Schmierer, Richard J. "The Sultanate of Oman and the Iran Nuclear Deal". **Middle East Policy**. Vol.22, No.4, Winter 201, ss.113-120.
- Schroeder, Paul. "Historical Reality vs. Neo-Realist Theory". **International Security**. Vol.19, No.1, 1994, ss.108-148.
- Schweller, Randall L. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In". **International Security**. Vol.19, No.1, Summer 1994, ss.72-107.
- Sherwood, Leah. "Understanding Oman's Foreign Policy", Foreign Policy Trends in the GCC States içinde. **Gulf Affairs**. Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2017, s.11-15.
- Singer, David and Melvin Small. "Formal Alliances, 1815–1939: A Quantitative Description", **Journal of Peace Research**. Vol.3, No.1, 1966, ss.1-32.
- Smith, Keith. "Realist Foreign Policy Analysis with a Twist: The Persian Gulf Security Complex and the Rise and Fall of Dual Containment". **Foreign Policy Analysis**. 2014, ss.1-19.
- Smith, Nicola, Michele Pace and Donna Lee. "Size Matters: Small States and International Studies", **International Studies Perspectives**. Vol.6, No.3, 2005, ss.ii-iii.
- Soltaninejad, Mohammad. "The Security of the Persian Gulf after the Arab Revolutions". **Iranian Review of Foreign Affairs**. Vol.3, No.2, Summer 2012, ss.119-142.
- Soubrier, Emma. "Global And Regional Crises, Empowered Gulf Rivals, and The Evolving Paradigm Of Regional Security", *Shifting Global Politics and the Middle East* içinde. **The Project on Middle East Political Science Studies**. 34, March 2019, ss.63-66.
- Sun, Degang. "The US Military Bases in the Gulf Cooperation Council States: Dynamics of Readjustment". **Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)**. Vol.4, No.4, 2010, ss.44-63.

- Suorsa, Olli. “Maintaining A Small State’s Strategic Space: “Omnidirectional Hedging””, **International Studies Association Hong Kong**, 10 June 2017.
- Szalai, Máté. “Small States In The Middle East: The Foundations and Application of the Complex Model of Size”, **Doctoral Thesis**. Budapest: Corvinus University Of Budapest, 2018.
- Terrill, Andrew. “The Saudi-Iranian Rivalry and the Future of Middle East Security”. **The Strategic Studies Institute (SSI)**. U.S. Army War College, USA, 2011.
- The Gulf Security Architecture: Partnership With The Gulf Cooperation Council. A *Majority Staff Report Prepared For The Use Of The Committee On Foreign Relations United States Senate*. 112, Congress 2. Session, 19 June 2012.
- Theohary, Catherine A. “Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2008-2015”. **CRS Report for Congress**. 19 December 2016.
- Thorhallsson, Baldur. “Studying Small States: A Review”. **Small States & Territories**. Vol.1, No.1, 2018, ss.17-34.
- Thorhallsson, Baldur. “The Size of States in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives”. **Journal of European Integration**. Vol.28, No.1, Mart 2006, ss.7-31.
- Thorhallsson, Baldur and Sverrir Steinsson. “Small State Foreign Policy”, **Oxford Research Encyclopedia of Politics**. Subject: World Politics, Online Publication Date: May 2017, ss.1-25.
- Thorhallsson, Baldur and Sverrir Steinsson. “The Theory Of Shelter”, Presented at the Conference: **Small States and the New Security Environment**. Reykjavik: University of Iceland, 26 June 2018.
- Tür, Özlem ve Nuri Salık. “Uluslararası İlişkilerde “Küçük Devletler”: Gelişimi, Tanımı, Dış Politika ve İttifak Davranışları”, **Uluslararası İlişkiler**. Cilt.14, No.53, 2017, ss.3-22.
- Ulrichsen, Kristian Coates. “Bahrain’s Uprising: Regional Dimensions and International Consequences”. **Stability: International Journal of Security & Development**. Vol.2, No.1, 2013, ss.1-12.
- Ulrichsen, Kristian Coates. “Internal And External Security In The Arab Gulf States”. **Middle East Policy**. Vol.16, No.2, Summer 2009, ss.39-58.
- Ulrichsen, Kristian Coates. “Qatar And The Arab Spring, Policy Drivers And Regional Implications”, **Carnegie Endowment For International Peace**. September 2014.
- Ulrichsen, Kristian Coates. “Qatar’s Mediation Initiatives”, **Norwegian Peacebuilding Resource Center**. Policy Brief, 2013.

- Ulrichsen, Kristian Coates. "Repositioning the GCC States in the Changing Global Order". **Journal of Arabian Studies**. Vol.1, No.2, 2011, ss.231-247.
- Üstün, Gülten ve Mahmut Üstün. "Korporatizm Bir Alternatif Olabilir mi?", **Mülkiye Dergisi**. Cilt.24, No.224, 2000, ss.161-192.
- Vaicekauskaitė, Živilė Marija. "Security Strategies of Small States in a Changing World". **Journal on Baltic Security**. Vol.3, No.2, 2017, ss.7-15.
- Vakil, Sanam. "Iran and the GCC Hedging, Pragmatism and Opportunism", **Chatham House**. Middle East and North Africa Programme, Research Paper, September 2018.
- Värynen, Raimo. "On the Definition and Measurement of Small Power Status". **Cooperation and Conflict**. Cilt.6, No.2, 1971, ss. 91-102.
- Veenendaal, Wouter P. "Analyzing the Foreign Policy of Microstates: The Relevance of the International Patron-Client Model". **Foreign Policy Analysis**. Vol.13, No.3, 2014, ss.561-577.
- Wallin, Matthew. "U.S. Military Bases and Facilities in the Middle East", **American Security Project**. Fact Sheet, June 2018.
- Walt, Stephen. "Alliance Formation and the Balance of Power". **International Security**. Vol.9, No.4, 1985, ss.3-43.
- Wivel, Anders and Baldur Thorhallsson. "Small States In The European Union: What Do We Know And What Would We Like To Know", **Cambridge Review of International Affairs**. Vol.19, No.4, 2006, ss. 651-668.
- Wohlforth, William C., Benjamin de Carvalho, Halvard Leira and Iver B. Neumann. "Moral Authority And Status In International Relations: Good States And The Social Dimension Of Status Seeking". **Review of International Studies**. Vol.44, No.3, 2017, ss.526-546.
- Young, Karen E. "Foreign Policy Analysis of the Gulf Cooperation Council: Breaking Black Boxes and Explaining New Interventions", **The New Politics Of Intervention Of Gulf Arab States** içinde. Middle East Centre, Collected Papers, Vol.1, April 2015, ss.4-12.
- Young, Karen E. "The Emerging Interventionists of the GCC", **LSE Middle East Centre Paper**. Series-02, December 2013.

İnternet Kaynakları/Haber Kaynakları

- “ABD’den, Körfez ülkelerine 6 milyar dolarlık silah satışına onay”, *Timeturk*. 4 Mayıs 2019, <https://www.timeturk.com/abd-den-korfez-ulkelerine-6-milyar-dolarlik-silah-satisina-onay/haber1081605> (19 Mart 2020).
- “About GCC”. *The Charter*. <https://www.gcc-sg.org/enus/AboutGCC/Pages/Primarylaw.aspx> (11 Şubat 2020).
- “Active Military Manpower (2020)”. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/active-military-manpower.asp> (4 Mart 2020).
- Allahoum, Ramy. “Libya's war: Who is supporting whom”, *Al Jazeera*. 9 Ocak 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/01/libya-war-supporting-200104110325735.html> (25 Mart 2020).
- “Arab states issue 13 demands to end Qatar-Gulf crisis”. *Al Jazeera*. 12 Temmuz 2017, <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/arabstates-issue-list-demands-qatar-crisis-170623022133024.html> (23 Mart 2020).
- Ayesh, Rashaan. “Where U.S. troops and military assets are deployed in the Middle East”, *Axios*. 8 January 2020, <https://www.axios.com/where-us-troops-deployed-middle-east-5e96fdb2-c7ba4f26-90b4-7bf452f83847.html> (31 Mart 2020).
- Black, Ian. “Fear of a Shia full moon”, *The Guardian*. 26 Ocak 2007, <https://www.theguardian.com/world/2007/jan/26/worlddispatch.ianblack> (14 Mart 2020).
- Blanche, Ed. “Getting smart: Gulf States paid dearly for US wonder weapons”, *The Daily Star*. 5 September 2002, <https://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2002/Sep05/18950-getting-smart-gcc-states-pay-dearly-for-american-wonder-weapons.ashx> (2 Nisan 2020).
- “Countries Elected Members”. *United Nations Security Council*. <https://www.un.org/securitycouncil/content/countries-elected-members> (10 Ocak 2020).
- “Cultural Influence Rankings”. *US News*. <https://www.usnews.com/news/best-countries/influencerankings> (4 Mart 2020).
- “Defense Spending by Country (2020)”. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp> (4 Mart 2020).
- “Foreign Aid”, <https://www.uae-embassy.org/about-uae/foreign-policy/foreign-aid-0> (12 Ocak 2020).

- “Foreign Military Sales, Foreign Military Construction Sales And Other Security Cooperation Historical Facts”, *Defence Security Cooperation Agency*, 30 September 2015, http://www.dsca.mil/sites/default/files/historical_facts_book_30_september_2015.pdf (2 Mart 2020).
- Forrester, Charles. “Gulf States’ Defence Spending to Hit Record High”, *IHS Markit*. 06 September 2018, <https://ihsmarkit.com/research-analysis/gulfstates-defence-spending-to-hit-recordhigh.html> (17 Şubat 2020).
- “GCC: Total population and percentage of nationals and foreign nationals in GCC countries (national statistics, 2010-2016) (with numbers)”. *Gulf Labour Markets and Migration*. <https://gulfmigration.org/gcc-total-population-percentage-nationals-foreign-nationals-gcc-countriesnational-statistics-2010-2016-numbers/> (9 Mart 2020).
- “GDP (current US\$)”. *The World Bank*. <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd> (8 Kasım 2019).
- Georgetown University. *A Conversation with His Highness Sheikh Tamim Bin Hamad Al-Thani, Amir of the State of Qatar [video]*. (26 February 2015), <https://www.youtube.com/watch?v=EvfMeKKsb10> (9 Mart 2020).
- “Gulf Cooperation Council”. *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Gulf_Cooperation_Council (11 Mart 2020).
- “Istanbul Cooperation Initiative (ICI)”. *NATO*. 5 December 2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_58787.htm? (20 Şubat 2020).
- Izady, Michael. “Religious Composition of the Persian Gulf States”, *The Gulf/2000 Project*. https://gulf2000.columbia.edu/images/maps/GulfReligionGeneral_detailed_lg.png (9 Mart 2020).
- “İslam İşbirliği Teşkilatı”. *Wikipedia*. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fite%C5%9Fkilat%C4%B1 (11 Mart 2020).
- Jones, Jeremy. “Oman’s Quiet Diplomacy”, Oslo: *Norwegian Institute of International Affairs*, 28 February 2014. <http://www.nupi.no/en/News/Umman-s-quiet-diplomacy-andIran> (8 Kasım 2019).
- Katzman, Kenneth. “Kuwait: Governance, Security, and U.S. Policy”, *Congressional Research Service*. 26 April 2018, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS21513.pdf> (14 Mart 2020).

- Khalaf, Roula and Abigail Fielding Smith. “Qatar bankrolls Syrian revolt with cash and arms”, *The Financial Times*. 16 May 2013, <http://ig-legacy.ft.com/content/86e3f28e-be3a-11e2bb35-00144feab7de#axzz6E6pwpFIR> (16 Şubat 2020).
- Law, Bill. “The Gulf’s 'Little Sparta' has big military ambitions”, *Middle East Eye*. 25 April 2017, <https://www.middleeasteye.net/opinion/gulfs-little-sparta-has-big-military-ambitions> (13 Şubat 2020).
- Leichtman, Mara A. “Kuwaiti Humanitarianism: The History and Expansion of Kuwait’s Foreign Assistance Policies”. *Stimson Center: Changing Landscape of Assistance to Conflict-Affected States: Emerging and Traditional Donors and Opportunities for Collaboration Policy Brief #11*, August 2017, https://www.stimson.org/sites/default/files/fileattachments/Kuwaiti%20Humanitarianism%20The%20History%20and%20Expansion%20of%20Kuwait's%20Foreign%20Assistance%20Policies_0.pdf (12 Aralık 2019).
- “*Lowy Global Diplomacy Index*”, <https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/2017/> (12 Ocak 2020).
- “*Major Persian Gulf Military Facilities*”. <http://www.derechos.org/peace/syria/img/GulfMilit.jpg> (10 Nisan 2020).
- Mazzetti, Mark, C. J. Chivers and Eric Schmitt. “Taking Outsize Role in Syria, Qatar Funnels Arms to Rebels”, *The New York Times*. 29 June 2013, <https://www.nytimes.com/2013/06/30/world/middleeast/sending-missiles-to-syrian-rebels-qatar-musclesin.html> (16 Şubat 2020).
- “Most Influential Countries”. *US News*. <https://www.usnews.com/news/best-countries/bestinternational-influence> (4 Mart 2020).
- “Oman will withdraw from GCC if a union is formed: foreign minister”. *The National*. 7 December 2013, <https://www.thenational.ae/world/oman-will-withdraw-from-gcc-if-a-union-is-formedforeign-minister-1.314873> (11 Şubat 2020).
- “Overall Best Countries Ranking”. *US News*. <https://www.usnews.com/news/best-countries/overallrankings> (4 Mart 2020).
- “Percentage of nationals and foreign nationals in GCC countries' populations(latest year available, 2010-2016)”. *Gulf Migration*. <https://gulfmigration.org/glmm-database/> (8 Kasım 2019).
- “*Persian Gulf Region*”. [https://cdn.quotesgram.com/img/42/63/1777313321-Persian Gulf lg.png](https://cdn.quotesgram.com/img/42/63/1777313321-Persian%20Gulf%20lg.png) (8 Mart 2020).
- “Population Total”. *The World Bank*. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (4 Mart 2020).

- “Power Rankings”. *US News*. <https://www.usnews.com/news/best-countries/power-rankings> (4 Mart 2020).
- “Qatar crisis: What you need to know”. *BBC News*. 19 Temmuz 2017, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40173757> (23 Mart 2020).
- “*Qatar's Constitution of 2003*”. https://www.constituteproject.org/constitution/Qatar_2003?lang=en (30 Ocak 2020).
- Rose, Charlie (Interview). *Her Highness Sheikha Mozah Bint Nasser Al-Missned [video]*. (20 September 2004), <https://charlierose.com/videos/20907>, (10 Aralık 2019).
- Rose, Charlie (Interview). *Qatar and the Middle East [video]*. (26 July 2017), <https://charlierose.com/videos/30799>, (10 Aralık 2019).
- Rose, Charlie (Interview). *Prime Minister Hamad bin Jassim al-Thani [video]*. (2 February 2012), <https://charlierose.com/videos/15173>, (10 Aralık 2019).
- Rose, Charlie (Interview). *Sheikh Hamad bin Jassim al-Thani [video]*. (23 April 2004), <https://charlierose.com/videos/13901>, (10 Aralık 2019).
- Rose, Charlie (Interview). *Sheikh Hamad bin Jassim al-Thani [video]*. (13 May 2014), <https://charlierose.com/videos/17340>, (10 Aralık 2019).
- Rose, Charlie (Interview). *Sheikh Hamad bin Khalifa al-Thani [video]*. (13 September 2005), <https://charlierose.com/videos/10082>, (10 Aralık 2019).
- Rose, Charlie (Interview). *Sheikh Hamad bin Khalifa al-Thani [video]*. (28 September 2007), <https://charlierose.com/videos/18464>, (10 Aralık 2019).
- Sciutto, Jim and Jeremy Herb. “Exclusive: The Secret Documents that Help Explain the Qatar Crisis”, *CNN*. July 11, 2017, <https://edition.cnn.com/2017/07/10/politics/secret-documents-qatarcrisis-gulf-saudi/index.html> (16 Şubat 2020).
- Sopel, Jon (Interview). *Sheikh Mohammed (FULL) exclusive interview-BBC News [video]*. (17 January 2014), <https://www.youtube.com/watch?v=MeDb2nU9jKU> (26 Aralık 2019).
- “The Most Peaceful Countries In The World 2019”. *Global Finance*. <https://www.gfmag.com/global-data/non-economic-data/most-peaceful-countries> (4 Mart 2020).
- “The United Nations Guidance for Effective Mediation”. *United Nations*. July 2012, <https://peacemaker.un.org/node/175> (11 Ocak 2020).

- “Total Population by Country (2020)”. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/total-population-by-country.asp> (4 Mart 2020).
- Ulrichsen, Kristian Coates and Theodore Karasik. “How Asian and European Countries Helped Qatar Maintain Sovereignty”, *Gulf State Analytics*. (2018), <https://gulfstateanalytics.com/howasian-and-european-countries-helped-qatar-maintainsovereignty/> (23 Mart 2020).
- Ulrichsen, Kristian Coates. *Small States with a Big Role: Qatar and the United Arab Emirates in the Wake of the Arab Spring*. Durham: HH Sheikh Nasser alMohammad al-Sabah Publication Series, 2012, <https://www.dur.ac.uk/resources/alsabah/alSabahPaperUlrichsenno3.pdf> (6 Ocak 2020).
- Valeri, Marc. “Oman’s Mediatory Efforts In Regional Crises”, Oslo: *Norwegian Institute of International Affairs*. March 2014. <https://ore.exeter.ac.uk/repository/handle/10871/14682> (6 Kasım 2019).
- “Yüzölçümlerine göre ülkeler listesi”. https://ipfs.io/ipns/tr.wikipedia-onipfs.org/wiki/Y%C3%BCz%C3%B6l%C3%BCmlerine_g%C3%B6re_%C3%BClkeler.html (4 Mart 2020).
- “2019 Index of Economic Freedom”. *Heritage*. <https://www.heritage.org/index/ranking> (4 Mart 2020).
- “2020 Military Strength Ranking”. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (4 Mart 2020).